
ERTUĞRUL GAZİ
KURULUŞ
DR. CENGİZ ZENGİN
BİLGEOĞUZ

okunacak kitaplar

ERTUĞRUL GAZİ

KURULUŞ

Dr. Cengiz Zengin

BİLGE OĞUZ®

ERTUĞRUL GAZİ KURULUŞ

Dr. Cengiz Zengin

Yayın No: 707

Genel Yayın Yönetmeni	Oğuzhan Cengiz
Genel Koordinatör	Ceyhun Çağatay Demir
Editör	Mustafa Erdem Kafkaslıoğlu
Kapak Tasarım	Ercan Portakal
Mizanpaj	Burhan Maden
ISBN	978-605-9960-18-2
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	
Sertifika No	12460
Matbaa Sertifika No	12027
Baskı Tarihi	Ocak 2015
Baskı Cilt	Pasifik Ofset
	Cihangir Mh. Güvercin Cd. No:3/1
	Baha İş Merkezi A Blok
	Haramidere/ISTANBUL
Satış / Pazarlama	Yiğit Turunç

BİLGEOĞUZ®

Alemdar Mh. Molla Fenari Sk. No:35/B
Cağaloğlu - Fatih/İSTANBUL
Tel: +90 212 527 33 65 - 66 Faks: +90 212 527 33 64
www.bilgeoguz.com.tr
bilgi@bilgeoguz.com.tr - bilgekitap@gmail.com

/bilgeoguzyayinlari /bilgeoguzkitap

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan sözleşme gereği **Bilgeoğuz Yayınları**'na aittir. Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına aittir, kitapta yer alan fikir ve önermeler yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz. Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz. Yayınevinin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz. Oyun, CD/DVD veya manyetik bant haline getirilemez, fotokopi ya da herhangi bir yöntem ile çoğaltılamaz.

ERTUĞRUL GAZİ
KURULUŞ

Dr. Cengiz Zengin

BİLGEOĞUZ®

İçindekiler

ÖNSÖZ **9**

BİRİNCİ BÖLÜM
ERTUĞRUL GAZİ **11**

İKİNCİ BÖLÜM
BEYLİKTEN DEVLETE **17**
Anadolu'ya Göçler 29
Anadolu'da İktisadî Durum 32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **37**
Ahmedî'nin 'Dâstan-ı Tevârîh-i Mülûk Âl-i Osman'ında Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluşu 37
Gazavat-Nâme 39
İsti'zâr-ı Te'hir-i Kazıyye-i Gâziyân 39
Âgâz-ı Dâsitân 40
İmâret-i Osmân Ve Sıfat-ı Kâr-ı ve Siret-i Û 43
Pâdişâhî-i Orhan Bin Osmân 44
Firistâden-i Orhan Süleyman Paşa-Râ Bi-İsreyaka Ez-Berâ-Yı Gazâ Ve Cihâd 47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **53**
Âşıkpaşazâde'de Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluş Yılları 53
Edebali ve Osman Gazi 58
Orhan Gazi Tekfur Kızı ile Evlendi 73

Osman Gazi'nin Kanunları 77
Bursa'nın Fethi....88
Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye Vasiyeti 92
Orhan Gazi 99
İznik'in Alınışı....105
Karasi'nin Alınışı....109
Orhan Gazi ile Geyikli Baba 112
Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye Geçişi 114
Konurhisar'ın Alınışı....117
Süleyman Paşa'nın Ölümü....118

BEŞİNCİ BÖLÜM....121
Neşrî Tarihi'nde Ertuğrul Gazi ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yılları 121
Feth-i Karaca-Hisar....123
İbtidâ üd - Devlet il - Osmaniyye....125
Haslet-i Osman Gazi....126
Vefat-ı Ertuğrul....128
Hurûc-ı Osman Gazi....128
Hâb-dîden-i Osman Gazi....129
Güftâr ender zikr-i Kulaca ve ibrâk-ı o ve feth-i Karaca - Hisar bâr-i düvüm....130
Hikâyet-i gâret - kerden-i vilâyet-i Göynük ve Tarakçı-Yinicesi ez-dest-i Osman Gazi 132
Zikr-i vâki'a-i Köpri-Hisar 133
Hikâyet-i feth-i Bilecük....135

ALTINCI BÖLÜM 139
Anonim Tevârih-i Âl-i Osman....139
Fi Beyan-ı Hurûc-ı Osman Gâzî....141

YEDİNCİ BÖLÜM....149
Oruç Beğ Tarihi'nde Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluşu 149

SEKİZİNCİ BÖLÜM.....165
Müneccimbaşı Tarihi'nde Osmanlı'nın Kuruluş Dönemi 165
Osmanlı Devletinin ortaya çıkışını ve devamlılığını müjdeleyen doğru haberler ve sadık rüyalar 166
Kayı Han Kabilesinin Türkistan'dan çıkışı 169
Ertuğrul Gazi'nin Nesebi.....170
Ertuğrul Gazi'nin Rum Diyarına Gelişi 172
Birinci Fasıl Osman Gazi Devri Beyanındadır 173
Kulaca Hisar'ın Fethi 175
Karaca Hisar'ın Fethi 176
Sorkun, Mudurnu ve Göynük'ün Fethi.....178
Bilecik Tekfurunun Tuzağı 179
İnegöl'ün Fethi.....180
Osman Gazi'nin Saltanat Mevkiine Geçmesi 180
Osman Gazi'nin Padişahlık Devri 181
Civardaki Tekfurlarla Savaş ve Yeni Fetihler.....182
Aydos Hisarı'nın Fethi 183
Bursa'nın Muhasara Edilmesi.....184
Köse Mihal'in Müslüman Olması ve Yeni Fetihler 184
Bursa'nın Fethi ve Osman Gazi'nin Vefatı 186
Osman Gazi'nin Evlâd-ı Kiramı.....187
Osman Gazi'nin Ümerası 187
Osman Gazi Devrindeki Meşayih ve Ulemâ.....188
Orhan Gazi 188
Samandıra'nm Fethi.....189
Koyun Hisar ve İznikmid'in Fethi.....190
Sikke Bastırılması ve Düzenli Bir Ordu Teşkili.....191
İznik'in Fethi 193
Gemliğin Fethi.....194
Karesi Eyaletinin Zaptı.....194
Rum İli'ne Geçiş.....195

Kâfirlerin İstanbul Kayserini Tahrikleri ve Süleyman Paşa'nın Vefatı....197
Orhan Gazi'nin Vefatı....199

DOKUZUNCU BÖLÜM....201
Ertuğrul Gazi'nin Babası Süleyman Şah mı, Gündüz Alp mi?....201

ONUNCU BÖLÜM....207
Ertuğrul Gazi'nin Hikâyesi....207

ON BİRİNCİ BÖLÜM....221
Kurucuların Yoldaşları....221

ON İKİNCİ BÖLÜM....233
Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Rüya Motifi....233
Kumrul Abdal'ın Rüya Yorumu....241

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM....245
Gök Oğuz Anlayışı....245
Gaza Anlayışı....248
Aşiretlerin Rölü....249

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM....255
Kuruluş Fetvası....255
Ertuğrul Gazi'ye Saygı....263

KAYNAKLAR....275

Dizin....279

ÖNSÖZ

Ertuğrul Gazi, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin babası… Söğütte yurt tuttu ve bu yurttan bir imparatorluk çıktı. Tek sülâlenin yönettiği 600 yıllık bir imparatorluk.

"400 çadırdan çıkmış bir imparatorluk", diyebilir miyiz?

Eğer 400 çadırlık bir yurtsa, o yurdu kuranlar geriye baktığımızda, Anadolu Selçuklu Türk Beylikleri'ne, oradan daha geriye Büyük Selçuklu Devleti'ne ve daha geriyle Orta Asya'dan yayılan bir Türk varlığına gitmemiz gerekir. O 400 çadır gökten inmedi… Bir büyük ailenin parçası idi.

Ne yazık ki, Osmanlı imparatorluğunun kuruluşunda bilinmeyen çok nokta var. Ne Osmanlı kroniklerinde, ne sürekli temas hâlinde olunan Bizans'ın tarihçilerinde, ne dönemin her safhasını anlatan Arap tarihlerinde Osmanlı'nın ilk yıllarını bütün ayrıntılarıyla ortaya koyabilecek bilgiye sahip değiliz.

Birçok tarihî hâdise efsaneye bürünmüş… Bunu da tabiî karşılamak gerekir. Milletler efsaneleriyle büyür.

Ertuğrul Gazi'yi anlatabilmek için dönemini anlatmalıyız.

Osmanlı kroniklerini dikkate aldık. Aslı ortada olmayan Yahşi Fakih esas alınsa da, Ahmedî'nin, yazarı bilinmeyen bir anonim tarihin, Neşrî'nin, Âşıkpaşazâde'nin, Oruç Beğ'in, Müneccimbaşı'nın Osmanlı'nın kuruluşuyla ilgili bütün bölümleri bir araya getirdik ki, eksikler ve fazlalıklar kolay ayıklanabilsin, bir fikir oluşsun. Yazıcızâde ve Ruhî'nin bize bıraktığı eserler de önemli. Onlar üzerine yapılan çalışmaları da değerlendirdik.

Son dönemlerde, Osmanlı'nın kuruluşuyla ilgili ilmî çalışmalarda fazlalık görülüyor.

Bu çalışmaları da göz önünde tutarak kuruluş dönemini Ertuğrul Gazi merkezli ele aldık. Problemleri yorumlamaktan ziyade aktarmayı ve okuyucunun bilgi edinmesini sağlamayı amaçladık. Elbette sebep-sonuç ilişkisi üzerinde durduk.

Tarih yeniden yazılamayacağına göre, var olan belgelerde ne ise onu verdik.

BİLGEOĞUZ YAYINLARI

BİRİNCİ BÖLÜM
ERTUĞRUL GAZİ

Ertuğrul Gazi'nin doğum tarihi 1188'dir. Doğum yeri kesin bilinmemekle beraber, Ahlat olabileceği değerlendirilir. Ölüm tarihi 1281'de, 93 yaşında, Söğüt'te vefat etmiştir.

Ertuğrul Gazi'nin Oğuzların Bozok kolunun Kayı boyuna mensup olduğu tarihlerde kayıtlı olmakla beraber, son çalışmalarda mesele tartışmaya açılmıştır. İlerleyen sayfalarda bu tartışmaları vereceğiz.

Bilinen tarihe göre;

Ertuğrul Gazi'nin Ataları Anadolu'ya, Maveraünnehir'den Horasan'a , Merv'e (Mahan'a) oradan da Azerbaycan üzerinden Doğu Anadolu'ya Van Gölü'nün batısındaki Ahlat'a geldiler.

1220'de İran'a giren Moğol kuvvetleri, Cebe ve Söbüdey'in kumandasında Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı istila etti, sonra güneye İran'a yönelip 1221'in sonbaharında Celaleddin Harezmşah'a karşı yürüdü.

Ertuğrul Gazi'nin ataları da bu tarihte Harezmşahlar'a ait Ahlat'ı terk etmiş, Aras nehri-Pasinler vadisindeki Sürmeliçukur'da bulunuyorlardı . Moğol istilası yüzünden Anadolu içlerine göç ettiler.

Erzincan üzerinden güneye indiler ve kendileri gibi Kayı soyundan olan Artukoğulları'ndan Mardin hükümdarının maiyetine girdiler. Urfa üzerinden Halep'te Caber Kalesi civarına göç ettiler.

Bir süre sonra Halep'ten hareketle Çukurova üzerinden tekrar Erzurum'a geldiler.

Ancak Kayıhanlıların içinde görüş ayrılığı çıkınca. Ertuğrul Gazi'nin kardeşleri Sungur Tekin ve Gündoğdu aşiretin büyük bir kısmı ile beraber Türkistan'a geri döndüler. Gündüz Alp idaresindeki Kayıhanlılar ise Erzurum/Erzincan üzerinden Sivas'a doğru hareket ettiler.

Göç yolunda Hafik civarında bir yerde Selçuklu ve Moğol kuvvetleri arasında bir savaşa rast geldiler. Yenilmek üzere olan Selçuklu ordusuna yardım ederek Moğolların yenilmesinde etkili oldular. Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237), bu savaştaki hizmetlerinin karşılığında Kayıhanlılara Ankara'nın güneyindeki Karacadağ'ı kışlak ve yaylak olarak verdi. Bunun üzerine Kayıhanlılar da Karacadağ bölgesine göçtüler.

Ankara, Abbasî halifelerinin Bizans'a karşı Anadolu seferlerinde en önemli bir üs merkeziydi.

Kayıhanlılar, Ankara'ya geldiklerinde Selçuklu melikülümerası Kızıl Bey, Bizans'a karşı Uc (sınır) akınlarını örgütlüyordu.

Ertuğrul Gazi'nin ataları 340 (kimi kalynakllaerda 400) çadırlık hane boyları ile Ankara civarında Karacadağ bölgesine gelip yaylayıp kışlamaya başladılar. Ankara-Karacadağ, Kayıhanlıların Anadolu'daki ilk konak yeridir.

Gündüz Alp bu bölgede, kendisi gibi Kayı Türkmenlerinden olan Selçukluların Kastamonu Uc beyi olan Hüsameddin Çoban, Sultanöyüğü (Eskişehir) emiri Cacaoğlu Nureddin ve Ankara melikülümerası Kızıl Bey ile yakın ilişkiler içindeydi.

Gündüz Alp'in Ankara'da vefatı üzerine oğlu Ertuğrul Gazi Kayı boyunun başına geçti. Ertuğrul Gazi idaresinde Kayıhanlılar Karacadağ'da yaylayıp kışlarken Uc'taki diğer Türkmen beyleri gibi Ankara ve Eskişehir arasındaki bölgede Bizans'ın şehir, kasaba ve köylerine karşı zaman zaman akın ve gazalarda bulundular.

İznik Bizans İmparatoru Yuannis III. Dukas Vatatzes Basileus'un Selçuklu Uc'larına karşı yaptığı seferleri Rum Laskaridler tarihinde özel bir yer tutar.

Sultan I. Alâeddin, Selçuklu Devleti'nin güney ve batısında Bizans'ın hâkim olduğu yerlere fetih hareketlerinde bulunmaları için Türkmen aşiretlerini Uc bölgelerine yerleştirmeye önem veriyordu. İmparator Vatatzes ise Bitinya'da (Bursa-Bilecik havalisi) Ertuğrul Gazi'nin de içinde olduğu Türkmen akınlarını durdurmaya çalışıyordu. Vatatzes, İstanbul'u Latinlerden geri alma girişimini sonraya bırakıp 1222 tarihinden itibaren Türkmenlere karşı harekete geçti ve güney Bitinya'da birçok kaleyi aldı. Bunun üzerine Sultan I. Alâeddin 1222'de İznik Bizans İmparatorluğu'na karşı gaza için önce Ankara'ya oradan da Selçuklu Uc bölgesi Sultanöyüğü'ne geldi. Böylelikle İmparator Vatatzes ile Sultan I. Alâeddin arasında 1222-1230 yılları arasında uzun bir mücadele başlamış oldu.

Sultan I. Alâeddin, Bizans'a karşı gaza için Ankara'ya geldiğinde (1222), Ertuğrul Gazi aşiretiyle akıncı olarak Sultan'ın ordusuna katıldı ve Karacahisar kalesinin kuşatmasında bulundu. I. Alâeddin Moğol akınları üzerine kuşatmayı bırakıp Konya'ya dönmek zorunda kaldı. Kalenin fethine Ertuğrul Gazi'yi memur etti. Birkaç gün süren kuşatmadan sonra kale ele geçirildi. Ertuğrul Gazi, kalenin esir tekfurunu ve ganimetlerin beşte birisini I. Alâeddin'e gönderdi. Fetih müjdesini alan Sultan, mükâfat olarak Kayıhanlılara Domaniç'i yaylak Söğüt'ü kışlak olarak ikta/dirlik verdi.

Moğol tehlikesinin uzaklaşmasından sonra Sultan I. Alâeddin'in İmparator Vatatzes ile savaşı 1225-1230 yıllarında da devam etti.

1225'de Vatatzes, I. Alâeddin'in akını üzerine Trakya'daki kuvvetlerini acele Anadolu'ya çağırdı ve savaşlar aralıklarla 1230'a kadar sürdü. Sultan I. Alâeddin, Selçuklu arazisine saldıran Bizans'a hem ders vermek hem de Uc'u itaat altına almak amacıyla İnegöl ve Yenişehir'e akın düzenledi. Ertuğrul Gazi bu akında öncü kuvvetlerin komutanı olarak Selçuklu hizmetindeydi. İçinde Aktav Tatarları'nın da olduğu Bizans ordusu Ermeni Derbendi'nde ağır

bir yenilgiye uğratıldı. Bu zafer sonrası Sultan I. Alâeddin, Ertuğrul Gazi'ye mükâfat olarak Sultanöyüğü'nü yurt olarak verdi.

Sultan I. Alâeddin, hem Vatatzes ile savaş halinde olduğu için hem de Moğolların istilaları yüzünden rakibi Harezmşah Sultanı Celaleddin'e 1227/1228 tarihinde barış ve ittifak önermişti. Fakat Celaleddin'in Doğu Anadolu'yu ilhak etme girişimi ve Ahlat'ı yağmalayıp tahrip etmesi iki tarafı savaşa sürükledi. Bu durum üzerine Sultan I. Alâeddin, Vatatzes ile savaşa son vererek, Doğu Anadolu'ya (Sivas'a) hareket etti. Eyyübîlerle de bir antlaşma yapan I. Alâeddin, Erzincan'ın kuzeybatısındaki Yassıçemen platosunda Harezmşah Celâleddin'in ordusunu yenerek üstünlük sağladı. Bu savaşta Ertuğrul Gazi idaresindeki Kayıhanlılar, Selçuklu saflarında yer alarak yardımda bulundular.

1240 Babaî İsyanının da Ertuğrul Gazi'nin etkili olduğu görülür. II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Baba İshak isimli bir şahıs kendisinin peygamber olduğunu iddia ederek kandırdığı bazı konar-göçer Türkmenleri etrafında topladı ve Selçuklu Devleti'ne karşı Adıyaman-Kâhta'da bir isyan başlattı. İsyan Sivas, Tokat ve Amasya'ya kadar yayıldı. Olay, aylar boyunca Selçuklu Devleti'ni şiddetli bir şekilde sarstı. Babaîler, Kırşehir'de Selçuklu kuvvetleri karşısında yenilgiye uğradılar ve tamamen ortadan kaldırıldılar. Kırşehir'deki bu savaşta Ertuğrul Gazi Selçuklu kuvvetlerine destek vererek isyanın bastırılmasında rol oynadı.

Ertuğrul Gazi 1279'da, Siyavuş (Cimri) isyanının bastırılmasında da etkili oldu. Karamanoğlu Mehmed Bey'in Konya'yı ele geçirerek II. İzzeddin Keykavus'un oğlu şehzade Siyavuş'u sultan yapması üzerine, Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev harekete geçti. Ertuğrul Gazi başta olmak üzere Sultanöyüğü valisi Cacaoğlu Nureddin, Germiyanlı Ali Şir oğlu Hüsameddin ve Sahip Ata'nın da içinde yer aldığı Selçuklu ordusu, Eskişehir civarında isyanı bastırdı.

Curmagun Noyan idaresinde büyük bir Moğol ordusunun 1230'da Harezmşah Celâleddin'e karşı Azerbaycan'a gelmesi üzerine Sultan I. Alâeddin, Bizans İmparatoru Vatatzes'le 1231'de

barış yaptı. Ertuğrul Gazi bu tarihten itibaren kendine yurt olarak verilen Uc bölgesinde herhangi bir gaza faaliyetinde bulunmadı,

Selçukluların Moğollara yenildiği Kösedağ bozgunundan (1243) sonra Selçuklu iktidarı zayıfladı ve dengeler Bizans tekfurlarının lehine değişti. 1261'de Latin İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine Bizans İmparatorluğu'nun başşehrini İznik'ten İstanbul'a taşıması, mahallî tekfurların güçlerini yeniden arttırmasına sebep oldu. Bu arada Karacahisar kalesi tekrar Bizans'ın eline geçti.

Ertuğrul Gazi'nin faaliyet alanı 35-40 kmlik yarıçaplı bir çember içindeydi. Domaniç, Söğüt, İtburnu, Sultanöyüğü/Sultanönü bu çember içinde yer alıyordu.[1]

Ertuğrul Gazi, dönemi ve Osmanlı Devleti'nun kuruluşu üzerinde daha ayrıntılı duracağız.

1 "Ulu Çınar'ın Kökleri ve Ertuğrul Gazi", www.tefekkurdergisi.com

İKİNCİ BÖLÜM
BEYLİKTEN DEVLETE

Osmanlı'nın uc beyliğinden devlet statüsüne geçmeleri dünya tarihinde eşine az rastlanan önemli bir gelişmedir.

Bunun içindir ki, beyliğin ne zaman, nasıl ve teşekkül ettiği ve bu teşekkül süresinde değişen şartların neler olduğu gibi konular çok tartışılmıştır.

Osmanlı Devleti'ni kuranların kimliği, bağlı oldukları boy, Anadolu'ya ne zaman geldikleri gibi bilgiler yetersizdir. Yine kronikler veya tarihî takvimler gibi eldeki kaynakların da en erken XV. yüzyılda yazılmış olması yüsünden tam bir fikir birliği sağlanamamıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili değişik tezler ileri sürümüştür. İlki, Gibbons'un *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* başlıklı çalışmasıdır.[2]

Gibbons'tan sonra yeni bir kuruluş nazariyesi ortaya koyan ilk araştırmacı Friedrich Giese'dir.

Bu iki araştırıcıyı Mehmed Fuad Köprülü'nü takip etmiştir.

Alman tarihçilerinden Paul Wittek, bu alanda kendine ait yeni bir nazariye ile ortaya çıktı.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu kapsamlı olarak ele alan ilk araştırmacı olan Gibbons'u Mehmed Fuad Köprülü tenkit etmiştir.

---

2 Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* (Çev. Ragıp Hulusi Özdem), Ankara 1998.

Gibbons, şu temel soruları sorar ve kendince cevaplandırır: Bizanslılarla temasa geçen ve Anadolu'ya yerleşen diğer Türk beyliklerinden kesin olarak farklı olan Osmanlılar kimlerdi? Bunlar Osman'ın siyasi bir kişilik kazanmasından itibaren millî bir vicdana sahip miydiler? Kendilerine ait bir geçmişleri var mıydı? Devlet kurmak için belli gayeleri mevcut muydu? Kendilerini ortaya çıkaran şaşılacak derecede fazla harici, siyasi, iktisadi ve coğrafi amilin dışında kendilerinden kaynaklanan dâhili bir faktör bulunuyor muydu?[3]

Gibbons, Osmanlıların mazisi olmayan, heterojen yeni bir ırk olduğunu düşünür. Meşhur eseri başından sonuna kadar bu teorisinin ispatına yöneliktir.

Köprülü, kaynakların Osmanlıların kuruluşunu reel olarak tevsik etmemelerine rağmen, Osmanlıların kurulmuş olduğu sürecin siyasi, içtimai ve kültürel yapısının aydınlatılmasına ışık tutacakları ve bu sürecin siyasi ve sosyal bir parçası olan Osmanlıların anlaşılmasına yardımcı olacaklarını düşünmektedir. Köprülü, ileri sürdüğü bu metodolojik yaklaşımı bizzat kendisi uygular ve analizini bir kaç başlık altında toplar. Önce devrin siyasi hadiselerine girer. Bizans'ın siyasi zafiyeti, Moğol istilası, Latin istilası, İznik İmparatorluğu'nun kuruluşu ve ortadan kalkışı gibi köklü siyasi hadiseler ile Osmanlıların parçası olduğu beyliklerin ortaya çıkışı arasında yakın bir bağ kurar.[4]

Yücel Öztürk'ün tespitlerine göre; Köprülü, Türk göçebe hayat tarzı ile XIII. yüzyıl Anadolusu'nun yerleşik köylü ve şehirli topluluklarının iktisadi ve toplumsal yapılarının Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun aydınlatılmasında ehemmiyet taşıdığı kanaatindedir. Köprülü, Moğol istilası sıralarında Mâverâünnehr'den Marmara'ya kadar uzanan hat arasında kurulmuş bulunan kültürel ilişki; bu kültürün eski kozmik telakkiler ve yeni İslami

3 H. A. Gibbons, a.g.e.

4 Yücel Öztürk, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Hakkında Bazı Görüşler" Kuruluş Ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri (5-6 Kasım 2007), Sakarya 2008.

inanç sistemlerinin kaynaşmasıyla kazandığı yeni nitelikler; Türk, İran ve Arap topluluklarının kendilerine has kültür yapılarının bu coğrafyada kaynaşması sonucu ortaya çıkan yeni kültürel mozaiğin analizinin Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunu mümkün kılan sosyo-kültürel faktörlerin anlaşılmasına yardımcı olacağını düşünmektedir.[5]

Köprülü uç bölgelerinin adem-i merkezî unsurların yeşermesine müsait hususi karakterinin aydınlatılmasının da kuruluşun izahına önemli katkıda bulunacağı fikrindedir.[6]

Gibbons'un kitabının önemini kabul eden Paul Wittek, bunun en önemli eksiğinin, Ankara Savaşı sonrasına kadar gelmesi ve Fatih Sultan Mehmed zamanındaki gerçek imparatorluğa geçişi değerlendirmemesinden kaynaklandığını belirtir. Wittek, Hammer'in, Osmanlı tarihinin ana kaynaklara dayanarak yazılan ilk Osmanlı tarihi olduğunu ve bu mühim tarihçinin yarattığı birikimle Osmanlı İmparatorluğu hakkında ilk kez ilmî mütalaalarda bulunma imkânı ortaya çıktığını ifade eder. Wittek, Köprülü'nün analizini genel olarak takdir etmiştir.[7] Ancak, Köprülü'nün de sadece genel analizle yetinerek sadece kuruluşu değerlendirdiğini, imparatorluğa geçiş döneminin kendine has niteliğini değerlendirme dışı bırakmasını eleştirir.[8]

Wittek'in bahsettiği yeni analiz, "gaza" ideolojisidir. Köprülü'de yer alan "uç bölgesi" kavramını "gaza" ideolojisiyle birleştirerek, Osmanlıların devrin dinî-kültürel saikleri doğrultusunda Hristiyanlara karşı organize edilmiş gaziler tarafından kurulduğu ve geliştirildiği kanaatindedir.[9]

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında belki en önemli nazariyelerden birini üreten şarkiyatçı, Friedrich Giese'dir.

---

5 Y. Öztürk, a.g.m.

6 Mehmed Fuad Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Ankara 2004.

7 Paul Wittek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu (Çev. Fatmagül Berktay), İstanbul 2013.

8 Y. Öztürk

9 Y. Öztürk, a.g.m.

1922'de Âşıkpaşazâde'nin tarihini yayınlayan Giese'e göre, Gibbons, devleti kuran ana kitleyi, yani Türkleri tamamen dışlamış, yapay bir teori meydana getirmiştir. Giese, Osmanlı İmparatorluğu tarihine şark tarihi ve medeniyeti merkezinde yaklaşmak ve incelemek gerektiğini iddia eder.[10]

Giese, bu genel düşüncelerden sonra Gibbons'un nazariyesinin en belirgin noktalarını şu şekilde özetler: 400 neferden büyük bir imparatorluk kurmanın mümkün olamayacağı, bu yüzden Türk olmayan yerli unsurların, özellikle Rumların devletin teşekkülünde oynadığı toplumsal rol; Osmanlıların ilk gaza ve cihad hareketlerinde, bir dini ilk kabul edenlere has dinî gayret ve heyecan anlayışı; Osmanlıların Balkanlara yayıldıktan sonra Rum mühtedilerin yeterli olmayacağının anlaşılması üzerine yeniçeriliğin ihdas edilmesi suretiyle Hristiyan unsurların devlete ithal edilmesi.[11]

Giese, Gibbons'un temel tezlerini çürütüp kendi kuruluş nazariyesine gelir. Wittek'ten farklı olarak kuruluş gerçeğini "ahilik" merkezî unsuru üzerine bina eder.[12]

Gibbons, nazariyesi şöyle:

Osmanlıların Türk-Müslüman bir ırk olup Anadolu'yu istila ettikten sonra orada yerleşerek Avrupa üzerine yürümüş ve Bizans İmparatorluğu'nu devirmiş oldukları hemen umumiyetle kabul edilmiş bir fikirdir. Hâlbuki hakikatte bundan daha muhalif bir şey olamaz. Çünkü Osmanlılar daha Konya'ya kadar bile Anadolu'yu elde etmemişken bütün Balkanlara hâkimdiler!

Osmanoğulları, Moğollardan kaçarak Anadolu'ya, oradan uç bölgesindeki Söğüt'e yerleşen az sayıda aşirettir. Osmanlılar Anadolu'ya geldikleri sıralarda henüz İslamlaşmış değildiler.

10 Friedrich Giese " Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi" (Çev. Zehra Aksu Yılmazer), Söğütten İstanbul'a (Derl. Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2005.

11 F. Giese, a.g.m.

12 Y. Öztürk, a.g.m.

Yaklaşık 400 süvari ailesinden oluşan bu Türk aşiretleri İslamiyet'i Anadolu'ya geldikten sonra kabul etmişlerdi.

Uç bölgesine yerleştikten sonra Ortodoks Rum nüfusuyla temasa geçen bu göçebe Türkler, dinlerini yayma saikıyla Rumları İslamlaştırarak onlarla karıştılar. Böylece, Müslüman Türklerle İslamlaşan Rumlardan meydana gelen yeni bir Osmanlı ırkı teşekkül etti.

Osmanlılar, kendileri gibi daha doğudan uçlara gelen diğer göçebe Türk aşiretleriyle karışarak çoğalmadılar; zira doğudan gelen Türk aşiretleri zaten Osmanlıların doğusundaki diğer Türk beylikleri tarafından iskân ediliyorlardı. Bu suretle, Osmanlılar, komşu oldukları Rumlarla karışarak çoğaldılar.

Osmanlıların Rumlarla karışması Balkanlara geçiş sürecinde ihtiyaç duyulan nüfus için yeterli olmamış, daha fazla nüfusun İslamlaştırılarak devlet bünyesine alınması zarureti ortaya çıkmıştır. Türkler, bu maksatla devşirme sistemini uygulamaya koymuşlardır. Devşirme sistemi iki yoldan cebrî bir İslamlaşma sağlamıştır. Evvela, ailelerinden koparılarak alınan çocuklar İslamlaştırılmıştır. Akabinde, çocuklarının devşirme yapılarak İslamlaşmasına vicdanen tahammül edemeyen Hristiyan aileler topluca İslam'a geçmişlerdir. Bu suretle Marmara'dan Balkanlara ulaşan çizgide Türk ve gayrimüslimlerden oluşan yeni bir Osmanlı ırkı meydana gelmiştir. Bu düşünceye göre, Osmanlılar, köken olarak Türklükten ayrı, yeni bir ırktır.[13]

Mehmed Fuad Köprülü, Osmanlı tarihiyle ilgili menkıbelerden biri olan "400 çadırlık bir aşiretten bir cihan devleti yaratma" kültünü çürütmüştür.[14]

Köprülü, bu "400 çadırlık aşiret" menkıbesi ile devrin sosyo–psikolojik ve sosyo–kültürel yapısı arasında ilişki kurar. Buradaki azaltma yoluyla ululamaya dikkat çeken Köprülü, bunun, devrin yazarlarının Osmanlı Hanedanı'nı ululamak, onlardaki beşeriyet

13 H. A. Gibbons, a.g.e.
14 Y. Öztürk, a.g.m.

üstü güç donanımını vurgulamak için uydurduğu bir menkıbe olduğunu ve bu tür abartıların devrin bütün edebî, dinî ve tarihî çalışmalarda görüldüğünü yazar.[15]

* * *

Uğur Kurtaran'ın yaptığı araştırmaya göre; "Bu konuda H. A. Gibbons'un başını çektiği bir grup batılı araştırmacıya göre, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda yabancı unsurlar hâkim olmuştur. Buna göre, Osman Gazi o tarihlerde henüz Müslüman olmamış ve onun kabilesi ile buradaki gayr-i müslim halkın karışıp kaynaşmasından 'yeni bir ırk millet oluşmuş' ve bu grup Osmanlı Devleti'ni kurmuştur. Yine bu teorilerden bazılarına göre, Osman Gazi ihtida etmiş bir Rum, bazılarına göre sonradan Müslüman olmuş bir putperest, bazılarına göre Moğol asıllıdır. Devletin kuruluşunu bazı tarihçiler Bizans Rumlarına, bazıları yeni Müslüman olmuş olan Osmanlıların gaza ve cihada sarılmalarına, bazıları ise XIII. yüzyılın ikinci yarısında uçlarda meydana gelen nüfus yoğunluğuna bağlamışlardır. Ancak bu yeni devlet yıkılan Selçuklu Devleti ve onun devamı olan Anadolu beylikleriyle hiçbir bağlantısı olmayan yeni bir siyasî oluşum değildir. Tam aksine Osmanlılar, Anadolu Selçuklu Devleti ve Anadolu beyliklerini de kuran Anadolu Türklüğü'nün, XIII- XIV. asırlardaki siyasî ve içtimaî bünyesinden doğan yeni bir yapılanmadır. Nitekim Osmanlı idare teşkilâtı Selçuklu ve İlhanlıların devlet idare geleneklerine göre kurulmuş olup, devlet işlerinde daha çok Selçuklu idarî teşkilâtına mensup yüksek Türk aristokrasisi ve memurları kullanılmıştır. Gibbons'un görüşünü şiddetle eleştiren ve başını Fuat Köprülü'nün çektiği bu görüşe göre Selçuklular tarafından Bizans sınırlarına uç beyliği olarak yerleştirilen Ertuğrul Gazi ve Osman Bey'in yönetimindeki aşiretler dört yüz çadırdan oluşan devlet yönetme ve siyaset kültüründen yoksun bir topluluk değildir. Aksine eski Türk devletlerinden Selçuklulara devredilen köklü

15 M. F. Köprülü, a.g.e.

bir siyasî kültürün mirasçısı olarak, Selçuklu Devlet'i yıkılınca uçtaki diğer Türk beylerini de kendisine bağlayarak hanlığını ilân edebilmiştir.

Bu çerçevede Osmanlıların ortaya çıkışı başta 1071'den itibaren Anadolu yarımadasına kesin olarak yerleşen ve siyasî birlikler kuran Selçuklular olmak üzere XIII. yüzyıl Anadolu'sundaki çok önemli sosyal değişimlere dayanır. O dönemde Anadolu'daki en önemli sosyal değişim ise, Moğolların 1220'lerden itibaren Ortadoğu'daki Müslüman bölgeleri işgal etmesi sonucunda Türkmen boylarının yoğun göçleri ile bölgenin önemli ölçüde Türkleşmiş olmasıdır. Ancak devam eden Moğol istilâlarının sonucunda gelişen 1243 Kösedağ Savaşı'nda Moğolların zaferi ile Anadolu Selçuklu Devleti, İran İlhanlılarına bağımlı hâle gelmiştir. Sonrasında devam eden Moğol istilâları sonucunda göçebe Türk boyları Batı'ya doğru göç etmeye başladılar."[16]

13. yüzyılın sonlarında Anadolu'nun sosyal, iktisadî, dinî ve idarî yapısında önemli değişiklere sebep olan bu Oğuz-Türkmen kabilelerinin göçleri, Selçuklu idaresini ve devlet sistemini derinden etkiledi. Selçukluların, yarı göçebe bir hayat süren bu grupları, iç düzenlerinde sorun çıkarma ihtimali sebebiyle sınır boylarına göndermesiyle, uçlarda "gaza ideolojisi" dâhilinde Bizans'a karşı akınlar düzenleyen yeni siyasî gruplar ortaya çıktı.

13. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise, bu Türkmen beylikleri, merkezî otoritesi zayıflayan Bizans'ın da durumundan faydalanarak Batı Anadolu'da müstakil ya da yarı müstakil halde devletçikler şeklinde teşkilâtlandılar. Bu beyliklerden en etkilisi ve kuvvetlisi, başlangıçta Kilikya'daki Ermenek bölgesinde kurulan ve 1327'lerde merkezlerini Konya'ya taşıyan Karamanoğulları'dır. XIII. yüzyılın ikinci yarısında Kütahya'ya yerleşen Germiyan Beyliği, Eğridir'deki Hamitoğulları, Beyşehir havalisindeki Eşrefoğulları, Paflagonya'daki Candaroğulları, Menteşe bölgesindeki Menteşeoğulları ile bir uç

16 Uğur Kurtaran, *"Bir İmparatorluğun Doğuşu Osmanlı Kuruluş Dönemi"*, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, S. 5 (Ocak 2012).

beyliği olarak başlangıçta Söğüt ve Bilecik bölgesinde kurulan Osmanlı Beyliği ise diğer önemli beylikler arasında yer alır. Anadolu'nun kontrolü için birbiriyle mücadele eden çok sayıdaki Orta Asya kökenli Türkmen ya da Türk aşiret gruplarından birisi olan Osmanlı Beyliği, Osman Bey liderliğinde kısa sürede müstakil olarak hareket etmeye başlamıştır. Genişleme sahası olarak Bizans'ın Bithynia'daki topraklarını hedef olarak belirleyen Osman Bey, elde ettiği bölgelerde kendi adını taşıyacak olan beyliğini kurdu ve kısa sürede Bizans aleyhine topraklarını genişletti.[17]

Gibbons, Osman Bey'in tanınmış zahit bir zatın evinde misafir olduğu sırada ev sahibine Kuranla ilgili sorduğu sorulardan Kuran'ın kutsal kitap olduğundan habersiz olduğu, Kur'ân okuma bilmediği anlamını çıkarmış, bunu da Osmanlıların yeni Müslüman oluşuna delil olarak göstermiştir.

Yine Osman Gazi, Edebali'ye yorumlattığı rüyasında göbeğinden çıkan bir çınarın büyüyerek bütün dünyayı kapladığını görmüştü. Şeyh Edebali bu çınarın, Osman Bey'in kuracağı devlete işaret ettiğini söylemiştir. Köprülü, daha evvel örnekleri Selçuklu ve diğer Oğuz kitlelerinde yaygın olarak rastlanan "ağaç" motifinin mitolojik döneme ait bir algılama anlayışı olduğunu, aslında gerçeği yansıtmadığını düşünmektedir. Köprülü, bu tür hayal ürünü, küçültme veya abartma anlayışı üzerine kurulu menkıbelerin devrin epistemolojik niteliğini kavramaktan öteye bir değer taşımayacağını, bunların modern tarihçilik nokta-i nazarından asla ciddiye alınamayacağını, bunu ciddiye almanın bilimle alay etmek olduğunu iddia eder.[18]

Wittek'e göre Osmanlı Devleti, Osmanlı Türklerinin göçebe bir aşiret olarak Moğol istilasının tazyiki ile Anodolu'ya hicret etmeleri, Osman'ın büyük babası liderliğinde Eskişehir yakınlarında Bizans–Selçuk hududuna yerleşmeleri ve eski göçebe ananeleri gereği yerleşik halkların üzerine kasırga gibi çökerek topraklarına

17 Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

18 Y. Öztürk, a.g.m.

el koymaları, yarattıkları dehşet ve korku ile civar topluluklarını sindirip hâkimiyetleri altına almaları şeklinde kurulmuş bir imparatorluk değildi.[19]

Wittek, Osmanlı Devleti'nin, Hun, Göktürk ve Moğol geleneklerindeki bu ani baskın, korku salmak ve teslim almak anlayışıyla kurulmadığı üzerinde özellikle durmuştur. Wittek, Gibbons'un üzerine bütün nazariyesini inşa ettiği 400 çadır efsanesini reddeder[20]

Gibbons'un yeni bir Osmanlı ırkıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin teşekkül ettiği nazariyesine, Wittek ve Köprülü gibi Giese de karşı çıkmıştır.

Giese, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu sırada Bitinya bölgesi dâhil, Bursa ve çevresinin neredeyse tamamen Türkleştiği fikrindedir. Giese, Osmanlıların İslam'ı yeni kabul etmiş kitleler olduğu hakkında hiçbir ciddî delil bulunmadığını iddia ederek bunun yersiz bir iddia olduğunu, Osmanlıların en azından sathî olarak İslâmı kabul etmiş bir kültür içinde yer aldıklarını bilirtir. Osman'ın gördüğü Kur'ân ve ağaç motifiyle ilgili rüyalar onun Müslüman olmadığına delil teşkil etmez. Bu menkabelerde, güç şartlarda kurulmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu olan Osman'a mitolojik, ilâhî bir nitelik kazandırma gayreti görülmektedir. Bu, daha sonraki tarihçilerin Osmanlı Hanedanı'nı bütün Türkleri ihata edecek bir otorite olarak geliştirme çabalarının bir ürünü de olabilir. Giese, Osman ismi ile birdenbire Türk isimlerinden Arap isimlerine doğru keskin geçişin de yeni bir İslamlaşmayla ilgili olamayacağını, Osman adının Othman, Azman, Azban, Osmancık gibi varyantlarını öne sürerek, bunun belki de Arapça Osman adından gelmediğini fikrini taşır. Oğlunun "Orhan" adını taşıması, izah edilemiyor. Orhan'ın oğlu "Murad" adı da Türkçedir.[21]

19 Y. Öztürk, a.g.m.
20 P. Wittek, a.g.e.
21 F. Giese, a.g.m.

Osmanlılar eğer doğudan gelen Türk nüfusu ile beslenmemiş olsalardı, 400 çadırdan mürekkep bir nüfusla Rumları asimile etmiş olmaları nasıl mümkün olabilirdi? Üstelik bunlar daha Anadolu'da yeni Müslüman olmuş, belki dinin temel esaslarını bile bilmeyen sathi Müslümanlar idiler. Bu vaziyette, yeni Müslüman olmuş bu göçebe aşiretleri grubunun bölgenin köklü etnik, sosyal ve dinî gücü olan Rum Ortodoks inancı içinde asimile olması gerekirdi. Türkler eğer kalabalık kitleler halinde gelmediyse ve bu kitle daimî olarak nüfusla beslenmediyse, asimile olması kaçınılmazdı.[22]

* * *

Osmanlı kuruluşunda ve devletin kısa sürede büyümesinde Anadolu'da büyük nüfuzları olan ve XIV. yüzyılın önemli mutasavvıflarından ve Vefaiye tarikatına mensup Şeyh Edebali ile Ahi Hasan gibi önde gelen Ahi reislerinin büyük desteği oldu.

"Darülküfr/ darülharb" olarak adlandırılan gayr-i müslim ülkelerine karşı gaza, sadece Osmanlı Beyliği'nin değil, aynı zamanda sınır boylarındaki diğer Türkmen beyliklerinin de ana hedefini oluşturuyordu. Nitekim Osmanlı padişahları da ilk hükümdarların kendilerine verdikleri isimler ile anılıp gazilerin sultanı (Sultan-ül guzât) idiler. Bunun yanı sıra Osmanlıların coğrafî konumu gaza için oldukça elverişli olup ünleri diğer Türkmen beylikleri arasında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Osmanlılar, kısa sürede yayılan ünleri ve propaganda yapmakta izledikleri başarılı siyaset sayesinde, diğer beyliklerin insan gücü kaynaklarından da yararlanarak, kendi gaza etkinliklerini daha da güçlendirdiler Ayrıca Osmanlılar fethedilen yerlerdeki Hıristiyan halkı "zimmet" statüsünde değerlendirerek, yerlerinde bırakmış ve uyguladığı hoşgörü politikasıyla onları korumaya almışlardır. Bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu, Ortodoks Hıristiyan Balkanlar ile Müslüman Anadolu'yu tek bir devlette birleştirecek olan, bütün inanç ve ırklara eşit şekilde davranan gerçek bir "sınır imparatorluğu"

22 Y. Öztürk, a.g.m.

olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlıların fethettikleri ülkelerde halkın inançlarına saygılı olmaları, özellikle de Osmanlı malî sisteminin halka fazla vergi yüklemeyen sistemi ile halka insanca muamele etmesi, Osmanlı hâkimiyetinin Bizans ve Balkan ülkelerinde yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Beyliğin başından beri uygulanan ve istikrarlı bir şekilde devam eden yönetim politikası sayesinde ve özellikle Osmanlılarda yürütülen gaza ve cihat hareketlerinin getireceği maddî-manevî kazanç düşüncesi, şehirli ya da kırsal alandan pek çok kişinin Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelere yönelmelerine sebep olmuştur.[23]

Kuruluşundan itibaren sınırlarını genişleten Osmanlıların fetih ve iskân politikasının temel unsurları dinî, ekonomik ve sosyal sebeplere dayanır. Osmanlılarda ilk aşamada fethedilen toprakların mülkiyet ve üretim ilişkilerine dokunulmayarak sadece yerel beyler yıllık vergiye bağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Osman ve Orhan Bey dönemlerinde fethedilen yerler, fetihlerde emeği geçen gazi liderlere dirlik olarak verilmiştir. Daha önceki dönemlerde var olan fütüvvet geleneğinin bir devamı niteliğindeki bu uygulama zamanla geliştirilmiş ve Selçuklu iktâ sistemi gibi tımar sistemi adı altında Osmanlı Devleti'nin toprak düzeninin temelini oluşturmuştur.

Osmanlıların yeni fethedilen yerlerde uyguladıkları sistemler arasında "Kolonizatör Türk Dervişleri" denilen şeyh, baba, abdal lakaplı ve sûfi kimlikli dinî grupların liderliğinde gerçekleştirilen iskân siyasetinin de önemli etkisi olmuştur. Anadolu'nun fethi ve İslamlaşmasında olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında da Türkleri harekete geçiren en önemli unsurların başında bu tasavvuf düşüncesi gelmektedir

Abdalân-ı Rûm, Gâziyân-ı Rûm Ahiyân-ı Rûm ve Bacıyân-ı Rûm denilen bu gruplar Anadolu'da sürekli propaganda yaparak ve Anadolu devletlerinin savaşlarına katılarak fetihlerin kalıcılığını sağlamışlardır. Anadolu'ya yapılan yoğun Türkmen göçleri sonucunda

23 Ünal, Mehmet Ali, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta 1998.

bölgeye gelen bu dervişler, Selçuklular gibi Osmanlıların da manevi dayanaklarını oluşturmuştur. Onların Anadolu'daki etki alanı, fetih ve iskân, sosyal hayat ve kültür hayatı gibi birbirine bağlı üç başlıkta toplanmaktadır. Yani Osmanlı'nın kuruluşu esnasında bu dervişler, fetihlerde etkili oldukları kadar, kırsal ve kentsel bölgelerde yerleşim ve konaklama hizmetleri başta olmak üzere sosyal hayatın çeşitli kademlerinde etkili olmuşlardır. Bu örgütlü yapı Osmanlıların Bitinya'daki Bizans şehirlerinin fethedilmesi için itici güç olmuş, padişahlara hükümet sistemini geliştirme olanağı sağlamış ve Hıristiyan nüfusun geniş bir bölümünün İslâmiyete girmesini kolaylaştırmak suretiyle yeni kurulan devlete oldukça sağlam bir toplumsal yapı kazandırmıştır.

Bu şekilde Batı Anadolu'da yerleştikleri bu yeni yurdun sahibi olan Osmanlılar, bunun da verdiği güvenle yeni yayılma bölgeleri arayışına girdiler. Onların XIV. yüzyıldaki büyümelerinde, fırsatlardan yararlanma becerileri ile iyi şansları oldukça etkili oldu. Ayrıca Anadolu Selçuklu İmparatorluğu'nun ve Balkanlarda Bizans İmparatorluğu'nun çöküşlerinin aynı zamana rastlaması Osmanlı Türklerine büyüme imkânı sağladı. Osmanlı'nın bu büyümesi Batı'da Hıristiyanlara karşı, gaza ve cihat adı altında, doğuda ise, o dönemde parçalanmış durumda olan Müslüman hanedan devletlerine karşı gelişti. Bu durum Osmanlı fetih politikasının sadece Hıristiyanlara karşı ve kutsal cihat politikası dâhilinde değil, Müslümanlara yönelik olduğunu da göstermektedir. Nitekim daha ilk dönemlerden itibaren yapılan fetihlerin sonucunda Osmanlı egemenlik alanı bir yandan Hıristiyan Balkanlar'a doğru yayılırken, diğer taraftan da Müslüman Anadolu toprakları üzerine yayılmıştır. Böylece XIV. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, bir uç gazisi ve Osmanlı hanedanının kurucusu olan Osman'ın torunları, Tuna'dan Fırat'a kadar uzanan geniş bir alanda imparatorluk kurmuşlardı.[24]

* * *

24 M. İnbaşı, a.g.m.

Anadolu'ya Göçler

Prof. Dr. Halil İnalcık Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıkışını, 13. yy. ikinci yarısında Orta Anadolu'daki gelişmeler ve Batı Anadolu'da Bizans toprakları üzerinde gazi Türkmen beyliklerinin kuruluşu süreci içinde incelemek gerektiğini belirtir.

Bu süreci belirleyen etkenlerin Oğuzların yani Türkmenlerin Anadolu'ya sürekli yoğun göçleri, Türk-İslâm gaza hareketinin yeni bir evrim kazanması ve Denizli, Antalya, Ayasoluk ve Bursa'nın milletlerarası pazarlar durumuna yükselerek Türkiye'nin dünya ticaret yolları üzerinde önemini korumuş olması olarak sıralar.

Oğuzların batıya büyük göçleri başlıca iki aşamada olmuştur:

Birincisi, Türkmenlerin Selçuklular önderliğinde 1020'lerden başlayarak Azerbaycan'ı istilâ etmeleri ve Anadolu'ya akınları ve nihayet Büyük Selçuk Sultanı Alparslan'ın 1071'de Malazgirt zaferiyle Bizans Anadolu'sunu istilâya açmasıdır. Bizans direnci yıkıldığından birkaç yıl sonra Türkmenler Ege denizine kadar tüm Anadolu'yu istilâ ettiler. Rum ahali kıyılara kaçıyor veya şehirlerde yeni gelenlerle uzlaşma içinde yaşamlarını sürdürüyorlardı. Bu istilâ Anadolu tarihinde kesin dönüm noktalarından biridir.

İran'da Büyük Selçuklu Devleti'nin çöküşü ve Harzemşahların yükselişi döneminde, 12. yy. ikinci yarısında Anadolu'ya yeni bir Türkmen göçü kaydedilmiştir. Asıl ikinci büyük göç, 1220'lerden sonra doğudan gelen yıkıcı, acımasız Moğol istilası sonucu Türkmenlerin Orta Asya'dan ve yoğun yerleşme merkezleri olan Azerbaycan'dan Anadolu'ya göçleridir.

13.yüzyılda Anadolu, her bakımdan bir Türk yurdu görünüşü almış ve bu bölgeye "Türkmania, Turkia" denmeye başlamıştır.

Eskişehir Moğol valisi Nureddin Caca Bey'in 1272 tarihli vakfiyesindeki köy adları, daha bu tarihten önce, Osmanlıların bu ilk yerleşme bölgesinde birçok Türkmen boyunun köyler kurduğunu göstermektedir. Bölgede Çepni, Bayat, Eymir, Avdan, Kayı Türkmen boy adlarını taşıyan köyler vardı.

Türkmen boylarının Anadolu'ya yoğun göçü, 1230 tarihinde Moğolların Azerbaycan'da geniş otlakları gelip almalarıyla başlar. Maraga, Arran ve Mogan ovalarındaki Türkmenler zengin güzel otlakları boşaltmak zorunda kalmışlardır. Türkmenlerin eskiden beri yoğun olarak yerleştikleri bölgeler, Sivas-Amasya-Bozok bölgesi ile Toros dağ silsilesi ve Bizans topraklarına komşu Batı Anadolu dağlık bölgesidir.

Türkmenlerin Selçuklu idaresine karşı büyük ayaklanması Vefaiye tarikatinden Türkmen şeyhi Baba İlyas ve onun aksiyon adamı Baba İshak idaresinde 1240'daki ayaklanmadır. Üç yıl sonra Moğol kumandanı Baycu Anadolu'yu istila edecektir. Bu korkunç Türkmen ayaklanması Anadolu tarihine yön veren büyük olaylardan biridir. Vefaiye tarikatından Baba İlyas'in soyundan gelen Âşık Paşa, Muhlis Paşa ve onların halifeleri Babaîler, Uc'lara göçerek özellikle Osmanlı uc bölgesinde toplum ve kültür hayatında kesin bir rol oynayacaklardır. Ayaklanma bastırıldıktan sonra birçok Babaî dervişi, batı uc bölgelerine göç etmiştir. Bunlardan biri de Vefaiye Babaî şeyhi Edebali ki, Osman Gazi'nin mürşididir.

13. yüzyıl ikinci yarısında Orta Anadolu'da Moğol baskısı gittikçe güçlenmiş ve Türkmenlerin bu baskı altında Batı Anadolu'yu istilâsına yol açmıştır. Batı uçlarında Bizans'a karşı ilk zamanlarda en güçlü beyliği kuran Germiyanlılar, 1240'da henüz Malatya bölgesinde idiler, 1260'larda batıya göçüp Kütahya bölgesine yerleştiler.

Ertuğrul Gazi de aşiretiyle bu tarihlerde Eskişehir-Sakarya bölgesine göçmüş olmalıdır.

Oğuz Türkmenlerinin batıya göç hareketleri, Moğollarla çekişmenin temposuna göre zaman zaman kuvvetlenmiş ve azalmıştır. İlhanlı hükümdarların, Türkmen ayaklanmalarını bastırmak için yaptıkları seferler, çoğu defa Türkmen beylerinin boyun eğmesi sonucunu vermişse de, bu baskı zayıfladığı zamanlarda bağımsızlık hareketleri baş göstermiştir.[25]

25 Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

Selçuklu Devleti'nin sınır bölgeleri, Akdeniz, Karadeniz ve batı ucu olarak üç serhad bölgesi olarak örgütlendirilmişti. Her bölgenin başında, Selçuklu sultanının gönderdiği bir bey bulunuyordu. Bu uclarda daha 13. yüzyıl içinde, Denizli, Afyon, Kütahya, Kastamonu, Amasya, klasik İslâm-Türk medeniyetinin yerleştiği merkezler olarak gelişmişti. Daha ileride dağlık bölgelerde yarı-göçebe savaşçı Türkmenler (Etrâk-i Uc=Uc Türkleri) hâkimdi.

Yarı-göçebe savaşçı Türkmenler Orta Doğu kozmopolit kültürün, gelişmiş bir şehir hayatının ve merkezî devlet siyasetinin etkisinden uzak idiler. Uçlarda, dinî hayatta, dervişler ve Orta Asya Türk gelenekleri Yeseviye ve Babaiye hüküm sürüyordu. Orada savaşçı elemanlar, Alplar, Alp-erenler kendini İslâmî gazaya adamış, kutsal ganimetle yaşayan uc gazileri idi; dinî yaşama, heterodoks dervişler, genel "abdal" adıyla tanınmış Türkmen babaları yön veriyordu.

Halil İnalcık'a göre; "1261 tarihini, Anadolu'da Moğollara karşı geniş Türkmen hareketinin başlangıcı saymak yerindedir. Bu hareket, Türkmen beyliklerinin, bu arada Osmanlı beyliğinin kuruluşu sürecini başlatmıştır. Bu tarihten başlayarak Anadolu iki siyasî bölgeye ayrılmıştır. Biri İran İlhanlı Moğol Devleti'nin ve onların kuklası Selçuklu Sultanların egemen olduğu doğu kısmı, öteki uc Türkmenlerinin egemen olduğu batı kesiti. Selçuk batı sınır bölgesinde kurulmuş Eşref oğulları, Hamid oğulları, Sahib Ata oğulları, Germiyan (Alişir) oğulları ve Çoban oğulları (Kastamonu) ve Selçuklu sınırları ötesinde Bizans toprakları üzerinde fetihle kurulmuş Batı uc beylikleri (Menteşe, Aydın, Saruhan, Karesi ve Osmanlı beylikleri) Türkmen egemenliğinde yarı bağımsız Anadolu'yu temsil ediyordu. Orta Toroslar bölgesinde Kilikya-Çukurova'da küçük Ermenistan'a karşı Memlûk sultanları ile beraber sürekli gaza yapan Karaman Türkmenlerinin Konya'ya karşı ilk saldırıları 1261 yılına rastlar. Aynı yılda Selçuklu sultanı II. İzzeddin Kevkâvus, Moğolların destek verdiği rakibi karşısında yenilerek yandaşları ile birlikte, uc Türkmenleri yanına sığındı ve sonunda Bizans'a kaçmak zorunda kaldı. Keykâvus'un batıya

kaçışı ile ilgili bir olay, Balkan tarihi ve Balkanlar'da İslâmlaşma ile yakından ilgilidir."[26]

Moğol İlhanlı bürokrasinin merkezî kontrol ve malî sistemine karşı olan yarı göçebe Türkmen boyları Moğolların tahta geçirdikleri kukla Konya sultanlarına karşı idiler. 1284'de Moğolların, Sultan Mesud'u (1284-1296) Konya tahtına oturtmaları ve onun saltanat rakibini destekliyen Germiyan uc Türklerine karşı harekâta girişmeleri üzerine Türkmenler gözlerini batıya, Bizans topraklarına çevirdiler. Sonuçta, Batı Anadolu Germiyan subaşıları tarafından fethedildi; böylece bölgede 1290-1310 yılları arasında Aydın, Saruhan ve Karesi Gazi Türkmen beylikleri doğdu. Güneyde Teke Türkmenlerinin desteklediği sahil beyi Menteşe'nin kurduğu beylik, bölgede kurulan ilk beylikti (1269). Bu beylikler, Osmanlı beyliği gibi, Selçuklu sınırları ötesinde Bizans topraklarında fetihle ortaya çıkmış yeni bir Türkmen beylikleri halkası oluşturuyordu. Batı Anadolu'da ortaya çıkan bu beyliklerden Osmanlı beyliği bu beyliklerin en güçlüsü ve zengini haline geldi (İbn Battuta'nın gözlemi) ve öteki beylikleri işgal etmeye başladı (ilkin 1335-1345'te Karesi beyliğini işgal ettiler). Kuruluş süreci, kültürü itibariyle ötekilerden farksızdır. Ege'de gaza öncüsü öteki beylikler, birer denizci gazi beylik (guzât fi'l-bahr) halinde geliştiler. Osmanlıların önemli bir donanmaya sahip olmaları ise 1330'lardadır.

İç Anadolu'ya dönüp egemenlik kurmaları 14. yüzyıl tarihinin temel gelişmelerinden biridir. Bu dönemde Osmanlıların Rumeli'ne geçip Balkanlar'da Bizans mirasını ele geçirerek bir İmparatorluk durumuna yükselmesi başlıca iki temel olaya bağlıdır: Gaza geleneği ve kitle halinde göç.

Anadolu'da İktisadî Durum

El-Ömerî, Ertuğrul ve oğullarının Anadolu'da yurt tutmaya başladığı dönemle Türk beyliklerindeki iktisadî ve sosyal hayatına dair kıymetli bilgi verir:

26 H. İnalcık a.g.m.

Cengiz-han hanedanından gelen hükümdarların elindeki Diyar-ı Rum'da yer alan Sibirhisar (Sevrihisar?) kasabasından Şeyh Haydar Üryan anlattı:

"Her bir Türk beyinin kendi kestirdiği paraları vardır ve bunların hiçbiri bir diğer beyin ülkesinde geçmez. Onların dirhemleri1"' genel olarak bizim dirhemin 4/3 değerindedir. Kullandıkları rıtl da bölgelere göre birbirinden farklılık arz eder. En ağın Mısır atlının on iki misli kadardır. En düşüğü ise sekiz rıtldır. Hububat, mud dedikleri kile ile satılır ki, Mısır irdebinin bir buçuk mislidir. Bu ülkelerde, daha doğrusu Diyar-ı Rum'da limon ve portakal gibi asitli meyvelerle hurma ve muz gibi soğuk ülkelerde yetişmeyen meyveler hariç her türlü meyve mevcuttur. Sadece sahil şeridinde az miktarda narenciye yetişir. Küçük ve büyük baş hayvanlara gelince, buradaki at, koyun ve sığırlar hesaba kitaba sığmaz. Sayıca en fazla ve en doğurgan olanı koyundur. Bu yüzden dağ taş koyun doludur. Keçilerinin neredeyse en yumuşak ipekle yarışacak kadar ince kılları vardır. Suriye, Diyar-ı Bekir, Irak ve İran sakinlerinin sürüleri ve et ihtiyacının ağırlıklı kesimi Diyar-ı Rum'da yetiştirilen ve her yıl bir kısmı ihraç edilen sürülerle karşılanır. Bu ülkedeki koyunlar, eti ve yağlan en lezzetli olan koyunlardır. Ballan kar gibi beyazdır; şeker lezzeti ne çok ağır, ne de hafiftir. Diyar-ı Rum'da gıda maddelerinin fiyatları ucuzdur. Bunun çeşitli sebepleri vardır: Düşük vergi, bol mera, aktif ticaret ve deniz limanları.

Hububat fiyatları da Mısır ve Şam'daki fiyatlardan daha düşüktür veya çoğunlukla onlara denktir. Her türlü et ve süt, neredeyse bedava sayılabilecek kadar ucuzdur. En besili koyunun fiyatı on iki dirhemden fazla değildir ki, bizim paramızla yaklaşık dokuz dirhem veya biraz daha azdır. Süt ve süt ürünleri o kadar boldur ki, kimse azı veya çoğu için para istemeye tenezzül etmez. İlkbaharda ise kimse sütün peynirin yüzüne bakmaz. Çünkü Rum'da hemen hemen herkesin sütünü sağdığı koyunları vardır ve bu yüzden ne kendisi süt satın alır, ne de satacak birini bulabilir.

Balın bir rıtlının fiyatı en fazla üç dirhemdir. Burada sözü edilen rıtl en yaygın ölçü birimi, dirhem ise değeri düşük bir para birimidir. Nasıl süt ilkbaharda çok bolsa, meyveler de sezonunda çok boldur. Diyar-ı Rum'daki fiyatlar gerek bolluk ve gerekse kıtlık yıllarında, Suriye'deki en bereketli ve en kurak yıllardaki fiyatlar seviyesindedir.

Cengiz Han ailesinden gelen hanların generalleri tarafından işgal altında tutulan bölgede üç gümüş yatağı vardır. Birisi Lülü, diğeri Gümiş, üçüncüsü ise Bahart (Babirt-Bayburt) şeklindedir. Generallerin bölgeden çekildikleri 733 (1332-1333) yılına kadar işçiler sürekli saf gümüş madeni çıkarmayı sürdürmüşlerdi.

Diyar-ı Rum çok soğuktur. Öyle soğuktur ki, ahali kış gelmeden tedarikini yapar ve ambarlarında saklar, özellikle pastırma, yağ ve şarap hazırlar, kış boyu onlarla gün geçirirler. Kış mevsimi onlar için lüks hayattır. Kimse evinden çıkmaz ve zaten istese de çıkamaz. Yalnızca karlar eridikten sonra günlük işlerine dönerler.[27]

* * *

El-Ömerî, Anadolu'daki Türk Beylikleri hakkında da şu bilgileri verir. Osmanoğullarına dair Orhan Gazi dönemi hakkında kısa bir bilgi yer alır:

Şeyh Haydar Uryan'ın söylediğine göre, Cengiz oğullarının ellerinde bulunan toprakların dışında Diyar-ı Rum'daki Türk beyliklerinin sayen birdir. Fakat bu bilgi, şeyhten daha iyi eğitimli Cenovalı Balaban'ın bana anlattıklarıyla örtüşmemektedir.

Şeyh Uryan'ın bana adlarını saydığı Türk beylikleri ve ellerinde bulunan şehirler şunlardır:

1. Antalya: Başında Hıdır b. Dündar vardır. Finike şehri de onun dur. Finike'nin başında Hıdır tarafından tayin edilen ve

27 El-ÖMERÎ, Şihabeddin B. Fazlullah, Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım (Mesaliku'l-Ebsar), İstanbul 2014.

Menteşe oğullarından olan bir bey vardır. Yaklaşık 40 bin kişilik bir ordu çıkarırlar.

Ben diyorum ki, bu Dündar oğulları Mısır sultanlarından yanadır. Mısır sultanları onlara değerli hediyeler gönderir. Bu aileden birisi Mısır'da emirdi ve Çobanoğlu Timurtaş'ın ölümünden sonra ülkesine dönmüştü. Çünkü Timurtaş'la aralarında bir düşmanlık vardı ve bu sebeplen ülkesini terk ederek kaçmış, fakat bu topraklarının onunla komşuluğu son bulunca geri dönmüştü. Ancak, Cenovalı Balaban'ın söylediğine göre geri dönünce hiçbir şey elde edemeden öldürülmüştür.

2.Rimlas (Milas): Menteşe oğullarının yurdudur. Süvari sayısı fazla 3000'dir.

3. Berkeri (Birgi): Aydın oğlu Mehmed'in yurdudur. 10.000 kadar süvarisi vardır. Bu Aydın oğullarının diğer beyliklerle bir akrabalığı olup olmadığını bilmiyorum. Tamamen ayrıdır; kimseyle ittifakı veya dostluğu yoktur.

4.Kasberdik (Manisa): Saruhan beyliğinin yurdudur. Sekiz bin kadar süvari çıkarabilir.

5.Balikesri (Balıkesir): Karasi oğlu Demirhan'ın yurdudur. Kerdema (Bergama) şehri de onundur. Bu iki şehir arasındaki mesafe iki günlük yoldur. Kerdema'nın başında bulunan beyin adı Senbuga [Esenbuga]dır. Ülke oldukça bereketli, geniş, fakat oldukça müstahkemdir. Asker sayısı iki yüzü geçmemekle birlikte, ülkesinin müstahkemliği yüzünden kimse orayı işgal etmeye yellenmez.

6. Orhan b. Osman'ın beyliği: Yirmi beş bin atlı savaşçısı vardır. Burası Kostantiniyye Körfezi'ne sınırdaştır ve o, bu şehrin hükümdarıyla sürekli savaş halindedir. Bu çarpışmaların çoğu Türk prensin lehine sonuçlanır ve bu yüzden Grekler için en tehlikeli kişidir. Grek hükümdarı her ay haraç göndermek suretiyle onun dostluğunu satın almaya çalışır. (Orhan) bir defasında denizi geçerek Hıristiyanların topraklarına saldırdı; yakıp yıktı ve köylülere hiç dokunmadan patriklerini (Üst düzey bir askeri rütbe) esir aldı,

oluk gibi kan akıttı ve zafer kılıçlarını düşmanlarına çaldı. Allah onu daim muzaffer, kâfirleri de münhezim eylesin.

7. Germiyan beyliği: Argad-Şiar'ın [Alişar] yurdudur. Başkenti Kusasi [Kütahya]dır. Şimdiki sahibi Germiyan b. Gadşar [Alişar] dır. Sözü dinlenen, iyi bir beydir. Diğer Türk beyleri de onu sayarlar ve imkanları nispetinde yardımcı olurlar. Yaklaşık kırk bin süvariden oluşan bir ordusu vardır. Askerleri savaş görmüş, bileğine sağlam kişilerdir.

8.Gerdeli (Gerede) ili. Şahin Bey'e aittir ve beş bin kadar süvarisi vardır.

9.Göynük Hisar memleketi. Umur Bey'in ilidir. Üç bin süvarisi vardır.

10.Kastamonu memleketi. Süleyman Paşa'nın ilidir. Şehirleri ve kaleleri vardır. En meşhur şehri Sinop'tur. Başında Süleyman Paşa'ya bağlı Gazi Çelebi adında bir bey vardır. Bir diğer meşhur şehri Bavra [Bafra]dır ki, başında Murat Bey vardır.

Bildiğim kadarıyla bu Kastamonu beyinin Mısır sultanlarıyla ittifakı vardır. Karşılıklı elçiler gönderirler ve aralarında bir dostluk mevcuttur. Otuz bin veya biraz daha fazla atlı savaşçısı vardır. Onun ülkesinde Diyar-ı Rum'a mahsus iğdiş atlar yetiştirilir ki, Arap atlarından daha hızlıdır. Bu atların da Arap atları gibi şecereleri vardır.[28]

28 El-Ömerî, a.g.e.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ahmedî'nin 'Dâstan-ı Tevârîh-i Mülûk Âl-i Osman'ında Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluşu

Ahmedî (öl. 1412) *"Dâstan Tevârîh-i Mülûk Âl-i Osman"* adlı manzum eserinde Osmanlıların ilk dönemlerini anlatmıştır.

Ahmedî, *"Dâstan Tevârîh-i Mülûk Âl-i Osman"*ı manzum *"İskendernâme"*sinin sonuna eklemiştir.

Bu eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihini anlatan ilk manzum Türkçe kroniktir.

Ahmedî 1390 tarihinde tamamladığı 8000 beyiti aşkın *"İskendernâme"*sinin konusunu İran edebiyatından almış, Abbasîler ve İlhanlılar tarihine ait zengin mısralarla süslemiş ve en önemli husus olarak da kendi yaşadığı asrın tarihini anlatan bir bölüm ilâve etmiştir.[29]

İskendernâme nüshalarının hepsinde *"Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman"* bölümü mevcut değildir. Bunun sebebi *İskendernâme*'nin, I. Murad devrinde Germiyanoğullarından Mîr Süleyman adına yazılmış olmasıdır. I. Murad, Germiyan beyinin kızını oğlu Bayezid'e alarak bu yerlere hâkim olmuş, bunun neticesinde *"İskendernâme"*nin tamamlanması gecikmiştir. Ahmedî, bu hadiseden sonra giderek kuvvetlenen Osmanlı hanedanının himayesine girmiş, Bayezid'in Germiyan valiliği sırasında yarım kalan eserini onun teşvikiyle tamamlayarak kendisine sunmuştur. Timur'un Anadolu'dan çekilmesinden sonra meşru hükümdar olarak

29 Nihat Azamat (Haz.), *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman-F. Giese Neşri*, İstanbul 1992.

tanıdığı Emir Süleyman'ın güvenini kazanmış ve *"İskendernâme"*ye *"Dâsitân-ı Tevârîh-i Âl-i Osman"* bölümünü ekleyerek bu defa ona takdim etmiştir.[30]

Ahmedî, "Tevârîh-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Gazv-i İşân Bâ-Küffâr" bölümünde Osmanoğullarının tarihi anlatılırken Osmanlı'dan beklenenin dünyaya yeni bir nizam vermek olduğu ifade eder:

Bu tevârîhi çün eyledüm beyân
Göñlüme bir nesne düşdi nâ-gehân

Dahı sözler vesvese_ol ilhâmdur
Çâresi anuñ nedür itmâmdur

Ol melikler k'anları zikr eyledüm
Hâletin ü sîretini söyledüm

Kimi kâfirdi kimi ehl-i sitem
Kahr-ıdı anlarda bîş ü lutf kem

Ol Mogol sultanlarınuñ adlini
Nice-y-idi işit imdi şerhini

İtmediler anı kim Cingîz Hân
Zulmdan halka ider-idi ayân

Zulm itdiler velî kânûn-ıla
Ellerin boyamadılar hûn-ıla

30 N, Azamat, a.g.e.

Zulm kim kânûn u zabt-ıla ola
Adl bigi halka ol âsân gele

Vardur ol sözlerde bize çoh zelel
Eydelüm şimd'anı k'anda yoh halel

Çün añıldı ol kamu ehl-i sitem
Zikre getürelüm ehl-i adli hem

Añalum ol begleri kim ser-te-ser
Hem müsülmân-ıdılar hem dâd-ger

Kamusınuñ işi kâfirle cidâl
Geydügi vü yidügi mâl-ı halâl

Bu kitâba eydelüm anı hitâm
K'anuñ-ıla ola bu nâme temâm

Gazavat-Nâme

Bir Gazâvet-nâme düzeyim saña
İşid illâ i'tirâz idüp baña

Gāziler soñra nişe añıldı dime
Anlar aşağa neçün geldi dime

İsti'zâr-ı Te'hir-i Kazıyye-i Gâziyân

Soñra gelen öñ gelenden yig olur
Fikri olan bum kim direm bilür

Virdi Hakk inşâna feyz itdükde cûd
Kudret ü akl u hayât u hem vücûd

Akl ol üçden yigreg-idi bî-gümân
Lâ-cirem soñra oldı anlardan ayân

Soñra geldi enbiyâdan ol Resûl
Hâtem oldı vü kamudan eşref ol

Dört Kitâbuñ soñı Kurândur gelen
Fazl-ıla oldur anlara nâsih olan

Kamudan çün soñra geldi âdemî
Fazl-ıla oldı kamunuñ hâtemi

Pâdişâh aşağa yuharu alem
Ol alemden pâdişâh olur mı kem

Dürr-i meknûn bahr ka'rında olur
Hâr u has hâşâk yuharu kalur

Tebbet-ile Kulhüvallâhü ahad
Bu söze hüccet ki yohdur aña red

Âgâz-ı Dâsitân

Birgün ol Sultan Alâüddîn Saîd
Sordı n'olur hâl-i gâzî vü şehîd

Bildi anı kim gazâ key iş olur
Gâzi olanuñ haşri bî-teşvîş olur

Gâzi_olan Hak dîninüñdür âleti
Lâ-cirem hôş olasıdur hâleti

Gāzi olan Tanğrınuñ ferrâşıdur
Şirk çirkinden bu yiri andur

Gāzi olan Hak kılıcıdur yakîn
Gâzi_olur püşt ü penâh-ı ehl-i dîn

Anı k'ola Tanğrı yolında şehîd
Öldi sanma kim diridür ol saîd

Hak katında rızk içindedür olar
Ölmediler belki zindedür olar

Pes heves itdi k'ide ol bir cihâd
Ola kim gāzî uralar aña ad

Leşkerini cem' idüp girdi yola
Gündüzalp Ertogrıl anuñla bile

Dahı Gökalp u Oguzdan çoh kişi
Olmış-ıdı_ol yolda anuñ yoldaşı

Konyadan çün geldi Sultan yükine
Katına geldi halâyık yükine

Baylara i'zâz u ikrâm eyledi
Yohsula ihsân u in'âm eyledi

Dâr-ı küfre saldı oradan çeri
K'iller urup öldüreler kâferi

Anda Ertogrıl çog itdi kârı-zâr
Lâ-cirem oldı cihânda nâm-dâr

Urdı bî-hadd il ü aldı gene ü mâl
İtdi leşker-dâr-ı küfri pâyimâl

0l yörede durdı birkaç vakt şâh
Tâ kim ola kâfirüñ işi tebâh

Sulh-ıdı Tâtâr anuñla ol zamân
İşidicek kâfere_oldugın revân

Buluban fursat girü il urdılar
Ahdi bozup girü kîne durdılar

Bu haberden irdi çoh teşvîş aña
Lâ-büd oldı girü dönmek iş aña

Virdi ol etrâfı Ertogrula şâh
K'ide defin ehl-i küfrüñ sâl u mâh

Bu kadar feth oluban rûzî aña
Döndi gitdi girü Konyadın yaña

Uydı anca çoh kişi Ertogrıla
Oldur iş kim dâniş-ile togrıla

0l gelenlerle göñül berkitdi ol
Hak yolına cânını terk itdi ol

Yüridi Söğüt iline geldi ol
Kılıc-ıla ol yöreyi aldı ol

Bunuñ üstine çü geçdi az zamân
Yüzini dönderdi andan bu cihân

Gitdi Ertugrıl cihândan yirine
Oglı Osmân kaldı anuñ yirine

İmâret-i Osmân Ve Sıfat-ı Kâr-ı ve Siret-i Û

Oldı Osmân bir ulu gâzî kim ol
Nireye kim vardı-y-ısa buldı yol

Her yaña birbidi bir bölük çeri
K'il uralar kati ideler kâferi

Bilecüki itdi feth ol nâm-dâr
Eynegöl-ile İznîki eyledi hısâr

Eyle takdîr itdi Hakk Azze ve Cell
K'almadın ol ikisin irdi ecel

Pâdişâhî-i Orhan Bin Osmân

Ol ölicek aldı yirin Orhân
Aña didi_ehl-i kerâmet k'ur hân

Her yañadın yüriyüben bir çeri
Rûz u şeb târâc itdi kâferi

Avret oglan buldugın itdi esîr
Kırdılar bâkî ne var bürnâvü pîr

Kâfir üzre ahdılar a'vân-ı dîn
Andan itdiler gazâ adın ahın

Kâferi karşu yirinden sürdiler
Küfri yire sohuban yitürdiler

Her yañadın il ehli yitdiler
Dîn nedür ü şer'i takrîr itdiler

Nirede kim var-ıdı âsâr-ı şirk
Yudı tevhîd anı vü kalmadı çirk

Ol zamândan kim farîza_oldı gazâ
Bâri anlar bigi kim kıldı gazâ

Key ulu gâzî_aldı biş altı hısâr
Bunlar aldı bunca_il ü şehr ü diyâr

Çünki Hakk Orhânı itdi pâdişâh
Oldı ol dîn ehline püşt ü penâh

Oldı âlî-câvidân râyât-ı dîn
Oldı zâhir tâ-ebed âyât-ı dîn

Munsıf-ıdı Orhânı u dâd-ger
Unıdıldı anuñ-ıla adl-i Ömer

Kanda kim Osmânîler adli ola
Orada adl-i Ömer nişe_añıla

Mescid ü mihrâb bünyâd eyledi
Niçe dâr-ı hayr âbâd eyledi

Her yaña kim birbidi ol bir çeri
Yıhuban yandılar oda kâferi

Togru geldi her ne k'işledi-y-se ol
Yirine yitdi ne başladı-y-sa ol

Geldi her yirden aña çoh sîm ü zer
Kul u karavaş latîf ü sîm-ber

Râyet-i küfr oldı anda ser-nigûn
Kâferüñ beglerin itdiler zebûn

Az zamânuñ arasında ol bölük
Yohsul-iken cümlesi oldı mülûk

Çünki nusret buldı Hakdan nâm-dâr
Bursayı aldı idiben ol hısâr

Yıhıban anda kelisyâ-y-ıla deyr
Mescid eyledi binâ vü dâr-ı hayr

Vâr-durur şimdi hayr ol dârda
Toludur ni'met der ü dîvârda

İznik'i dahı çeküp rene ü ta'ab
Aldı çün fethini eyledi taleb

Aldı anı kâfirin kıldı helâk
Şimdi mü'min yiridür ol â u hâk

Gör ki nice dâr-ı islâm oldı ol
Gör nice ilm ehli-y-ile toldı ol

Pâk-dîndi Urhân pâk-i'tikâd
İlm ehli buldılar andan murâd

Geldi katına Sinân kim ol fakîr
Olmış-ıdı fakr elinde esîr

Dir-iken ki_el-fakru kâdâne yekûn
Baht oldı aña gınāda reh-nümûn

İlm adına itdi anı Paşa Sinân
Buldı andan mâl u câh u nâm u nân

Bir bahâdur server-idi Orhân
K'afia diri erdi Nerîmân-ı zamân

Atdugı ohdan uşanurdı kader
Ejdehâ rumhından iderdi hazer

Kılıcı_anuñ bir musavver merg-idi
Sanasın ol bâd u cânlar berg-idi

Gürzin alduhda ele ol nâm-dâr
Düşer-idi korhuya Sâm-ı Süvâr

Bahşişi var-ıdı lîkin Hâtemî
Gûşişi var-ıdı lîkin Rüstemî

Mü'mine rahmetti âfet kâfire
Salmış-ıdı biñ mahâfet kâfire

Mihri-y-idi mü'mine anuñ şifâ
Kahrı-y-ıdı kâfire anuñ şakâ

Lâza düşmiş-idi andan velvele
Üngürüsüñ illerine zelzele

Firistâden-i Orhan Süleyman Paşa-Râ Bi-İsreyaka Ez-Berâ-Yı Gazâ Ve Cihâd

Ulu oglı-y-dı Süleymân Pâşa nâm
Anda-y-ıdı şâh u serverlik temâm

Hem şecâat hem sehâvet ehl-idi
Hem siyâset hem riyâser ehl-idi

Hûb evsâf-ıla ol mevsûf-ıdı
Şöyle kim eltâf-ıla ma'rûf-ıdı

Dâyimâ iderdi cehd ü ictihâd
Kim ölince dîn yolında ide cihâd

Fikre düşdekde ol Âsaf-râ-y-ıdı
Cenge girdüginde saff-ârâ-y-ıdı

Ne fazîletdür gazâ bilür-idi
Hak yolında terk-i cân kılur-ıdı

Şîr-gîr-idi vü hem şimşîr-zen
Hasm-bend-idi vü hem düşmen-şiken

Birbidi_İsregeçeye anı Orhân
Kim gazâ ide orada bir zamân

Kim yüriye leşker-ile_ol nâm-dâr
Memleket feth ide vü şehr ü diyâr

Ne ki kâfirde bulur-ısa yıha
Hân ü mânların kamu oda yaha

Da'vet-ile gelmeyeni öldüre
Leşker-i islâmı gâlib oldura

Tangrı emri vü atası râyı-la
Vardı kâfir iline leşker bile

Dîn-içün itdi orada çoh gazâ
Oldı gāzī olmağa adı sezâ

Nireye kim vardı gâlib oldı ol
Çoh diyâr u şehr ü kal'a aldı ol

0l arada ol kadar eyledi ceng
K'andan uşanurdı magribde fireng

Kanda kim irdi-y-ise nâm-dâr
Feth idüp iller aldı vü diyâr

Her murâdı kim diledi buldı ol
Lâ-cirem bir ulu sultan oldı ol

Kal'alar virdiler aña mâl u bâc
Aldı kâfir beglerinden çoh harâc

Kanda kim buldı kelisyâ yıhdı ol
Nâkus u zünnârı oda yahdı ol

Yire sohup eyledi küfri nihân
Lâilâhe_illallahı kıldı ayân

Çoh kelisyâ yıhdı mescid yapdı ol
İkilik yog-ıdı bire tapdı ol

Niçe kez eyledi anda ol kıtâl
Niçe küfr ehlini itdi pâyimâl

Vîze vü Mîgalkara vü İpsala
Feth oldı aña bu üçi bile

Anda kâfir leşken oldı zebûn
Râyet-i küfr anda düşdi ser-nigûn

Az zamândan çünki geçdi ay u yıl
Toldı "Allâhu_Ekber"ile şehr ü il

Îsî tapıldugı yirde ol zamân
Şimdi añılan Muhammeddür hemân

Bir zamândan irdi_aña çeng-i ecel
Çâre ne Hakk emrine Azze ve Cel

Fî'l-mesel nedür cihân bir reh-güzer
Üşbu menzilden k'emel-durur gider

Çünki adı yir-durur ne bulsa yir
Ögmegil anı niçe gerekse yir

Dünyanuñ mihrini göñlüñden gider
Üşbu menzilden k'emel-durur gider

Çoh emel dutup saña kim didi az
Çün bilürsin ömrüñi kim olur az

Fikr it kimleri kahr itdi cihân
Kimler olmışdur yir altından nihân

Topraguñ her zerresinden itseñ taleb
Bulına biñ zülf ü hâl ü hatt u leb

Hûb yazar hûb nakş urur düzer
Çün temâm ider anı girü bozar

Lutf u kahrı Hakkuñ olmah-çun ayân
Emr-ile geldi vücûda bu cihân

Bisler ü arturur irdükde kemâl
Ol kemâle irgürür naks u zevâl

Oglı-y-ıçun itdi nâle Orhân
Ölüye nef eylemez âh u figân

Bir zamân çünkim bu çarh-ı âb-gûn
Geh ser-efrâz oldı vü geh ser-nigûn

Gündüz ü gice yüridi mihr ü mâh
Geldi gitdi rûz u hafta sâl u mâh

Geh hazân itdi vü geh tâze bahâr
Gâh tire-şeb gehî rûşen-nehâr

Tangrıdan va'de iriben Orhan
Oldı bundan Huld bâgına revân

Dutuban otuz tokuz yıl tâc u taht
Cennettin gül-zârına iletti raht[31]

31 Ahmedî, *İskendernâme'den Seçmeler* (Haz. Yaşar Akdoğan), Ankara 1988.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Âşıkpaşazâde'de Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluş Yılları

Osmanlı Devleti'nin başlangıcıyla ilgili önemli kaynaklardan biri *Âşıkpaşazâde Tarihi*'dir. Osmanlı Devleti'nin ilk yılarına dair bilgileri, Âşıkpaşazâde (1393?-1484?) eserini 86 yaşındayken tarihinde İstanbul'da yazmaya başlamıştır.

Âşıkpaşazâde eserinin mukaddimesinde, bir mecliste Osmanlı padişahlarının tarihinden bahsedilirken, kendisinden bu konuda bildiklerini yazması istendiğini, o da kısa olarak *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı kaleme aldığını söyler.

Âşıkpaşazâde, eserinin, Yıldırım Bayezid'e gelinceye kadar olan kısmını Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâme*'sinden naklettini belirtir.

Âşıkpaşazâde, eserinin "Osmanoğulları Soyunun Adları" başlığı altında Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin atasını sıralar, bilinmeyen tarihe kadar götürür ve soyu Hz. Nuh'un oğlu Yasef'e kadar dayar ki, Yasef Türklerin ilk atası kabul edilir:

Nuh Peygamber'in, selam onun üzerine olsun, oğlu Yafes'in oğlu Maçi'nin oğlu Çin'in oğlu Turmuş'ın oğlu Yantemür'un oğlu Korluga'nın oğlu Karahul'un oğlu Süleyman Şah'ın oğlu Karalu Oğlan'ın oğlu Amudı'nın oğlu Karaca'nın oğlu Kurtılmış'ın oğlu Çarboga'nın oğlu Sevinç'in oğlu Togar'ın oğlu Baybus'un oğlu Kızıl Boğa'nın oğlu Kamarı'nın oğlu Bansup'un oğlu Karahan'ın oğlu Tozak'ın oğlu Aykutluk'un oğlu Karahan'ın oğlu Oğuz'un oğlu Gök Alp'in oğlu Basuk'un oğlu Toktimur'un oğlu Sugar'ın oğlu Bakıyı'nın oğlu Sunkur'un oğlu Kaynıtur'un oğlu Togar'ın

oğlu Aykolug'un oğlu Sayıntur'un oğlu Kızıl Boğa'nın oğlu Kaya Alp'in oğlu Süleyman Şah Gazi'nin oğlu Ertuğrul'un oğlu Osman Gazi'dir.

Yukarıda, Ertuğrul Gazi'nin babası "Anadolu Fatihi" Süleyman Şah gösterilmiştir. Ancak bu bilginin doğru olmadığı hususunda araştırıcılar aynı fikirdedir. Yukarıda verdiğimiz gibi, Ahmedî'nin nin *Dasitan-ı Tevarih-i Al-i Osman*'ında Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Alp gösterilir ki, bu Osmanlı'nın kuruluş dönemini anlatan Türkçe iki kaynaktan biridir ve eldeki tek kaynaktır. Diğeri Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâme*'sidir. Bu eser elde değildir. Ancak Âşıkpaşazâde bu eseri naklettiğini belirtir.

Âşıkpaşazâde ikinci bölümde, "Osman Gazi'nin soyu ve sülalesi hangi vilayetten ne sebeple geldiler; niçin padişah oldu; sonra bu Rum ülkesine (Anadolu'ya) hangi sebeple geldiler; onu anlatır." başlığı altında şunları yazar ve Ertuğrul Gazi hakkında kısa bilgi verir:

Osman Gazi'nin dedesi olan Süleyman Şah Gazi en evvel Rum vilâyetine gelmişti, işte gelmeleri için asıl sebep buydu. Abbasi'lerden Süleyman Şah devrine kadar Celî (Arap) sülalesi Yafesoğulları sülalesine üstün idi. Ayrıca Rumlara ve İranlılara da Araplar üstün idiler. Bundan memnun olmayan ve soy bakımından Yafesoğulları'na bağlı olan İran hükümdarları gayrete gelip Arapların üstünlüğünü ortadan kaldırma yolları aradılar. Yafesoğulları'ndan göçer evli diye adlandırılan Türkleri kendilerine siper edindiler. Böylece Araplara karşı üstünlük sağladılar. Araplar üstünlüklerini kaybedince, kâfir ülkesinin insanları inat ettiler. Acemler de bu göçer evli halktan çekinip tedbir aradılar. Göçer evin önde gelenlerinden olan Süleyman Şah Gazi'yi ileri çektiler. Elli bin kadar Türkmen ve Tatar evini emrine vererek, "Haydi Anadolu'ya gidip Allah yolunda çarpışarak gaza edin." dediler. Süleyman Şah bunu kabul edip önce Erzurum'a, sonra da Erzincan'a geldi. Erzincan'dan Rum vilâyetine girdiler. Bir nice yıl ilerlediler ve etraflarını fethettiler. Süleyman Şah Gazi pek çok yiğitlikler gösterdi. Bunlar Anadolu'nun dağlarında ve

derelerinde zorluklarla karşılaştılar. Göçer evlerin davarı da aynı durumda olup çok incinmişlerdi. Tekrar Türkistan'a yöneldiler. Geldikleri yola gitmeyip Halep vilâyetine çıktılar. Caber Kalesi'ne vardılar ve Fırat Irmağı önlerine geldiler. Nehri geçmek istediler ve Süleyman Şah Gazi'ye, "Han'ım! Biz bu suyu nasıl geçelim?" dediler. Süleyman Şah atını suya sürdü. Önü yar imiş, at sürçünce Süleyman Şah suya düştü. Eceli gelip Allah'ın rahmetine kavuştu. Sudan çıkarıp Caber Kalesi'nin önüne defnettiler. Şimdiki zamanda oraya "Türk Mezarı" derler. Ayrıca o kaleye de yine aynı soydan Dügerler adında bir topluluk, eskiden olduğu gibi şimdi de hükmetmektedir.

Öyle olunca bu göçer halk etrafa dağıldı. Bazısı çölden yana gitti. Şimdiki zamanda onlara Şam Türkmenleri derler. Bazısı yine Anadolu'ya döndü. Bunların kimi Tatar kimisi Türkmen'dir. Bu zamanda Rum'dan olan Tatar ve Türkmen o taifedendir. Bazısı Süleyman Şah'ın üç oğluna uydular. Bunların biri Sunkur Tigin, biri Gündoğdu ve biri de Ertuğrul Gazi'dir. Bu üç kardeş geldikleri yola dönüp Fırat'ın başından yürüyüp Pasin Ovası ve Sürmelü Çukuru'na geldiler.

Ertuğrul kardeşleriyle gitmeyip dört yüz kadar çadırla orada kaldı. Diğer iki kardeşi yine asıl vatanlarına gittiler. Ertuğrul orada epeyi zaman kaldı, yaylasını yayladı kışlasını kışladı. Bir hayli zaman geçince Sultan Alâeddin Rum ülkesine yöneldi. Fetihlerde bulunup kısmetindeki kadar fethetti ve padişah oldu. Bu uzun hikâyedir; ben Osman soyunun menkıbelerini anlatmak için kısa tuttum. Ertuğrul Gazi, Selçuk sülalesinden olan, Sultan Alâeddin'in İran ülkesinden Rum ülkesine gelip padişah olduğunu işitince, "Erin kadri bilinir ülkeye gitmek bize vacip oldu, artık biz de gaza eder Allah yolunda savaşırız" dedi.

Ertuğrul Gazi'nin, Osman, Gündüz ve Saru Yatı adında üç oğlu var idi. Saru Yatı'ya Savcı da derlerdi. Bunlar da Anadolu'ya yöneldiler. Gelip Hısn-ı Musul vilâyetine ulaştılar. Ertuğrul Gazi'nin Anadolu'ya gelmesinde daha başka söylentiler de vardır. Ancak en doğrusu benim yazdığımdır. Ertuğrul Gazi oğlanlarından

Saru Yatı'yı Sultan Alâeddin'e gönderdi ve "Bize de yurt versin, gidelim gaza edelim." dedi. Saru Yatı babasının sözlerini Sultan Alâeddin'e getirdi. Sultan bunlar geldiği için çok sevindi.

O zamanda Karacahisar tekfuruyla Bilecik tekfuru Sultan'a itaat edip haraç verirlerdi. O iki yerin arasında bulunan Söğüt vilâyetini bunlara kışlamak için yurt gösterdiler; ayrıca Domaniç Dağı'nı ve İrmeni Beli'nin dağını bunlara yayla verdiler. Saru Yatı babasına varınca bu haberi söyledi. Ertuğrul kabul edip yürüdü ve Ankara'ya geldiler. Yurtlarında yerleştiler. Ertuğrul Gazi zamanında kavga dövüş olmadı. Yaylalarını yaylayıp kışlalarını kışladılar. O zaman Karahisar vilâyetinde Germiyan babası Alışıra vardı, ona Çavudur derlerdi. Ayrıca Karahisar'la Bilecik vilâyetlerini zaman zaman vurup rahatsız eden Tatarlar vardı. Ertuğrul Gazi'nin gelişiyle bu yerlerin kâfirleri Tatarlardan korunmuşlar, güven içinde yaşar olmuşlardı. Ertuğrul Gazi vefat edince, Osman Gazi'yi babasının yerine koydular.

Osman Gazi başa geçince komşu kâfirlerle çok iyi geçindi, ancak Germiyanoğlu'yla düşmanlığa başladı. Zaten buradaki kâfirler Germiyanoğlu'ndan incinirlerdi. Osman Gazi'nin, uzak yerlerden avlanmaya başlaması, gece gündüz gidip gelmesiyle yanında bir hayli adam toplandı.

Şiir

Kuşandı dîn kılıcın bele Osman
Ki ikrâr itdüre her dile Osman

İde İslâm'ı izhâr âlem içre
İde rûşen cihânda nûru Osman

Çü küfr ü zulmet Rûm'u alupdur
Diler kim âlemi nur ede Osman

Açıldı fursat-ı İslâm kapusı
O kilde kim miftâh oldu Osman

Muhammed ümmetimin serveridür
Olupdur mu'cize mazharı Osman"

* * *

Üçüncü bölümde "Anı beyan eder kim Osman Gazi etrafa gecede, gündüzde gâh gâh yürümeğe başladı" başlığı altında Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi ve mücadelesi anlatılır:

"Aya Nikola adında bir kâfir, İnegöl'de Osman yaylaya ve kışlaya gittikleri zamanda, bunların göçünü yağmalayıp zarar verirdi. Osman Gazi, Bilecik tekfuruna bundan şikâyette bulundu ve "Sizden dileğimiz, biz yaylaya gittiğimiz vakit eşyalarımızı sizde emanet koyalım." dedi. O da kabul etti. Ne zaman yaylaya gidecek olursa, Osman Gazi bütün eşyalarını öküzlere yükletir ve bir nice hatun kişiyle gönderir; onlar da varıp kalede emanet korlardı. Yayladan döndükleri vakit de peynir, halı, kilim ve kuzular hediye getirip emanetlerini alıp giderlerdi. Ayrıca bu kâfirlerin bunlara itimadı pek çok idi. Ancak İnegöl kâfirleri Osman Gazi'den çekinirler, onlar da bu kâfirlerden sakınırlardı.

Bir gün Osman Gazi İrmeni Beli'nden yetmiş kişiyle gelip İnegöl'ü vuracakmış. Ancak kâfirlerin casusu var imiş, onlara bildirmiş. Bunun üzerine kâfirler pusu kurdular. Osman Gazi'nin Artun adında bir adamı bu durumu gelip "Bel tükendiği yerde pusu kurdular." diye haber verdi. Gaziler de Tanrı'ya sığınarak doğru pusuya yürüdüler. Piyade olan gazilerle kâfirler arasında savaş koptu. Kâfirler çok fazla idi, büyük muharebe oldu. Osman'ın kardeşi Saru Yatı'nın oğlu Uyal Hoca şehit düştü; mezarı İrmeni Beli'nin bitiminde Hamza Bey köyünün bucağındadır. Ayrıca mezarının yanında yıkılmaya yüz tutmuş bir kervansaray da bulunmaktadır. Oradan dönüp geri geldikten sonra Osman Gazi yaylaya gitti.

Şiir

Budur gazâ-yı evvel Osman anla
Diyem ikincisin işid ü tanla

Gelür yurdına ider çok niyazı
Ki gayret şevkini canuma bağla

Dir ey ma'bûd ki İslâm kuvvetin vir
Özine der ki, miskin Osman ağla

Edebali ve Osman Gazi

Âşıkpaşazâde, aşağıda vereceğimiz, dördüncü bölümde Osman Gazi'nin Şeyh Edebali'nin evinde gördüğü rüyasını ve Şeyh'in bu rüyayı, Osman'ın nesline dünyada hâkimiyet nasip edileceği şeklindeki yorumunu anlatır. Böyle bir rüya, hanedanların menşei ve meşrulaştırılması hususunda ortaçağ edebiyatının bir "topos"udur. Fakat tarihî açıdan gerçek ve önemli olan şudur ki, Âşıkpaşazâde, bu rolü, kendisinin de mensubu bulunduğu Vefâî tarikatinin meşhur bir halifesine, Osman zamanında hakikaten yaşamış olan birisine vermektedir. Osman'a Allah'ın lütfunu ifşa eden Edebali, ona "... 'Oğlum Osman! Sana muştuluk olsun kim Hak Teâlâ sana ve neslüne padişahlık verdi. Mübârek olsun' der. Ve 'benüm kızum Malhun senün helâlün oldı' der."

Halil İnalcık bu durumu şöyle değerlendirir:

"Gerçekten, Allah'ın bir insana hükümdarlık lütfetmesi ve bunu mübarek bir zat, bir şaman veya aziz aracılığıyla ifşa etmesi inancı, Orta Asya Türk-Moğol geleneğine kadar geri gider. Rakip hanedanların -Timurlular, Kadı Burhaneddin ve özellikle Karamanlılar- meydan okumalarına muhatap olan Osmanlı sultanları, geleneğin gerektirdiği gibi, otoritelerinin ilâhî menşeini öne sürme mecburiyeti hissetmişlerdi. Âşıkpaşazâde, böyle bir

vazifenin Edebali tarafından yerine getirildiğini göstermeğe çalışır. Fakat, Edebali kimdir?

Âşıkpaşazâde'nin Edebali hakkındaki biyografik mâlumatının tamamı şöyledir:

"Edebali yüz yigirmi yaş yaşadı. Ve iki avrat aldı: Biri yigitliginde ve biri pîrliginde. Ve evvelki hatununuñ kızını Osman'a verdi. Ve pîrliginde aldugı hatun Tâceddîn-i Kürdî kızıyidi. Hayreddin paçanak oldı. Bu menâkıbı Edebali oğlı Mahmud Paşadan işitdüm Sultan Muradun babası Sultan Mehmed zamanında. Ve hem ol Mahmud Paşa yüz yaşından ziyade yaşamış idi.' Daha sonra, Osman Bilecik'i fethettiğinde, Kayın atası Edebaliya Bilecük hâsılın timar verdi."

Osmanlı arşiv kayıtlarına göre, Osman zamanında, ondan lütuf ve ihsan görmüş 'Ede' adlı bir Şeyh gerçekten vardı."[32]

* * *

Âşıkpaşazâde, Osman Gazi'nin rüya görüşünü ve rüyasını Şeyh Edebali'ye yorumlatışını anlatır:

"Osman Gazi niyazda bulundu ve bir lahza ağladı. Uyku bastırınca yatıp uyudu. Kendilerinin aralarında bir sevgili şeyhin bulunduğunu gördü. Onun pek çok kerameti görülmüştü ve bütün halk ona candan gönülden bağlı idiler. O dervişti, ancak bu, içinde saklıydı. Dünyalığı, malı, davarı pek çok idi. Dervişlere mahsus çerağ ve alem sahibiydi .. Hiçbir zaman konuğu eksik olmaz, gelenden gidenden evi boş kalmazdı. Osman Gazi de bu yüce insana zaman zaman gelir misafir olurdu.

Osman Gazi uyuyunca düşünde bu yüce kişinin koynundan bir ayın doğarak geldiğini ve kendi koynuna girdiğini gördü. Bu ay Osman Gazi'nin koynuna girdiği anda göbeğinden bir ağaç biter, gölgesi bütün alemi kaplar ve gölgesinin altında dağlar meydana

32 Halil İnalcık, "Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?", *Söğüt'ten İstanbul'a* (Derleyen: Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2005.

gelir ve bu dağların dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimileri içer, kimileri de bahçeler sular ve çeşmeler akıtır. Sonra uykudan uyandı, gelip Şeyh'e haber verdi. Şeyh, "Oğul Osman Gazi, sana müjdeler olsun, yüce Tanrı sana ve nesline padişahlık verdi, kutlu olsun. Ayrıca benim kızım Malhun, senin eşin olacak." dedi ve o anda nikâhlayıp kızını Osman Gazi'ye verdi.

Şiir

Dir oğlum mısret ü fursat senündür
Hidâyet menzili nimet senündür

Sana virildi baht u düşmesün taht
Ezelî tâ ebed devlet senündür

Senün neshinde âlem râhat ola
Duâlar neslüne erden senündür

Yana çıraklarunuz âlem içre
Döşene sofralar davet senündür

İki cihânda hayırla anılmak
Neseb ü neslile bürhân senündür

Çü Hak 'dan irdi sana baht u devlet
Cihân içre olan devran senündür

Süleyman-ı zamanun menba'ısın
Ki ins ü cinne hem fermân senündür

Osman Gazi'nin düşünü yoran Şeyh Edebalı, padişahlığı ona ve soyuna müjdeledi. Yanında şeyhin bir de öğrencisi vardı ve adına Derviş Tururoğlu derlerdi. O derviş, "Ey Osman Gazi! Yüce Allah sana padişahlık verdi, bize de şükrane gerek." dedi. Bunun üzerine Osman Gazi, "Her ne zaman padişah olursam sana bir şehir vereyim." deyince, Derviş, "Şehirden vazgeçtik, bize şu köyceğiz yeter." cevabını verdi. Osman Gazi bu isteği kabul etti. Derviş bunun üzerine, "Bize şimdi yazılı bir belge ver." dedi. Osman Gazi de, "Ben yazı yazmasını bilir miyim ki benden yazılı kâğıt istersin." dedi. Sonunda Osman Gazi "İşte babamdan ve dedemden kalmış bir kılıcım, bir de maşrapam var. Bunları sana vereyim, elinde bulunsunlar ve bu nişanları saklasınlar. Eğer Hak Teâlâ beni bu hizmete kabul edecek olursa, benim soyumdan gelecek kimseler bu alametleri görüp kabul ederler." dedi. Şu zamanda bile o kılıç bu dervişin torunlarındadır. Osman Gazi padişahın neslinden gelenler o kılıcı görünce dervişlere cömertlikle bağışlarda bulunup kılıcın eski kınını tekrar yenilediler.

Edebalı yüz yirmi beş yaşına kadar yaşadı. Biri gençliğinde, biri de ihtiyarlığında iki hanım aldı. Önceki hanımından olan kızını Osman'a verdi. İhtiyarlığında aldığı hanım Taceddin-i Kürdî'nin kızı idi. Hayreddin bacanak oldu. Bu hikâyeyi Sultan Murad'ın babası Sultan Mehmed zamanında Edebalı oğlu Mahmud Paşa'dan işittim. Mahmud Paşa yüz yaşından fazla yaşamış idi."

* * *

"Osman Gazi bu tabiri işitince himmet kılıcını gönül beline sıkıca bağladı. Bir gece yürüyüp İnegöl'e vardı. Yanında Kulaca denen küçük bir hisar vardı. Onu yağmaladı ve ateşe verdi, kâfirlerini o gece kırdı. Sabah olunca o ilin kâfirleri toplanıp Karacahisar tekfuruna, "Ne duruyorsun, seni ve sülaleni esir ediyorlar, bu ili elimizden alarak yakıp yıkıyorlar, sonra buraların yerini suyunu bırakacak gibi de değiller. Biz de onlara karşı çıkmalıydık. Şimdi bunları bu ülkeden çıkarmaz ve öldürmezsek, son pişmanlık fayda vermez." dediler.

Onun Kalanoz adında bir de kardeşi vardı. Emrine büyük bir ordu verdi, bunlar İnegöl kâfirleriyle bir araya geldiler. Osman Gazi de gazilerini topladı ve İkizce'ye geldi. Toralıç Beli'ni aştıkları yerde savaştılar. Oldukça büyük savaş yapıldı. Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatı'yı orada şehit ettiler. O yerde bir çam ağacı var, şimdi ona Kandilli Çam derler. Vakit vakit onda bir ışık görürler. Sonra o Kalanoz adlı kâfir de vuruldu. Osman Gazi'ye haber verdiler. Osman Gazi, "Önce onun karnını yarın, sonra da eşip it gibi gömün." dedi. Ne söylediyse yaptılar. Bu sebepten o yerin adı "İteşeni" olarak kaldı. Saru Yatı'yı da götürüp Söğüt'te babasının yanına defnettiler.

Şiir
Gazâ kim itdiler Allahu ekber
Didiler her nefes Allahu ekber

Salındı seyf-i İslâm kâfir üzre
Urıldı nevbet-i Allahu ekber

Kılıçlar kölgesinde cennet-i Hak
Resûl'den bu haber Allahu ekber

Bozıldı çan çanlıklar kilîse
Makam oldı dîne Allahu ekber

Bu gazanın tarihi hicretin altı yüz seksen beşinde (M. 1286) vaki oldu.

* * *

Âşıkpaşazâde, Altıncı bölümde, Sulçuklu Sultanı Alâeddin'in Osman Gazi'ye destek için asker toplamasını anlatır:

"Şimdi Sultan Alâeddin, kâfirlerin kalabalık bir orduyla Osman Gazi'nin üzerine yürüdüklerini, kardeşi Saru Yatı'yı şehit ettiklerini ve buna hangi kâfir askerlerinin katıldığını tahkik edip öğrendi. Bunun üzerine sultan, "Anlaşıldı Karacahisar tekfuru bizimle düşman olmuş." dedi. Sonra da, "Germiyanoğlu o garipleri sevmezdi, çoklukla o kâfirlerin hareketi onun yüzündendir, ben bunu iyi bilirim." dedi.

"Çabuk asker toplansın." emrini verdi ve "Bizde İslâm gayreti yok mu, o kâfirler nasıl böyle bir harekette bulunabilir?" dedi. Büyük ordu toplandı, hücum edip Karacahisar'ın üzerine yürüdüler. Bunu işitince Osman Gazi de geldi. O da bir yandan savaşa girişti. Bir iki gün savaş oldu. Ancak Sultan'a, "Bayıncar Tatar geldi, Ereğli'yi aldı, yıktı, halkını kırdı ve şehrini ateşe verdi." diye imdat isteyenler geldi. Sultan Alâeddin Osman Gazi'yi çağırarak, hisar için getirilen silahların hepsini verdi. Sonra da, "Oğul Osman Gazi! Sende kutluluk belirtileri çoktur. Sana ve senden doğacaklara karşı koyacak yoktur. Benim duam Allah'ın yardımı, velilerin himmeti ve Peygamberin mucizeleriyle senin yanındadır." dedi. Kendisi dönüp vilâyetine gitti. Sultan gittikten sonra Osman Gazi birkaç gün sabretti. Sonunda hisarı aldı. Tekfurunu tutup gazileri ganimete boğdu. Şehrin evlerini gazilere ve başkalarına verdi. Orayı İslâm şehri yaptı.

Şiir

Şular kim ni'imeti Hak'dan alupdur
O nimet ehline nimet tolupdur

Yi yidür nimeti ey merd-i kâmil
Ne etsen bil senünlen ol kalupdur

Cihâna her gelen kısmetilendür
Yiten ü hem biten kim er ohıpdur

Bu fethin tarihi hicretin altı yüz seksen yedisinde (M. 1288) vaki oldu.

* * *

Sultan Alâeddin dahi gör neyledi: Hemen oradan Ereğli'ye yöneldi. Tatar sultanın kendi üzerine geldiğini anlayıp karşıladı. Biga höyüğünde buluştular. Geceli gündüzlü iki gün savaş yaptılar, sonunda Tatar ordusu kırıldı. Tatar'ı o derece kırdılar ki haddi hesabı yoktu. Fakat çoğunu tutup hayalarını kestiler, derilerini birbirine diktiler, keçelere kapladılar, hayvanlara attılar. Şimdiki zamanda o ovanın adına Taşak Yazısı derler.

Şiir

Cihânda her kişi kim ad komışdur
Ya acı ya şîrîn kim dad komuşdur

Nişândur söylenür dilde vü ilde
Sûreti bozulur bünyâd komışdur

Gider kendüsi ad kalur cihânda
Adına söylenür falân komışdur

İnanun bu söze vallah ki direm
Kara-durur yüzi kim yalan komışdur

Bu Karacahisar'un fethi tarihi hicrettin altı yüz seksen yedisinde (M. 1288) vaki olundu, Osman Gazi elinden.

* * *

Âşıkpaşazâde, Sekizinci bölümde, Osman Gazi'nin Sultan Alâeddin'e ne gönderdiğini ve ondan geldiğini anlattır:

Osman Gazi hisarı alınca tekfurunu tuttu. Pek çok hediye ve armağanlarla kardeşinin oğlu Aktemür'le sultana gönderdi. Aktemür bunları alıp Sultan Alâeddin'e götürdü. Sultan çok sevindi ve gönlü ziyadesiyle neşelendi. Aktemür'e pek fazla ihsanlarda bulundu. Osman Gazi'ye de sancak ve sancakla ilgili eşyalar, iyi atlar ve gaza için silahlar verdi. Aktemür sancağı getirdiği zaman ikindi vakti idi. Hemen Osman Gazi ayağa kalktı ve nevbet vuruldu. Nevbet çalınca o zamandan şimdiye kadar Osmanlı padişahları, seferde nevbet vurulduğu zaman ayağa kalkarlar.

Sual: Diğer padişahlarda bu adet yoktur da niçin Osmanlılarda vardır ve bunun sebebi nedir?

Cevap: İki önemli anlamı vardır: Birincisi bunlar gazilerdir. Nevbet vurulması gazaya çağırıayı bildirir, yani "gazaya hazır olun" demektir. Bunlar da, "Allah rızası için gazaya hazırız." diye ayağa kalkarlar. İkinci olarak bunlar kandil sahibi, sofa ve bayrak çeken, herkesi yayılan safralarına davet eden kimseler olduklarından, alem halkına nimetler yedirirler. Nitekim Halilü'r-Rahman'daki, bu adettir. Bu adette halkın gelip sofaya oturması ve yemek yemeleri için ikindi vaktinde nevbet çalınır. Şimdi bu Osmanoğulları ne yaparlarsa buna göre yaparlar.

Şiir

İşitdük kanûn-ı Osman kim var
Budur adli vü bezli şen iden yâr

Bularun gölgesinden uçdı hümâ
Şikârdur bunlara her murg-ı sunkar

Cihân halkına farz oldı ideler
Duâlar cümle halkun bil kim iy yâr

Gerekdür kuvvet ü hem akl u tedbîr
Muvâfık olma bil ilm-i takdîr

Gerekdür yâr u hemdem ü münâsib
Gerek yiğit ola vü ger ola pîr

Âşıkpaşazâde, Dokuzuncu bölümde Osman Gazi'nin kimleri dost ve yoldaş edindiğini ve çevrelerinde kimlerin bulunduğunu, nasıl tedbir aldığını ve onlarla ne şekilde düşüp kalktığını anlatır:

Kardeşi Gündüz'ü çağırdı ve "Bu vilâyetleri nasıl fethedeceğiz, nasıl davranmalıyız, orduyu ne şekilde toplamalıyız, sen ne dersin?" dedi.

Kardeşi de, "Civarımızdaki vilâyetleri vurup bozalım." diye cevap verdi. Osman Gazi, "Bu bozuk bir düşüncedir. Etrafımızdaki yerleri yıkıp bozarsak, şehrimiz olan Karahisar güzelleşip gelişmez. İlk yapılacak iş komşularımızı idare ederek iyi geçinmek ve onlarla dost olmaktır." dedi. Nitekim Bilecik tekfuruyla sürekli dostlukta bulunurdu. Yaylaya gitseler, emanetlerini bile Bilecik hisarında bırakırlardı. Ne zaman gelseler tulumla peynirler, karınlara basılmış kaymakları katık olarak getirirler, iyi halılar ve kilimler gönderirlerdi. Fakat erkeklerle değil, hatun kişilerle gönderirlerdi. Onlar da Osman Gazi'ye çok çok güvenirlerdi.

Harmankaya beyi Köse Mihal var idi, onunla da, aşırı derecede dostlukta bulunurlardı. Sonra bunların arasında hiçbir sebeple hiçbir gün dedikodu ve çekişme olmamıştı. Germiyanoğlu'yla Osman halkı zaman zaman kavgaya tutuşurlar, bundan da kâfirler çok zevk alırlar, sevinirler ve "Germiyanoğlu'yla Osman'ın düşmanlıkları vardır." derlerdi.

Osman Gazi Eskişehir'in Hamam semtinde pazar kurdurdu. Etraftan kâfirler bile gelip buradan işlerini görüp ihtiyaçlarını giderirlerdi. Zaman zaman bu pazara Germiyan halkı da gelirdi. Bir gün Bilecik'ten pazarcı kâfirler de gelmişler. Bilecik'te kâirler iyi bardak yapıp işlerler ve yükleyip pazara satmaya gelirlermiş.

Germiyanlının birisi bir bardak almış ve karşılığında bir şey vermemiş. Bunun üzerine kâfirler gelip Osman Gazi'ye şikâyet etmişler. Osman Gazi de o bardağı alan kişiyi getirmiş, cezalandırmış ve kâfirin hakkını alıvermiş. Bilecik kâfirlerini incitmelerini şiddetle yasaklamış. O, bunlara adaletle muamele edip durumu çok ileri götürdüğünden, Bilecik kâfirlerinin hanımları bile Eskişehir pazarına gelirler, alışverişte bulunurlar ve maksatlarını güvenlik içinde görüp giderlerdi. Bilecik kâfirleri de Osman Gazi'ye aşırı derecede güvenir ve "Bu Türk bizimle iyi doğruluk ediyor." derlerdi.

Hîle it düşmene tâ ki vere el
Ki fursat bulasın zinhar başın al

Yidür nimet, içür şekker şarâbın
Kolay ola bulasın ona mecâl

Velî gafil yürüme itmesün al
Ki peşmân fayda virmez olsa melâl

Âşıkpaşazâde, onuncu bölümde, Harmankaya kâfirlerinin Osman Gazi'yle ne yönlerden tanışık olduklarını ve neler yaptıklarını bildirir:

Osman Gazi sancak beyi olunca ata binip devamlı Köse Mihal'le beraber olurlardı. Bu gazilerin hizmet edenleri ekseriya Harmankaya kâfirleri idi. Bir gün Osman Gazi, Mihal'e, "Tarakçı Yenicesi'ne hücum edelim, sen ne dersin?" dedi. Mihal de, "Han'ım! Şimdi Sakarya ırmağı'nı geçebilmemiz için, Sorkun üzerinden Sarıkaya'dan, Beştaş'tan geçelim, zaten gaziler bize o taraftan gelirler." dedi. Sonra, "Mudurnu vilâyetini de vurmak kolay olur, ve hem o vilâyet mamurdur. Samsa Çavuş oraya yakın olur, ona da bildirelim. O da bir fırsat bulursa bize bildirir." dedi. Onun söylediği gibi ettiler. Gidip Beştaş'ın yamacındaki taşlara

yaslandılar. Şeyhine "Su geçit verir mi?" diye sordular. Şeyh de, "Gazilere geçittir, Allah'ın yardımı ile." dedi. Atların yemini önünden alıp bindiler ve su kenarına gittiler. Samsa Çavuş'u orada buldular. Toparlanıp hazırlandı ve gazileri doğru Sorgun üzerine iletti. Zaten oranın kâfirleri Samsa Çavuş'u tanıyorlardı. Onu ve bu askeri görünce boyun eğip itaat ettiler. Erkekleri ve kadınları karşıladı, aralarında dikkat çeken bir kâfir vardı. Onu çağırdılar, geldi ve Sarsa Çavuş ne derse, onu kabul edeceklerini bildirip yemin ederek Osman Gazi'ye söz verdiler.

Sual: Samsa Çavuş nasıl bir kişidir?

Cevap: Etrafında kendine bağlı cemaati olan bir kişidir. Ayrıca yoldaşlığa yarar, Sülemiş adlı bir de kardeşi var. Ertuğrul Gazi Söğüt'e geldiği zaman, bunlar da onunla beraber geldilerdi. İnegöl kâfirleri incittiği için o yerde durmadılar ve gidip Mudurnu vilâyetinde oturdular. Oranın kâfirleriyle iyi geçinip oturduklarından Osman Gazi bu yüzden o vilâyetleri bunlara ısmarladı. Sonra Osman Gazi hücum edince Göynük vilâyetine vardılar, Tarakçı Yenicesi vilâyetini de vurdular. Geri gelip Kölfalanoz'a çıktılar. Tekrar Harmankaya'dan Karacahisar'a ulaştılar. Mihal önlerinde kılavuzluk ediyordu. Hiç esir almadılar, fakat halka boyun eğdirmek için mal ganimet çok aldılar. Esir almamalarının sebebi buydu.

Şiir

Sebeb-i Osman'dan toydı vü guzât
Kimi altun gümiş aldı kimi at

Kimi beğendüği kızlardan aldı
Gâzilerünidi ol demde fursat

Yığıldı Osman yanına gazi
Ki dâyim artar oldu fazi u nimet

Saâdet güneşi doğdu ezelden
Nazar idüın gâziler oldı mir'ât

Osman Gazi böylesine savaşlara başlayınca etraftaki kâfirler çekinir oldu. Fakat o Bilecik kâfirlerine pek fazla hürmet ediyordu. "Bu Bilecik kâfirlerinin senin yanında neden bu kadar hürmeti var, niçin bunlara değer veriyorsun?" diye sorduklarında, "Komşularımızdır, biz bu yere geldiğimiz zaman acınacak durumda idik, bunlar bizi hoş tuttular. Şimdi bize yakışan bunlara saygı duyup iyilik etmektir." cevabını verdi.

Vâcibdür dostluk etmek konşuyılan
Sakın kim konşını olmaya yılan

Kime kim dostlık itsen it hazer sen
Hazersüzdür başı yollarda kalan

Hâssa kim kâfir olsa dost idinmez
Dilinde dîni bâtıl kavli yalan

* * *

Âşıkpaşazâde, on birinci bölümde, Köse Mihal'in düğün edip kızını Gül Falanozoğlu'nun beyine verişini anlatır:

"Anlı şanlı düğün etmek için ağır hazırlık gördü. Düğün işleri eksiksiz görüldü. Etrafın kâfirlerine ve tekfurlarına davetçiler gönderdi. Ayrıca Osman'ı da davet edip tekfurlara, "Gelin bu Türk'le tanışıp bunun vereceği zararlardan emin olun." diye haberler gönderdi. Kararlaştırılan günde geldiler ve düğüne görülmemiş saçılar getirdiler. Osman Gazi hepsinden sonra geldi. Kıymetli halılar, kilimler ve sürü sürü koyunlar getirdi. Osman Gazi'nin

saçısını pek beğendiler. Sözün kısası üç gün düğün yapıldı ve tekfurlar Osman Gazi'nin saçısına ve cömertliğine hayran kaldılar.

Osman Gazi önceden kendisiyle uzaktan uzağa tanışıklıkları olan, yüz yüze görüşmediği Bilecik tekfuruna yakınlık ve dostluk gösterdi. Zira Osman Gazi yaylaya çıktıkları zamanda bütün emanetlerini Bilecik hisarında korlardı. İşte bu sebepten bildik ve tanıdık olmuşlardı.

Şiir

Mihal kim düğün itdi gör ne itdi
Gaziler şevketine bünyad itdi

Düğüne nice tekürler ki geldi
Kamusı Osmanıçun tedbîr itdi

Kimi dedi ki tez bunu dutalum
Bilecük teküri bir tedbîr itdi

Ki yani düğün edüp karvayalar
Muhâlif tedbîri kendüyi tutdı

* * *

Âşıkpaşazâde, on ikinci bölümde, Yarhisar tekfurunun kızını alacak olan Bilecik tekfurunun düğün yaptığını sıra kalenin ele geçirilişini anlatır:

"O da Mihal'i davet etti. Danışıp bütün düğün işlerini tamamladılar. Etraftaki tekfurlara davetçiler gönderdi. Fakat daha davetçiler Osman Gazi'ye gitmeden o, Bilecik tekfuruna sürüyle koyunlar gönderdi ve "Kardeşim, bunu düğünde hizmet edenlere yedirsin, Allah izin verip kendim vardığım zaman, saçımı da

getireceğim." dedi. Ayrıca, "Eğer kardeşime layık saçım yok ise, bana layık olanı getireyim." dedi. Sözün kısası bunlar daha düğüne çağırmadan gönderdikleridir. Zaten Mihal'in düğününde söz vermişlerdi.

Tekfur sonra Mihal'i Osman Gazi'ye, pek çok altın gümüş hediyeyle davetçi olarak gönderdi. Mihal de gelip Osman Gazi'ye tekfurların ortaklaşa hareketlerini ve niyetlerinin ne olduğunu bildirdi. "Uyanık ol!" dedi ve düğüne çağırdı. Osman Gazi, Mihal'e davetine karşılık hediyeler verdi. Osman Gazi, "Mihal Bey kardeşim! Tekfur'a benden selam söyle, işte şimdi biz yaylaya göçeceğiz. Kayınvalidem ve hanımım da kardeşimin annesiyle tanışıp bilişmek isterler. Şimdi kardeşim bizim Germiyanlı'yla ne halde olduğumuzu iyi bilir. Hep zahmetimizi çekegelmişlerdir. Kerem edip bu yıl da çeksinler. Anamun ve benim yüklerimizi yine hisara gönderelim." dedi. Mihal Osman Gazi'nin bu teklifini gelip tekfura iletti. Tekfur çok sevindi, sözünü candan kabul etti. Mihal'i yine gönderdi. Osman Gazi'nin geleceği bir gün kararlaştırıldı. Sonra o, "Bizim hanımlarımız kır yerlere ovalara alışmışlardır. Bilecik dar yerdir, düğünü orada yapmasınlar." dedi. Tekfur bu sözü kabul etti ve düğünü Çakırpınarı'nda yaptı. Ayrıca Osman Gazi kararlaştırılan günde öküzlerini yükletti, her zaman olduğu gibi hanımlara teslim etti. Sürüp akşam karanlığında hisara girdiler. Bir iki katar öküz hisara girince, keçe yüklerinden adamlarla yalın kılıçlar dökülüp açığa çıktı. Hemen kapıcıları tesirsiz hale getirdiler. Herkes düğüne gittiği için hisarda az insan kalmıştı. Kale fetholundu.

Gelelim bu tarafa ... Osman Gazi görelim ne eyler. Birçok gazinin başlarını örterek hanım elbiseleri giydirdi. Sonra da, "Hanımlarımızın oradaki tekfurları görüp utanmamaları için bunları ayrı bir yerde konuk etsin." dedi. Tekfur bu söze çok sevindi ve "Türk'ün eri ve avradı iyi elime girdi." dedi. Ayrı yer hazırlattı. Osman Gazi ayrıca öküzleri götürenlerle şöyle karar vermişti: Onlar hisara girdikleri zaman Osman da tekfura gelecekti. Hanımlarını âşikar olarak götürmediklerinden o da akşamleyin geldi. Tekfur

karşılayarak saygıyla kondurdu. Tekfur daha odasına varmadan birdenbire Osman atına bindi, Mihal de bindi.

Tekfur'a, "Hey Türk kaçtı." dediler. Tekfur da sarhoşça idi. Atına bindi ve Türk'ün ardına düştü.

Osman Gazi Bilecik'e yakın yerde Kaldırayık denen dereye gelince durdu. Tekfur da oraya geldi ve yakayı ele verdi. Osman Gazi tekfuru öldürdü ve sabahla Yarhisar'a geldi. Tekfurunu ve gelini tuttular. Düğüne gelen halkın çoğunu esir aldılar. Hemen, İnegöl tekfuru olan Aya Nikola'nın durumu işitip kaçmaması için Turgut Alp'ı İnegöl'e saldı. Turgut Alp gelip İnegöl'ü çevirdi. Osman Gazi ele geçirdiği her şeyi alıp Bilecik'e geldi ve görülecek bütün işleri gördü.

Sonra İnegöl'e geldi ve gelir gelmez yağma etti. Gaziler izin istediler, izin çıkınca hisara girip tekfurunu öldürdüler. Sonunda pek çok Müslümanın ölüp şehit olmasına sebep olan kâfirlerin erkeklerini kırıp hanımlarını esir ettiler.

Şiir

Gör imdi hîle-i Osman ne itdi
Baş oynadı vü hem çok başlar ütdi

Kâfirler ona duzaklar düzerdi
Bu çâpük ayağın karvadı tutdı

Kâfir kazdı kuyu gâzi düşeler
Kâfirler düşdi gâziler dürişdi

Karanu kâfirün gözün büridi
Gaziler nûrı Osman'a buluşdı

Orhan Gazi Tekfur Kızı ile Evlendi

Âşıkpaşazâde, on üçüncü bölümde, o Yarhisar tekfurunun kızı olan Nilüfer'in Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi ile evlenişini anlatır:

"Osman Gazi onu oğlu Orhan'a verdi. Onun adına Lü'lüfer (parlak inci; Nilüfer) Hatun demişler idi. Orhan Gazi de o zamanda delikanlı bir yiğit olmuştu, ayrıca göç üzerinde koyduğu bir oğlu daha var idi. Bu dört hisarı aldılar fakat bu vilâyetlerde adaleti ve güveni en iyi şekilde sağladılar. Bütün köyler yerli yerince oluştu ve yerleşme tamamlandı. Halleri vakitleri kâfirlerin hükmü altında oldukları zamandan daha iyi oldu.

Ayrıca buradakilerin rahatlıklarını işitip başka illerden insanlar gelmeye başladı.

Sözün kısası Osman Gazi düğün yaptı ve o kızı, oğlu Orhan Gazi'ye vermek istedi, hem öyle yaptı.

Bu Lü'lüfer Hanım, Kaplıca kapısına yakın yerde Bursa hisarı dibinde tekkesi olan hanımdır. Ayrıca Lülüfer Suyu'nun köprüsünü de bu hanım yaptırdığından, o suya verilen isim köprüye de ad olmuştur. Sonra Murad Han Gazi onun oğludur. Ayrıca Süleyman Paşa da bunun oğludur. Her ikisinin babası Orhan Gazi'dir. Hanım vefat edince Orhan Gazi'yle Bursa hisarında birlikte defnettiler. En iyisini bilen Allah'tır.

Şiir

Zihî devlet ki hatun buldu Hak'dan
Ki burcından belürdi gün şafakdan

O burcdan kim tulû' itdi Murad Han
Süleyman Paşa çıkdı hem nikâbdan

Selâtîn ankalar hatun toğurdı
Cihân rûşen, nûr oldı ol çırakdan

Cihâna doldı anber; müşk ü bûlar
Araklar kim belürdi gül varakdan

Cevâhir ma'dini çün zâhir oldu
Tâlibler cem' olur yakın ırakdan

Âşıkî yazdı ma'din-i menâkıb
Bunun üstâdını buldumdı çokdan

Aldı Osman Bilecük'i hey yâr
Yarhisar'ı içinde her ne ki var

Mülk ü mâlın tasarruf itdi kamu
Nasîb itdi inâyet-i Gaffâr

Şularkim haraca mutî' degüldür
İşleri pür hîle vü mekkâr

Gâzi Osman ki itdi hîle buna
Bilüridi bularıdı gaddâr

Gâzi Osman ne itdi hak itdi
Yine ider kâfirlere tekrâr

Velehû
Alındı Eynegöl kırıldı kâfir
Gâziler mâl u nimet aldı vâfir

Harâb itdiler ol küfrün diyârın
Getürdiler yerine nûr-ı zahir

Gör imdi âleme kim geldi Osman
Neyi kim tutdı âsân itdi Kadir

Ve Bu fethin tarihi hicretin altı yüz doksan dokuzunda (M. 1299 /1300) vaki oldu.

* * *

Âşıkpaşazâde, on dördüncü bölümde, Osman Gazi'nin ilk önce Cuma namazını nerede kıldırdığını ve fethettiği her şehirde nasıl bulunduğunu anlatır:

Karacahisarı aldığı vakit, şehrin evleri boş kaldı. Germiyan ülkesinden ve başka yerlerden pek çok adam gelip Osman Gazi'den ev istediler. Osman Gazi de boş evlerden verdi ve kısa zamanda şehrin evleri sahibini bulup şehir güzelleşti. Sonra kiliseler mescit ve cami yapıldı. Ayrıca pazar kurdurdu. Nihayet şehrin halkı birleşerek, "Cuma namazı kılalım ve he de kadı isteyelim." dediler. Orada Tursun Fakıh adında derleridi, bir aziz kişi varidi ve o halka imamlık ederdi Bunlar durumu ona bildirdiler. O da gelip Osman Gazi'nin kayınpederi olan Edebalı'ya anlatırken Osman Gazi çıkageldi. Sordu ve maksatlarının ne olduğunu öğrendi. Osman Gazi, "Size ne lazımsa onu öyle yapın." dedi. Tursun Fakıh bunun üzerine, "Han'ım! Bu iş için Sultan'dan icazet ve izin gerektir." deyince, Osman Gazi, "Bu şehri ben bizzat kendi kılıcımla aldım, sultanın bunda bir faydası olmadı, ondan niçin izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gazayla

hanlık verdi. Eğer kastedilen şu sancak ise ben, sancak götürüp kâfirlerle uğraşmadım. Sonra o, 'ben Selçuk soyundanım' derse, ben de Gök Alp oğluyum derim. Yok eğer ben bu ülkeye onlardan önce geldim derse, benim dedem Süleyman Şah da ondan önce gelmiştir." dedi. Halk Osman Gazi'den bu haberi işitince kabul ettiler. O anda kadılığı (hâkimliği) ve hitabeti aziz ve değerli bir zat olan Tursun Fakıh'a verdi.

Cuma hutbesi ilk önce Karacahisar'da okundu. Ama bayram hutbesi Eskişehir'de okundu ve bayram namazı da orada kılındı.

Şiir

Okundı hutbe kim Gâzi Osman
Ertuğrul oğlu Gâzi han Osman

Temerrüd ehli kâfiri kırandur
O mümin leşkerine han Osman

Ki adli bezli hep tutdu cihânı
Atâsı sâyesi nimetlü Osman

Harâb iden putı, puthâneleri
İmâret dîn-i İslâm itdi Osman

Münâdîler nidâ ider salâdur
Saâdet bahş ider dir geldi Osman

Kuruldı devleti çetri ezelden
Ebed bakî kalur bil nesl-i Osman

En evvel Osman Gazi adına okunan hutbenin tarihi hicretin altı yüz doksan dokuzunda (M. 1299/1300) vaki oldu.

Osman Gazi'nin Kanunları

Âşıkpaşazâde, on beşinci bölümde, Osman Gazi'nin koyduğu kanunun hükümlerini anlatır:

"Artık kadı ve subaşı (ordu komutanı) tayin edildi, pazar kuruldu. Kendi adına hutbe de okundu. Bu defa halk kanun istemeye başladı. Germiyan'dan gelen bir kişi, "Bu pazarın bacını bana satın." deyince, ona, "Şimdi Han'a git." dediler. O da doğru Osman Gazi'ye geldi sözünü söyleyip, "Han'ım! Bu pazarın bacını bana sat." dedi. Osman Gazi, "Bac nedir?" diye sorunca, o kişi, "Pazara getirilen her bir şeyden ben akçe alırım" cevabını verdi. Osman Gazi de bunun üzerine, "Hey adam! Senin bu pazara gelenlerden alacağın mı var da, bunlardan akçe istersin?" deyince, o zat, "Han'ım, bu töredir ve gelenektir; bütün memleketlerde bunu padişahların alması âdettir." dedi. Osman Gazi, "Tanrı buyruğu ve peygamber sözü müdür veya o beyler bunu kendilerinden mi ortaya koymuşlardır?" deyince o kişi, "Töredir Han'ım, çok öncelerden kalmıştır." cevabını verdi. Osman Gazi ziyadesiyle öfkelenerek, "Hey adam bu kazananın kendi mülkü olur, onun malına ortak mıyım ki bana akçe ver diyeyim. Hadi git ve sana zararımın dokunmamasını istersen bu sözü söyleme:" der. Sonra halk, "Han'ım! Bu pazara hizmet edenlere nesne gerek, para vermeleri âdettir." dedi. Bunun üzerine Osman Gazi, "Madem ki böyle diyorsunuz, kim bir yük getirip satarsa iki akçe versin, satmayan da hiçbir şey vermesin. Sonra kim benim bu kanunumu bozarsa, Allah da onun dinini ve dünyasını bozsun." dedi. Sonra da, "Kime bir tımar verdim, onun elinden sebepsiz yere almasınlar. Öldüğü zaman küçücük bile kalsa oğluna versinler. Yapılan hizmete karşılık harp zamanı, oğlan yetişip sefere katılıncaya kadar, onun yerine harbe katılalar. Kim bu kanunu bozarsa Allah ondan razı olmasın. Eğer benim

neslime bu kanundan başka kanun koyduracak olurlarsa edenden ve ettirenden yüce Allah razı olmasın." dedi.

Şiir

Bu resme kodı o kânunı Osman
Ki şâkir ola andan ganî Subhân

Didi sultan ki hakdur mülk anundur
Anundur virmek ü almag u dîvân

Arada biz bahâne olduk ancak
Bahâneden göründi halka bürhân

Cihâna de gelen kim bâkî kaldı
Kanı ol kim didi hanam ya sultan

Nice gemileri gark itdi deryâ
Adı unsur nihâyetsüz bu ummân

Belürmez iz kârubânlar yitüpdür
Hemân bir ad kodı gitdi Süleyman

Sakın kim adun anup söğmesünler
Dilersen rahmet ide sana Gufran

Cihânda çok nişan kodu gelenler
Nişanı adlı bedli kodu Osman

* * *

Âşıkpaşazâde, on altıncı bölümde, Bu fethettiği vilâyetlerin tımarını kimlere verdiğini anlatır:

"İnönü de denen Karacahisar sancağını oğlu Orhan'a verdi. Ve ordu komutanlığını kardeşi Gündüz'e verdi. Yarhisar'ı kendisiyle birlikte gelen iş başarıcı yarar bir yoldaş olan Hasan Alp'a verdi. İnegöl'ü şimdiki zamanda bile adı anılan ve saygın bir kimse olan Turgut Alp'a verdi. Onun İnegöl yöresinde köyleri olup hepsine birlikte Turgutili derler. Kayın pederi Edebalı'ya Bilecik'in gelirlerini tar olarak verdi. Sonra hanımını Bilecik'te babasıyla bıraktı, kendisi Yenişehir'e gitti. Yanında Allah için çarpışan ve savaşan yiğitlere evler yaptırdı. Orada durakladı. Oranın adını Yenişehir koydular.

Sonra oğlunun biri Alâeddin Paşa'dır. Onu yanında bıraktı. Fakat Osman Gazi, oğlu Orhan'la dört bir tarafa akınlarda bulunurdu. Hatta İznik'e bile inip Köprühisar'a pek çok defa gittiler. Burayı daha sonra yağmayla aldılar. Sonra Marmara vilâyetine gittiler. Buranın kâfirleri itaat edip boyun eğdikleri için Osman Gazi tekrar her birini yerli yerinde bıraktı. Hiç birini incitmedi. Tekrar Yenişehir'e geldiler, gaziler birkaç gün atlarını dinlendirdiler. Sonra İznik iline yürüdüler. Şehrin kapısını yaptırdılar. Günlerce iyi çenk ettiler. Hisarın üzerine asker koydular. Amma aldığı yeri tımar erlerine tımar verdiler. Kendileri Yenişehir'e geri geldiler ve orada kaldılar.

* * *

Âşıkpaşazâde, on yedinci bölümde, Bursa tekfuru ve başka tekfurlar Edrenos tekfuru, Bedenos tekfuru, Kestel tekfuru, Kite tekfuru bunların hepsinin birleştiklerini anlatır:

"Şunu söylediler: "Bu Türk'ün üzerine varalım, onu aradan temizleyelim ve hiç adını, şanını şöhretini bırakmayalım ve şerrinden kurtulalım."

Bu kâfirler çok büyük ordu toplayıp Osman Gazi'nin üzerine yürüdüler. Bu kâfirlerin toplanıp kendi üzerine geldiklerini işitti. O zaman Hakk'a sığınıp hiç gevşeklik göstermeden karşılarına

çıktı. "Allah için savaşa çıkıyorum." dedi. Savaşa hazır gazileri alarak kâfirlerle Koyunhisarı'nda karşılaştı. Hemen savaşa giriştiler. Savaşa savaşa Dineboz'a geldiler. Oraya gelince kâfirler arkalarını dağa verdiler. Ölenin sayısı belli değildi, bunu ancak Allah bilir. Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz'ün oğlu Aydoğdu'yu şehit ettiler. Dineboz'da Koyunhisarı'na giden yolda, yolun üzerinde yatmaktadır. Mezarı taşla çevrilmiştir. O yerlerde at hastalansa onun mezarına götürüp mezarı üç kez dolandırırlarsa Hak Teâlâ şifa verir. Sonunda kâfir askeri bozulup kırıldı. Edrenos tekfuru kaçtı, Kestel tekfuru öldü, Bursa tekfuru hisara girdi, Kite tekfuru hep Osman Gazi'nin karşısında idi, o da kaçtı. Osman Gazi ardından gitti. Tekfur Ulubat'a vardı. Osman Gazi Ulubat Köprüsü'nden geçerek köprü başında konup eğleşti.

Osman Gazi, "Esirimi verin, vermezsen Gölbaşı'ndan dolanır vilâyetini yakıp yıkarım." diye tekfura haber gönderdi. Ulubat tekfuru, "Şimdi anlaşma yapalım, senden ve senin soyundan hiçbir kişi bu köprüden geçmemek şartıyla, esiri sana veririz." dedi. Osman Gazi kabul etti. O zamandan bu güne kadar Osman soyundan hiçbir kişi o köprüden geçmediler. Geçecek olurlarsa kayıkla geçerlerdi. Osman Gazi esirini alıp getirdi. Kite hisarına karşı yırtıp paraladılar. Hisarı da alıp içine asker yerleştirdiler, vilâyetini de zapt ettiler.

Şiir

Şunı kim aldı yapdı yıkdı Osman
Kime kahr u kime lutf bakdı Osman

Harâb idüp imâret itmek işi
Bu resme dürlü mimâr kopdı Osman

* * *

Âşıkpaşazâde, on sekizinci bölümde, Osman Gazi'nin Bursa hisarı için hangi tedbirleri aldığını, neler yaptını anlatır:

Osman Gazi Bursa hisarının savaşla alınamayacağını ve bunun sabır işi olduğunu anladı. Hisarın fethi için tedbirler aldı. Kaplıca tarafına hisarın karşısına bir hisar yaptırdı. Seçkin bir yiğit olan kardeşinin oğlu Aktemür'ü, yanına seçme yoldaşlar vererek orada koydu. Bir hisar da dağ tarafına yaptırdı. Balabancuk denen yiğit bir askeri vardı. Onu da buraya yerleştirdi. Bu iki hisarı bir yılda yaptı. Fakat köylerini güvenlikle mamur etti. Bunlar kâfirlerin hisardan parmağını bile çıkartmayıp devamlı beklerlerdi.

Şiir

Balaban karga uçurmaz kaladan
Baras Tekürü kaçmadı belâdan

Temür hod geice gündüz râhat itmez
Belâya uğradı kâfir 'anâdan

Bu iki taraftan gaziler vilâyeti zabt ettiler. Bir nice yıl hisara rahatlık vermediler.

* * *

Osman Gazi Yenişehir'e gelince çevredeki kâfirler gelerek bununla uğraşmaya başladılar. Onların bütün yerlerini ele geçirdiler. Adalet, güven, insaf ve merhamet ederek güzelleştirdi. Gaziler çok çok gönül hoşluğu içinde idiler. Her birine köyler ve yerler verdi. Herkes ölçülü bir şekilde razı olup söz dinledi. Osman Gazi'nin yanındaki gaziler kuvvetlenince, devamlı savaşa gitmeyi arzulamaya başladılar.

Şiir

Gazâ kim Osman itdi iy karındaş
Saçıldı kanlar u kesildi çok baş

Ol Aytoğdı kim anda şehîd oldı
Bile öldi hem nice iş ü yoldaş

Daranos tekürün tutdılar anda
Anun üzre dahı çok oldı savaş

Baras tekür hisara kaçdı girdi
Ve hem Kite teküri oldı kallâş

Bozıldı hisarı alındı mâlı
Tekür dahi vü oldu cimri kallâş

Cihânda her kişi kim ad komışdur
Yanında acı şîrîn dâd komışdur

Kodı Osman gazayı adl ü bezli
Neseb ü nesline duâ komışdur

Âşıkî bu menâkıb yazmağına
İmamı Orhan oğlundan komışdur

* * *

Âşıkpaşazâde, yirminci bölümde, Mekece, Akhisar, Geyve, Leblebicihisarı ve Çadırlı'nın ne şekilde alındığını bildirir:

Gaziler gittikleri her bir yerden zaferlerle döndüklerini görünce, bir gün Osman Gazi'ye gelip, "Allah'a şükür kâfir mağlûp İslâm üstündür. Özellikle senin gibi gayretli bir hükümdarımız var. Artık bizim oturmamız hoş olmaz." dediler. Bunun üzerine Osman Gazi, "Mihal'i çağıralım, İslâm'a davet edelim, Müslüman olsun. Ondan sonra nereye isterseniz Allah'ın emriyle gidelim. Eğer

Müslüman olmazsa önce onun vilâyetini vurup bozalım." dedi. Hemen Mihal'e adam gönderdiler. "Büyük seferimiz var, çabuk gel, biz hazır bekliyoruz." dediler. Mihal bu haberi işitince aceleyle ihtiyaçlarını görüp geldi. İyi atlar ve hoş görünüşlü kılıçlarla başka hediyeler getirdi. Hemen el öptü. Sonra, "Han'ım, beni Müslüman yapın." dedi. Derhal imanı arz ettiler. Candan ve gönülden İslâm dinini kabul etti. Batıl dini bırakıp saf, katıksız Müslüman oldu. Tegeleden (bir cins kumaş) alemli, işlemeli elbise giydirdiler. Oğlu Orhan Gazi'yle birlikte gönderdiler, Karacahisar'da oğluyla birlikte koydular. Sonra Saltuk Alp adlı bir gazi daha var idi; onu da beraber koydular. Sonra bir oğlunu annesiyle Bilecik'te koydu. Kendisi Allah'a sığınarak yürüdü ve doğru Leblebicihisarı'na geldi. Hisarın tekfuru bağlılık göstererek karşıladı, onu yerinde bıraktı. O kâfirin bir oğlu vardı, onu alıp doğru Lefke'ye gittiler. Çadır lı ve Lefke tekfurları da karşılayarak bağlılık gösterdiler. Memleketlerini teslim ederek Osman Gazi'nin yanında seçme birer dost oldular. Ondan sonra Samsa Çavuş gelerek, "Han'ım! Bunların geri almamaları için bu ili bana ver." dedi. Osman Gazi, "Vilâyetin bazısını vermem, çünkü bunları memleketlerinden çıkarmam." cevabını verdi. Sonra Lefke'nin yanındaki dere ağzında Yenişehir Suyu'nun kenarında bulunan küçük bir hisarı Samsa Çavuş'a verdi. Oranın adına şimdi Çavuşköyü derler.

Sonra yürüyüp Mekece'ye vardılar. O da bağlılık gösterdi. Tekfuru da Akhisar'a birlikte geldi. Akhisar tekfuru asker toplayarak karşı geldi. Büyük savaş yaptılar. Sonunda yenilip kaçtı ve hisarına girmedi. Gaziler hisarı yağmaladı. Tekfuru kaçıp Karaçepüş hisarına girdi. O hisar Sakarya suyu kenarında dere içindeki Sarıcahisar'dır. Birkaç gün yürüdüler, dönüp Geyve'ye gittiler. Kâfir hisarı bırakıp gitmiş, Koruderesi'nde kürede (avcı kulübesi) oturmuşlar. Osman Gazi'ye bildirdiler. Bunun üzerine, "Hey, ne duruyorsunuz?" deyince yürüyüp küreyi buldular, göz açıp kapayıncaya kadar hemen işe başladılar. Tekfurunu tutup Osman Gazi'ye getirdiler. Mal mülk ne varsa aldılar, sonra Tekfurpınarı'na geldiler, onu da aldılar. O yerlerde bir aydan fazla

kaldılar. Bağlılık gösteren yerleri tımar erlerine verdiler ve halkını güvende olduğuna inandırdılar. Vilâyeti büsbütün kararlı hale getirdiler. Şimdi de öyledir.

Şiir

Gök Alp'un nesli Osman gör ne kopdı
Duâ aldı velîden vâlî kopdı

Âvâzı çıkdı kılıcun cihânda
Sadâsından kâfirde gavga kopdı

Kaçan kim depreneydi Gâzi Osman
Sanasın yıldırım gürledi kopdı

Kamu düşman kuş oluban kaçarlar
Bilürler avlayıcı sunkur kopdı

Havâsı seyr ider arşdan yukaru
Muhammed mi'râcından bile kopdı

* * *

Âşıkpaşazâde, yirmi birinci bölümde, Osman Gazi Karacahisar'da iken Germiyan'dan Tatar Çavdar'ın gelerek Karacahisar pazarını vurduğunu anlatır:

Şimdi zamanımızda o sülaleden olanlar var ve bunlar Çavdarlu diye anılmaktadır.

O ilde Osman Gazi Lefke savaşına gittiğinde Çavdarlu Tatar, Karacahisar'ın pazarını basmış. "Tatar pazarı yağmaladı ..." diye Orhan Gazi'ye haber vermişler. Orhan Gazi Eskişehir'de atma nal çaktırıyormuş. Bu haber gelir gelmez atına binip sürdü. Dağlar

arasında Oynaşhisarı denen ören olmaya yüz tutmuş yerde Tatar'la karşılaştı. Gözünü açtırmayıp kavradığı gibi aldığı bütün malları döktürdü. Yanındaki pek çok Tatarı da tutup Karacahisar'a getirdi ve babası gelinceye kadar bırakmadı. Çavdar Tatar'ın oğlunu da tutmuşlar idi. Osman Gazi gelince yanına getirdiler. Osman Gazi bunu görünce, "Oğul bu komşudur, zalimdir, amma Müslüman'dır. Kendisine ve beyine yemin ettirelim, sonra koyuverelim de vilâyetine gitsin." dedi. Söylediği gibi yaptılar. Böylece o zamandan Yıldırım Han zamanına kadar aralarında hiçbir şekilde düşmanlık görülmedi!

* * *

Âşıkpaşazâde, yirmi ikinci bölümde, Osman Gazi'nin oğlu Orhan'ı Akyazı ve Kocaili'ne nasıl gönderdiğini anlatır:

"Bir gün Osman Gazi, "Oğul Orhan! Gerçi bu Tatar'a yemin ettirdik, ancak bunların tatarlığı geçmez. Sen bu gazilerle Karaçepüş ve Karatekin'e yürü. Yüce Allah'ın sana zafer ve fetih vereceğini umuyorum." dedi. Orhan Gazi de, "Han'ım! Senin buyurduğun her bir şeyi kabul ederim." dedi. Akçakoca'yı, Konur Alp'ı, Gazi Abdurrahman'ı ve Köse Mihal'i, bu dört seçkin arkadaşı Orhan Gazi'nin yanına verdi. Sonra, "Gaziler, haydi sizin din yolunda nasıl gayrete geldiğinizi göreyim." dedi. Orhan Gazi'nin yalnız başına olan ilk seferi işte budur.

Şiir
Bu Gâzi Orhan Han bindi ata
Sıfâtı mazhar oldu ayn-ı zâta

Tecellî burcu Ahmed'den göründi
Gönül gözinde gözle mir'âta

Bu nûr-ı İslâm'a burc oldı Orhan
Âyine düşdi vü bil iki sıfâta

Babasından dua alıp manevi yardım kılıcını beline kuşanınca, Allah yolunda savaşmaya niyetlenip sefere çıktı. O babası Osman Gazi'nin de gittiği Karaçepüş'e yürüdü. Hisara varmaya bir konak kala, gaziler üç bölük oldu. Biri doğrudan hisar üzerine yürüdü. Bu bölükte Orhan Gazi de vardı. Bir bölük gece içinde hisarın ötesine geçti. Üçüncü bölük ise, hisarın yanındaki dereye girdi. Orhan Gazi hisara cenk için yürüdü. Birkaç gün savaş oldu, sonunda hisara karşı mağlup gibi göründüler. Kâfirler, Türklerin savaşı bırakıp dönüp kaçtığını sanıp hisardan çıktılar. Hisar önünde bir Türk bulup yakaladılar ve hisarın tekfuruna getirdiler. Tekfur, "Başka Türk var mı?" diye sorunca, Türk, "Yok, olanlar da kaçıp gittiler." cevabını verdi. Tekfur bunu duyunca çok sevindi ve casus gönderdi. Gelip görünce Türklerin gittiğini anladılar. Tekfur da bu durumda hisar kapısını açtı ve "Türk zor durumda imiş, gidip onları vurayım ve dereden çıkartmayayım." dedi. Atma binip sürdü. Hisarın yanında pusudaki gaziler kapıyı aldı. Yukarıdakiler de görününce tekfur, "Daha Türk var imiş." dedi. Dönüp hisar önüne geldiği zaman gazilere rastladı ve kendini ele verdi. Tutup hisara karşı getirdiler, hisarı aldılar ve malını gazilere verdiler. Sipahisini çıkarıp tekfuru aldılar.

Aşağı tarafta Absuyu derler bir hisar daha var idi, oraya getirdiler. Orayı da anlaşmayla aldılar ve bu iki hisara asker koyup tahkim ettiler. Konur Alp'a Karaçepüş'ü, Akçakoca'ya da Absuyu'nu verdiler. Orhan Gazi dönüp tekfuru aldı, sipahileriyle birlikte Akhisar'a getirdi. İlin kâfirlerini güven ve asayiş içinde yerlerinde bıraktı.

Fakat Konur Alp zaman zaman çıkar Akyazı'ya akınlarda bulunurdu. Akçakoca da Ayan Gölü'nün suyunun aktığı Başköprü'de bulunan Birgoscuk'ta konakladı. O da orman arasındaki yerlere akın ederdi. Sözün kısası Orhan Gazi bu uçları sağlarca ele aldı ve tutsak kâfirleri babası Osman Gazi'ye gönderdi. Kendisi Karatekin üzerine yürüdü. "Bu hisarı bana ver, yine seni hisarında bırakayım, ancak benim hâkimiyetim altında olsun; ben İznik'i almak isterim." dedi. Bu söz kâfire çok ağır geldi ve hisarı teslim etmedi. Orhan

Gazi de, "Gaziler, İslâm gayretidir, artık yürümeliyiz, hisarı alıp yağma edeceğiz." dedi.

Şiir

Dedi Orhan ki yağmadur bu kal'a
Dürişün kim ide bu kal 'a kal'a

Çü kal'a kıl 'ala fursat bizümdür
Revâdur gaziler dürişe kal'a

Hemândem yıkdılar kal'a kapusın
Bozıldı sanki Hayber adlu kal'a

Cemî'i malını gâziler aldı
Ganîmet kenziyimiş bil bu kal'a

Tekürin tutdılar kızını bile
Melek menziline benzedi kal'a

Esîri bûb nâzük nâzenînler
Gâzileri neye irürdi kal'a

Tekfuru tutdular paraladılar. Ve kızını hayli malıyla Orhan Gazi babasına gönderdi. Ve bu alınan esirleri Orhan Gazi satın aldı. Gine hisarda kodu. Ahd ü peymânilen berkitdi. Samsa Çavuş'u hisarın içinde kodu. Gine Orhan Gazi Yenişehir'e babasına geldi. Sonra Karaçepüş'e ve Karatekin'e adam gönderdiler. O da İznik'e gönderme gibi oldu. Zaman zaman gidip İznik'in bahçelerini harap etmeye başladılar. Sözün kısası İznik'e rahat ve huzur vermez oldular. Bir yandan Konur Alp Akyazı'ya diğer yandan

Akçakoca İznik'e akınlarda bulunurlardı. Sonra bu uçlar ziyadesiyle hareketlendi. Ayrıca bu gaziler fetihleri gerçekleştirmek için devamlı ayakta olup geceleri uyumaz, gündüzleri de at sırtından inmezlerdi.

Şiir

Konur Alp kılıcı Bolı'ya saldı
Velî Akyazı'da Düzbazar'ı aldı

Uzunca Bel'de kâfire bulışdı
İki gün iki gece hoş dürüşdi

Oradan kâfiri döndürdi koğdı
Konur Alp döndi Düzbazar'a geldi

Akova'ya seğirdür oldu Koca
Gâzi Rahmân yaturmaz halkı gece

Çıkar İstanbul'un kâfiri dem dem
Kırar bunları gâziler ey hoca

Bunlar bu ülkeleri Müslüman etmek ve zamanla adlarının anılması için sınır boylarında çok savaştılar.

Bursa'nın Fethi

Âşıkpaşazâde, yirmi üçüncü bölümde, Osman Gazi'nin, oğlu Orhan'ı Bursa'ya gönderdiğini ve Bursa'nın ne şekilde fetholunduğunu anlatır:

"Bursa hisarı kâfirlerinin açlıktan sıkıntı içinde olduklarını, çok bunaldıklarını, aciz kalıp hisarı vermek için bahane aradıklarını, ancak padişahtan başka kimseye teslim etmeyeceklerini işittiler.

Osman Gazi, Orhan'a, "Oğul! Sen evvel Atranoz'a var ki, ol kâfirin atası Dinboz gazasında benim Bay Hoca'mun düşmesine sebep ol oldu" dedi. Gine Köse Mihal'i ve Turgut Alp'i buna yoldaş koştu. Ve dahi bir aziz vardı. Ona Şeyh Mahmud derlerdi. Bunu ve Edebalı'nın kardeşinin oğlu Ahi Hasan'ı da birlikte istedi. Doğru Atranoz'a vardılar. Tekfuru Türklerin geldiğini işitince, hisarı boş bırakıp Alata Dağı'na kaçtı. Orhan Gazi de diğer gazilerle ardından gitti ve dağa vardı. Tekfur'la giden insanlar karşılaştılar. Tekfur kaçtı, kaçarken bir kayadan uçup öldü. Atranoz'un kalesini bozdular, halkına gönül alıcı şekilde davranıp emniyet ve asayişle yerlerinde bıraktılar. Orhan Gazi böyle bir davranıştan sonra Bursa'ya geldi ve Pınarbaşı'nda suyun arkasında konakladı.

Şiir

Gör imdi neyleyiser Gâzi Orhan
O himmet alpı vü o bahr-ı ummân

Hareket itse kâfir mahv olurdı
Turamaz karşuya Rüstem-i destân

Çü kal'ayı ki Bursa anı gördi
Bu Orhan'a ol oldı bâğ u bostân

Ne ceng itdi ne cidâl itdi anda
Yarılmadı baş u dökülmedi kan

Âsân aldı vü Bursa'yı o gâzi
Menâkıbı ki yazdum oldı bürhân

Orhan Gazi Mihal'i Bursa tekfuruna gönderdi ve "Hisarı ver." dedi. Tekfur da, "Şimdi anlaşalım bize kimse zarar vermesin, hisarı

verelim." dedi. Mihal bu haberi Orhan Gazi'ye bildirince, Orhan Gazi bu anlaşmayı kabul etti. Tekfur yeniden haber gönderip "Bana birkaç seçkin adam göndersin de hisardan çıkacak insanları Türk incitmesin." dedi. Mihal, "O insanlara emretsin de gelsinler." dedi. Tekfur, "Gördükleri işlerin karşılığını vereyim." deyince Mihal otuz bin floriye anlaştı ve bunu Bursa tekfuru candan kabul etti.

Şiir

Nakıd göndürdi tekür-i Baras
Ki vere hisarı hem ola halâs

Hazîne kodı Baras kim gider
Kuşandı bir ip vü hem geydi palas

Kodı gitdi tekür hisarı eydür
Yirümde idünüz ey Türkler celes

Sözün kısası hisardan çıkınca kapılar kalabalıklaştı, Müslümanlar her bir taraftan şehre girmeye başladılar. Ahi Hasan yanındaki insanlarla birlikte burca tırmandı. Bursa tekfurunun yanına Gemlik'e iletmeleri için adamlar verdiler. Gemiye kadar getirdiler ve İstanbul'a gönderdiler. Beri yandan hisarın geride kalan halkını güven altına aldılar ve kimsenin bir çöpünü aldırmadılar. Bursa tekfurunun hazinesini Orhan Gazi, gazilere bağışladı, aralarında bölüştürdü. Hiç kimse mahrum kalmadı. Ziyadesiyle mal bulundu, hepsini gazilere verdiler, hepsi zengin oldu.

Tekfurun Saroz adında bir veziri vardı. O gitmedi, zaten hisarın verilmesine sebep de Saroz olmuştu. Onun da pek çok malı vardı. O da isteyerek çok mal getirdi. Orhan Gazi onu da gazilere dağıttı.

Bununla birlikte ölmüş pek çok kâfir buldular. Orhan Gazi bu vezire, "Bu hisarı vermeye niçin sıkıntıya girdiniz?" diye sordu.

Saroz, "Sıkıntıya düşüp hisarı vermemize birçok sebep var. Birincisi sizin devletiniz günden güne arttı, bunu gördük. Sonra bizim uğursuz devletimiz bahtsızlaştı. Sizin bahtınızın arttığını çok iyi bildik. İkincisi baban üzerimize geldi, köylerimizi zaptetti. Size bağlanıp itaat ettiler, bizi ise hiç anmaz oldular. Niçin ansınlar, sayenizde rahata kavuştular. Bunu bildiğimizden biz de rahatlığa heves ettik. Üçüncüsü tekfurumuz çok mal topladı. Malın bir faydası olmadı, onun için mal vermeye bir şey bulamadı. Vaktiyle bu alçak nesneyi almadı. İhtiyacımız olduğu zaman satan olmadı. Bu hisar bize hapishane oldu. Dördüncüsü padişah düşkün ve aciz oldu. Padişah düşkün ve iktidarsız olunca ülke çabuk bozulur imiş. Beşincisi kötüye uyduk, Kite tekfuru böyle biri idi. Altıncısı ise âlem hep değişiklik içindedir. Şimdi bu bozukluk, bu değişiklik bizde ortaya çıktı. Orhan Gazi, "Ya bu ölümler neden oldu?" diye sorunca, vezir "Açlıktan çok kırıldılar" dedi.

Şiir

Ve ger Hak'dan ola fazl u inâyet
Olar her maksudun makbûl-i gayet

Neye sunsan sana âsân gelür ol
Senün yardumcun olur cümle millet

İnâyet buldı Hak'dan Âl-i Osman
Zebûndur kim ide buna adâvet

Baras tekür zebûn Orhan elinde
Yaraşur teküre kim çeke zillet

Elin al Âl-i Osman'un İlâhî
Ki devletleri kala tâ kıyâmet

Muzaffer mansûr olsun leşker-i han
Ki bu âldür olan ehl-i meveddet

Bu fethin tarihi hicrettin yedi yüz yirmi altısında ((M. 1326) vaki olundu, Orhan Gazi elinden.

Sual: Bu fetihler olunduğunda Osman Gazi hayatta mıydı? Veya ne?

Cevab: Esah kavil budur kim hayattaydı. Zîrâ oğlunu babası gönderdi.

Sual: Ya Osman Gazi niçin kendi varmadı?

Cevap: Osman Gazi'nin ayrıca iki oğlu daha vardı. Ancak onun niyeti Orhan Gazi'nin kendi zamanında üstünlük kazanmasıydı. "Orhan Gazi benim zamanımda şevket bulsun" diyen Osman Gazi, ayrıca ayağından zahmet çekmekte idi. İşte kendisinin sefere katılmamasına sebep bunlar idi.

Şiir
Şular kim oğlı mıkbil olmak ister
Gel imdi ata oğla yolı göster

Oğul dahı ala senden nasîhat
Ger alsa nasîhat olmaya kemter

Şular kim almadı pendi atadan
Olan oldur bu halk içinde ebter

Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye Vasiyeti

Âşıkpaşazâde, yirmi dördüncü bölümde, Osman Gazi oğlu Orhan'a vasiyetlerini anlatır.

Evvel: "Oğul Orhan! Ben öldüğüm vaktin beni Bursa'da şu Gümüşlü Kubbe'nin altında koyasın" dedi. "Ve dahi bir kimse kim sana Tanrı buyurmadığı sözleri söylese sen onu kabul etme" dedi. "Ve eğer sen bilmesen Tanrı ilmin bilir kişiye sor" dedi.

Şiir

İbâret bilmegün faydası n'oldu
Hemîn bil söz düzer âdamî oldı

Gerek söz bil gerek bilme karındaş
Asıl gönüldeki niyyetün oldı

("Okuyup yazma bilmenin faydası nedir: Yalnız söz söyleyen insanoğlu olmuştur. / Ey kardeşim, sen ister söz bil istersen bilme, Asıl olan senin gönlündeki niyetindir.")

"Ve bir dahi sana mutî' olanları hoş gör. Ve bir dahi nökerlerüne dâyim in'am ve ihsan et kim senün ihsanun anun hâlinün duzağıdur." dedi.

("Ayrıca sana itaat edip hizmette bulunanları memnun et, bir de hizmet edenlere iyi muamelede bulun ve bağışlar yap, yapacağın ihsanlar onların hallerinin ve davranışlarının tuzağıdır.")

* * *

Âşıkpaşazâde, yirmi beşinci bölümde, Konur Alp'le Gazi Rahman ve Akçakoca'nın durumlarının ne olduğunu anlatır:

Konur Alp, Akyazı'yı ve Konrapa ilini ve Bolu'yla Mudurnu'yu ve oradaki yerleri fethedip idaresi altına alıp düzen verdi ve kendine döndürdü. Sonra Karaçepüş'e ve Absuyu'na geldi. Gazi Rahman'ı orada bırakıp kendisi yine gitti. Bu tarafta Akçakoca da Kandıra'ya ve İrmen'e asker koyup sağlamlaştırdı. Maksadı Samandıra'ya varmaktı. Sözün kısası bunların işleri gece gündüz

kâfirlerle savaşıp gaza etmek, bazen de onları tatlılıkla yola getirmek oldu.

Bir gün ansızdan Samandıra tekfurunun oğlu öldü. Kâfirler bunun cenazesinde toplanmışlardı. Gaziler de fırsat gözlerlerdi. Fırsat bulunca kâfirler hisar önünde iken, kâfirlerin bu gafletlerinden faydalanarak onları bastılar. Bir kısmını öldürüp tekfurunu tuttular. Samandıra hisarı bu şekilde fethedildi. Tekfurunu alıp Aydos hisarına getirdiler ve "Gelin bu tekfuru alıp hisarımızı bize verin." dediler. Aydos hisarının kâfirleri buna karşılık, "Gidin başını kesip etini pişiriniz ve yiyiniz." dediler. Sonunda tekfur, "Beni İstanbul'a götürün ve beni orada satın." demiş. "Bu tekfuru öldürelim mi yoksa satalım mı?" diye Orhan Gazi'ye haber gönderdiler. Orhan Gazi de, "Satın, gazilere harçlık olsun." deyince İstanbul'a gönderdiler. İstanbul kâfirleri de, "Ne adam satın alırız, ne de adam satarız." demişler. Toplu hazır askerleri var imiş gönderdiler, kâfirleri basıp kırdılar, bir hayli ölenler oldu. Görülmemiş derecede büyük savaş oldu. Çok kişi öldü. Sonunda Allah fırsat verdi, kâfiri bozdular.

Sözün kısası Samandıra tekfurunu İznikmid tekfuru satın aldı. Akçakoca gelip Samandıra'yı hisar edindi. İstanbul ve Aydos tekfurlarıyla daima savaşlar yaptı. Gaziler hiçbir zaman Akçakoca'yla at sırtından inmediler. Çünkü İstanbul tekfurunun savaşları eksik olmazdı. Onun için Aydos hisarından Türk'ü sürüp uzaklaştırmak isterlerdi. Akçakoca etraftaki köyleri düzene sokmuş, asayişi kurmuş, güven vermiş ve anlaşmıştı.

* * *

Aydos tekfurunun bir kızı var imiş. Bir gece Hazret-i Peygamber'i, selâm onun üzerine olsun, kız onu düşünde görmüş, ne görmüş? Kendisini bir derin çukura düşmüş görür. Bu halde iken ansızın güzel yüzlü, ahlâkı güzel bir kişi gelip çukurdan çıkarır. Üzerindeki giysileri çıkarıp atar, vücudunu yıkar, sonra da ipekten elbiseler giydirir. Kız ürpererek şaşkın bir şekilde uyanıp düşünmeye başlar.

Gördüğü rüyaya şaşırır, ancak düşünde gördüğü kişinin hayali kızın aklını alır. Gece gündüz gözünden ve gönlünden gitmez.

Şiir
Anun kim can gözi o dostu gördi
Hemîndem gördi varın dosta virdi

Gönül şehrinde o dost kaldı ancak
Fikir dağıldı aklın yile virdi

Taaccüb etmen anı ey azîzler
Anı kim görmedi can gözü gördi

Âşıkî ışka ma'nî iki vardur
Biri zâhir biri dost ma'nî oldı

Kız bu düşü görünce Kendi kendisine dedi: "Benüm hâlim ne oldu ki beni bu çukurdan çıkardı. başka giyecek geydirdi. Ve hem durduğum yerden aldı. Malum oldu ki benim hâlim bir başka şekye dahi dönse gerektir" dedi. Dâyim bu hâli fikir edip yürürken ansızın Türk gelip bu hisara ceng ettiler. Hisardakiler dahi cenge başladılar. Bu kız da: "Ben dahi varayım, cenk edeyim" dedi. Gelip burçtan dışarı baktı. Heman gördü. Ol düşünde gördüğü aziz kişi bu askerin ulusudur.

"İşte halin ne olduğu ortaya çıktı." dedi. O halde iken dönüp evlerine geldi. Rumca bir mektup yazdı ve düşünde gördüklerini yazdı. Sonra, "Şimdi çekip gidiniz." dedi. Hisar üzerinden bir gece tayin ederek, "Çok güvendiğiniz kişilerden adamlar gönderiniz. Falan gece gelsinler, ben size hisarı alıvereyim." diye yazdı. Mektubu katlayıp bir taşa sıkıca sardı, savaş yapar gibi oldu ve o taşı attı. Taş gelip Gazi Rahman'ın önüne düştü. Gazi Rahman,

taş üzerine bir mektubun sarılmış olduğunu gördü. Hemen taşı alıp Akçakoca'ya iletti. Bir Rumca bilir, mektup okur kişi buldular. Mektuptaki haberi öğrendiler ve inandılar. Akçakoca, "Gaziler! Bu yolda başını ortaya koyacak ve ün salıp nişan koyacak kim var? Ben de onunla beraber olayım." dedi.

Gazi Rahman öne çıkarak, "İşte ben hazırım." dedi. Konur Alp, "Buna bir hal daha edelim." deyince "Nedir?" diye sordular. O da, "Oturduğumuz hisarı ateşe verelim." dedi. Kabul ettiler ve hemen gelip ateşe verdiler, sonra da bırakıp gittiler.

Bu Aydos hisarının kâfirleri çok sevindiler, ziyafetler çekmeye başladılar. Artık kızın kararlaştırıp vaat ettiği gece oldu. Bu gece Gazi Rahman birçok seçkin gazi arkadaşlarıyla kızın dediği yere gelip hazır oldu. Kız o kararlaştırılan yerde bunları bekliyordu. Gazi Rahman'ı görünce hemen bedene ip bağladı ve ucunu aşağıya sarkıttı.

O başbuğ Gazi Rahman kolayca ipe yapıştı ve bir örümcek gibi ipi toplayarak bir göz açıp kapayıncaya kadar hisara çıkıp kızla buluştu. İkisi birden hisarın kapısına geldiler. Gazi Rahman kapıcıyı paraladı, kapıyı açtılar. Kendisiyle gelen gaziler içeri alındı. Bunlar doğruca tekfurun sarayına vardılar. Tekfur geceden eğlenip sarhoş yatmakta idi. Onun işini bitirdiler. Sabah olunca Akçakoca da yetişti, Hisarı zaptettiler.

Şiir

Samandıra'yı yakdı iş erleri gör
Ne işler itdürür bu iş eri gör

Döküp kanlar u başlar oynadılar
Bu gâzi olan u serverleri gör

Cihâna doğrı geldi doğrı gitdi
Şol ok gibi turan doğrıları gör

Nereye ok varursa mecrûh ider
Ol okı atan u server yayı gör

Atan atduran gayret-i erdür
Ol erde olan mazharları gör

* * *

Allah fazlıyıla hisar fetholununca tekfuru kızıyıyla Gazi Rahman'a verdiler.

Orhan Gazi kızı Gazi Rahman'a verdi, ayrıca getirdiklerinden de bir hayli mal verdi.

Şimdi günümüzde Karaca Rahman diye anılan bir yiğit vardır. O da Gazi Rahman'ın torunlarındandır. İstanbul'a karşı pek çok yiğitlikler göstermiş ve nice işler başarmıştır. İşte bu yüzden onun zamanının İstanbul'unda çocuklar ağlayınca anneleri, "Susun, susmazsanız Karaca Ralman gelir." diye onları korkuturlardı. Ey değerli okuyucular, Allah'a yemin ederim ki yazdığım bu menkıbelerin hepsini hakkıyla en iyi şekilde biliyorum. Bunları boşu boşuna yazdığımı sanmayınız; ilmim hepsine yetiştiği için yazdım.

Şiir
Bu ömür seksen altı olduğında
Bayezid Han Boğdan'a ağduğında

Çözüp sancakları kösler çalındı
Gönilüp devlelile gitdüğinde

Hücum-ı devleti tutdu cihânı
Turup İstanbul'dan çıkduğında

Menâkıb yazmağa defter çıkardum
Beyân itdüm nişânın bulduğumda

Yidi hutbe sekiz Han Bayezid'de
O cuma gün gazaya gitdüğinde

Kalem tutdum menâkıbı ki yazam
Kulak tut sen Aşıkî didüğinde

Osman Gazi'nin Ölümü

Orhan Gazi'nün anası Allah'ın rahmetine vardı. Ve dahi dedesi Edebali kızından bir ay önce Allah rahmetine vâsıl oldu. İkisin dahi Bilecük hisarında kodular. Üç aydan sonra Osman Gazi dahi Allah rahmetine vardı. Amma Osman Gazi Söğüt'de vefat eyledi. Emânete kodular. Onun için ki, Orhan Gazi Bursa'dayıdı, haber vardı. Heman sürdü geldi. Babasının vasiyetin yerine getirdi. Bursa'ya iletti. Kendi Osman Gazi vasiyet itdiği kubbenin altında kodu. Kayın atasını ve hatunu Malhun'u Osman kendi eliyle defn eyledi.

Şiir
Gönüldi bir sefere dahı anlar
Mücerred yolunuz kim geye donlar

Atı var bindüği sekiz ayaklu
Önince çavuşı dir gayrı onlar

Uzak seferturur yakında gelmez
Geçer nice yıl u gündüz ü dünler

Yolundur menzilim gör kanda irer
Âşıkî kim önünce gitdi anlar

Orhan Gazi

Âşıkpaşazâde, yirmi dokuzuncu bölümde, Orhan Gazi dönemini anlatır:

Orhan Gazi, babasının dünyadan göçüp ebedilik ülkesinde yer tuttuğunu görünce, kardeşi Alâeddin Paşa'yla buluştu ve gerekli işleri görüşüp yaptılar. O zamanlar Bursa hisarında Bey sarayına yakın yerde tekkesi olan bir Ahi Hasan var idi. İşte o vakitte bulunan Allah dostları birlikte toplandılar. Osman Gazi'nin mal mülk olarak nesi varsa miras için araştırdılar. Bakınca, miras olarak iki kardeş arasında bu fetholunan yerleri gördüler. Ancak altın akçe ve hazine falan bulunmadığına şahit oldular. Fakat sırtak tegele denen kumaşı, at zırhı, tuzlası, kaşıklığı, bir giyim ayakkabısı, koşum atları, bir sürü koyunu vardı. Bu koyunların aslı şimdiki zamanda Bursa civarında bulunan beylik koyundandır. Bundan başka birkaç at sürüsüyle Sultanönü'nde depingi denen ve eyer arkasına konulan pek çok çift belleresi bulunuyordu. Bu sayılanlardan başka bir şeyi yoktu.

Orhan Gazi kardeşine, "Siz ne diyorsunuz?" diye sorunca kardeşi Alâeddin Paşa, "Bu ülke Hakk'ındır. Buna bu vilâyetin ve halkının halini görüp gözetecek, bu işleri başaracak ve çobanlık edecek bir hükümdar lazımdır. Padişahlık için de sebepler lazımdır. Şimdi bu yılkılar, bu koyunlar padişahın olmalı. Çünkü bunlar padişahlığın gereğidir. Şimdi bizim miras olarak ve bölüşecek neyimiz var?" cevabını verdi. Bunun üzerine Orhan Gazi kardeşi Alâeddin Paşa'ya, "Gel şimdi sen çoban ol." deyince Alâeddin Paşa "Kardeşim, babamızın duası ve yardımı seninledir. Zaten kendi hayatında bu orduyu sana emanet edip ısmarladı. Şimdi çobanlık senin olsun." dedi. Ayrıca orada toplanan baba dostları olan sevgili kişiler de bu sözü kabul edip yerinde gördüler. Sonra Orhan Gazi dönüp, "Kardeşim! Gel sen şimdi bana paşa ol." dedI. Alâeddin Paşa kabul etmedi ve "Kite Ovası'nda Kodura derler bir köy var, onu bana ver." dedi. Orhan Gazi bu sözü kabul edip o köyü ona verdi. Sonra Alâeddin Paşa Kükürtlü'de bir tekke yaptı ve Bursa'da kaplıca kapısından içeri girilen yerde bir mescit yaptı,

bir camii de hisar içinde yaptı ve yanında oturup sakin oldu. Günümüze kadar çoluk çocuğundan, neslinden yaşayanlar vardı.

Şiir
Bular birliğe bitdi ondı işler
Safâlar sürdiler çok yaz u kışlar

Dürişdiler nizâm-ı İslâmıçun
Akıtdılar u kan kesildi başlar

Niçe zahm urdılar uruldılar hem
Niceler dir ki kanı kardaşlar

Esir satuban ü hem almadılar
Olınmadı esiriçün savaşlar

Velehû
Cihân hod gelmeg ü gitmekiçündür
Ne yapsan akıbet yıkmagıçundur

Karâr itmez gelüp sûret olanlar
Toğan gün hem gice batmagıçundur

Bu sûret kölgesine kalma zînhâr
Senünle oyunı utmagıçundur

Amel kim sen idersin ey karındaş
Ya tamu ola ya uçınagıçundur

İkisinden fârig ol Hakk'a dön kim
Yaradılmış Hakk'a tapmagıçundur

Velehû
Nasihat aldı Orhan kardaşından
Duâlar aldı iş ü yoldaşından

Dahi aldı duâ cümle velîden
Duâlar ister Orhan cümlesinden

Mirasdur duâ almak Âl-i Osman
Fâriglerdür bu halkun dünyesinden

Âşık Paşa duâ Orhan'a itdi
Bile Gök Alp nesli cümlesinden

* * *

Kardeşine verdiği köyü kararlaştırıp sağlamlaştırdı. Bu sırada Akçakoca dünyadan göçüp ahiret âlemine gitti. Mezarı Kandırı bucağında bir dağdadır. Ondan sonra Konur Alp de onun gibi oldu. Orhan Gazi o bucağın sancağını oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. İnönü sancağını küçük oğlu Murad Han Gazi'ye verdi. Kendisi ordusuyla İznikmid'e gitti. İznikmid'in ne şekilde alınacağını da bütün meseleleri sayıp dökerek açık şekilde Gazi Rahman'a bildirmiştir. Asker toplanınca doğru Bursa'dan Yenişehir'e çıktılar ve oradan Geyve'ye indiler ve oğlu Süleyman Paşa'yı Absuyu'nda buldular. Ayan Gölü'nün kenarı, Aydos'ta olan Gaziler de gelip Orhan Gazi'yi karşıladılar. Onun sahibi Yalakonya adında bir hanım idi ve İstanbul tekfuruyla ilişkisi vardı. Yalakovası'nın sahibi bu idi ve deredeki hisar da onun olup Kalayun adında bir kardeşi var idi. Yukarı yamaçtaki, Türklerin Koyunhisarı dedikleri hisar da

onun idi. Türkler bunların hisarları üzerine gelip savaş başlayınca, Yalakonya'nın göğsüne ok isabet etti, sesi çıkmadan öldü. Orhan Gazi gelip İznikmid üzerine kondu. Hisarın sahibi hanım, "Ben Türklerle savaşmam; eğer bunlar bizden öldürürlerse ölen gitti, yerinde kalanda ne fayda var; yok biz bunlardan öldürürsek, bunlarla kan düşmanı olur, kıyamete kadar savaşırız." dedi. Bu hanımın iş bilir bir adamı var idi. Onu gönderip, "Anlaşıp hisarı size verelim, bize zararınız dokunmasın." dedi. Orhan Gazi bu teklifi kabul etti ve "Bu hanımın neyi varsa alsın ve hisarı teslim etsin." dedi. Hanım, "Ben geceleyin çıkarım, ancak beni Türklerden korusun." dedi. Söylediği gibi ettiler. Sonra, "Kâfirlerden kim gitmek isterse gitsin, kalmak isteyen de kalsın." dediler. İskeleye gelen gemilere, eşyalarını istedikleri gibi yüklediler. Orhan Gazi, "Ahdimizde sadık kalmamız ve hain olmamamız için bu kâfirlerin bir çöpünü bile almaktan sakınınız." dedi.

Nasıl ve hangi şekilde anlaşma yapılmışsa, ahdlerini şartlarına göre yerine getirdiler. Sonra Orhan Gazi hisara girdi ve Aydos'ta bulunan gazilerin de hepsi İznikmid'e gelip yerleştiler. Orhan Gazi, oğlu Süleyman Paşa'yı İznikmid'e getirdi. Kiliseleri mescit yaptı. Ayrıca bir kiliseyi de medreseye çevirdi. Daha şimdi bile medresesi vardır.

Karamürsel adında yiğit, cesur bir er vardı. O yeri ona verdiler ve vilâyetini tımar olarak bölüştürdüler. Tımar erlerini, İstanbul'dan çıkan gemiyi incitip, saldırmasınlar diye kenara getirdiler. Sonra Yalakova'yı da tımara verdiler. Ayrıca Akçakoca'yla birlikte olan savaş erlerini de bu vilâyette topladılar, Araman pazarını Yahşulu'ya verdiler. Kandırı vilâyetini Akbaş'a verdiler. Şimdi bile bunların neslinden vardır. Genliboza'da tekkesi bulunan Fazlullah Kadı, Akçakoca'nın neslindendir.

Şiir

Niçeler bu cihâna geldi gitdi
Benüm dedi yalan da'vîler itdi

Unuduldı adı anılmaz oldı
Yerini bir dahi yalançı tutdı

Sakın benüm deyüben da'vî etme
Ki mağrûr âkıbet peşîman gitdi

* * *

Orhan Gazi padişah olduktan sonra babası zamanında olmayan kendi devrinde olan şeyler ortaya çıkardı.

Şiir
Bu âdem düzdi âlemde düzenler
Bilür misin niçün düzdi düzenler

Ya kendü güvene ya gayra ola
Bu niyyetlen düzen düzgün düzenler

Ne düzsen âsârı kala cihânda
Velî âsârı budur kanı düzenler

* * *

Orhan Gazi'ye kardeşi AlâeddinPaşa, "Sultanım, Allah'a hamd ve şükür olsun, seni şimdi padişah gördüm. Bir gün senin de ordun günden güne çoğalacaktır. Sen de askerinde bir nişan, alamet koy ve o şey başka askerlerde olmasın." der. Orhan Gazi de, "Sen ne işi işlersen ben de onu kabul ederim." dedi. "Şimdi etraftaki beylerin börkleri kızıl renktendir. Senin askerinin börkleri ak olsun." dedi. Bilecik'te ak börk yaptılar. Orhan Gazi giydiği gibi ona bağlı olanlar da giydiler. Sonra Orhan Gazi işe girişip askerini çoğaltmak istedi. Kardeşi, "Onu kadılara danış." diye söyledi. O zamanlar Çandarlı Kara Halil, Bilecik'te kadı idi. Ona

kadılığı Osman Gazi vermişti. Orhan Gazi zamanında da İznik'te kadılık yaptı, sonra Bursa kadısı oldu.

Orhan'ın oğlu Gazi Hünkar zamanında kadıasker oldu. Ayrıca vezirlik ve beylerbeyilik de yaptı.

Ayrıca o Edebalı'nın kavminden idi, ona danıştı. O, "İlden yaya asker çıkarın." dedi. O zaman çok kimse, "Beni yaya yazdırın." diye kadıya rüşvet verdi, onlara da ak börk giydirdiler.

Sual: Onun adına niçin yaya dediler?

Cevap: Sultan Mehmed'in oğlu Murad Han zamanında, sefere giderken, bir yaya bir köpek eniğini çalmış. Enik sahibi eniğini bulmuş. Yayaya, "Eniği sen mi doğurdun, onun için mi çaldın, bire enik yaya" diyerek sövmüş. Bir hayli dövüş çekiş de olmuş. İşte halk o sebepten dolayı "enik yaya" demektedir. Zira isim verme yönüyle "enik yaya" demeye bu sebep olmuş. Böylece o zamanda isim verme köpek yavrusunu çalması sebebiyle olmuştur.

Bir de burma tülbent de Orhan Gazi zamanında yapıldı. Divana geldiklerinde beylerin burma tülbendi olmazsa ayıplarlardı. Hatta, "Divana geldin burma tülbendin hani, nerede?" derlerdi.

Şiir

Cihân her lahza bir nev'a görinür
Hayâl ehli ol nev'aya sevinür

Sanur budur kim ol maksûd olanlar
Ya açar setrini yâhûd bürinür

Cihânda hill ü hürmet böyle geçdi
Kimi it gibi dalar kim korınur

Lakin divanda burma tülbent giyerlerdi. Sefere gittikleri zaman ise börk giyerlerdi. Ayrıca börkün altına şevgüle giyerlerdi.

Sual: Şevgüle nedir?

Cevap: Şevgüle, önü kısa, ardı uzun, içi deriyle kaplanmış bir takkedir.

İşte Osmanoğulları'nda böyle şaşılacak ve yadırganacak şeyler çok görülmüştür. Fakir, kısa kısa da olsa yazdım. O zamanlar onu gerekli görürlerdi, şimdi ise adet bunlardır.

Eskiden dikkat çeken taraklar ve değer verilen sakallar olurdu. Ansızın padişah birine kızsa, sakalım kesip eşeğe bindirirlerdi. Şimdi ise insanlar eşek âdetini beğenir oldular, binip dururlar. Ve bunlar sakallarını kendi istekleriyle keser oldular. Bu sakal kırkma âdeti eski Avrupa'dan kalmıştır. Bunu Avrupa'dan cünüp ışıklar almıştır. Özellikle şimdiki zamanda hoşgörülür oldu. Hanımlar saçlarını kesmeye başladılar. Erkekler de sakallarını kesiyorlar.

İznik'in Alınışı

Evvel Karatekin'i almışlardı. Bu du İznik'e bir sınırlama getirmişti. Bu sebeple Karatekin hisarı içinde bulunan gaziler İznik'in kapılarını açtırmaz olduklarından halkı açlıktan sıkıntıya düşmüştü. Çünkü etrafındaki köyleri alıp, tımar erlerine vermişlerdi. Bu köylerin kâfirleri hiçbir şekilde bunlardan incinmeyip huzur ve rahat içinde idiler. Rahat olduklarından ve incinmediklerinden dolayı da hisar halkına yiyecek vermezlerdi. Bazı zamanlar Müslümanlara katılıp hisara karşı savaş bile ederlerdi. İznik halkına seslenerek, "Gelin ey zavallılar, bizim rahat ve huzur içinde yaşadığımız gibi, sizler de rahat olun." derlerdi. Sonra şehrin halkı göle, balık avlamak için bile çıkamaz olmuşlardı. Hatta hisarda bulunan halktan bazı kâfirler gazilere haber gönderip, "Açlıktan çok sıkıntı çekiyoruz." derlerdi. O zamanda etrafının tamamını Türk almıştı ve buralar tımar erleri tarafından işletilirdi.

Sözün kısası, kâfirlerin durumunu Orhan Gazi'ye bildirdiler. Bir gün devletle kendisi de İznik'in üzerine geldi. Çok sıkıntıda olan kâfirler Orhan Gazi'nin geldiğini görünce içlerinden güvendikleri birini padişaha gönderdiler. "Şimdi bizimle anlaşıp güven verin, bizi

öldürmeyin, gidenimiz gitsin, kalanımız kalsın, biz de size hisarı teslim edelim" dediler. Orhan Gazi onların bu teklifini kabul etti. Onun için Orhan Gazi, "Hayırseverlik Allah için olan çalışmaların en üstünüdür" der idi. Sonra bu hayırseverlik sebebiyle pek çoğu İslâm dinini kabul etti.

Tekfurunu İstanbul kapısından çıkardılar. Hemen kendisine bağlı halkla birlikte gitti. Sipahisinin çoğu kaldı. Şehir halkının hiçbiri gitmedi. Orhan Gazi tekfura adamlar verdi, gemiye kadar götürdüler. İstediği tarafa gitti. Tekfur kapıdan çıktığı gibi Orhan Gazi de Yenişehir kapısından içeri girdi. Kapının iç tarafında Abkülos denen bir bahçe var idi. Burası çok güzel, gönül açıcı bir yerdi. Orhan Gazi'yi dosdoğru oraya götürdüler. Şehrin kâfirleri de hep birden topluca karşıladılar. Sanki padişahları öldü de oğlunu tahta geçirir gibi bir hâdise oldu. Ancak pek çok hanım geldi. Orhan Gazi, "Bunların beyleri nerede?" diye sorunca, "Kimi savaşta, kimisi de açlıktan öldü." dediler. Fakat içlerinde oldukça güzel, gönül çeken güzellerin sayısı çok idi. Orhan Gazi, "Bu dul hanımları, Allah'ın emriyle helallığa alın." diye gazilere emretti. Buyurduğu gibi ettiler. Şehrin büyük yüksek evleri vardı. Bu evlerden evlenen gazilere ayrıca ev verdiler. Hazır ev ve hanımlar olsun da onu kim kabul etmesin? Meğer ki gayet ebleh ola!

Şiir

Hırâmân geldiler mahbûbe Rumlar
Gâziler gönli yandı sanki mumlar

Kaçan kim bağçe içre geldi bunlar
Gâziler dedi melekdür ola bunlar

Yanağı gülgûn la'lîn dudaklar
O sîmîn sâk ol bîh zenahlar

Melek envârlu kızlar geldi cânlar
Ki gördi kulı oldı gönül ü cânlar

Çemen üzre çü servi seyr iderler
Gönüller kölgeye düşüp giderler

Hayâli kölgesi cân gönlüm aldı
Mu'anber zülfi bûyu aklum aldı

Nazarlar atar u gamzelü kızlar
Fedâ olur gören yiğid ü pîrler

Dimâğlar mest ider o müşk-bûlar
Akıllar sayd eder o Rûmî hûblar

Urumca söyler bize nâzlar eyler
Sanasın ney çalar çeng ü sazlar eyler

Bu resme gâziler bunları gördü
Han Orhan bunları guzzâta virdi

Bile evler mükellef nakd ü cinsler
Verildi gâzilere oldı ünsler

Bu fethin tarihi Orhan Gazi tarafından hicretin yedi yüz otuz birinde (M. 1331) vaki olundu, Orhan Gazi elinden.

* * *

Sonra bir büyük kiliseyi Cuma mescidi yaptı. Bir manastırı da medrese etti. Yenişehir kapısının çıktığı yerde bir imaret kurdu. Yanında Hacı Hasan adında bir Allah dostu var idi. Dedesi Edebalı'nın öğrencilerinden idi. Şeyhliğini ona verdi. Bugüne kadar gelen torunları aynı vazifeyi sürdürüyorlar.

Yemek pişince imaretin kapısı açıldı. Orhan Gazi evvela kendi kutlu eliyle yemeği bölüştürdü. Işığım da i gece kendi yaktı. Medreseyi de Mevlâna Davud-ı Kayserî adıyla anılan müderrise verdi. Ondan sonra Konya'da Seraceddin-i Urmevî'nin öğrencilerinden olan Tâceddin-i Kürd'e verdi. Hitabetini de Kara Hoca'ya verdiler. İznik'i taht edinip bir hayli müddet orada zevkle vakit geçirdi. Ve bir ulu kiliseyi cuma mescidi etti. Ve bir manasdırı medrese etti. Yenişehir kapısını çıkdığı yerde bir imaret yapdı. Yanında Hacı Hasan derler bir aziz vardı. Dedesi Edebalı'nın mürîdiydi. Şeyhliğini ona verdi. Ve nesli ve nesebi tâ bugüne değin onlarun elindedir.

Yemek pişince imaretin kapısı açıldı. Orhan Gazi evvela kendi mübarek eliyle yemeği bölüştürdü. Çırağını dahi evvel gece kendi yaktı. Ve medreseyi dahi Mevlâna Dâvud-ı Kayserî derleridi, ona verdi. Ve ondan sonra Tâcüddin-i Kürd'e verdi. Konya'da Sirâcüddin-i Urmevî'nün şâkirdiydi. Hitabetini Kara Hoca'ya verdi. Ve nice zaman İznik'i taht edindi.

Şiir

Okundı hutbe-i Orhan Gâzi
Osman bin Tuğrul nesli gâzi

Şerî'at göğine gül bunlar oldı
Çü doğdı şems ü tâb Orhan Gâzi

Gazâyıçun ki ak börk ol geyüpdür
Yüzü ag işi sağ Orhan Gâzi

Ne geyse yaraşur Orhan Gâzi
Âşık Paşa zamanındaydı gâzi

* * *

İznikmid'i oğlu Süleyman Paşa'ya vermişti. Onu Yenice, Göynük ve Mudurnu'ya gönderip vazifelendirmişti. Öteki oğlu Murad Han Gazi'ye de, adını Bey Sancağı koyduğu Bursa sancağını verdi.

Karacahisar'ı amcasının oğlu Gündüz'e verdi. Orhan Gazi'nin kendisi de bütün vilâyetin hakimi ve nazırı oldu. Oğlu Süleyman Paşa'yı Tarakçı Yenicesi'ne gönderdi. O vilâyetlerin hepsi Orhan Gazi'nin adaletini işitmişlerdi. Aldıkları her vilâyette adalet gösterdiler. Alınmayan yerler de onların adaletlerini ve neler yaptıklarını işitip öğrenmişlerdi. Süleyman Paşa, Tarakçı Yenicesi'ne varınca halk, hisarı kendi istekleriyle anlaşarak güven duygusuyla verdiler. Göynük de onun gibi halk tarafından istenerek verildi. Mudurnu halkı da öyle yaptı. Süleyman Paşa o derece adalet ve cömertlikte bulunduğundan o vilâyetin insanları "Ne olaydı önceden de bunlar bize hâkim olalardı." diye yanıp yakılırlardı. Sonra pek çok köy Türk halkını görüp Müslüman oldu. O vilâyetlerde bulunan ne kadar mülk varsa, hepsi Süleyman Paşa'nın kararlaştırdığı gibi durmaktadır.

Karasi'nin Alınışı

Âşıkpaşazâde, otuz beşinci bölümde, Orhan Gazi Karası vilâyetini fethetmeye sebebin ne olduğunu anlatır:

Karasioğlu Iclan Beğ vardı. Ol zamanda Allah rahmetine vâsıl oldu. Bir oğlu vardı, Orhan'ın yanına gelmişti. Adı Tursun Bey'di. Diğer oğlu babasının yanında kaldı. Halk babasının yanında kalan oğlunu istemeyip Orhan Gazi'ni yanındaki oğluna haber gönderdi. Hacı İbeyi adında Karasioğlu'nun bir veziri vardı Ondan ve ülkenin seçkin insanlarından haberler gelmişti. Hepsi fikir birliği ederek Orhan Gazi'nin yanındaki oğluna haber gönderince Orhan Gazi, "Han'ım, geliniz vilâyete gidelim; Balıkesir,

Bergama ve Edremit bütün çevresiyle sizin olsun, Kızılca Tuzla ve Mahrem'i o tarafı da bana sadaka et." der. Orhan Gazi ayrıca Ulubat'ı fethedip tekfurunu içinde bırakmıştı. Şimdi doğruca Gölbaşı'ndan yürüyüp Biliyüz'ü aldı. Ardından Ablayund'u aldı, sonra da Kirmaslı'ya yürüdü. O zaman onun sahibi Kalemestorya adında bir hanım idi. Bir de kardeşi vardı. Buna Mihalıc derlerdi. Orhan Gazi o vilâyete geldiğinde, bu hanım kardeşiyle birlikte karşıladılar. Pek çok hediyeler getirdiler. Orhan Gazi yine onları yerlerinde bıraktı. Yalnız sözünde durmayan Ulubat tekfurunu tuttular, aman vermeden hemen işini bitirdiler.

Şiir
Aziz Hak ahd idüpdür âdemilen
Sözüm dahı benüm hem âdemîlen

Didi cennet virem size sözüm tut
Sakın yürime İblîs yalanılan

Hak'un va'desi ahd oldı i canum
Melek ü hayvân u hem âdemîlen

Bu âdem ahdı bil kim kandan almış
Budur ahdün yolu her âdemîlen

* * *

Bunlar Balıkesir'e varınca oradaki oğlan kaçıp Bergama hisarına sığındı. Üzerine gittiler. Orhan Gazi'nin yanındaki kardeşi, hisardaki kardeşiyle konuşmak için hisara yakın varınca okla vurdular. Düşüp öldü. Bu durum Orhan Gazi'ye çok ağır geldi. "Bunlar hiç beklenmeyen bir iş yaptılar" dedi. Hemen Orhan Gazi, "Bu il ve vilâyet bilmiş olun, emniyet ve güven içinde olarak,

şimdi tekrar Orhan Gazi'nin olmuştur." diye çağırıp hükmetti. Bu vilâyetin halkının tamamı, bu sözü işittikleri gibi boyun eğip itaat ettiler. Vilâyetin önde gelenleri ortaya çıkıp tımarlı tımarına göre yazılar aldılar.

Bu fethin tarihi hicretin yedi yüz otuz beşinde (M.1334/35) Orhan Gazi eliyle gerçekleşti. En iyisini Allah bilir.

Şiir
Sürüldi tedbîri Karasi gitdi
Yazıldı defteri Orhan tutdı

Bu çarhun ferini atdı Karasi
Çim Orhan şâhı sürdi mât itdi

Cihânda kende pîle kaldı tolaşdı
Ecel atın binüp kemendin atdı

Dürüldi Karasi defteri yandı
Yini defter ki gâzi kâtib itdi

Ve çünkim Hak ta'âlâ vilâyet-i Karasi'de hutbeyi ve sikkeyi Orhan Gâzi'ye kim mukarrer etti ve pâdişâh oldu. Karasioğlu dahi Bergama hisarından ahdile çıkdı. Bursa'ya göndürdiler. İki yıl diri oldu. Âhirü'-emr yumurcak çıkardı. Ia Allah emrine vardı. Ulu oğlu Süleyman Paşa'yı okudu. Karasi ilini ana tımar verdi. Kendü girü devletile Bursa'ya geldi. Tahta geçip hüküm sürdü.

Şiir
Gine bir yini cilve kıldı âlem
Ki hüsni zîbâ ola bunda âdem

Tecellî eyledi nûr-ı saâdet
Beşâret yazdı safha üzre aklem

Velîler toldı vilâyet-i Karasi
Sanasın Cüneyd yâ İbni Edhem

Orhan Gazi ile Geyikli Baba

Evvel Orhan Gazi Bursa'da neylediğini görelim. Bursa'ya geldikten sonra önce imaret yaptı ve bölgedeki dervişleri denetlemeye başladı. İnegöl yöresinde Keşişdağı arasında pek çok derviş gelip buraları yurt edinmişler. Aralarından bir derviş ötekilerden ayrılıp gidip dağda ara ara geyiklerle birlikte yürürmüş. Sonra Turgut Alp ona yakınlık göstermiş, zaman zaman onunla görüşüp konuşurmuş. Turgut Alp o vakitte ihtiyarlamış idi. Orhan Gazi'nin dervişleri görüp gözettiğini işitince, "Benim köylerim yanında pek çok derviş gelip oturmaktadır. İçlerinden birisi çok mübarek kişidir." diye Orhan Gazi'ye haber gönderdi. Orhan Gazi bunu işitince, "Acaba kimin müritlerindendir? Çabuk varınız ve kendinden sorup öğreniniz:" dedi. Gelip sorunca derviş, "Baba İlyas müritlerindenim ve Seyid Ebu'l-Vefa'nın tarikatindenim." dedi. Gelip Orhan Gazi'ye haber verdiler. "Gidip dervişi getiriniz." diye emretti; geldiler, dervişi davet ettiler. Gelmedi, fakat, "Sakın o hükümdar da gelmesin." diye haber gönderdi. Gelip Orhan Gazi'ye bildirdiler. Orhan Gazi tekrar, "Niçin gelmez ve benim de gelmeme razı olmaz." diyerek yeniden adam gönderdi.

O derviş, "Bu dervişler göz sahibi olup onu bunu gözetirler. Ayrıca dualarının kabul olması için tam zamanında giderler." diye cevap verdi. Bundan sonra bir gün bir kavak ağacı kopardı. Omuzuna alıp dosdoğru Bursa'nın hisarına geldi. Avlu kapısının iç tarafında bu kavak ağacını dikmeye başladı. Gidip Han'a, "O derviş geldi, yanında bir de kavak ağacı getirdi, kapıda dikiyor." dediler. Orhan Gazi çıkınca ağacı dikmiş olduğunu gördü. Daha Han söze başlamadan ona, "Teberrükümüz oldukça dur, dervişlerin

duası sana ve senden gelecek nesline makbuldür." dedi. Hemencecik dua etti ve derhal geri geldiği yere gitti.

O kavak ağacı şimdi, saray kapısının içinde çok büyümüştür. Gelen her padişah o ağacın kurumuş yerlerini giderirler. Ondan sonra Orhan Gazi ardınca gidip kaldığı yere vardı.

Dervişe, "Derviş, bu İnegöl yöresi senin olsun." deyince, Derviş, "Bu mülk, mal Hakk'ındır, ehline verir. Biz onun ehli değiliz." diye cevap veri. "Ehli kimlerdir?" diye sorunca Derviş, "Hak Teâlâ dünya mülkünü sizin gibi hanlara emanet etti. Malı da, kulları birbirlerinin ihtiyaçlarını görsünler diye alışveriş sahiplerine verdi. Bizlere de yarın endişesi olmadan her yeni günde yeni rızık nasip etti." dedi. Bunun üzerine Orhan Gazi, "Derviş benim sözümü kabul etsen ne olur?" diye söyleyince Derviş, "Şu karşıdaki tepecikten beri görünen yerceğiz dervişlerin avlusu olsun." dedi. Orhan Gazi de bu sözü kabul etti ve dervişten dua aldı. Tekrar makamına gitti.

Şiir

Ümîdüm duâdur ehl-i duâdân
Duâdur bize emr olan Hudâ'dan

Müessirdür nice nefes cihânda
Duâdur evliyâdan enbiyâdan

Dedi Hak kim dilen makbul ideyin
Bu kavlı umdı canum ol nidâdan

Orhan Gazi o dervişün üzerine kubbe yaptırdı. Ve yanında tekye yapıverdi. Ve bir cami' dahi yaptı. Şimdiki vakitde üzerinde ihya olunup beş vakitte pâdişâhlara du'â ederler ve dâyim anarlar. Ve zâviyesinin adına Geyik Baba Zaviyesi derler.

Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye Geçişi

Bir gün Süleyman Paşa Karasi vilâyetinde gezerken Aydıncık'ta Temaşalık'a vardı. Şaşılacak ve garipsenecek binaların bulunduğu bu Temaşalık'ı görüp biraz düşünüp tefekkür etti, kalktı hiç kimseye söz söylemedi. Ece Bey denen yiğit ve çok cesur bir Tanrı dostu var idi. Alperen olarak anılan bu kimseyi aldı ve yoluna devam etti. O zat, "Sultanım, çok şaşılacak görüş ve düşünceniz var, buna sebep ne?" deyince Süleyman Paşa, "Evet, bir denizi görür ve geçmeyi düşünürüm. Öyle bir geçmeliyim amma kâfirler duymamalı." diye cevap verir. Ece Bey'le Gazi Fazıl, "Han'ım, buyurursan biz ikimiz geçelim." dediler. Süleyman Paşa, "Hangi yerden geçeceksiniz?" diye sorunca onlar, "Sultanım, burada öyle yakın geçilecek yerler vardır." cevabını verdiler. Sonra yürüyüp Görecük'ten aşağıda deniz kenarında hepsinin karşısında olan Viranca Hisar denen yere vardılar. Ece Bey'le Gazi Fazıl hemen bir sal yaparak geceleyin binip Çimbini hisarı civarına çıktılar. Bağlarının arasında gezerlerken ellerine bir kâfir geçti. Onu alıp sala getirdiler. Sabaha doğru beri tarafa geçip kafiri Süleyman Paşa'ya getirdiler. Süleyman Paşa bu kâfire iyi muamelede bulunup elbiseler giydirdi ve zengin yaptı. Sonra bu kâfire, "Hiç sizin hisarınıza girecek yer var mıdır? Kâfirler duymadan ve bizi görmeden içine girelim." dedi. Bu kâfir de, "Ben sizi götüreyim, hiç kimse görmeden hisara bırakayım." cevabını verdi. Hemen o zaman birkaç sal çattılar. Süleyman Paşa yetmiş seksen kadar seçkin gazi yiğitler alıp sala binip gece içinde öteki yakaya geçtiler. Bu kâfir bunları doğruca gece vakti Çimbini hisarının terslik (gübre) döktükleri yerine getirdi. Gaziler derhal o gübrelikten içeri girdiler. O zaman hisardaki kâfirlerin pek çoğu dışarıda bağlarında ve harmanlarında bulunuyorlardı. Zaten mevsim harman vakti idi.

Sözün kısası hisarı aldılar. Fakat kâfirlerini hiç incitmediler. Aksine kâfirlerine bağışlarda bulundular. Ama içlerinden bilinen birkaç kâfiri tuttular. Bunları hisarın limanında bulunan gemilere koyup karşıdaki askere götürdüler. Sözün kısası o gün iki yüzden fazla adam beri tarafa geçirildi. Ece Bey hisarın atlarına bindi. Bolayır

yakınında Akça Liman denen yerde pek çok gemi var idi. Onları ateşe verip yaktı. Sonra sürdü hisara geldi. Çimbini hisarındaki gemileri korudular. Devamlı bu yakaya asker geçirdiler. Kâfirlerin çoğunu da ordunun yanına getirdiler ve buradaki kâfirleri hiç incitmediler. Gönüllerini alıp kendilerini ve hanımlarını ziyacesiyle hoş tuttular. Sonra bu kâfirlerin gemicilerini gemilere götürdüler. Onların yanında durup yeni pek çok adam getirdiler. İki binden çok adam toplandı.

Sözün kısası bu Çimbini hisarının kâfirleri bu gazilerle bir olup yürüdüler. Bir gece Ayaşolonya denilen hisarı da aldılar. Böylece Müslümanların elindeki hisarın sayısı iki oldu. Alınan bu hisarın halkı da çok memnun oldu. Sonra bunları sağlamlaştırdılar ve Aydıncık'tan bir hayli insan da gemilerle geldi. Süleyman Paşa, "Bu hisarlardan sipahi olan kâfirlerin evlerini ayırıp çıkarın, bir zararlarının dokunmaması için Karasi iline iletin." dedi. Söylediği gibi yaptılar. Bu hisarları bir iki ay sıkı sıkıya tahkim ettiler ve gönüllü gelenleri devamlı olarak getirip yerleştirdiler. Bir gün Gelibolu'nun kâfirleri toplanıp bunların üzerine gelmek için hazırlık yaptılar.

Bu gaziler de onları karşıladılar. Görülmedik savaşlar yapıldı. Allah'ın yardımıyla kâfirleri bozup kırdılar ve hisarın kapısını kapattırdılar. Yakup Ece'ye Gazi Fazıl'ı yoldaş verip Gelibolu'ya gönderdiler. Bunlar Gelibolu kâfirlerine gece gündüz huzur vermediler. İskelesine bile gemilerini getirtmediler. Sonra bu iki gazi ere, pek çok seçkin askerler gönderdiler. Böylece Gelibolu'yu uç edinip Bolayır'da yerleştiler.

Şiir

Gâziler geçdi kâfir milkine hoş
Nice kâfir sarayın itdiler boş

Çü Rum iline kim geçdi Süleyman
Gâziler ıbrıkı hep oldı mevcüş

Gümiş altun çoğ oldı ellerinde
Melâlet gitdi oldı cümle bîhûş

Bu fetih, tarih olarak, hicretin yediyüz elli sekizinde (M. 1357) vaki oldu.

* * *

Süleyman Paşa, babası Orhan Gâzi'ye haber gönderdi: "Devletlü han'ımın himmeti yüce Allah'ın yardımı ve Muhammed aleyhisselamın mucizeleri Rumeli'nin fethedilmesine yol açtı. Kâfirler ziyadesiyle perişan düşmüşlerdir. Şimdi yüce şahsınıza şöyle malum ola ki, bu tarafta fetholunan hisar ve vilâyetlere yerleştirmek ve buraları güzelleştirip mamur etmek için pek çok Müslümanın gönderilmesi gerekir. Onları fethedilen bu yerlere koyalım. Ayrıca seçkin gazilerden de yoldaş olarak gönderiniz." dedi.

Orhan Gazi bu habere çok sevindi. Karasi vilâyetine pek çok göçer Arap evleri gelmişti. Onun emriyle hepsini Rumeli'ne göçürdüler. Bir zaman Gelibolu bölgesinde yerleştiler. Süleyman Paşa fetihlerine devam etti ve Tekirdağı'nın kenarına ulaştı. Aradaki hisarların kimisini iyilikle, kimisini de savaşarak aldı. Odgönlek hisarını uç edindi. Sonra Hayrabolu'ya yürüdüler. Fakat bu arada günden güne Karasi vilâyetinin insanları da sürekli gelmeye başladılar. Gelenleri yurt tutup Allah yolunda savaşa başladılar. Sözün kısası yüce Tanrı'nın yardımıyla Müslümanlar arkalanıp güçlendiler. Her ne tarafa yürüyüp gitseler kâfirler önlerine çıkamaz oldu. İslâm askeri fetihten fetihe yürüdü.

Şiir
Süleyman geldi dünyâya Süleyman
Ki kâfir dîvlerine virmez aman

Bırakdı velvele küffâr iline
Ki Türk'ün oldı bugün devr-i zaman

Şu dîv kurtıla Süleyman elinden
Gelüp Süleyman'a getüre imân

V'egerni cümle ömri hapsde kaldı
Hemân dîvliğidür kendüye kalan

Konurhisar'ın Alınışı

Bu Konurhisarı'nın tekfuruna Kalakonya derlerdi. Yiğit bir melun idi. Türkler Rumeli'ne geçtikten sonra o kâfir at sırtından hiçbir zaman inmedi. Sonra beri tarafta Yakup Ece, Gelibolu'yu hisar yapıp kuşatmakta idi. O kâfir devamlı bunları rahatsız eder, zaman zaman bunlardan adam bile alırdı.

Süleyman Paşa bir gün gazileri uyardı, Rumlardan birkaç casusu var idi. Bu kâfiri araştırıp sordular ve peşini bırakmadılar. Sonunda niyetini öğrendiler. Bu kâfir Gelibolu yöresinden adam tutup kaçırmak niyetiyle hisarından çıkınca, Süleyman Paşa'ya haber verdiler. Kâfir dönüp hisarına kaçınca tutmak için etrafı çevirdiler. Ayrıca bazı yerlere pusular kurdular.

Kâfir, Türklerden bir adam tuttu ve hisarına gitmek için geri döndü. Beri taraftan Gazi Fazıl kâfirin ardına düştü. Kâfir hisara girmek için kaçarak geldi ve kendini ele verdi. Yanında pek çok arkadaşı da var idi. Gaziler bunları da kılıçtan geçirdiler. Tekfurunu alıp hisara karşı getirip gösterdiler. Tekfurun hisarı vermemek için çarpışacak hiç adamı yok imiş. Halk derhal hisarı Süleyman Paşa'ya teslim etti. Tekfuru öldürüp başını padişaha gönderdiler. Alınan ganimetleri gazilere bölüştürdüler ve hisarda Hacı İlbeyi'yi bıraktılar.

Gelibolu tekfuru beri yanda her tarafı Türklerin aldığını görünce kendi hisarını anlaşmayla verdi. Bu anlattığımız yerlerin fethi bir

yılda tamamlandı. Sonra o yerleri Yakup Ece'ye verdiler, böylece o vilâyet Müslüman oldu. Gazi Fazıl'a da birlikte verdiler. Şimdi günümüzde Gazi Fazıl, Ece Ovası'nın beri ucunda yatmaktadır. Mezarının yeri bellidir, ayrıca Yakup Ece'nin de mezarı oradadır. Allah'ın geniş rahmeti onların üzerine olsun.

Şiir

Kapu kim açdı müfettihü'l-ebvâb
Fâzıl u hem Ece oldı ona bâb

Ki Rum oldı saray u hem hazîne
Gerekdür kim Süleyman koya bevvâb

Süleyman Paşa'nın Ölümü

Âşıkpaşazâde, kırk birinci bölümde, Süleyman Paşa'nın vefatını anlatır:

Konır'ı Hacı İlbeyi'ye verdiler. Gazi Evrenoz'u da ona yarar arkadaştır diye yanına verdiler. Dimetoka'yla öteki iliere akın için gönderdiler. Konır civarında gelirler idi. Beri yanda Süleyman Paşa da Hayrabolu'yla Çorlu vilâyetini vurur gider ve Gelibolu'ya gelirdi. Bir gün av avlarken okla bir canavar vurdular. Bu canavar kaçtı. Süleyman Paşa ardına düştü. Ansızın atının ayağı bir deliğe geçti ve at düştü. Süleyman Paşa da şehit oldu. Bu hâdisenin tarihi hicretin yedi yüz elli sekizindedir (M. 1357). Bazıları Orhan Gazi'nin de o yılda öldüğünü söylerler. Ama en doğru olanı oğlu Süleyman Paşa'nın iki ay önce vefat ettiğidir.

Şiir

Cihân bir köhne yir geçmeğe yoldur
Ömür de tez geçer sanki o yildür

Benüm diyü bu yurda da'vî itme
Yalan söz söyleyen anla bu dildür

Öni ağlar sonı ağlar nazar kıl
Bu ağlamağa di ne kal ü kîldür

Süleymân u Dâvûd geçdi kamular
Unuduldı işi ne bile bildür

BEŞİNCİ BÖLÜM

Neşrî Tarihi'nde Ertuğrul Gazi ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yılları

Mehmed Neşrî (öl. 1520) *Kitab-ı Cihan-Nümâ*'sında Ertuğrul Gazi'yi ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş evrelerini anlatır:

"…Süleyman Şah dahi yine vatan-ı asliyyesine mütevecih olub Haleb diyarından gitmek kasd idüb varub Ca'ber kalası iline çıkdılar. Anda Fırat ırmağı yollarına gelüb, geçmek istediler. Süleyman Şah geçit taleb idüb atın suya depti. İttifak yarimiş, at sürçüb Süleyman Şah atiyle suya düşdi. Eceli anda mukaddermiş. Allah emrine varub Cacber kalası altında defn itdiler. Şimdiki hînde ol yire Mezâr-ı Türk dirler ve ol etrâkden bir taife anda mütemekkin oldılar. El'an Ca'ber kalesine ol etrâkün neslinden hükm iderler. Andan, ol etrâk, müteferrik olub kimi Berriyye'ye gitdi ki şimdi anlara Şam Türkman'ı dirler; kimi yine Rûm'a geldi. Şimdi Rûm'da olan göçer evler anlarun neslindendür. El-kıssa: Çünki Süleyman Şah müteveffa oldı, dört oğlı kaldı, biri SunkurTekin ve biri Gün Toğdı ve biri Ertuğrul Gazi ve biri Tundar (Dündar). Etrâk'den ba'zı bu dört karındaşa uyub yine Rûm'a düşüb Fırat başında Pasin ovasına ve Sürmeli çukurına vardılar. Ertuğrul, Tundar'la anda dört yüz mıkdârı göçer evle kalub ol iki karındaşları yine vatan-ı asliyyelerine rücû' itdiler. Ertuğrul, bir nice eyyam anda turub yaylayub kışladıkdan sonra yine Rûm'a azm itdiler. Gelüb Engûriyye'ye karib Karaca - Tağ'a nüzul itdiler. Andan Sultan - Öyüğü'ne rihlet itdiler. Ve ba'zi sıkâtdan işitdüm ki, hattâ kıdvet ül-müttekîn Merhum Mevlâna Ayas eyitdi: Ben

Orhan'ım irkib-dâr (rikâbdâr) 'ına buluşdum; pîr kişiydi. Eytdi: atamdan ve dedemden işitdüm ki, eytdiler, ol vakit ki Ertuğrul dört yüze yakın erle Rûm'a azm itdiler, Sultan 'Alâ üd-Dîn-i evvel dahi ba'zi a'dâsiyle cenk sadedinde idi. Bunlar dahi göçmel gelüb ittifak Sultan 'Alâ üd-Dîn'ün şol haline yitişürler ki tatar, Sultan 'Alâ üd - Dîn'i bunaldub sıyayürür. Ertuğrul'un yanında bir kac yüz yarar yoldaş varidi. Ertuğrul eytdi: "Hey yârenler, cenge taş (düş) geldük. Yanımuzda kılıç götürürüz. Avret gibi geçüb gitmek erlik değildür. Elbette şunlarun birine mu'âvenet itmek gerek. Galibe mi mu'âvenet idelüm, yoksa mağluba mı ?,,. Eytdiler: "Mağluba mu'âvenet 'asîrdür. Âdemimüz azdur ve hem yeğine kuvvet dimişlerdür,, didiler. Ertuğrul eytdi: "Bu söz merdâneler kelâmı değildür. Erlik oldır-kim mağluba yardım idevüz. Hızır gibi bun deminde bîçârelere medet yitişe. Dest-gîr olavuz" didi.

Beyt:

Bin hac iderse bulmıya kes ol savabı kim,
Vaktmda çâresüzden ide def'-i iztırâb.

Pes heman Ertuğrul etbâ'iyle el kılıca urub bir tarardan ki Sultan 'Alâ üd-Dîn'ün mukabelesinde idi. Tatara kılıç koydılar. Şahin kargaya girer gibi girüb fi'l-hâl 'aduvvı münhezim kıldılar. Sultan 'Alâ üd-Dîn anı görüb Ertuğrul'a istikbal gösterdi. Ertuğrul dahi etbâ'iyle inüb Saltan 'Alâ üd-Dîn'ün elin öpdi. Sultan 'Alâ üd-Dîn dahi Ertuğrul'a hil'at-i fâhir giyürüb tevâb'ine ve levâhikine 'atâ vü ihsanlar eyledi. Andan Söğüt nâm yiri halkına kışla(k) ve Tomanic'i ve Ermeni tağlarını yaylak virdi. Osman Gazi'nün zuhûri Söğüt'den olmasına hikmet budur. Ve ol vakit Karaca-Hisar feth olunmamışdı. Amma Karaca-Hisar'la Bilecik Sultan 'Alâ üd-Dîn'e itaat iderlerdi. Ol taraflar uc idi. Mâ-hasal, Sultan 'Alâ üd-Dîn, Ertuğrul'un şecâ'atin ve merdâneliğin gördi. Çehresinde âsâr-ı necâbet ve alnında envâr-i sa'adet müşahede idüb ol uc'ı ana

virdi. Ol vakit Ertuğrul henüz nev-civandı. Arnmâ mehâbetünden Sam ü Neriman kan kaşanurdı ve Efrâsyâb-ı zaman koşunurdı.

Beyt:
Nevcivân, merd ü dilîr ü pehlevân,
Dâşt gayet kuvvet ü tâb ü tevân

[Genç, er, yiğit ve pehlivan (ola o) son derece güçlü, kuvvetli, hareketli, kudretli idi.]

Andan Ertuğrul Söğüd'i makam idindi. Ol zamanda Sahibin Kara-Hisar'da Germiyân babası Ali-şîr vardı. Çavdar nâm bir tatarla gâh gâh gelüb Karaca-Hisar'ı incidürlerdi. Ertuğrul Söğüt'de mutavattın olmağla ol vilâyet emin oldılar. Bunun üzerine bir kaç yıl geçti, Söğüd'i kışlayub Tomanic'i yayladılar.

Feth-i Karaca-Hisar

Dirler ki, bir kaç yıldan sonra Karaca-Hisar'un küffârı Ertuğrul'a huzur virmez olub ızhar-ı 'adâvete başladı. Ertuğrul dahi Sultan 'Alâ üd-Dîn'e varub gazaya tahrik idüp Rûm leşkeriyle Sultan 'Alâ üd-Dîn gelüb Karaca-Hisar'un üzerine düşdi. Ol vakit dahi vilâyet-i Kütahya, kal'asiyle kefere elinde idi. Sultan 'Alâ üd-Dîn canib-i cenubin Ertuğrul'a tefviz idüb, ittifak ol tarafdan hayli cenk olub kâfir bunalub Sultandan sulh taleb itdiler. Sultan 'Alâ üd-Dîn, Ertuğrul'a gayet mu'tekid oldı.

Beyt:
Anda Ertuğrul çok itdi kâr-zâr
Lâ-cerem oldı cihanda nâmdâr.

Urdı bî-had il, aldı genc ü mâl
İtdi leşker dâr-ı küfri pâymâl.

Andan Sultan sulhı kabul itmeyüb elbette kal'ayı virün dirken haber geldi ki, Bayıncar tatar nakz-ı cahd idüb gelüb Ereğli'yi gâret itdi. Sultan 'Alâ üd-Dîn fi'l-hâl göçüb ba'zı askerle Ertuğrul'ı kal'a üzerinde koyub: "sa'y it. Feth ideydün, ola mı?" diyüb gidüb tatar dahi gelüb karşılayub Boğa-Öyüğünde uğraşub tatarı bir veçhile kırdı - ki hisaba gelmez.

Latife: dirler ki Sultan 'Alâ üd-Dîn kakıduğından buyurdu Tatarlarun hayaların kesüb derilerini birbirine diküb bir sâyebân itdiler. Şimdiki halde dahi ol sahraya Taşak-Yazusı dirler.

Nazm:
Virdi ol etrafa Ertuğrul Şah
Ki ide defin ehl-i küfrün sâl be-mâh.

Bu kadar feth oluben rûzî ana,
Döndi gitdi girü Konya'dan yana.

Uydı anda çok kişi Ertuğrul'a,
Oldur iş kim danışıla Tuğrul'a.

Ol gelenlerle gönül berkitdi ol,
Kılıcıyla ol burayı aldı ol.

Ve bu tarafda Ertuğrul ikdam-i beliğ idüb Hak Teâlâ fırsat virüb kal'ayı feth idüb tekvur'ını tutub kal'ayı yağma idüb humsın ihrâc idüb bakî mal-i ganimeti guzzâta kısmet itdi. Andan humsın beşaretle Sultan 'Alâ üd-Dîn'e gönderdi. Andan Ertuğrul Gazi leylen ve nehâren iki yıl üç ay dört gün gazaya meşgul olub andan Sultan 'Alâ üd-Dîn müteveffa oldı. Ne vakit müteveffa oldığı yukarıda dinilmişdür. Bunda anılduğından murad Ertuğrul'la olan kaziyyeleri i'lâm olunmağdı. Sultan 'Alâ üd-Dîn

müteveffa olıcak, oğlı Gıyâs üd-Dîn Konya tahtına cülus itdi. Anun zamanında melik-i tatar Balçur [Baycu] Rûm'a gelüb Gıyâs üd-Dîn münhezim oldı. Tatar, Rûm'a müstevli oldı. Çünki tatar, Rûm'a hâkim oldı, mülûk-i selâcika'nun heman bir adı kaldı. Ertuğrul, Söğüt'de sükût idüb mütekaid olub ol diyarı yurd idinüb küffârile müdârâ idüb zindegânîyle meşgul oldı, tâ 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus zamanınadek kaldı ki Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sânî'dür. Ve Bilecük fethiyle Karaca-Hisar'un feth-i evveli arasında yitmiş yıla karîb geçti. Zira Sultan 'Alâ üd-Dîn-i evvel'ün vefatiyle Karaca - Hisar girü müminler elinden çıkmışdı. Niçün, anun-çun-kim, Sultan 'Alâ üd-Dîn yine tekvur'ını içinde ibka idüb haraca kesmişdi.

İbtidâ üd - Devlet il - Osmaniyye

hullide mülkühüm

Çunki Ertuğrul Söğüt'de ili, boy'iyle mutavattın olub sâl-hâ anda kaldı, devlet-i Âl-i Selçuk ayağa düşmeğin humûlı ihtiyar itmişdi. Ve Ertuğrul'un üç oğlı varidi: Biri Osman ve biri Gündüz ve biri Saru-yatı. Ve evlâd-ı Ertuğrul'dan Osman bahâdır oldı. Ol sebebden Osman'a halkı 'izzet idüb avda kuşda etrakûn yiğidi yiğili anun yanına cem' olurlardı. Ol vakit padişah-ı a'zam Gâzân Han bin Argun Rûm'a müstevli olub Âl-i Selçuk'dan Mes'ud bin Keykâvus'la Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus'ı taht-ı hükûmetinde kılub yine Rûm'da mukarrer idüb memâlik-i Rûm'ı Mes'ud'la Kaykubad'a niyâbeten virdi. Bunlar Rûm'a Gazan Han kıbelinden mutasarrıf olub Amid'e ve Malatya'ya ve Sivas'a ve Harpurt'a Gıyâs üd-Dîn Mes'ud bin Keykâvus mutasarrıf oldı. Konya'ya ve Sevâhil-i Rûm'a Sultan 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz mutasarrıf olub Rûm'un mahsûlatını bunlar cem' idüb Gazan Han'a gönderürlerdi. Ol zamanda Ertuğrul gayet pîr olmışdı. Ana ve evlâdına ol yirün kâfiri ve müslimanı 'izzet iderdi. Ve Ertuğrul'un bu Sultan 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz'le dahi münâsebet-i tâmmesi var idi. Ahyânen evlâdından bu Sultan 'Alâ üd - Dîn-i sânî'ye pîşkeşleriyle varub gelürlerdi. Ve Sultan

'Alâ üd-Dîn-i evvel vefatından sonra Âl-i Selçuk'dan Rûm'a kim melik olsa, Ertuğrul'a nazar-ı himâyetin dirîg itmezdi.

Ve Ertuğrul dahi gayet dindar ve nâmdar ve şecâ'atile ma'rûf kişiydi. Zühd ü takvada, ve salahda ol zamanun meşâhîrindendi. Ve bi'l-cümle Ertuğrul pîr-i fâni olub oğlı Osman karındaşlarıyla kendü boyları içinde hâkim olub tamamet-i göçer evli etrâk, anun mahkûmı oldı. Ol vakit Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sânî'nün Sultan - Öyüği'nün Eskişehrinde ve İn-Öni'nde nâibleri varidi. Osman Gazi bunlarun yirine varub gelüb dostluk iderdi. Amma In-Öni Beğiyle ittihadda yârenlerdi. Dâim bilesine cıyş ü 'işrete meşguldı.

Haslet-i Osman Gazi

Ve Osman Gazi gayet salih, müsliman ve dindar kişiydi. Ve âdetiydi-kim üç günde bir ta'am bişirdüb fukarayı ve sulehâyı cem' idüb it'âm iderdi ve hem yalıncakları giyürüb tonadurdı ve tul (dul) 'avretlere dâim sadaka virirdi.

Hikâyet: Rivayet olunur ki, bir gice bir köyde imam evinde Osman Gazi konuk olub oturırdı. Ardında bir pencere vardı. Meğer anda bir Mushaf-ı şerif komışlardı. Sahib-i hâne, Osman Gazi'ye eytdi: "küstahlık olmasun. Keremünden, eğil, ardunda nesne var, alayum" didi. Osman Gazi eytdi: "ne nesne var?" Sahib-i hane eytdi: "nebîmüz, âhir zaman peygamberi Muhammed resûl'ulîah sall'allahu aleyhi ve selleme inen Kelâmullah var" didi. Osman Gazi dahi hiç tınmadı. Tâ sahib-i hâne uykuya varınca ebsem oldı. Sonra turub gusl idüb arı abdest alub Mushafdan yana müteveccih olub huşû' ve huzû'la tâ sabahadek el kavşurub uru-turdı. Ev ıssı uyanacak vakit olınca, "benüm bu hâlime muttali' olmasun" deyü uyur gibi oldı. Yine Mushafdan yana müteveccih idi. Bu aralıkda uyhu göze galib gelüb ımızgandı. 'Alem-i rü'yâda gördi ki, Hak celle ve 'Alâ kıbelinden buna dinildi ki: "Ey Osman, çün sen benüm kelâmıma hürmet ü ta'zîm idüb 'izzet ü ikram eyledün, ben dahi seni ve senün evlâdını ve etba'ını, eşyâ'ını âlemde ebedî muazzez ü mükerrem ü muhterem kıldum".

Hikâyet: Rivayet iderler - kim, âvân-ı şebâbda Osman Gazi Eski – Hisar'a giderken İt-Burnı nâm kariyyede Mâl Hatun nâm bir mer'e yânı 'avret görüb muhabbet itdi. Atası Ertuğrul'dan uğrılayın âdem gönderüb anı helâllığa taleb itdi. Mâl Hatun, "biz kandan, sizün gibi 'âlî cenâb kandan. Aramuzda kifâet yok" deyü rıza virmemüş. Zira eytmişler kim maksadı heman birkaç gün musâhabetdür dimişler. Sonra Eski-Hisar beği meclisinde Osman Gazi, beğün huzûrında ol Hatun'a ta'aşşuk idüb taleb eyleyüb ol dahi kabul itmeyüb gelmedüğini nakl itmiş ve anun hüsn-i cemâlindan, pek mesireliğinden ve evsâf-ı cemîlesinden haber virmiş ve ol beğ dahi eğerçi zahiren Osman'a tezvîç itmek gösterdi; amma gönünden kendü nefsiyçün almasın dahi mülâhaza kıldı. Osman dahi ol beğün hareketinden firâset ve karâinle zamîrine vâkıf olub fi'l-hâl meclisden kalkub âdem gönderüb ol hatun'ı kendü müte'allıkatına getirüb bir emîn yirde kodılar. Kendü İn-Öni'ne gelüb birkaç gün İn-Öni beğiyle sayda ve 'işrete meşgul oldılar. Bu yanadan Sultan Öyüği beği, It-Burnı köyine âdem gönderüb, varub ahvâle vâkıf olub, gelüb Eski-Şehir beğine haber virdiler. Gayet gazab-nâk olub, Osman Gazi'yi İn-Öni beğinden taleb idüb, iltimasın kabul itmediler. Ol gazabla Sultan-Öyüği beği askerin cem' idüb gelüb İn-Öni'nde, İn-Hisarı ilinde harabe hisar yirleri vardur ki, ol vakit İn-Öni beğlerinün tevâbi'iyle ve levâhikıyle sarayları ve evleriydi, anı muhasara idüb Osman'ı taleb itdi. İn-Öni beği yanında olan a'yândan ve kethüdalardan ba'zı Osman'ı virelüm ve ba'zı virmiyelüm diyüb muharebeyi vech görüb karşu turdılar. Osman Beğ bunlarun ihtilâfların görüb karındaşı Gündüz'le ve ve yârenleri ile çıkub bu muhasara iden cemâ'atla cenk idüb üzerinden def' idüb Söğüd'e müteveccih oldılar. Bunlar Osman'un ardına düşdiler. Akabince gelenlerle Osman dahi cenk iderek, hay diyince Osman'un yanına hayli yiğit cem' olub dönüb Eski-Şehir beğinün halkını münhezim kılub Harman-Kaya kâfirlerinün tekvur'ı Köse Mihal'i tutdılar. Andan Osman Beğ, Köse Mihal'i -bahadır olmağın- Öldürmeğe kıyamayub günahın 'afv idüb azad itdi. Köse Mihal dahi heman can ü dilden Osman Beğ'e etbâ'iyle nöker olub gerçek muhibbi

oldı. Ol Harman-Kaya'yı dahi Köse Mihal'ün şimdi oğlı oğlanları malikâne mutasarrıflardur.

Vefat-ı Ertuğrul

rahmetu'llâhi teâlâ

İttifak ol esnada Ertuğrul Beğ toksan üc yaşında âhirete intikal idüb, Söğüt'de defn itdiler. Göçer evler ba'zı Osman'ı ve ba'zı Ertuğrul'(un) karındaşı Osman'un 'ammûsi Tundar'ı beğ kılmak istediler. Amma kendü kabilesi Osman'a vech görüb, el altından haber gönderüb söyleşdiler. Tundar dahi halk ortasına gelicek, halkınun Osman'a meyl ü inkıyadın göricek beğlükden vaz gelüb ol dahi Osman Gazi'ye bi'at itdi.

Hurûc-ı Osman Gazi

rahmetu'llâhi caleyhi

Nazm:
Gitdi Ertuğrul cihandan yirine
Oğlı Osman kaldı anun yirine.

Oldı Osman bir ulu gazi kim ol,
Nireye kim vardıyise buldı yol.

Bilecüği itdi feth ol nâmdâr
İne-Göl ile dahi Köpri-Hisar.

Durmadı her yana leşker saldı ol,
Az zamanda çok vilâyet aldı ol.

Kâfiri yıkub yakub ol nâmdâr.
Din-i islâm itdi anda aşikâr.

Şöyle rivayet olunur ki, İne-Göl tekvur'ı Aya Nikola nâm kâfir Osman'un halkı yaylağa gidüb gelürken üşendürirdı. Osman dahi Bilecük tekvur'ına andan şikâyet idüb "Aya Nikola bizüm göçümüzi incidür oldı. Bari yaylağa gidicek esbâblarımuzı sizlerde emânet koyalum" didi. Bilecük tekvur'ı kabul itdi. Amma şol şartla ki esbabı hatun kişiler getürüb kal'aya koyalar; her giz erkek etrâkden ahad gelmiye. Pes yağlar ve peynirler ve halılar armağan iledüb hatunlar esbâb-ı etrâki Bilecük kal'asına getürdiler. Dâim yıl on iki ay bu tarîk üzerine yürüdiler. Osman'un ve atası Ertuğrul'un Bilecük tekvur'iyle aralarında dâim dostlık vardı. Biribirine i'timâd iderlerdi. Amma Osman'ile lne-Göl tekvur'ı arasında cadâvet varidi. Biribirinden muhterizlerdi. Bir gün Osman Beğ diledi-ki yitmiş kişiyle Ermeni derbendinden geçüb gelüb İne-Göl'i yakub yıka. Aya Nikola'nun casusı varidi. Gelüb tenbih idüb pusuya bî-kıyâs er kodılar. Osman'un bir martolos'ı varidi. Bil (bel) dükendüği yirde kâfir pusuya er kodı deyü i'lâm itdi. Osman Gazi dahi Hak Teâlâ'ya tevekkül idüb toğru pusunun üzerine sürüb kâfirlerile buluşdılar. Osmanîler cümlesi yayağidi. Kâfir dahi çoğidi. Ceng-i cazîm olub Osman'un biraderi Saru-yatı oğlu Bay Hâce anda şehid olub Ermeni-Bil'i dükendüği yirde Hamza-Beğ köyinün nevâhisinde defn olundı. Şimdi mezarı civarında bir kârbân-saray viranesi vardur. Andan Osman Gazi gelüb yaylağa çıkdı.

Hâb-dîden-i Osman Gazi

rahmetu'llâhi ('aleyhi)

Meğer Osman'un halkı arasında bir şeyh-i 'azîz varidi. Edebâli dirlerdi. Gayet sâhib-i kemâllerden idi. Velâyeti, kerameti zâhir olmışdı. Halkun mu'tekadi idi. Tamâm illerde meşhur olmışdı. ilm-i rü'yâyı hûb bilüridi. Dünyası bî-nihâye idi. Amma derviş siyretin tutardı. Hattâ derviş deyü lakab iderlerdi. Bir zaviye yapub âyende vü revendeye hizmet iderdi. Gâh gâh Osman dahi anun zaviyesinde müsâfir olurdı. Bir gice Osman Gazi siyerinde görür ki bu şeyhun koynından bir ay çıkub geldi kendünun koynına girdi. Hernanden göbegünden bir ağaç bitüb 'âlerni tutub ve anun

gölgesinde tağlar var. Ol tağlarun dibinden pınarlar çıkub revâne olub akar. Kimi bağın suvarur, kimi çeşmeler akıdur. Yanndası Osman Gazi bu düşini gelüb ol 'azîze nakl itdi. Şeyh eytdi: "yâ Osman! müjdegânî olsun. Sana ve senün evlâdına kim Hak teâlâ saltanat virdi. Ve mecmû'-ı 'âlem evlâdınun zıll-ı himâyetinde ola. Ve hem kızum Mal-hûn Hatun sana halâl oldı,, diyüb kızını Osman Gazi'ye tezvîc itdi. Çünki Şeyh, Osman Gazi'nün düşini ta'bîr itdi. Derviş Turvud (Turgud) adlu şeyhun bir müridi varidi. Anda hazırdı. Eytdi: " yâ Osman! sana padişahlık virildi. Bize şükrâne ne virürsin" Eytdi: "sana bir şehir vireyin". Derviş eytdi: "şu köycüğüze dahi razıyam kim bana bir mektub vir" didi. Osman Gazi eytdi: " ben yazu yazmak bilmezem. İşte bir maşraba ve bir kılıcum var, sana vireyüm tâ ki nişan olub anları benüm evlâdım senün oğlanlarun elinde görüb ibka ideler". Ol maşraba ve kılıc anlarun elinde kaldı. Ve şimdi dahi padişah olanlaranı görüb ziyaret idüb ol dervişün evlâdına in'âmlar ve ihsanlar iderler.

Bu Edebâli didüğimüz şeyh yüz yiğirmi yaşında vefât itdi. Ömrinde iki hatun aldı: birin civanlıkda, birin pîrlikde. Evvelki hatunınun kızını Osman Gazi'ye virdi. Sonragı hatunı, Tâc üd-Dîn Kürd kızıydı. Hayr üd-Dîn Paşa ile bacanak oldılar. Ve bu menâkıb Edebâli oğlu Mehmed Paşa'dan nakl olundı.

Güftâr ender zikr-i Kulaca ve ibrâk-ı o ve feth-i Karaca - Hisar bâr-i düvüm

Çünki Edebâli, Osman Gazi 'nün düşini ta'bîr eyledi, hemân Osman Gazi dahi himmet kılıcın biline muhkem bağlayub bir gice yârenleriyle sürüb Ine-Göl'e gelüb, yanında Kulaca nâm kal'ayı oda urub, kâfirini kırdı. Sabah olıcak, ol ilün kâfirleri cem' olub Karaca-Hisar tekvur'ına âdem gönderüb eytdiler: "bu Türkler ki gelüb bunda tavattun itdiler, etrafa el uzatmağa başladılar. Hic tınmazsahuz, bu ilde ne sizi kor ve ne bizi kor. İmdi lâbüddür, bunları bu ilden sürüb çıkaravuz. Son pişimanlık fâide itmez. Şimdiden bunlara bir çâre gerek" didiler. Pes Karaca-Hisar'un tekvur'ı karındaşı Kalonoz'a leşker koşub İne-Göl'e muavin gönderdi.

Osman Gazi dahi bu kaziyyeyi tuyub guzzâtı cem‘ idüb Ikizce’ye gelüb Tomanic bilin aşduk yirde küffârile bulışub ceng-i ‘azîm itdiler Osman’un biraderi Saru-yatı’yi anda şehid itdiler. Ol yirde bir çam ağacı vardur, kandillü çam dirler. Zira gâh-gâh anda bir şu‘le görünür. Saru-yatı anun dibinde şehid oldı. Ve ol Kalonoz kâfir dahi anda düşüb Osman Gazi buyurdı, karnını yarub ve yiri bir mıkdar işüb it gibi gömdiler. Ol sebebden şimdi ol yire It-işini dirler. Andan Saru-yatı’yı götürüb atası Ertuğrul yanında defn itdiler, rahmetu’llâhi teâlâ. Çünki Sultan ‘Alâ üd- Dîn-i sânî, Saru-yatı’nun şehid olduğın bilüb tafsile vâkıf oldı, eytdi: “malum oldı ki Karaca-Hisar tekvur’ı bize yağı olmış. Germiyan oğlı ol garibleri sevmezdi. Bu kâfirler ol sebebden guzzâtı incidür” deyü Eski-Şehir’i Osman’a virdi. Dahi destur virdi kim Karaca-Hisar’ı varub yağma ve talan ide. Pes Osman dahi ol yirde olan müminleri Sultan ‘Alâ üd- Dîn-i sânî işaretiyle cem‘ idüb gelüb Karaca-Hisar’ı feth idüb kâfirlerini kırub tekvur’ını tutub malın gazilere kısmet idüb, humsını ihrâc idüb tuhfe ve teberrükâtiyle karındaşı oğlı Aktemür’i, Sultan ‘Alâ üd- Dîn-i sânî’ye gönderdi. Ol zamanda Osman Gazi otuz biş yaşında idi. Dirler ki, bu feth, hicretün altı-yüz seksen yidisinde ‘ vaki oldı.

Hîkâyet: Rivayet iderler ki, çün Osman Gazi Karaca-Hisar’ı feth idüb Eski-Şehir’i mâlik oldı, karındaşı Gündüz’e eytdi: “ne tedbir idelüm, ne veçhile küffâr’a hurûc eyliyelüm. Böyle ‘abes turmakdan ne fâide” didi. Gündüz eytdi : “ İmdi dâiremüzde olan nevâhi-i vilâyeti uralum” didi. Osman Gazi eytdi: “bu re’y savab değildür. Zira Karaca-Hisar, çevre vilâyetiyle (birlikde) ma‘murdur. Şimdi ilini urıcak, şehir harâb olub, şehrün şenliği iliyle olur. Kendü elimüzle kendü şehrimüzi yıkmak reva değildür. Belki savâb oldur ki, çevre konşulanmuzla müdârâ idevüz. Nitekim Bilecük tekvur’iyle iderüz”. Ve bi’l-cümle çevre yanındagı kefere ile müdârâ iderdi. Amma Germiyan oğlıyle muhkem ‘adâvetleri varidi. Küffâr Osman Gazi’nün, Germiyan oğlıyle ‘adâvetünden safâlar sürüb şükr iderleridi. Zira ol sebebden ki kendüler emîn olmışlardı. Ve Osman Gazi, Esk -Şehir’de Ilıca yöresinde pazar turgurub etrâfun

kâfirleri hafta pazarına gelüb maslahatların görüb giderlerdi. Gâh gâh Germiyan halkından dahi kimesneler gelürdi. İttifak bir gün Bilecük'den pazara kâfirler gelüb yükle bardak getürmişlerdi. Ve hem Germiyanlû dahi gelmişidi. Ve bu Germiyanlû'nun birisi bunlarun bir bardağın alub hakkın virmeyüb, ol kâfir dahi gelüb Osman'a şikâyet itdi. Osman Gazi ol Germiyan Türkini getürdüb, muhkem let idüb kâfirlerün hakkını alıvirdi. Ve dahi yasak idüb çağırtdı kim kimesne Bilecük keferesine zulm itmiye. Şol kadar 'adl gösterdi ki hattâ Bilecük keferesinün 'avretleri dahi pazara gelüb pazarlığın kendüler idüb giderlerdi. Osman Gazi'ye i'timad-ı küllî itmeğin emn ü âmân içinde olmışlardı.

Hikâyet-i gâret - kerden-i vilâyet-i Göynük ve Tarakçı-Yinicesi ez-dest-i Osman Gazi

Rametu'llâhı 'aleyhi rahmeten vâsi'aten

Rivayet iderler ki Köse Mihal dâim Osman Gazi'yle bilece olurdı. Ve gazilerün dahi ekser hizmetin Harman-Kaya kâfirleri iderlerdi. Bir gün Osman Gazi, Köse Mih al'e eytdi: "Tarakçı-Yinicesi'ne seğirdim itmek isterüm. Sen dahi reva görür misin?" didir Köse Mihal eytdi: "revâdur. Amma Sorkun üzerinden ve Saru-Kaya'dan ve Biş-Taş'dan geçelüm ki, Sakarya suyını geçmeğe âsân ola. Ve hem etrafdan gaziler gelmeğe mülâyimdür. Ve andan Mudurnı vilâyetini urmağa kolaydur. Ve hem Samsa Çavuş dahi ol araya yakındur. Ana dahi hali i'lâm idilüm. Tecessüs idüb fursat vaktini gözedüb bize tenbih itsün" didi. Samsa Çavuş didüğimüz ol kişilerdendür ki, Ertuğrul'la bile gelmişlerdi. İne-Göl kâfirlerinün ezasından kaçub varub Mudurnı vilâyetinde mütemekkin olub keferesiyle müdârâ iderlerdi. Ve Sülemiş nâm bir karındaşı dahi vardı. Ve hem cemâ'atleri dahi çoğidi. Bahadırlar, yoldaşlığa yarar kişilerdi.

El-kıssa, Osman Gazi, Köse Mihal'un bu evceh tedbîrin isütisvâb idüb guzzâtı cem' idüb gelüb Biş-Taş zaviyesine konub şeyhından Sakarya suyınun geçidin sordılar. Şeyh eytdi: " Allâh

‘avniyle, her yir gazilere geçitdür”. Pes bunlar ol-gice at yemleyüb at yemin kesdüğinleyin at üzerine gelüb su kenarına yitişüb Samsa Çavuş’ı anda hazır buldılar. Çavuş bunları Sorkun üzerine iletdi. Ol yirün kâfirleri Samsa Çavuşl’a âşinâ olmışlardı. Hemin bunları göricek, eri ve ‘avreti itacat idüb istikbâl itdiler. Aralarında bir uluca kâfir varidi. Osman Gazi anı yanına okıyub ‘ahd ü peymân itdiler ki, Samsa Çavuş her ne dirse, anı kabul ideler. Pes heman ol aradan seğirdim idüb Göynük

vilâyetini urub ve Tarakçı-Yinicesi’ni talan idüb andan Gül Kalonoz’a çıkdılar. Andan Harman - Kaya’ya gelüb Karaca-Hisar’a irişdiler. Köse Mihal önlerince kılavuz idi. Mübalağa mal ellerine girüb toyum oldılar. Amma esîr almadılar. Vilâyet halkı ita‘at itmeğe ihtimâl virüb ürkmesünler deyü. Ve bi’l-cümle çün-kim Osman Gazi bunun gibi gazaya başladı etrâfun kâfirleri Osman’dan ihtiraz idüb üşenür oldılar. Amma Osman, Bilecük kâfirlerine ziyâde i‘tibâr u ihtiram iderdi. Sordılar: “bunlara ne ‘aceb i‘zâz idersin” didiler. Eytdi: “biz bu ile garib geldükde bizi hoşça tutub konşılık itdiler. Biz dahi hakk-ı civârîye ri‘âyet idüb onlara mümkin oldıkda iyilük iderüz” didi.

Zikr-i vâki’a-i Köpri-Hisar

Eydürler ki Yeni-Şehir civarındaki Köpri-Hisar kâfiri ve tekvur’ı, Bilecük tekvur’ının üzerine hurûc idüb Bilecük tekvur’ı dahi Osman Gazi’den istimdad idüb yoldaşlık taleb itdi. Osman Gazi dahi ‘ammûsı Tundar’ı kethüda idinüb gazileri alub, varub Bilecük tekvur’ına mu‘avenet idüb Köpri-Hisar tekvur’ını sıyub kırub hisara bırakdılar. Andan Osman Gazi ikdâmiyle varub Köpri-Hisar’ı muhasara idüb feth kılub tekvur’ını depeleyüb Bilecük tekvur’ı şâd olub geçüb mukabelesinde İncir-Pınar’ı nâm köyin pınarı üzerinde Osman’a ‘azîm ziyafet idüb fâhir hi‘at giyürüb gazilere dahi in‘amlar idüb elin öpdürdi. Osman Gazi Bilecük tekvur’ının beğlenüb kendünin elin öpdürdüğine rencide olub diledi ki heman-dem karvayub tekvur’ı tuta. ‘Ammûsı Tundar’la müşavere itdi. Tundar eytdi: “öte tarafda Germiyan oğlı ‘aduv ve

bu etrâfun kâfirleri heb bize düşman. Bunı dahi düşman idicek, bize turacak yir kalmaz" didi. Tundar'un bu sözi Osman'a güc geldi. Kendünin hurûcına men' anlayub okla Tundar'ı urub öldürdi. Anda yol kenarında yapma mezarı vardur. Köpri-Hisar'dan Çakır-Pınar'ına gider yol üzerinde yatur. Dirler ki tekvur bu hale vâkıf olmayub gelüb Bilecük civarında Kaldırayık deresindeki pınarda sohbet idüb Osman'ı yine da'vet itmiş. Ve Bilecük kal'asına tekvur'ın ekser halkı varub tekvur bu gice gelmez" didiler. Osman ol gice tekvur'a zafer bulub varca halkıyle kırub kendüler anlarun vaz'ında gelüb kal'aya girüb bu veçhile feth itdiler. Amma asah ve azhar oldur ki Tundar'un ölmesi feth-i kal'aya mâni' olub sonra feth olundı. Niteki zikr olunsa gerek.

Hikâyet: Dirler ki Köse Mihal kasd itdi ki düğün idüb kızını Gül-Kalonoz ilinün beğine vire. Mübalağa düğün yarağın görüb etrâfun tekvurlarını düğüne okıyûb, okıyucı bir benâm kâfir gönderüb eytdi: "düğüne gelün. Ve hem Osman'la bilişün ki size akıbet anunla aşinâlukdan fâide vardur. Ve bu cem'iyet anunla bilişmeğe sebebdür. Türk'ün sahib-i hurûcıdur. Anun şerrinden size emîn olmağa tarîkdur" didi.

Pes cümle tekvur'Iar düğüne gelüb mübalağa saçular getürdiler. Amma Osman'un saçusı cümlesine galib idi. Kalılar ve kilimler ve yağlar ve sürüyile koyunlar getürdi. Kefere anı gördi; taaccüb idüb biribirine eytdiler: "bu Osman tutumından şöyle gösterir ki az zamanda bunda birimüzi komıya. Tedbir oldur ki bunı karvayub heman tizcek öldürevüz". Tekvur'Iar bu re'yi savab görüb Osman'un emrini Bilecük tekvur'ına tefviz itdiler. Zira gayet muhîl kâfirdi. Hem içlerinde andan büyük tekvur yoğidi. Osman, Bilecük tekvur'ına sûret-i mu'âmele envâ'ile ihtiram idüb tevâzu' ve meskenet gösterdi. Bilecük tekvur'ı dahi eytdi: "yakında biz dahi düğün iderüz. Kadem rencide kılasuz. Müşerref olavuz" didi. Osman dahi el başa urub "hoş ola" didi. Amma tekvur'un garazı düğün bahanesine getürdüb tutub helâk itmekdi.

Hikâyet-i feth-i Bilecük

Eydürler ki, Bilecük tekvur'ı Yar-Hisar tekvur'ınun kızın alsa gerekidi. Cümle tekvur'ları düğüne okıyub esbâb-ı 'arusı tehiyye idüb ittifak itdiler ki Osman Gazi'yi dahi düğüne okıyalar. Heman geldüğinleyin tutub helâk ideler. Andan Köse Mihal'i okıdub tanışuk idüb esbabın müheyya idüb dilediler ki Osman'a yörücüliğe göndereler. Osman, Bilecük tekvur'ınun düğün ideceğin işidüb okıyucı varmadın sürıyle koyunlar gönderib eytdi: "tekvur biraderüm bu koyunları düğüne hizmete gelenlere yidirsün. İnşaallâh ben dahi vardığum vakit, saçuyı iledem. Anlara lâyık hod nemüz ola. Amma dervişâne varavuz, hizmet idevüz" didi. Andan sonra Bilecük tekvur'ı koyunları alub Köse Mihal'i Osman'a okıyıculığa gönderüb hayli altun ve gümüş avadanlık bile gönderdi. Köse Mihal dahi gelüb Osman Gazi'yi düğüne okıyub ve hem mahfice kâfirlerün ittifakların i'lâm idüb, " hazerünle olmak gereksin" didi. Andan Osman Gazi, Mihal'e okıyıcıluk çok nesne virdi. Halk içinde eytdi:"Mihal Beğ karındaşum, tekvur'e benden selâm idüb eyt; her yıl zahmetimüz çekegelmişlerdür. Germiyan oğlıyle 'adâvetimüz kendülere hod malumdur. Bu yıl dahi zahmetimüzi çeksünler. Anamun ve benüm rahtçöğüzlerümizi yine kal'aya gönderelüm. Yakında yaylağa gitmelüyiz. Hemîşe hâfızunuz anlardur. Yine esbâbımuz anlarun harîm-i emânetinde olsun, tâ ki biz dahi bu tarafda düşmandan emîn olub düğüne hizmet idevüz. Ve hem Kayın-anam ve hatunum tekvur'ın anasıyle bulışmak ve bilişmek isterler. Eğer buyururlarsa anları dahi düğüne bile iledelüm" didi. Pes KöseMihal bu sözleri gelüb Bilecük tekvur'ına i 'lâm idicek, vay - ki sevindi; gayet ferahnak oldı. Eytdi: " Türk cemi'-i avreti, oğlanı, malı, nzkıyle gelüb kabzuma gireyürür. Heman bunun ve bu işün ardınca olmak gerekdür" diyüb heman Köse Mihal'i Osman'a gönderüb "fülân vakıtda düğündür; lutf idüb teşrif buyurasız" deyü düğünün vaktin ve Osman'un göçiyle geleceğin i'lâm itdiler. Andan OsmanGazi, Köse Mihal'e eytdi: "bizüm halkımuz sahraya öğrenmişlerdür. Bilecük tar yirdür. Düğüni anda itmesünler bir gince yirde itsünler" didi. Tekvur bu sözleri heb kabul idüb düğüni

Çakır-pınar'ı dirlerdi anda itdi. Mev'id vaktında Osman Gazi dahi bir nice öküzlere keçelerle mehâreler idüb içleri raht deyü âdemler koyub sürdiler. Ve hem 'âdetiydi ki rahtı dâim öküzlere yükledüb hatunlar kal'aya koyarlardı. Yine ol minval üzere bu mehâreleri öküz katarlariyle gice karanulığında hisara givürdüler. Bir yirde kodılar. Çünki bunlar bu hiyle ile kal'aya girdiler, fi'l-hâl ol gice yükleründen yalın kılıç ellerinde, cümle müsellah yire dökilüb kapuya seğirdişüb derbânları depelediler. Hisarda adem hod az kalmışdı. Cümle düğüne gitmişlerdi. Bunlar hisarı feth itdiler. Bu tarafdan Osman Gazi dahi bir nice dilâverleri cavret tonına koyub tekvur'a gönderüb eytdi: "lutf u kerem idüb biraderüm tekvur bu hatunları bir iyüce yirde kondıra, tâ ki andağı tekvur'ları görüb utanmıyalar". Bilecük tekvur'ı ferah olub eytdi: "Türk'ün eri ve 'avreti ve insanı ve esbabı âsânlığla iyü elüme girdi" didi "ve cümlesini kendi eliyle gönderdi" didi. Çün Osman Gazi bu hatun suretine girenlerle ahşam vaktında geldi, zira kal'aya girenlerle şöyle kavi olunmışdı ki, anlar kal'aya varduktan sonra kendü dahi tekvur'la bulışa. Çün ahşam yakın oldı, tekvur'a haber oldı ki, Osman Gazi hatunlarile geleyörür. Tekvur eytdi, ahşam geldüğine sır; yani 'avretleri kimse görmesün deyü sandı. Bir iyüce yir ihzar idüb karşulayub tâ'zimle kondurdı. Henüz dahi tekvur odasına varmadın, Osman Gazi at üzerine geldi. Köse Mihal dahi bile bindi. Osman Gazi kaçar gibi olub gitdi. Tekvur'a haber oldı ki Osman kaçdı. Tekvur bir pare serhoşdı. Hemandem at arkasına gelüb Türk'ün ardına düşdi; Kaldırayuk dirler, Bilecüğe yakın yirde bir dere vardur, anda Osman Gazi'ye yitişüb Osman Gazi dahi Tekvur'un geleceğin bilüb, Tekvur gelince, anda tevakkuf gösterdi. Çünki tekvur yitişdi, Osman Gazi'yle bulışdı. Ve bu 'avret suretine giren erler, dilâverler dahi ardın kesdiler. Andan tekvur, boğazı, Osman Gazi'nün eline virdi. Heman-dem başını kesüb ol gice Yar-Hisar'a inüb 'ale's-sabah tekvur'ını tutub ve düğüne gelen kâfirleri bile tutub halkun ekserini esir idüb andan Turgud Alp'i tizcek İne-Göl'e saldılar. Turgud Alp dahi İne-Göl tekvur'ı Aya Nikola işidüb kaça deyü tiz yıldırım gibi yitişüb İne-Göl'i muhasara itdi. Osman Gazi dahi cümle alduklarını Bilecük

hisarına getürüb hisar mesâlihini görüb İne-Göl'e gelüb fi'l-hâl yağma buyurdu. Gaziler dahi tarfat ul-'ayn içinde hisara girüb tekvur'ını pare pare idüb erkeğini kırub dişisini esîr itdiler. Zira bunlarun ucından çok müslümanlar şehid olmışlardı.

Hikâyet: Rivayet iderler ki, ol gelin ki Yar-Hisar tekvur'ınun kızıydı, adı Lülüfer (Nilüfer) hatundı. Osman Gazi, anı oğlı Orhan'a virdi. Ol vakit Orhan yiğit olmışdı. Bir oğlı dahi varidi. Anı göçer ev üzerine müekkel komışdı.

Ve bi'l-cümle çünki Osman Gazi bu dört pare hisar'ı feth itdi, vilâyetlerine 'adl ü dâd gösterüb cemî'-i köyler yirlü yirine gelüb mütemekkin olub vakıtları kâfir zamanından dahi yeğ oldı. Hattâ Osman Gazi iklimünde emn ü âmân ziyâde olmağın, kalan yirün kâfirleri dahi anun iklimüne gelüb şenlik oldı.

El-kıssa, çünki Osman düğün idüb Nilüfer Hatun'ı oğlı Orhan'a virdi. Bu ol Nilüfer Hatun'dur ki Bursa'da Kabluca (Kaplıca) kapusına yakın yirde, hisar dibinde tekyesi vardur. Nilüfer köprisin dahi ol yapdurdı. Ol suya Nilüfer dimeğe vech-i tesmiye ol köpridür. Ve hem Sultan Murad Gazi'nün ve Süleyman Paşa'nun anasıdur. Ol hatun'ı âhirete intikal idicek Bursa hisarında Manastır'da Orhan ile bile defn itdiler. Bu fethün tarihi hicretün altı yüz toksan tokızında vaki' oldı.

ALTINCI BÖLÜM

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman

Friedrich Giese'nin 1922'de neşrettiği *Anonim Tevârih-i Al-i Osman* üzerinde sonra Nihat Azamat çalışmıştır. Ahmedî'den alınan "Bir nice tarihler olmışdur ıyân" mısrasıyla başlar. İlk elli beyit aynen Ahmedî'den iktibas edilmiştir.

Eser iki bölümden meydana gelir:

"Osmanlı beğlerinün ve şehzadelerinün başlarına ne gelmişdür ve ne itmişlerdür".

"Ve hem Kostantınıyye'yi kimler yapmış ve kimlerden kalmışdur ve üzerine kimler gelüp ceng itmişdür ve nice gün harab olup gine ma'mûr olmışdur. Anı ma'lûm idelüm".

Adı bilinmeyen müellif, esirin bir yerinde "Şimdi ol kılıç Sultan Bâyezid'in hazînesindedür ve tarihin bu kadar yılında: 891" der. Bu ifadeden anonim müellifinin eserini Hicrî 891 (M.1486) yılında yazmakta olduğunu anlaşılmaktadır.

Manzum kısımlar Ahmedî'den alan müellif kendisini bir derlemeci olarak takdim eder: "Herbirini bir tarihden bulup cem' idüp bir kitab olundı kim bundan sonra sözlerüm yadigâr ola".

* * *

Biz burada Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamalarıyla ilgili, Orhan Gazi'nin tahta geçişine kadarki bölümü alacağız:

"Hikâyetde getürmişlerdür kim, nesl-i Osman Gâzî bin Ertuğrul bin Süleyman Şâh Gâzî bin Kaya Alp bin Kızıl Boğa bin

Bayıntur bin Ay-kutluk Aga bin Togan bin Kaytun Baysunkur bin Bolgay bin Sogancak Aga bin Toktimur bin Yasık bin Gök Alp bin Oğuz bin Karahan bin Kutlucak Aga bin TozakAli. Hazâ otuzaltı nefredür ced be-ced İbn Yâfes'e çılanca, kim Nûh oglıdur, ol nesilden ced be-ced Acem vilâyetinde pâdişâhlar idi. Oğuz tâyifesi kim i'tikadlu tâyife idi. Hazret-i risâlet'e i'tikadları varidi. Mâhân şehrinde pâdişâhlar idi. Ebu'l-Müslim Mervî dahi bu nesilden kopmuşdı. Cengiz Han kim Hıtâ vilâyetinden çıkup gelüp Belh şehrini ve vilâyetini ve Horasan vilâyetini harâb itmişdi. Ol zamanda ol vilâyetim pâdişâhı Hârizmşâh idi, Belh'ün ve Horasan'un padîşâhıyidi. Sultanu'l-'arifin hazretleri Mevlânâ Celâleddîn nevverallâhu kabrehû ol zamanda dört yaşmda idi, Cengiz Han Belh şehrini harâb itdükde. Çünkim Cengiz ol vilâyetleri harâb itdi ve Âl-i Selçuk tâyifesini memleketlerinden çıkarup sonra kendi helak olup oglı Oktay Han pâdişâh olup gelüp Bagdâd'ı helâk idip Âl-i Abbâsları kırup tahtı Abbasilerden alup memleketleri Cengiz Haniler tutup âlem halkı kırış murış olmuşlardı. Âl-i Selçuk neslinden Sultan Alâaddîn dahi Acem vilâyetinden kopup Rûm vilâyetine gelip Yunan vilâyeti kim şimdiki halde Karaman vilâyetidür, ol vilâyetleri tutup padişah olmuşdı. Sivas şehrini ve Konya'yı bina idüp yapdurmışdı ve dahi Acem vilâyeti kim Cengiz Han'dan kırış murış olup dürlü dahi olmışdı. Ve Oğuz tâyifesi kim vardur, i'tikadlu idi, göçmel yörüklerdi. Mâhân şehrinün pâdişâhı Süleyman Şah idi kim Osman' un dedesidür. Âl-i Selçuk ve Âl-i Abbâs tefrika olmagın Süleyman Şah dahi Mâhân şehrinden kopup Rûm vilâyetine gelmeğe niyet itdi. Ve hem işitdi kim Rûm vilâyetinde gazalar olur, Süleyman Şah dahi memleketinden kopup Erzincan'a geldi. Erzincan'dan Rûm vilâyetine girdiler. Amasiyye tarafı kim Rûmîlerdür, ol tarafdan çok gazalar itdiler. Rûm vilâyetinden hayli vilâyetler aldılar. Akıbet andan göçüp Haleb'e çıkdılar. Ca'ber kal'ası dirler bir kal'a vardur, gelüp önine kondılar. Fırat ırmağı suyu önlerine geldi. Irmağı geçmek dilediler. Yol iz bilmezler göçmel yörükleridi. Gafilin Fırat ırmağına uğradılar. Süleyman Şah atın depti, geçmek istedi, öni hoz yar imiş. Süleyman Şah atıyile Furat ırmağına boguldı. Eceli

andayidi. Şehîd oldı. Halk üşdi, ırmakdan çıkardılar. Ol Ca'ber kal'asınun öninde defn itdiler. Şimdiki halde ana "Mezâr-ı Türk" dirler. Süleyman Şah'un üç oglı var idi. Birinün adı Sunkurtekin ve birimin adı Gündogdı ve birimin adı Ertugrul idi kim ol Osman'un atasıdur. Bu üç karındaş dahi göçdiler, geldükleri yola gitdiler. Furat başmdan Pasin ovasına ve Sürmelü çukura vardılar. Sunkurtekin ve Gündogdı Acem vilâyetine gitdiler. Ertugrul anda bunca zaman kaldı, karâr itdi. Ol arada çok gazalar itdi. Bunda zamandan sonra Sultan Alâeddin kim Selçuk neslindendür Acem vilâyetinden gelüp Rûm vüâyetin vatan tutmışdı, ulu pâdişâh olmışdı. Ertugrul dahi Sultan Alâeddin'ün saltanatın ve şevketin işitmişdi. Dahi Ertugrul'un üç oglı vardı. Birinün adı Savcı ve birinün adı Gündüz ve birinün adı Osman idi. Ertugrul Sarıyatı'yı kim ana Savcı dirlerdi, anı Sultan Alâaddîn'e gönderdi. Bir yireceğez istediler ki anda karâr ideler. Sultan Alâaddin dahi kabul itdi, garîblerdür diyü bunları hoş gördi. Karahisar tekvurı ve Bilecük tekvurı Sultan Alâaddîn'e mutî' olup harâc virürlerdi. Karahisar ile Bilecik aralığı, Tomalic tagı ve Ermenek tagı ve ol aralığı anlara yaylak ve suluk virdi. Andan sonra Sultan Alâaddîn'ün üzerine Tatar Bâçu Han yürüdi. Sultan Alâaddîn ol tarafa teveccüh itdi ve bu tarafları Ertugrul'a ısmarladı. Ertugrul'un oglı Saruyatı ile Osman Engürü'ye geldiler, anda turdılar. Rûm tarafına çok gazalar itdiler. Akıbet, Ertugrul vefat itdi, rahmetullâhi aleyh, rahmeten vâsi'aten.

Fi Beyan-ı Hurûc-ı Osman Gâzî

Oldı Osman bir ulu gâzî ki ol
Nireye kim vardise o buldı yol

Her yana varurdı bir bölük çeri
Ki il uralar katlideler kâfiri

Durmadın her yana leşker saldı ol
Az zamanda çok vilâyet aldı ol

Çün Osman Gâzî atası yerine kâyim-makâm oldı. Yigit-yeğil katına cem' oldı. Çok gazalar itdiler. Gelüp evvel Bileciğ'i ve Köprihisar'ın ve Yarhisarı'n ve İnegöl'i feth itdi, hicretün 687 [M. 1288-1289] yılında vâki oldı. Evvel cum'a namazın Karahisar'da ol kıldı. Gâzîler evvel tekbîri anda getürdiler. Dursun Fakih dirlerdi, bir er var idi, Cum'a ve bayram namazını Karahisar'da evvel ol kılıvirdi. Hutbeyi Osman Gâzî adına ol okudı, hicretün 689 [M. 1290-1291] yılında vâki oldı. Râvîler şöyle rivayet iderler kim, Osman Gâzî'nün dünyâya gelmesine sebeb noldı ? Takdirde varidi, olsa gerekidi. Hak te'âlâ virdüğine kimsene mâni' olamaz. Ertugrul hâl-i hayâtdayiken bir gice düş gördi. Bir aceb vâkı'a görüp ol vâkı'adan uyanıp bu düşi fikr iderek Allah'ı zikr iderek durdı. Sabah namazını kıldı. Suret değşirüp doğrı Konya'ya vardı. Anda bir mu'abbir kişi varidi. Adına Abdülaziz dirlerdi, sâhib-i kemâllerden idi, ilm-i rü'yâyı kemâliyle bilürdi. Ertugrul düşüni ana diyüvirdi. Amma ba'zılar didiler kim bu düşi ta'bir iden bir aziz şeyh idi, adına Edebâli dirlerdi, kerameti zâhir olmış idi. Ve cemi' halkun içinde mu'tekad derviş idi, Dünyâsı ve ni'meti çog idi, ol vilâyetde meşhur olmış idi. Sultan Alâeddin dahi ana i'tikad itmiş idi. Andan Ertugrul geldi, ol düşi ol şeyhe i'lâm kıldı. Eyitdi: "Yâ şeyh! Gördüm kim senin koynından bir ay doğar, gelür benüm koynuma girür. Bu ay koynuna girdükden sonra göbeğümden bir agac biter, gölgesi âlemleri tutar. Gölgesinün altında taglar olur. Her tagın dibinden sular olur, çıkup akar. Bu çıkan sulardan kimi içerler ve kimi bağlar ve bagçeler suvarurlar ve çeşmeler akıdurlar. Ol uykudan uyandım. Uş düşüm budur" didi. Şeyh bu düşün ta'birden fikr idüp eyitdi: "Yâ yiğit! Senün bir oğlun ola. Adı Osman ola. Çok gazalar ide. Sana muştuluk olsun kim senün nesline pâdişahluk virildi, mübarek olsun" didi. Dahi "Benüm kızımı oğlun Osman ala. Andan çok oğlanları ola. Pâdişâh olalar" didi. Pes bir zamandan sonra Osman Gâzî vücûda geldi. Yiğit oldukda ol şeyhun kızını aldı. Kızdan bir oglı dogdı. Adını Orhan kodılar. Çünkim Orhan yiğit oldı, andan Osman Gâzî vilâyetleri bahş eyledi. Karahisar sancağı kim înöni dirler, ol araya değin oglı Orhan'a virdi. Ve subaşılığını Alp Gündüz'e virdi ve

Yarhisar'ı Alp Hasan'a virdi. Hasan Alp yarar yiğit idi. Gayet bahadır er idi. Süleyman Şah ile bile gelmiş idi Acem vilâyetinden. Ve İnegöl'i Turgud Alp'a virdi. Şimdi ol azizlerin adları anılur ol vilâyetlerde. Köyler vardur ana Turgut ili dirler. Anlarun mezarları anda bellüdür. Ve dahi kayınatası Şeyh Edebâli'ye Bilecük hâsılın ana virdi. Ve hem hâtûnun Bilecük'de atasıyile kodı. Kendüsi Yenişehir'de karâr itdi. Gazilere evler yapturdı. Anda turaklandı. Adını Yenişehir kodı. Ve dahi Osman'ın bir oglı dahi dogdı. Adını Ali Paşa kodı. Anı yanında alıkodı. Orhan Gâzî bu tarafda iller açardı. Gelüp Köprihisar'ın yagmayile alup feth itdi. Anda gelüp İznik'i hisar itdi. İznik ol zamanda gayet sarp ve mu'teber ve galebe şehir idi. Dört yanı sazlık ve bataklık idi. Şöyle kim, adam yöresine varımaz idi. Hem içinde adam galabalık idi. Şöyle rivayet iderler kim, dört kapusı var idi. Her kapısından bin alaca atlu kâfir çıkardı. Girü kalan renkli atı ana göre kıyâs itgil, nice galebe şehir idi. Ol vakit kim gâzîler iyüyidi. Her biri bir ejderhâyidi eğer adam başına bin kâfir gelse yüz döndürmezlerdi. î'tikadları muhkem idi. Hak te'âlâ anlara dahi fursat virürdi i'tikadları berekâ-tında. Gelüp İznik'ün dâyiresin yağma itdiler. Kâfirleri nice kez çıkdılar, uğraşdılar. Hak te'âlâ gazilere fursat virüp kâfirleri sıyup hisara koydılar. Gördiler kim ceng ile alınmaz; dört yanı su. Hiç katına adam varımazdı. Vardılar Yenişehir'den yana olan tag dıvarında bir havale kal'a yaptılar. Ol kal'anun içinde adamlar kodılar. Ol zamanda Taz Ali dirlerdi, bir dilâver var idi. Gayet bahadır pehlüvân idi. Ana kırk kişi koşup ol hisara koyup İznik'e havale kodılar. Şimdiki halde ol hisarcuga Taz Ali Hisarı dirler. Ve hem üstin yanında bir yüksek kaya vardur. Anun dibinde bir sovuk pınar dahi vardur, ol pınara dahi Taz Ali Pınarı dirler. Andan sonra kâfirler zebûn olup hisarda oturdılar. Gâzîler dahi dâima seğirdip içeriden adam çıkartmaz, oldılar. Taşradan dahi kimse gelimez oldı. Bir nice zaman bu hâl ile kalup oturdılar. Akıbet kâfirler bir-gün fursat bulup İstanbul tekvurına adam gönderüp hallerin arz eylediler. "Üzerümüze Türk geldi, bizi zebûn itdi, taşra çıkartmaz oldı, âciz kaldık. Eğer bize dermânun varise eyle, yohsa bizi zebûn itdi, oğlunuzla kızımızla esîr iderler,

veyâhud açlıkdan kırıluruz, eğer bize derman itmezsenüz" didiler. Zira kim ol vakit İznik'e dahi İstanbul tekvurı hükm iderdi. Çünkim İstanbul tekvurı bu hâle vâkıf oldı, hayli gemiler cem' idüp içine çok leşker koyup göndürdiler kim varalar gazileri İznik üzerinden ayıralar. Hem bir i'timad itdüği âdemin bile göndürdi. Gemilere girüp azm idüp gitdiler kim varalar Yalak ovasına çıkalar, andan İznik üzerine varalar, gazileri gafilin hasalar. Bunlar bu yana bu kavli itdükle, meğer ki gâzîlerün dahi bu câsûsı var idi. Kâfir leşkerine gönderüp nireye çıkacağın haber alup bilüp can atup geldi. Gazilere haber itdi. Andan gâzîler dahi yüritüp geldiler, ol kâfirleri çıkacak kenarda pusuya girüp pinhân olup durdılar. Kâfirleri dahi gemilerden sürüp varup ol Yalak ovasında ol kenâra iskele urup bir gice çıkmağa başladılar, kara yire dökülenler. Herbiri atların ve esbâblarm çıkarmağa çalışurken gaziler dahi gafilin Allaha sığınup tekbir getürüp cümle yağmaya hamle idüp at salup kâfirler üstine kovulup kılıç urdılar. Hemandem kâfirleri birbirine katdılar. Şöyle kırdılar kim vasfını bir Allah bilür. Denize dökilüp gark oldılar ki başında devleti olan gemiye girebildi. Muhassal-ı kelâm, kâfinin çogı helâk oldı. Sehelcesi başları kayusı oldı. Heman gemi içinde olanlar gemilerin alup kaçın gitmek ardınca oldılar. İstanbul'a gelüp olan hâli tekvura haber virdiler. Tekvur bu haberi işidüp hayli melûl oldı. Çok cez' u fez' eyledi ve illâ elinden ne gelür, sabr idüp karar itdi, çâr u nâçâr oldı. Bu yanadan İznik kâfirlerine haber irişicek kim, tekvurı smdı, anlar dahi çok aglaşup yas itdiler. Akıbet tanışup anı tedbîr itdiler kim, kaçalar. Kaçanlar kaçdı, kaçmayanlar kal'ayı virüp mutî' olalar. Hem öyle idüp kal'ayı gazilere virdiler. Gâzîler dahi alup toyum oldılar. Çünkim İznik'i aldılar, bu kez Yalak ovasına doluşdılar. Zîrâ kim ol vakit bu Yalak ovası sarp taglar ve sarp taglar ve sarp hisarlar idi ve hem bî-nihâye iller ve vilâyetler idi ve şinlik yirler idi. Ol zamanda İznik ile İstanbul arasında olan taglarda çak İznikümid'e varınca ol taglarda bir ağaç yogidi. Şöyle şinlikidi, kal'alar ve şehirler ve köyler idi. Sonra ıssuz kılacak ağaçlar ve ormanlar oldı, dirler. Ve hem ol zamanı görmüş âdemîlerden rivayet olunmışdur fi'1-vâki'dür, şöyle rivayet iderler kim, ol

yörenin şinlik olmasına birkaç sebeb beyân itdiler. Biri ol kim, sarp yirdi. Biri ol kim, gazilerden ürküp gelen iler dahi anda gelmişidi. Biri dahi ol kim, meğer İstanbul'un tekvurınm bir mahbûbe kızı var idi, gayet cemîle kız idi, anı tekvur gâyetde severdi. Nâgâh ol kız cüzzâm olmuşdı. Andan tekvura ne kadar memleketinde ve gayrı iklimlerden ne kadar etıbba var ise mal döküp getürtmişdi. Hiç birisinden çâre olmadı. Nice kim timar itdiler, hâsıl olmadı. Tekvur kızını ol halde görürdi, gayet melûl olup tasa getürürdi. Andan tekvur birgün vezirlerine eyitdi: "Bari bu kıza bir yir buluverip anda kon, anı ben bu hâlde görüp tasalanmayayın" didi. Meğer İstanbul'un karşısında Anatolı yakasında Yalak ovasında bir tanrıdan ıssı su var idi, şöyle yirden kaynar çıkardı, çokluk su idi. Vardılar yaragın görüp anda göndürdiler. Vardı anda karâr itdi. Andan sonra yine tekvur ayrılığa dayamayup karşu kayığa binüp varup kızın gördi. Melûl gamgîn olup girü İstanbul'a gelürdi. Ol kız anda karâr idüp tururken bir yüksek yire çıkup ol yirden kaynayan suya nazar idüp tururken gördi kim, bir kara canavar geldi ve illâ üzerinde bir kıl yok. Şöyle hışımlanmış tabak elinden çıkmış deriye benzer. Ol canavar gelüp ol suyın balçığına girüp gömülüp biraz yatdı. Andan çıkup dağlara giderdi. Ertesi, giri geldi, yatdı. Çıkup gine gitdi. Öyle ide ide ol canavarım tüyi bitdi, geldi. Semirdi oldı, güzellendi. Âhir, ol kız canavarı öyle göricek gönline ilham düşdi. Eydür: "Bu canavarı ki ben evvel gördüm, arkasında bir tüyi yog idi, uyuz idi, rencûr idi. Ve bu balçıkda sag oldı, semirdi. Ben dahi bu balçığa yatayın, belki Hak te'âlâ bana dahi sıhhat vire" diyüp soyundı. Ol suyın balçığına gömülüp yatdı. Bir nice gün isti'mâl itdi. Hak inayetinde cümle renci gidüp pâk oldı, ki atasına muştucı göndürdi. Kendünün sıhhati haberin bildürdi. Tekvur anı işidüp ol gelen âdeme şol kadar mal virdi kim ömri oldukça yohsulluk görmeye. Tiz kayığa binüp azm idüp anda vardı. Kızını sag esen bulup şâz oldı. Andan nice sıhhat buldugın sordı. Kız dahi canavarı nice gördügin ve kendimin vasf-ı hâlini atasına beyân itdi. Çunkim tekvur ol sudan ol hasiyeti gördi, emr itdi kim üzerine dürlü dürlü bina eylediler. Kubbeler ve havuzlar

itdiler ve kurnalar itdiler. Bir hamam itdiler kim âlem-i kâyinâtda ancılayın yog idi. Ol su gayet ıssı olmağın ayruk yirden kârgîrler ile sovuk su getürdiler. Çok emekler çekdiler. Andan sonra yir altına gider gemiler itdiler tâ hattâ denize değin ol gemiler yir altından gelür. Ba'zılar eydirler kim, "anı Güngörmez tek-vurı yapdurdı" dirler. Bir tekvur vardı, ana dimişlerdi kim, "Keman seni gün gördükleyin ölürsin" demişlerdi. Ol dahi yir altından her yire gitmeğe dürlü dürlü gemiler ve kârizler itdürmişdi. Şöyle rivâyet iderler kim, "ol gemiler ile yir altından İstanbul'a gelürdi" dirler. Hele şimdiki halde denize değin gelür, dahısın Allah bilür, ol yöreler hoz şinlik idi ve illâ ol kıdan ötüri dahi şenlik oldı ve hisarlar ve kal'alar ve şehirler oldı ki vasfı olmazdı. Ve hem yiri sarp oldugıyçün gazilerden ürküp gelen dahi çogalup ziyâde oldılar. Anda ol kâfirler karâr iderken nâgâh bir gün bir uryân derviş çıkageldi. Anları İslâm'a da'vet itdi. Meğer dervişün elinde heman bir agac kılıç var idi. Kâfirler anı görüp gülüşirlerdi. Meğer kâfirlerin bir gün bir ulu panayırları var idi. Hem öl gün kâfirlerim cem' olacak yirleri ol hamam üzerinde olurdı. Kâfirler cem' oldılar. Derviş anda geldi. Buları İslâm'a da'vet itdi. Kâfirler cümle sarhoş olur. Dervişün tolayı yanına dirilüp cem' oldılar. Dervişi masharaya aldılar. "Eğer sen didiğün bizümle nice eydürsin? Yalunuzsın hem yarağın yok" didiler. Derviş eydür: "Niçün yaragum yok? Uşde kılıcum" didi. "Eğer İslâm'a gelmesenüz bu kılıcımı ile sizi hep kırarın" didi. Ol agac kılıcı anlara gösterdi. Kâfirler gine gülüşdiler. İçlerinden bir serhoş kâfir ilerü geldi. Dervîşün önine durdı. Eyitdi: "İmdi kılıcun ile beni çal, görelüm keser mi?" didi. Heman derviş dahi Allah'a sıgınup tekbîr getürüp kâfiri arkun belinden çaldı, iki böldi, Allah'un inayetinde kâfiri iki böldi, lâkin kâfir dahi yirinde turuturken heman canı cehenneme ısmarladı. Kâfirler gine gülüşdiler. Eyitdiler: "Kılıcun katı keskin imiş. Bizümle dahi böyle mi ceng idersin?" didiler. Derviş eydür: "Yoldaşımızı görün, yirinden depredün" didi. Katına geldiler, gördiler kim kâfir kef görmiş, depredelüm sandılar. Kâfir iki pare olup düşdi. Heman ol cem' olan kâfirler ol hâli gördiler, nicesi dervişe inanup İslâm'a geldiler. Ve nicesi tagılup kaçdılar, perakende

olup gitdiler. Muhassal-ı kelâm derviş ol arayı feth itdi. Anda karâr itdi. Akıbet anda vefat itdi, ziyâretgâh oldı. Şimdiki halde dahi ol hamam yanında ol mezar bellidür, meşhurdur. Ol hamama varanlar ol mezarı ziyaret iderler. Himmeti hâzır olsun, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsı'aten. Ve bu tarafdan Bursa tekvurı birkaç tekvurlar dahi ittifak itdiler ki "gâzîlerün üzerine yüriyelüm, aradan götürelüm" diyü çok leşker cem' itdiler, yüridiler. Osman Gâzî dahi Hakk'a sıgınup kâfir ile karşoldı. Hâzır olan gâzîlerile gelüp Koyunhisarı'nda kâfirler üe bulışıp azîm ceng itdiler. Gayet kırgun oldı. Kâfirlerden çok adam düşürdüer. Gazilerden Osman'un karındaşı Gündüz Alp oglı Aydogdı şehîd oldı. Dinboz sınırından Koyunhisarı'na değin yolda ölüsin defn itdiler, Mezarını anda bellü itdiler. Üzerine taş yıgdılar, dâyiresin çevürdiler. Ol vilâyetde şöyle meşhurdur ki, her kimün ki atı sanculansa getürürler ol mezarı üç kez tolandururlar, Hak te'âla inayetinde şifâ bulur. Hem yolca geçenler toprağından ahırlar giderler, sıtma tutana içirürler. Hak te'âlâ inayetinde ayruk tutmaz olur. Şimdiki halde ol vilâyetde meşhurdur, ol mezarlar. Hakk'un inayetinde peygamberün mu'cizâtında ol kâfirler şikest oldılar. Dirnus tekvurı ve Buruşa tekvurı kaçup kurtuldılar. Ve Kestel tekvurı düşdi, fi'n-nârı fi's-sakar. Andan Buruşa tekvurı gelüp Buruşa'da hisara girdi. Gâzîler anı kova kova hisara koyup andan göçüp gelüp Ulubad'ı aldılar. Tekvurıyla sulh itdiler. Bunlara mutî' oldı. Gine yirinde kodılar, gitdiler. Gelüp Burusa'nun üzerine düşdiler. Osman Gâzî gördi, cengile alınmaz, kaplıca tarafında kim vardur, hisara karşu bir havale yaptıdlar. Karındaşı oglı Aktemur'ı üzerinde kodı, gayet bahadır yiğit idi. Yarar yoldaşlar kodılar. Bir havale dahi tag tarafına yapdı. Balabancık dirler bir kuh var idi has idi. Balabancıg'ı ol hisarda koydı. Burusa'ya havale kodı. Şimdiki hâlde dahi ol hisara Balabancık hisarı dirler. Ol iki havaleyi bir yılda yapdılar. Burusa'yı eğritdiler. Hisardan taşra kimesne çıkarmadılar. İzin vilâyetin aldılar. Hisar şöyle kaldı. Üzerine havale oldılar. Bunlar, bu taraf dan Burusa'yı egritmekde. Osman Gâzî gine Yenişehir'e geldi. Etrâf-ı âlemden kâfirler gelip nice kez Osman Gâzîyile ugraşdılar. Çok cehd itdiler, başaramadılar. Gelen

sınup helâk oldı gitdiler, Hak inayetinde. Akıbet ol vilâyetleri ma'mûr itdiler. Alup feth idüp zabt idüp imaret oldı. Gaziler adl u dâd ile ol vilâyetleri ma'mûr itdiler. Mâl u ganâyimile gâzî oldılar. Osman Gâzî bir zamandan sonra oglı Orhan'ı Bursa fethine göndürdi. Köse Mihal'ı ve Turgud Alp'i bile aldı koşdı. Gelüp Bursa'yı hisar itdiler. Kâfirler dahi âciz kaldılar. Açlıkdan bunaldılar. Orhan Bursa üzerinde hayli ceng itdi. Buruşa tekvurına Bersak dirlerdi. Nâçâr olup sonra ilci göndürüp Orhan ile sulh itdiler; hisarı virdiler ahd ile peymân ile. Tekvurı oglı, kızı, malı esbâbiyile salıvirdiler. Çıkup İstanbul'a gitdi. Osman Gâzî'ye Buruşa fethin didiler. Şâz oldı. Orhan Gâzî Burusa'yı feth itdi, hicretün 726 [M. 1325-1326] yılında vâki' oldı. Orhan Burusa'yı feth itdüginde hayattayidi. Amma Buruşa gazasına gelmedüğine sebep buyidi kim, ayağı ağrırdı, andan ötüri varmadı. Amma bir sebep dahi anuniçün idi kim oglı kendi zamanında şevket tutsun, dirdi. Ve dahi Osman Gâzî ontokuz yıl beğlik itdi. Sonra Hak emrine vardı. Oglı Orhan, beğ oldı hicretün 727 [M. 1325-1326] yılında vâki' oldu. Osman vasıyyet itdi kim "Beni Bursa'da gümiş kubbe altında kon" didi. Amma ba'zılar dirler : "Söğütçük'de defn itdiler". Pes ondan sonra yirine Orhan beğ oldı. Ana dinildi kim, ehl-i keramet, han gayet kademlü handı, rahmetullahi aleyhi rahmeten."[33]

33 N. Azamat, a.g.e.

YEDİNCİ BÖLÜM

Oruç Beğ Tarihi'nde Ertuğrul Gazi ve Osmanlı'nın Kuruluşu

Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezîd dönemlerinde yaşayan ve divan kâtipliği yapan Oruç bin Âdil, *"Oruç Beğ Tarihi"* dile bilinen *"Tevârih-i Âl-i Osman"* adlı eserini 1503 olaylarına kadar getirir. Eserde anlatılan Osmanlı'nın kuruluş yılları, *Âşıkpaşazâde Tarihi* ile büyük benzerlik gösterir:

"Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Elhamdülillâhi Rabbi'l-Âlemîn. Ve's-Selâtü ve's-Selâmi alâ Seyyidinâ Muhammedin ve Âlihi't-Tayyibîni't-Tâhirîni Ecma'în. (Âlemlerin sahibi olan Allah'a hamd, efendimiz Muhammed'e ve onun iyi, arınmış ocağının bütününe dualar ve selâmlar olsun.)

Azizimiz! Bil ki bunca ulular ki gelmişlerdir eskilerden ve sonrakilerden kimi tefsir, kimi hadîs, kimi peygamberler tarihi, kimi bizim peygamberimizin tarihi, kimi padişahlar tarihi gibi şeyler yazmışlardır. Kimi de acayip hikâyeler kaleme almış, İran ve Rum padişahlarından, Efrâsiyab'dan, Zâloğlu Rüstem'den âlemde söylenmedik hiçbir söz kalmamıştır. Her azizler ki gelmişlerdir, her biri kendi zamanında olan padişahların kıssalarını yazıp beyan etmişlerdir. İmdi: Azizimiz! Her kişiye kendi zamanında olan padişahların kıssalarını yazmak gerektir. Zira "Zıllullâhi fi'l-arz"dır (Yerde Tanrı'nın gölgesi).

İmdi azizimiz bu değersiz Âdilül-Kazzâz oğlu Edirneli Kâtip Oruç3 gördü ki her kıssa için türlü hikâyetler söylenmiştir. Ancak, Osmanlı Hanedanı tarihi tevatürle söylenmiş değil. Bilhassa bunların

kıssaları asıldır. Zira, bunlar gaziler ve düşmanı yenicilerdir. Tanrı uğruna hak yoluna durmuşlardır. Gazâ malını toplayıp Hak yönüne harc edicilerdir ve Haktan yana gidicilerdir. Din yoluna gayretlilerdir. Dünyaya mağrur değillerdir. Şeriat yolunu gözeticilerdir. Dinsizlerden intikam alıcılardır ve kimsesizleri sevicilerdir. Garptan şarka İslâm dinini açıcılardır ve Hakkın yolundan dışarda olan âsileri kırıcılardır. Osmanlı Hanedanı sert bir ailedir. Oğuz neslinden ve Sâm aslındandır. İnançları sağlamdır.

İmdi lâzımdır ki Osmanlı Hanedanı'nın başlangıcından tâ sonuna kadar kıssalarını ve ettikleri gazalarını zikredelim. Tâ kıyamete kadar anılalım. Vallâhu a'lem.

Beyit

Cihanda kişinin adıdır kalan;
Kalanı vebal ü yalandır, yalan.

İmdi azizimiz! Hakkın inayeti, Muhammed Mustafa'nın şefaati, evliyaların ve peygamberlerin himmeti ve şeriat yolunu yapan âlimlerin duası üzerlerinden eksik olmayıp atadan ataya tâ nihayete varıncaya kadar akıbetlerini hayır edip İslâm imanını lâyık kılıp kabirlerini kıyamete kadar nurla ışıklandırsın. Hak Taâlânın rahmeti ve Hazreti Peygamberin şefaati o azizlerin üzerlerine olsun. Âmin! Yâ Rabbe'l-Âlemîn.

Osman Hanedanı'nın neslini bil: Babası Ertuğrul, onun babası Süleymanşah, onun babası Kaya Alp, onun babası Kızıl Buğa, onun babası Baytur, onun babası Aykulug Ağa, onun babası Tugar, onun babası Kayıt-nun, onun babası Baysunkur, onun babası Bakı Ağa, onun babası Sugançaf, onun babası Temür, onun babası Basak, onun babası Gök Alp, onun babası Oğuz, onun babası Kara Han, onun babası Kutluca Ağa, onun babası Tozak. Böylece 38 kişidir ki Nuh Peygamber'in oğlu Yâfes'e çıkar.

Bunlar Acem ülkesinde padişah idiler. Hazret-i Peygambere inançları vardı. Mâhân şehrinde padişah idiler. Mervli Ebû Müslim bu nesilden çıkmıştır derler.

Cengiz Han, Hatay (Kuzey Çin) ülkesinden 20.000 erle çıkıp gelip Belh şehrini ve ülkesini, Horasan ve İrak ve bütün Acem ülkesini harab etmişti. O vakit Belh şehrinin şahı Horzumşah (Harezmah) idi. Ariflerin sultanı olan Hazret-i Mevlânâ o vakit 9 yaşında idi. Belh şehrinin içinde dünyaya geldi. Mevlânâ Celâleddin'in babası Bahâeddin, ki Horzum-şah'ın kızından doğmuştu, onun babasına Belh şehrinin hatibi Mevlânâ Hüseyin derlerdi. Bu Mevlânâ Hüseyin, Ebûbekir neslindendi. Sultan Bahâeddin, Cengiz Han ortaya çıkmadan 6 ay önce vatanını bırakıp Belh şehrinden Bağdad'a gelmişti. O Bağdad'da iken Cengiz Han gelip Belh şehrini ve ülkesini harab etmişti. Memleketleri yıka boza sonra Bağdad'a gelip onu dahi harab etti.

O vakit Bağdad'da halife Abbas Ailesi neslinden Muntasır Billâh idi. Halifeyi öldürüp, Abbasîler'i kırıp, Selçuk Hanedanı'nı memleketten çıkarıp âlem karmakarışık olmuştu. Acem ülkesini baştanbaşa ve Âbilistan'dan (Elbistan) beri Yunan ve Arap diyarının bir kısmını hep Cengiz Hanlılar tutmuştu. Hicretin 620'si (M. 1223/24) idi.

Selçuk Hanedanı neslinden Sultan Alâeddin bu memleketin şahı idi. Âlem karmakarışık olmakla Acem ülkesinden Anadolu'ya gelip onun dahi başına sergüzeştler gelip Amasya şehrine gelmişti. Sonunda Sivas şehrinden çıkıp Yunan Eline padişah oldu hicretin 626'sında (M. 1228/29). Onun başka bir hikâyeti vardır. Karaman ülkesine o vakit Yunan ülkesi derlerdi.

Cengiz Han, Belh şehrini harab edince o sırada öldü. Tanrı'nın laneti üzerine olsun. Oğlu (torunu) Hülegü Han yerine beğ olup oğlanları üreyip Acem ülkesini Cengiz Hanlılar tutmuştu. Âlem karıştı. Oğuz tayfası göçebe Yörük tayfası idi. Mâhân şehrinin şahı o vakit Süleymanşah'tı. Osman Gazi'nin dedesidir. Mâhân şehri harab olunca Süleyman şah dahi Mâhân'ı bırakıp Acem Elinden Anadolu ülkesine gelmeye niyet etti. Erzurum ülkesine geldi. Oradan Erzincan'a geldi. Oradan Amasya'ya gelip gazâ niyetine deyip çok gazalar etti. Çok yerler açtı. Sonra oradan geçip Haleb'e geldi. Haleb bölgesinde Ca'ber Kalesi derler, o kalenin önüne

kondular. Fırat Irmağı'nı geçmek istediler. Yol, iz bilmezlerdi. Nihayet Süleymanşah at tepti Fırat Irmağı'nı geçmeye.

Meğer önü yâr imiş. Atıyla Fırat'ta boğuldu. Şehid oldu. Irmaktan çıkardılar. Ca'ber Kalesi'nin önünde gömdüler. Şimdi ona Mezâr-ı Türk derler.

Süleymanşah'ın üç oğlu kaldı. Birinin adı Sunkur Tegin, birinin adı Gündoğdu ve birinin adı Ertuğrul ki Osman'ın babasıdır.

Bu üç kardeş Fırat Irmağı'ndan Pasın Ovası'na geldiler, durdular. Oradan göçüp Sürmeli Çukuru'na geldiler. Sunkur Tegin ve Gündoğdu geri, Acem ülkesine gittiler. Ertuğrul orada kaldı. Gazâ niyeti edip yerleşti. Üç oğlu oldu. Birinin adı Gündüz, birinin adı Sarunatı (Saru-batu). Ona Savcı dahi derlerdi. Birinin adı Osman Gazi. Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun. Ama Osman Gazi, Anadolu ülkesinde dünyaya geldi hicretin 658'inde (M. 1259/1260).

Osman küçük idi. Ertuğrul, Osman küçücük iken çift sürdürdü. Devlet Osman Gazi'nin başında idi. O iki kardeş öldü. Osman Gazi yerlerine geçti.

Bir gün Ertuğrul, Sarunatı oğlunu Sultan Alâeddin'e gönderdi ki Sultan Alâeddin'den yer isteyeler, orada yerleşeler. Sultan Alâeddin dahi kabul etti. Bunları hoş gördü.

Karahisar Tekfürü ve Bilecik Tekfürü Sultan Alâeddin'e itaat etmiş olup haraç verirlerdi. Sultan Alâeddin dahi o iki aralığı onlara yurt verdi. Söğütçük derler, oraya kadar olan yerleri yurt tutalar. Domalıç Dağı'nı ve Ermeni Dağı'nı onlara yaylak ve kışlak verdi.

Ertuğrul, Sarunatı ile Ankara'ya geldiler. Orada vatan tuttular. Rumlar üzerine çok gazalar ettiler. Sonunda iki oğlu da öldü. Sonra Ertuğrul öldü. Osman Gazi onun yerine geçti. Gece gündüz Hak yolunda gazâ ederdi. Yiğitlik ve kahramanlıkta yüce bir bahadır olarak ortaya çıktı. Sanki dünyada Zâl, Sâm ve Neriman idi (Şehnâme'deki İran kahramanları). O kadar adı çıktı. Yiğitler arasında hürmet ve itibar gören kişi oldu. Ne zaman ata

binse üzerindeki sanki Sâm yahut Zâl oğlu Rüstem'di. Sonunda Söğütçük'te yerleşti.

Birdenbire Kostantin Tekfürü, oğlunu nice bin iyi silâhlı adamla Müslümanlar üzerine gönderdi. Sultan Alâeddin'e dahi haber oldu ki kâfir askeri üzerimize yürüdü diye, Sultan Alâeddin dahi her tarafa mektuplar gönderdi. Hükmettiği yerlere, tâ Sivas kapısına kadar çeriler toplamaya başladı. Osman Gazi dahi 1000 kişi mikdarı yiğitler alıp ve kendi gibi erkek arslanlar toplayıp ulu gazadır diyip o gelen kâfir askerine karşı vardı. O 1000 kişiyi üç bölük kılıp bir gece üç yerden baskın edip kâfir askerine giriştiler. Kâfir askeri gafil, sarhoş yatarken mucize Muhammed'indir diyip kılıç koydular. Sabah vaktine kadar kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Tarumar eylediler. Bunca ganimet malıyla dönüp yerlerine geldiler. Malın onda birini çıkarıp Sultan Alâeddin'e gönderdiler.

Sultan Alâeddin bu fethi işitti, gayet ferah oldu. Osman Gazi'nin bu yiğitliğine aferin diyip tez buyurdu: Hazineden ok, silâh ve zırhlar çıkarttı. Elli katar deve ve elli katar katır bütün savaş malzemesiyle donatıldı. Hazret-i Peygamberin Mısır sultanından gelmiş ak bayrağını da çıkarttı. Tuğ, bayrak, sancak, davul, nakkare, boru ve kösler dövülüp, sancak çözülüp Veziri Abdülaziz adındaki bilgili ve akıllı kişiyle birlikte gönderdi.

Osman Gazi'ye haber oldu ki "Sultan Alâeddin sana bunca ikramlar eyledi, geliyor." diye. Osman Gazi dahi karşı çıktı. Getirip bir hoş yere kondurdu, Abdülaziz'i konukladı. Ertesi gün olunca vezir dahi Padişah'ın verdiği ihsanları arzetti ve dedi ki: "Ey oğul! Baban Ertuğrul'un gördüğü düş bu idi ki Şeyh Edebali o düşü tabir etmişti." Sonra şöyle anlattı: Osman Gazi dünyaya gelmeden Ertuğrul bir gece garip bir düş gördü. O düşten uyandı. Düşünü düşünerek, Allah'ı zikrederek kalktı, sabah namazını kıldı. Atına binip doğru Konya'ya vardı. Konya'da rüya tabir eden itibarlı bir kişi vardı. Şeyh Edebali derlerdi. Kemal sahibi idi. Rüya ilmini iyi bilirdi. Kerameti gözükmüş kişiydi. Zengindi. O ülkede meşhurdu. Sultan Alâeddin dahi ona inanmıştı.

Ertuğrul elbise değiştirip geldi. O düşü şeyh hazreti-ne anlattı. Dedi ki: "Ey şeyh! Senin koynundan bir ay doğar. Gelir benim koynuma girer, kalır. Sonra göbeğimden bir ağaç biter. Gölgesi âlemi tutar. Gölgesinin altında dağlar olur. Dibinden sular ve ırmaklar çıkar. Bu sulardan kimi içer, kimi bağlar, bahçeler sular ve çeşmeler akıtır. O uykudan uyandım. Düşüm budur. Tabirini buyurun." dedi.

Şeyh dedi ki: "Ey yiğit! Düşünün tabiri budur ki, bir oğlun ola. Adı Osman ola. Benim dahi bir kızım ola. Râbia adlı. Benim kızımı senin oğlun Osman'a vereler. O kızdan Osman'ın birçok oğlancıkları ola ve onun nesli babadan oğula padişah olalar. Müjdeler olsun sana ve nesline ki padişahlık verildi. Mübarek olsun."

Sonra Osman Gazi dünyaya gelip savaşlarda Rum çe-risini kırdığı zaman Vezir Abdülaziz sancak getirdikte Şeyh Edebali'nın kızını da beraber getirmişti. Râbia Hatun'u Osman Gazi'ye nikâh edip verdi. Büyük düğünler yaptı.

Gerdek gecesi olup muradı hâsıl olunca sabahleyin kalkıp abdest alarak sabah namazını kıldı. Atına bindi. Er arslanlar ve bahadır erenler meydana çıktılar. At koşturdular. Âdet üzere koşu edip av avladılar. Sonra yerlerine dönecekleri sırada ansızın Rum tarafından toz belirdi. Tozun içinden bir atlı çıkageldi. Zırh ve silâhla süslü idi. Meğer kâfir beğlerinden imiş. Kostantin'in namlı adam-larındanmış. Gelip meydanda çağırıp dedi ki: "Bu aranızda Osman adlı adam var mıdır?" dedi. Osman'ı gösterdiler. Hemen atından inip Osman'ın ayağına düştü. "Es-selâtü ve's-selâmi aleyke yâ Resûlallâh." dedi. Kelime-i şahadet getirip şöyle dedi: "Ey Osman Gazi! Düşümde sizin peygamber Muhammed Mustafa'yı gördüm. Bana İslâm dinini telkin edip kelime-i şahadeti ve Fatiha'yı ve İhlâs sûresini öğretti. Dedi ki: Ey Abdullah, sabahleyin kalk, atlan. Falan yerde bir gazi yiğit vardır. Adı Osman'dır. Şu şekilli yiğittir. Hak yoluna fî sebîlillâh gazaya niyet etmiştir. Benim ak sancağım onun yanındadır. Ona git. Tâbi ol." dedi. "Benim asıl adım Mıhal'dır. Hazret-i Risâlet benim adımı Abdullah koydu.

Dedi ki Osman'la gazaya beraber bel bağla dedi. Senin de neslin âleme dola. Babadan oğula gazalar edeler. Onların yanında namlı kimseler olalar. Tâ Üngürüs Eli'ne değin İslâm sancağını çekip İslâm dinini ortaya çıkaralar dedi. Düşümden uyanınca yüzümde İslâm nuru parladığını gördüm." diyip Osman Gazi'nin önünde tekrar kelime-i şahadet getirip Müslüman oldu.

Şimdi zamanımızda Mıhaloğulları ki vardır, onun neslindendir.

Abdülaziz ve Edebali bunu görünce inançları daha sağlam oldu. Hak Taâlâ'ya çok çok şükürler ettiler. "Elhamdülillah ki son demimizde bunun gibi kahramana yetiştik." dediler.

Vezir Abdülaziz birkaç gün sonra Sultan Alâed-din'in yanına gelip bütün ahvâli arzetti. Sultan Alâeddin işitip sevindi. Hakka çok şükürler eyledi. "Elhamdülillah ki asrımızda bunun gibi bir kahraman çıktı." dedi.

Meğer Sultan Alâeddin'e Mısır Sultanı olan kimseden Emîrülmü'minîn Hazreti Osman'ın kılıcı gelmişti. Kendi belinde götürürdü. O kılıcı belinden çıkardı. Osman'a gönderdi ve: "O ülkede bağımsız padişah olsun. Anadolu ülkesini ona ısmarladım. Açabildiği yere kadar açsın; onun olsun." dedi.

Sultan Alâeddin'in bu taraftan Tatarlarla savaşı vardı. Âbilistan ülkesini ve Acem Eli'ni Cengiz Hanlılar tutmuşlardı. Çağatay çerisi gelip Sultan Alâeddin üzerine hücum etmişti. Sultan Alâeddin, Tatar ile cenge meşguldü. Sonunda Tatarlar'la barışıp dönünce Sultan Alâeddin öldü.

Hicretin 659'unda (1260/61) oğlu Sultan Gıyas tahta geçip padişah oldu. Hüküm ve hükümet etti ama zulmetmeye başladı.

O zamanda bir şeyh vardı. Adına Baba İlyas derlerdi. Acem Eli'nden gelmişti. Sultan Alâeddin zamanında gelip Amasya bölgesinde Çat dedikleri bir kasabada yerleşmişti. Hazreti Mevlâna Celâleddin dahi o vakitte Konya'da idi. O zamanda çok ulular ve şeyhler vardı. Zira Sultan Alâeddin şeyhlere dost olduğu için hep onun memleketine gelmişlerdi.

Sultan Alâeddin ölüp oğlu Gıyaseddin ki tahta geçti idi, çok zulümler etmeye başladı. Sonunda bir sebepten dolayı Baba İlyas'tan korkup asker gönderdi. Babaîler'i kılıçtan geçirdi. Onun daha başka bir hikâyesi vardır ki Âşıkpaşaoğlu Ulvan Çelebi menâkıbında bildirmiştir.

Karaman Eli'ne eskiden Yunan derlerdi. Karaman denmesine sebep budur. Onun için bu hikâyeyi an-lattık.20 Oğlu ve kızı kalmadı. Memleket boş kaldı. Babaîler'den Muhlis Paşa bir sebeple padişah oldu. Babaî-ler'i kıranlardan intikam alıp o askerden kim varsa hep kılıçtan geçirdi. Kırk gün beğlik etti. Bazıları altı ay beğlik etti dedi. Ondan sonra Babaîler'den Halife Kör Kadı, Baba İlyas zamanında İç El'e halife olmuştu. Meğer o Kör Kadı'nın beş yaşında bir oğlu kalmıştı. Adına Karaman derlerdi. Muhlis Paşa o oğlanı getirip tahta geçirdi. Padişah eyledi. Nefes edip: "Bu nesil bu ülkeyi tuta, padişah ola." dedi. Karaman Eli'ne "Karaman" dediklerine sebep budur.

Biz yine Osman Gazi kıssasına gelelim. Osman Gazi'nin Şeyh Edebali kızı Râbia Hatun'dan bir oğlu oldu. Adını Orhan koydu. O, dünyaya geldikte hicretin 687'sinde (1288/89) idi.

Osman Gazi önce gelip Bileciğ'i ve İnegöl'ü fethetti. Osman Gazi'nin ilk cuma namazını, Karahisar'ı aldıkta "Dursun Fakih" derlerdi bir kişi vardı, o kıldı. İlk önce Osman adına hutbeyi o okudu. Bayram namazını da kıldı. Hicretin 689'unda (1290/91) idi.

Sonra, Osman Gazi, aldığı memleketleri bağışladı: Karahisar Sancağı'nı ki ona İnönü derler, oğlu Orhan'a verdi. Subaşılığı kardeşinin oğlu Alp Gündüz'e verdi. Yarhisar'ı Hasan Alp'a verdi ki Süleymanşah ile Acem ülkesinden gelmişti. İnegöl'ü Turgud Alp'a verdi.

Şimdiki zamanda dahi o gazilerin adları anılır. Anadolu'da köyler vardır ki onlara Turgudlular derler.

Kayınatası Edebali'ya Bilecik hâsılını verdi ve hatunu Râbia'yı orada Edebali ile birlikte bıraktı. Kendisi Yenişehir'de oturdu.

Osman'ın bir oğlu daha oldu. Adını Ali Paşa kodu. Yanından ayırmadı.[34]

* * *

Bu taraftan Osman Gazi oğlu Orhan'la buluşup dört yana iller açmaya başladılar. Her tarafa yürüdüler vardılar. İznik'i ve Köprühisar'ı yağmayla fethedip aldılar.

Ve bu taraftan Bursa tekfuru ve Adranos tekfuru ve dahi Batnos tekfuru ve Kite tekfuru ittifak ettiler ki, Türk'ün üzerine yürüyeler. Leşker cem edip yürüdüler. Osman Gazi dahi hazır olan gazileri cem edip hazır oldular. Hak Teâlâ'ya sığınıp kâfir üzerine yürüdüler, Koyunhisar'ı önünde buluşdular. Azîm cenk ettiler. Gayet kırgın oldu iki taraftan. Osman'ın karındaşı oğlu Gündüz Alp orda şehit oldu. Ve oğlu Aydoğdu orda şehit oldular. Dinboz şuurunda Koyunhisar'a gider yolda anları defn ettiler. Şimdi mezarları ordadır. Ona mezar-ı Türk derler. Mezarı orda olur. Üzerine taş yığdılar. Dâyiresini çevirdiler belli ettiler. Ne zaman o vilâyette at sanculansa getürürler, o mezarın üzerine üç kez dolandırırlar. Hak Teâlâ inayetinde şifâ bulur. O vilâyette meşhurdur.

İslâm askeri kâfir çerisi ile cenk edip, Hak Teâlâ'nın inayeti ve Muhammed-i Mustafa'nun *salla'llâhu aleyhi ve sellem* mucizâtı berekâtında kâfir askeri kırıldı, Adranos tekfuru ve Bursa tekfuru bunlar kaçıp, Kestel tekfuru düşüp, Bursa tekfuru kaçıp Bursa'da hisara girdi. Bu taraftan gaziler doyum olup, ondan gelip Ulubad'ı aldılar fethettiler, tekfurla sulh ettiler.

Osman Gazi Bursa'nun üzerine yürüdü. Bir havale yaptırdı. Gördü ki alınmaz. Karşısında Kapluca tarafında hisar yaptırdı. Karındaşı oğlu Aktemür'ü baş kodu. Gayet bahadırlardan idi. Ve ana yarar yoldaşlar koşdu. Balabancık derler bir yarar kulu vardı. O dahi dağ tarafında bir havale yaptırdı. Bir yılun içinde üç

34 Atsız, *Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul 1972.

havale yapdılar. Bursa'yı egirttiler. Hisardan dışarı adam çıkarmaz oldular. Bursa'nun ilini vilâyetini aldılar.

Bu taraftan Osman Gazi Yenişehir'de karar etti. Etrafın kâfirleri geldiler, gaziler ile uğraşdılar. Fırsat Osman'ın oldu. Adalet ve insafla o vilâyeti zabtettiler. O vilâyetleri mamur ettiler. Gaziler ganimetlerle zengin oldular.

Osman Gazi oğlu Orhan'ı Bursa fethine gönderdi. Bursa'yı hisar edip egirddiler. Kâfirleri açlıktan âciz kalmışlardı.

Köse Mihal ki adı Abdullah idi. Abdullah ve Turgut Alp bile koştu. Bursa üzerinde büyük cenk ettiler. Bursa tekfuruna Berasak derlerdi. Tekfur âciz olup sonra sulh ile verdiler. Orhan Gazi ile sulh edip barışıldı. Hisarı verdiler ahd ile peymân ile, Tekfuru çıktı oğlu ile kızı ile malı ile esbâbıyla. Bir habbesini almadılar. Çıktı İstanbul'a gitti. Orhan Gazi Bursa'yı fethetti, hicretim sene 716 (M. 1316/1317) vaki oldu.

Orhan Gazi Bursa'yı fethettikten sonra, Osman Gazi henüz hayatta idi. Ayağı ağrıdı. Anun için Bursa gazasına gelmedi. Ve hem bir sebep de bu idi ki, oğlum Orhan benüm zamanumda şevket dutsun derdi. İl memleket ona dönsün derdi. Anun için bile varmadı idi.

Osman Gazi zamanında duası kabul gören azizler: Kayın atası Edebalı, Muhlis Paşa ve Âşık Paşa ve Ahi Hasan, Elvan Çelebi babası vardı.

Orhan Gazi zamanında tamam Âşık Paşa, Karaca Ahmed, Geyikli Baba, Ahi Evren vardı.

Osman'un altmış dokuz yıl ömrü oldu. Otuz beş yaşında iken Karacahisar'ı fethetti. Kırk üç yaşında iken kendi adına hutbe okundu. Yirmi altı yıl Osman Gazi diye ad kodular. Asılda on dokuz yıl beylik etti idi. Kalan zamanını beyliği oğlu Orhan'a bırakmıştı. Osman'ın vefatına sebep ayağında zahmeti vardı, yel zahmeti, o zahmetten gitti. O bahane oldu. Allâhu Teâlâ rahmetine vardı *rahmeten vâsi'aten, nevvera'llâhu la'âlâ kabrahû.*

Orhan Gazi Osman'ın yerine padişah oldu, tahta oturdu, hicrettin sene 726 (M. 1326/27). Osman Gazi merhumun hasleti, âdeti buydu ki, üç günde bir yemek pişirürdi, fakirlere anı üleşdirirdi yedirirdi. Ve yalıncakları getirip eğnine libas geydirirdi. Ve dul hatunlara dâyim işi gücü sadaka etmek idi. Osman Gazi vasiyet etmişti ki, beni Bursa'da Gümüş Kubbe altında kon dedi. Bazılar derler ki, Söğütcük'de defnettiler derler. Hem eyle ettiler.

Ve Osman Gazi öldüğünde iki oğlu kaldı. Biri Orhan ve birinün adı Ali Paşa. Osman'un malı, hazinesi kalmadı. Heman bir yeni tekelesi yensüz, ve bir yancuğı ve tuzluğu ve kaşukluğı ve bir dahi sokman ediği kaldı ve birkaç tavîle atlar ve yundlar ve koyunlar kaldı sümsüyle. Şimdi geri Bursa'da nevâhisinde beylik yürüyen koyun sürüleri o tamızlıktandır, Sultanönü'nde.

Orhan'un dahi iki oğlu oldu. Birinün adı Murad Gazi, birinün adı Süleyman Paşa idi. Murad Gazi ki vücuda geldi, hicrettin sene 716 (M. 1316/1317) gelmişti.

Bu taraftan Konur Alp ve Gazi Rahman ve Akça Koca ittifak ettiler ki her tarafa yürüdüler. Konur Alp Gazi ve Akça Yazı ovasını ve Konurpa'yı ve Bolu'yu ve Mudurnu ve vilâyetini fethettiler, kendilere musahhar ettiler. Ve Akça Koca dahi vardı Kocaili'ni fethetti. Kocaili'ne anun için Kocaili derler. Bir nice zamandan sonra Konur Alp ve Akça Koca bu gaziler âhirete nakl ettiler, rahmeten vâsi'aten. Orhan Gazi dahi O vilâyetleri sanca-ğıyla oğlu Süleyman Paşa'ya ısmarladı. İnönü sancağını oğlu Murad Gâzi'ye verdi. Murad Gazi küçük oğluydu.

Orhan Gazi kendi gelip İznikümid'i fethetti. Kiliselerni yıktı yerine mescidler ve medreseler eyledi. Şimdi henüz İznikümid'de medresesi vardır. Bir imaret dahi yapdı. Dâyim fakirler gelip, her gün imârette yemek yerlerdi. Muhabbet ettiği dervişlere zaviyeler yaptı. Ve Âşık Paşa merhum o zamanda vardı. Âşık Paşa Orhan'a çok dualar kıldı. Kara Mürsel derlerdi bir er vardı. O kenarı ona verdi ve vilâyetini tımar üleştirdi. Tımar erleri O kenara geldiler. Kostantin'den (İstanbul'dan) gemi çıkarttırmaz oldular. O kenarı beklediler. İstanbul gemisi O kenarları urmayalar. Ve Yalakova'yı

Akça Kocalu'ya verdiler. Onlarla birlikte gelen gazilere üleştirdiler. Ermeni Bazarı'nı Bahşılu'ya verdiler. Kındır Bazarı'nı ve vilâyetini Akbaş halkına verdiler. Şimdi henüz bunlarun nesli vardır. Fazlullah Kadı ki vardır, henüz şimdi zamanımuzda Gelibolu'da tekkesi vardır, Akça Koca neslindendür. Ve Kocaili'ni ve Konurpa'yı bunlar fethetmişlerdi.

Orhan Gazi zamanında geri abdallardan Geyikli Baba vardı. Er kişiydi, Orhan Gâzi'ye Geyikli Baba'yı bir dürlü dahi anlattılar, mey-perest diye. Orhan Gazi dahi denemek için Geyiklü Baba'ya iki tulum şarap gönderdi, Geyikli Baba nûş etsin diye. İki tulum şarap getirdiler, Geyikli Baba önüne kodular. Söylediler: "Baba, bunu padişah gönderdi" dediler. Geyikli Baba o iki tulum şarabı iki kazana koyup, birinde zerde birinde helva pişirdi. İki kutuya koydu. Ve andan sonra bir kutunun içine de atılmış pamuk koydu. Pamuk arasına yanmış kızıl koru kodu. Ağzını mühürleyüp Orhan Gazi'ye gönderdi. Orhan'a kutuyu getirdiler. Orhan Gazi mühürleri bozdu. Birinde helva birinde zerde. Birini açtı gördü, atılmış pamuk içinde bir parça kızıl kor. Hiç panbuğa asla tesir etmemiş. Orhan Gazi'ye dediler, ilettikleri şarapları kazana koyup zerde helva pişirdiğini. Orhan Gazi heman Geyiklü Baba'ya itikâd edip, çok nesne inam edip, bir yüce tekye yapıp ona vakıflar kodu. Şimdiki zamanımuzda Geyiklü Baba tekkesi deye anılır.

Geri Orhan Gazi kıssasına gelelim. Orhan Gazi tamam memlekette padişah oldu. Ali Paşa kardeşi idi. Beyliği küllî terk edip kardeşi Orhan'a bıraktı. Kendisi derviş olup meşâyih yolunu durup, dervişlik tarîkin tutmuş idi.

Bir gün Ali Paşa kardeşi Orhan'a dedi ki: "Ey karındaş! Şimden geri askerin ziyâde oldu. İslâm askeri arttı. Muhammed dini güçlenip günden güne ziyâde oldu. Şimdi sen dahi âlemde bir nişan ko. Bir resm kim anunla anılasın" dedi. Orhan Gazi dedi: "Ey karındaş! Sen ne dersen eyle olsun" dedi. Ali Paşa eyitti: "Ey karındaş! Askerin kızıl börk giysinler, sen ak börk giy, ve sana taalluk olan dahi ak börk giysinler. Bu da âlemde bir nişan olsun" dedi. Orhan Gazi bu sözü kabul edip adam gönderip, Amasiyye'de

Hacı Bekdaş el-Horasânî'den icazet alıp, ak börk getürtip evvel kendi giydi. Andan sonra kendüye bağlı olan kimselere giydirdi. Ak börk geymek O zamandan beri kaldı. Ve O zamanda olan padişahlar ve beyler ve bey oğlanları uluca kardaşlarıyla bilece tanışık ederlerdi. Biribirine hürmet ederlerdi. Birbirini öldürmezlerdi, tâ Yıldırım Han Bayezid zamanına dek kardaş kardaşı öldürmek yoktu, Yıldırım Han zamanında oldu.

Anadolu'da yaya yazmak Orhan Gazi zamanında oldu. Bundan soma Orhan Gazi gelip İznik'i fethetti. Bir Ulu Câmi yaptırdı. Ve bir imaret yaptırdı. Aşını kendi eliyle üleşdürdi. O vilâyette imareti Orhan Gazi bünyâd etti. İznik'i fethettikten sonra gelip İznikümid'i oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Kendüsi Tarakçı Borlu'ya ve Yenice'ye ve Göynük'e ve Mudurnu'ya havale oldu. Akıbet onları da fethetti. Oğlu Murad'a Bursa sancağını verdi. Ve Kocaili'ni emmisi oğlu Gündüz'e verdi. Orhan kendi vilâyetine sahip oldu. Süleyman Paşa Tarakcı'yı ve Yenice'yi ve Bolu'yu ve Mudurnu'yu fethettikten sonra, O vilâyetlerde ne kadar kâfir evleri varsa Süleyman Paşa'nın adaletini ve insafını gördüler, çoğu Müsliman oldular. İl ona itaat ettiler.

Bu taraftan Orhan Gazi Karasi vilâyetini fethetti. Ve Balıkesir'i ve Bergama'yı ve Edremit'i tüm fethettiler. Ordan gelip Ulubad'ı fethetdiler. Tekfurunu içinde komuşlardı. Sonra hain oldu. Tekfuru katlettiler.

Rumeli'nin fethi: Bir gün Süleyman Paşa vilâyetleri seyretmeye çıkmıştı. Giderken Aydıncık'da Temaşalık'ı gördü, yöneldi. Şaşırtıcı binalar gördü. Temaşa edip görürken hayran olup durup fikre vardı. Kimseye bir şey demedi. Tefekkür denizinde hayran iken, Ece Bey ve Fâzıl Bey derlerdi, iki bahadır amlur, gazi yiğitler vardı. Alp-erenlerden idi. Dediler: "Ey Han! Ne acep fikre vardunuz, hayran kaldınız", fikrimiz neydi?" dediler. Süleyman Paşa dedi: "Evet, fikrim budur ki, bu denizi öte geçmeyi fikrederim. Şöyle ki, kimse duymadan geçsem. Kâfirlerim haberleri olmasa" dedi. Ece Bey ve Fazıl Bey dediler: "Eğer sultanım buyurursa biz ikimiz geçelim" dediler. Süleyman Paşa dedi: Nerden geçersiz? Bunlar:

"Sultanım! Bunda yerler vardır kim, öte yakaya geçmeye yakındır" dediler. Sürdüler geldiler. Bir yer gösterdiler. O yerin adına Viranca derler, bir hisar vardır, Görece'den aşağa deniz kenarında, ona Cemnik hisarı derler, bir hisar vardır anun karşısında.

Ece Bey ve Fazıl Bey, bu iki gazi sal düzdüler bindiler. Gece ile Ciminik kal'asınun nevâhisine geldiler çıktılar. Bağlarımın arasında bir iki kâfir ele getürdi-ler dutdular. Gelip ale's-sabah sala binüp Süleyman Paşa'ya getürdiler. Süleyman Paşa bu kâfiri hoş görüp hil'atledi. Bu kâfire eyitdi: "Sizin hisara girmeye bir yer var mıdır kim, kâfirler duymadan hisara girelim." Bu kâfir eyitdi: "Sultanım! Ben sizi bir yerden iledeyim kimse duymadan hisara girin" dedi.

Hemen birkaç sal yaptılar. Süleyman Paşa, yetmiş seksen kişiyle sala yarar güzide bahadırlarile bindiler. Gece ile öte yakaya geçtiler. Bu kâfir bunları doğru Cemnik kalesinin önüne getirdi. Hisara karşı yığılmış terslik (gübre) vardı. Hisardan yüksek idi. Kalenin içinde hod kimse yoktu. Harman vakti idi, bağ vaktiydi. Hisar boş idi. Gece ile O terslikten kalenin içine girdiler. Hisarı aldılar. Amma kâfirlerini rencide edip incitmediler, kâfirlerine ihsanlar ettiler. Oğluna ve kızına ve mallarına el uzadmadılar. Ve illâ içinden birkaç yarar kâfirlerini, ulularını tuttular, karşı duran askere gönderdiler. Ve o taraftan olan askerden iki yüz miktarı adam geçirdiler. Hisara karşı geldiler. Ece Bey ve Fâzıl Bey hisarın atlarından bulduklarını alıp bindiler. Bolayır yanında Akça Limon derlerdi, onda hayli gemiler vardı, O gemileri varıp ateşe verdiler. Geldiler geri hisara girdiler. Bu Cemnik kalesinin gemilerini hıfzettiler. Durmadan beri yakaya adamlar geçirdiler. İki binden ziyâde oldu. Rumeli'ne geçmeye o yöreden feth olundu, sene 757 (M. 1356). Yıldırım Bayezid Han dünyâya geldi, sene 744 (M. 1243/44).

O yörenin kâfirlerini incitmediler, istimâletler verdiler. Emn ü eman içinde oldular. Hatunlarını ve dahi oğlanlarını ve kızlarını be-gâyet hoş tuttular. Cimnik kalesinin kâfirleri bu gazilerle müttefik oldular. Ayaşlona derler bir kale vardı. Varıp o hisarı aldılar. Hisar ellerinde iki oldu. Ve bunun halkıyla de barıştılar. Hâl böyle oldunca Aydıncık'tan hayli adam geldiler, gemiler ile

geçip, Rumeli'ni Allâhu ekber ünüyle doldurdular. Gaziler tekbir avazını Rıımeli'ne doldurdular.

Bundan sonra Gelibolu dâyiresine seğirttiler. Gelibolu tekfuru karşı gelip cenk etti. Çok adam iki taraftan hezimet oldu. Akıbet fursat bulup gâzilerin oldu. Kâfirler helak olup tekfur kaçtı, varıp hisara girdi. Gaziler ordan dönüp Tekfur Dağı'na geldiler. Orayı fethettiler. Ondan gelip Gelibolu'yu cebren ve kahren fethettiler. Gelibolu fetholundu, sene 758 (1356/1357).

Gelibolu fetholunduktan sonra varup Süleyman Paşa Hayrabolu'yu ve Çorlu'yu ve vilâyetini akın edip, kapıp kazıp, çalıp çarpıp geri Gelibolu'ya gelirlerdi. Evrenos Bey derlerdi, bir bahadır, dilâver yiğit vardı. Süleyman Paşa ile birlikte geçmişti. Ve Hacı İlbeyi derlerdi bir dilâver dahi vardı. Bu iki gazi Dimetoka dâyiresini ve İlbeyi oğlu Burgozu'nu çalıp çarpıp geri Gelibolu'ya gelürlerdi. Ve Bolayır'ı Süleyman Paşa nevâhisiyle fethedip, o arayı kendisine yurt edindi. Kendi kılıcıyla almağın o yeri beğenüp o arada karar etti.

Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa Rumeli'ne geçip Gelibolu ve Bolayır'ı fethettikte, o vakit Aydın ili beyi Aydın Bey'in oğlu oğlu Gazi Umur Bey derlerdi. Deniz yüzünde gemiler ile gaziler ile gaza ederdi. Süleyman Paşa Bolayır'ı fethedip aldıkta Gazi Umur Bey deniz yüzünden gelip Bolayır'da Süleyman Paşa ile buluştu idi. Gazi Umur Bey Süleyman Paşa'ya: "Paşa Sultan! Şimdiden sonra sana destur yoktur ki, geri Anadolu'ya geçesin. Anadolu'ya geçmeğe sana destur yoktur" demişdi. Süleyman Paşa merhum, Gazi Umur Bey sözüne mukayyed olmadı idi. Takdirde hod olsa gerekti.

Süleyman Paşa merhum, 759 (M. 1357/1358) yılında Anadolu'ya geçti, Biga tarafına av avlamaya. Bir gün ava çıktı. Av avlarken kazâ-yı âsmânî, hükm-i Rabbânî Kudret şöyle yüz gösterdi. Ecele hod kimesne mâni olamaz. Av avlayıp seğirtirken atı ayağı bir deliğe geçip, Süleyman Paşa merhum atıyla tekerlendi. Süleyman Paşa merhum at altında kaldı. O arada şehit oldu, rahmete vâsi'ate.

O aradan meyyitini getürüp Bolayır'da defn ettiler. Şimdi mezarı anda olur. Ve âlî zaviyesi vardır, hicrettin sene 758 (1357/58).

Şimdi dahi Rumeli gazileri, zamanımızun dilâverleri Gazi Umur Bey ve Süleyman Paşa merhumun bu iki gazi ve gazilerin velâyetlerini zahir gözleri açıklar, azizler Bolayır'da olan salihlerden dâyima aşikâre velâyetlerini görürler imiş. Her ulu gaza ki, Rumeli'nde olsa elbette onların bir velîleri işaretle zahir olurmuş. Gaziler itikâdla gaza edenler, Gazi Umur Bey ve Süleyman Paşa merhum bunların ruhları Hak Teâlâ tarafından varıp gazadan eksik olmazlar imiş. Bâtın erenleri, gözü açıklar görürlermiş. Aşikâre görenlerden onların mübarek lafızlarından işitenlerden tevatür ile işittik. Her gazada beraber bulundukları sahih olundu. Gâzilerdir itikadla gelmişlerdir bu yola, onların himmetlerini Rumeli gazileri üzerinden eksik etmeye, inşâallâhu Teâlâ.

Şiir
Niceler bu cihâna geldi gitdi
Benem deyü yalan da'vîler etdi

Unudıldı adı anılmaz oldı
Yerini biri dahi geldi dutdı

Sakın benem deyü da'vîler itme
Gurûr ehli âhir peşîmânile gitdi

Süleyman Paşa merhum vefat ettikte bazılar derler, Orhan Gazi da o yıl vefat etti. Süleyman Paşa merhum Orhan'dan iki ay evvel gitti, rahmeten vâsi'an.

Orhan Gazi zamanında ulemâdan Davud-ı Kayserî ve Tâceddin-i Kürd ve Karaca Hâce, fukaradan Geyiklü Baba ve Âşık Paşa, Elvan Çelebi vardı. Ve Karaca Ahmed dahi duaları kabul edilir idi. Orhan Gazi kırk yıl beylik etti derler.[35]

35 Necdet Öztürk, *Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul 2014.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Müneccimbaşı Tarihi'nde Osmanlı'nın Kuruluş Dönemi

Müneccimbaşı Ahmed Dede (1631-1702), Arapça yazdığı *"Câmiü'd-Düvel"* diye de bilinen *"Sahâif-ul-Ahbâr fî Vekayi-ül-A'sâr"*ında "Osmanlı Devleti'nin Faziletleri, İslâm Devletlerinin Çoğundan Üstün Olduğu, Zuhurunu Müjdeleyen Doğru Haberlerin Ve Sadık Rüyaların İzahı, Nasıl Ortaya Çıktığı ve Kurulduğu Beyanındadır." başlığı altında şunları yazar:

"Osmanlı Devletinin faziletleri ve üstünlükleri:

Bil ki bu devleti kuranlar, yeryüzünün en haşmetli ve en büyük hükümdarlarıdır. Onlar, en kudretli saltanata, en geniş memlekete sahiptirler. Yüksek bir kudret ve akıl sahibidirler. Bahtları ve kısmetleri açıktır. Çok hayır yaparlar ve ihsanda bulunurlar. Onların saltanatları en şevketli, kılıçları en keskin, mızrakları en sivridir. Mal, at ve silâh bakımından yeryüzünün en zenginidirler. Görüşleri en doğru, yolları en güzeldir. Şiddetli bir kuvvet ve tesirleri vardır.

Doğunun ve batının, karaların ve denizlerin hükümdarı, Mekke ve Medine'nin koruyucusudurlar. Allah onları, Süleyman Peygamberden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir hükümdarlıkla şereflendirmiştir. Bu husus hükümdarların ve sultanların hayatlarını tetkik edenlerin malûmudur.

Bununla birlikte bu devletin hükümdarları, kendilerinden önceki hükümdarların birbirlerine yaptıkları gibi, selefleri olan hükümdarlara zulüm ve haksızlık etmemişlerdir. Hâlbuki

kendilerinden önce gelen hükümdarların halefleri seleflerine, çocukları babalarına, hizmetkârları efendilerine zulüm ve haksızlık etmiştir. Onlar memleketlerinin büyük bir kısmını kâfirlerden, zâlim ve fâsidlerden almışlardır. Aldıkları memleketler kılıçlarının mahsûlü, mızraklarının meyvesidir.

Osmanlı Devleti, sahabe ve tabiinden olan -Allah onlardan razı olsun- selef-i salihînin ortaya çıkışı gibi, en güzel bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu devletin hükümdarları, bütün gayretlerini İslâm'ın tevhîd akidesini yüceltmek, ve müslümanlığı yaymak için (i'lâ-yı kelimetullah) sarfetmişlerdir. Kâfirleri, müşrikleri, dinsizleri ortadan kaldırmak için cihâd etmişlerdir. Allah onlara, Süleyman Peygamberden sonra hiç kimseye vermediği bir hükümdarlık lütfetmiştir. Bu hükümdarlığı ve mülkü yavaş yavaş (tedricen) ihsan eyleyerek lûtfunu tekrarlamıştır. Ayrıca onlara, bu hükümdarlığın esaslarını kuvvetlendirebilmeleri, bu devleti kıyamet gününe kadar devam ettirebilmeleri için koymaları gerekli olan güzel kanunları ilham etmiştir. Allah onlara bu mülkü ve hükümdarlığı Cengiz Han, Timur ve onlara benzeyen zalim ve azgın hükümdarlara, zulümleri artsın diye, bir defada verdiği gibi vermeyip, yavaş yavaş ihsan eylemiştir.

Bu kadarla iktifâ edelim. Zira bu devletin faziletleri ve üstünlükleri saymakla bitmez. Basiret ve irfan sahibi olan kimseler bunu apaçık bir şekilde bilirler, îspata ve izaha da ihtiyaç hissetmezler."[36]

Osmanlı Devletinin ortaya çıkışını ve devamlılığını müjdeleyen doğru haberler ve sadık rüyalar

Müverrihlerden birçoğunun rivayet ettiğine göre, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi doğmadan, bir gece rüyasında, ocağından bir suyun kaynayıp gittikçe çoğaldığını, büyük bir deniz haline gelerek bütün yeryüzünü doldurduğunu gördü. Uyanınca gördüğü rüyayı ârif bir kimseye anlattı, tabir etmesini istedi. O da Ertuğrul Gazi'nin

36 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Sahaif-ul-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sâr* (Çev. İsmail Erünsal, İstanbul 1972.

rüyasını "senin bir çocuğun doğacak. O ve soyu bütün yeryüzüne, yahut da büyük bir kısmına da hükmedecekler" şeklinde tabir eyledi. Bir veya birkaç gün sonra da Osman Gazi doğdu.

Yine Ertuğrul Gazi, bir gece, ülemâdan bir kimseye misafir olup, bulunduğu odada bir kitap gördü. Sordükda, ev sahibi, "bu kitap, Allahu sübhanehü ve teâlâ hazretlerinin, Resul-i Ekremine inzal buyurdukları Kur'ân-ı Kerîm'dir" dedi. Sonra ev sahibi uyumak için gidip de Ertuğrul Gazi mushafın bulunduğu odada yalnız kalınca, kalkıp sabaha kadar mushaf-ı şerifin huzurunda, hürmet ve ta'zim için ayak üzre durdu. Fakat bir ara uykuya varınca, rüyada kendisine "sen benim Kelâmıma hürmet ve saygı gösterdin, ben de senin evlâdına kıyamet gününe kadar daim olacak bir ulu devlet ihsan eyledim" diye hitap olunduğunu işitti.

Müverrihlerden birçoğunun naklettikleri rivayetlerden biri de şudur. Osman Gazi, sık sık, asrının meşâyihinden Şeyh Edebali'nin zaviyesine giderdi. Şeyh Hazretleriyle ülfeti vardı. Bir gece rüyasında, Şeyhin koynundan bir nur çıkıp kendi koynuna yahud içine girdiğini gördü. Sonra göbeğinden bir ağaç bitip o kadar büyüdü ki, gölgesi bütün yeryüzünü tuttu. Bütün insanlar onun gölgesinde toplandılar. Uyandığında rüyasını Edebali Hazretlerine anlatınca, Edebali Hazretleri, O'nu, ulu bir devletle müjdeledi ve kızı Malhun Hatun ilee nikâhladı. Osman Gazi'nin bu evlilikden iki oğlu oldu: Alâeddin Paşa ve Orhan Gazi.

Bu meseledeki sahih rivayetlerden bir diğeri de şudur: Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbni Arabî cifr ilmi yardımıyla ve ayetlerin gizli manâlarından Osmanlı Devleti'nin şânının yüceliğini ve kıyamete kadar daim olacağını keşfetmişlerdir. Bunu *"Daire-i Nu'maniye fi'd-Devlet'il-Osmaniyye"* adlı eserlerinde zikretmişlerdir. Bu, cifr ilmini bilenlerin malûmudur. Şeyh-i Ekber, bunu Osmanlı Devleti'nin zuhurundan yetmiş sene evvel istihraç etmişlerdir.

Mevlâna Celâleddini Rumî hazretleriyle -kuddise sırruhu- ilgili bazı menkıbelerde hikâye olunduğuna göre, Ertuğrul Gazi, Konya'ya her gelişinde kendilerini ziyaret ederlerdi. Bir keresinde, henüz küçük bir çocuk olan Osman Gazi'yi de beraberlerinde

Şeyh'e getirip hayır dualarını rica eylediler. O sırada Selçuklu hükümdarı bulunan kimsenin Kalenderî olan bir şahsa bağlandığını işiten Hazreti Mevlâna "hoş şimdi hükümdar kendine bir baba bulduysa biz de kendimize bir oğul bulduk" diyerek Osman Gazi'nin elinden tutup hayır dua eylediler. O'nu ulu ve devamlı olacak bir devletle müjdelediler. Madem ki "bunun oğulları ve torunları benim neslime inanırlar ve bağlanırlar, devletleri daim olsun" diye de dua buyurdular.

İdris Bidlisî'nin *"Heşt Behişt"* adlı tarihinde naklettiğine göre, o devirde, Kumral Abdal adlı salih bir kimse vardı. Yenişehir havalisinde oturur, zaman zaman dervişleriyle küffâr köylerine gaza ederdi. Bir gün, Hazreti Hızır aleyhisselâm yahut evliyâullahdan bir kimse Kumral Abdal'la buluşup "Allahu Teâlâ Osman Gazi'ye kıyamet gününe kadar devam edecek ulu bir devlet ihsan eyledi, var müjdele" diye emretti. Kumral Abdal, Osman Gazi'yi bilmezdi. O kimse, Osman Gazi'nin tanınmasına yarayacak bazı işaretleri bildirdi. Kumral Abdal, o işaretler yardımıyla Osman Gazi'yi bulup müjdeyi verince, Osman Gazi çok sevindi ve "şimdi bir kılıç ile bir maşrabam var, ikisini de sana veriyorum" dedi. Kumral Abdal sadece maşrabayı uğur olarak (teberrüken) aldı. Bir müddet sonra Osman Gazi, onun için bir zaviye yaptırıp Yenişehir yakınlarındaki birçok köyü ve tarlayı bu zaviyeye vakfettiler.

Çok eskiden beri Rum ili'de, Siroz yakınlarındaki bir dağ üzerinde bir kilise vardı. İsmine Margirit kilisesi derlerdi. İçinde birçok keşiş oturur, ilmi nücum, felsefe gibi ulum-u kadîmeyle meşgûl olurlardı. Bu keşişler Osmanlı Devletinin zuhurunu ve kendi memleketlerini de istilâ edeceğini istihraç ettiler. Sorup soruşturarak Osman Gazi'nin varlığından haberdar olduklarında huzurlarına kıymetli hediyelerle bir elçi göndererek kilise ve vakıf köyleri için bir emannâme istediler. Osman Gazi de istedikleri emannâmeyi verdi. Bir zaman sonra, Sultan Murad bin Orhan Han hazretleri, o memleketleri fethetmek istediklerinde ruhbanların gelerek o emannâmeyi gösterdikleri Türkçe bir tarihde görülmüştür.

Müverrih Ruhî'nin tarihinde zikrettiğine göre, eskiden Türkmen kabileleri arasında, Korkut Ata adlı keşif ve kerâmet sahibi bir kimse vardı. Bir gün buyurdu ki "saltanat ve hanlık sonunda Oğuz Han'ın vasiyeti üzre Kayı Han'ın oğullarına geçecek ve ahir-zamana kadar onlarda kalacaktır".

Osman Gazi'nin kabilesine de Türkmenler arasında, beyleri ve ileri gelenleri Kayı Han evlâdından olduklarından, Kayı Hanlı denirdi."[37]

Kayı Han Kabilesinin Türkistan'dan çıkışı

Müneccimbaşı, "Kayı Hanlı Kabilesinin Türkistan'dan Çıkıp Horasan Ve İran'a Gitmesi,

Ertuğrul Gazi'nin Rum Diyarına Gelmesi, Nesebi ve Vefatına Kadar Meydana Gelen Hadiseler"i nakleder:

"Malûm olsun ki, Osman Gazi hazretlerinin kabilesi olan Kayı Hanlı, Guz dedikleri Türkmen kabilelerindendir. Önce Selçuklular ile Maverâünnehre gelip bir müddet onlarla Semerkand ve Buhara civarında oturdular. Bütün Guz kabilelerinin üzerine İsrail İbni Selçuk bin Yukak hâkim idi.

Hicrî 400 (1009) yılından sonra, Mahmud bin Sebüktegin'in izni ile, Ceyhun'u geçip Horasan diyarına geldiler. Mahmud bin Sebüktegin, İsrail bin Seçuk'dan şüphelenip de onu hapsedince, Guz kabileleri dağıldılar. Her taraıı tahrip ve yağmaya başladılar. Her kabile kendi içinden ileri gelen birini reis seçti.

Osman Gazi'nin kabilesi olan Kayı Hanlı, Horasan diyarında, Mervi'ş Şahican kazalarından Mâhân havalisinde bulunuyordu. Osman Gazi'nin cedlerinden brini kendilerine reis olarak seçtiler. Selçuklu suttanlarına tâbi oldular. Bir zaman sonra, Selçuklu suttanlaıı kuvvet ve kudretlerini kaybedince, istiklâllerini ilân ettiler. Sonunda, Suttan Sencer'e galebe çalan Guz taifesi tamamıyla itaatten çıkıp memlekelleri tahribe başladı. Bir zaman sonra cemiyetleri perişan

37 Müneccimbaşı, a.g.e.

olup ancak Mâhân etrafında Kayı Hanlı kabilesi kaldı. 616 (1219) da, Cengiz o havaliyi istllâ edince, mecburen Ermeniye diyarına göçüp bir müddet Ahlat yakınlarında kaldılar. Sonra Cengizîlerin zararı o havaliye de ulaşmakla Rum diyarına göçüp bir müddet Erzincan civarında oturdular. O zaman, Kayı Hanlı kabilesinin beyliği, Ertuğrul'un pederi Süleyman Şah bin Kaya Alp'e geçmişti.

Kabile halkı uulundukları yerin darlığından şikâyet ve yine Mâhân'a gitmeyi rica edince, Süleyman Şah müsaade etti. Önce Haleb'e oradadan Ca'ber kalesine varıp Fırat suygu geçidinden geçerlerken Süleyman Şah boğuldu. Cesedini çıkarıp Ca'ber kalesi yakınında defnettiler. O yer, Türk mezarı diye meşhurdur.

Süleymnn Şah'ın, Sungur Tekin, Gün Toğdu, Ertuğrul ve Dündar Alp adlarında dört erkek evlâdı kaldı. Sungur Tekin ve Gün Toğdu kabile halkının bir kısmıyla asıl vatanları tarafına gittiler. Ertuğrul Gazi, biraderi Dündar Alp'la Pasin Ovası ve Sürmelü Çukur denilen yerlerde oturmaya karar verdiler. Sonra Rum diyarına yöneldiler.

Ertuğrul Gazi'nin Nesebi

Ertugrul'un nesebi konusunda tarihçiler ihtilâf etmişlerdir. İdris Bidlisî ve Müverrih Ruhi'ye göre -Hoca Sadeddin Efendi de onlara uyar- Ertuğrul'un nesebi, Ays bin İshak bin İbrahim aleyhssselâma şöyle ulaşır: Ertuğrul bin Süleyman Şah bin Kaya Alp bin Kızıl Boğa bin Baytemur bin Kutluğ bin Tuğra bin Karaynu bin Baysunkur bin Bolğay bin Sunkur bin Tok Temür bin Yasak bin Hamide bin Okıtlık bin Kamarı bin Çektemür bin Turah bin Kızıl Bığa bin Yamak bin Başuğa bin Çörmez bin Baysu bin Tuğra bin Sevinç bin Çarbuğa bin Kurtulmuş bin Koruhan, bin Balçuk bin Komas bin Karaoğlan bin Süleyman Şah bin Korhulu bin Yorluğan bin Baytemür bin Türemiş bin Gökalp bin Oğuz bin Karahan bin Kayı Han.

Bir rivayete göre. Koy Han, Ays bin İshak aleyhisselâmdır. Fakat Neşrî, Nişanî ve bu ikisine uyanlara göre, Ertuğrul'un nesebi

Yafes ibni Nuh aleyhisselâma şöyle ulaşır: Ertuğrul, Süleyman Şah, Kaya Alp, Kızıl Boğa, Baytemür, Kutluğ, Toğar, Kaytun; Sakur, Bolğay, Baysunkur, Tok Temür, Yasuk, Çemendur, Bakı Ağa, Gökalp, Oğuz, Karhan, Aykutluk; Toturka, Karahan, Baysuk, Yalvaç, Toğar, Sevünç, Çarboğa, Kurtulmış, Karacahan, Yahmur, Süleyman Şah, Karahul, Kolğay, Baytemür, Baylık Tus, Toğar, Toğmış Küçük Beg, Artuk Kotak, Çektemür, Turah, Kızıl Boğa, Yamak, Başbuğa, Kurtulmış, Kuruca Balçık, Karamas, Karaoğlan, Süleyman Şah, Korlü Borluğar, Türemiş, Gökalp, Oğuz Han, Karahan, Kayı Han, Bolcay bin Yafes bin Nuh aleyhisselâm.

Tarihçi Ali Çelebi ikinci nesebi daha doğru kabul eder. Çünkü bütün nesep âlimlerinin Türklerin Yafes bin Nuh aleyhisselâm evlâdından olduğunda ittifakları vardır. Birinci nesebe göre, Kayı Hanlı kabinesinin Sam bin Nuh aleyhisselâm evlâdından geldiğini kabul etmek gerekir. Çünkü İbrahim aleyhisselâm Sam evlâdındandır. Ays evlâdının Türkistan tarafına gittikleri malûm değildir. Onlar, Rum taifesi diye meşhurdurlar. Türk nesep âlimlerine göre, Kayı Han, Oğuz Han'ın büyük oğludur. Oğuz Han'ın da nesebi şöyledir: Oğuz Han bin Karahan bin Bolcay Han bin Yafes, yukarıda da işaret edildiği gibi (Korkut Ata'nın rivayeti) Oğuz Han, hanlığı ona ve evlâdına vasiyet etmişti.

Tarihçi Ruhî'nin pek meşhur olmayan bir rivayetine göre, Kayı Hanlı kabilesi, Moğol hücumu dolayısıyla Horasan'dan Diyar-ı Rum'a geldiklerinde, Ankara yakınındaki Karacadağ bölgesine yerleştiler. O zaman beyleri Kabak Alp'ti. Sonra Cağablık adlı yere geçtiler ve Kabak Alp orada vefat etti. Yerine oğlu Sarkuk Alp geçti. Biz zaman sonra, o da, Kara Öyük'de vefat etti: Yerine oğlu Gökalp geçti. O'nun da Şarabhane adlı yerde ölümü üzerine yerine oğlu Gündüz Alp geçti. Kâfirlerle gazaya ilk defa bu başladı. Biz zaman sonra Söğüt yakınında Saray adlı yerde vefat etti. Yerine Ertuğrul Gazi geçerek kâfirlerle cihada devam etti. Bir rivayete göre, Ertuğrul Gazi'nin nesebi şöyledir: Ertuğrul bin Gündüz Alp bin Gökalp bin Sarkuk Alp bin Kabak Alp. Bu rivayet iki bakımdan meşhur rivayetlere muhaliftir. Üzerinde düşünmek gerekir.

Ertuğrul Gazi'nin Rum Diyarına Gelişi

Ertuğrul Gazi Pasin Ovası'ndan ve Sürmeli Çukur'dan Rum'a takriben 630 (1232/1233) yılında ve Sultan Alâeddin Kevkubâd bin Keyhüsrev'in saltanatının son yıllarında geldi. O zaman Ertuğrul'la beraber, dört yüz kırk yiğit, aileleri ve Türkmenlerde âdet olduğu üzre hayvanlarıyla Rum'a geldiler.

Ertuğrul Gazi. Savcı Bey diye meşhur olan oğlu Saru Bati'yi Sultan Alâeddin'e, ülkesine girmek için izin istemeye ve oturmaları için bir yer tayin etmesini ricaya gönderdi. Alâeddin. Ertuğrul Gazi ve kabilesinin yiğitlik ve cesaretini bildiğinden gelişlerine sevindi. Engürye yakınındaki Karacadağ'ı onlara verdi. Bulunduğu bölgenin sınırlarını düşmanlardan korumakla vazifelendirdiği Ertuğrul Gazi'yi, serhadlerde bulunan diğer Türkmen beyleri gibi bey tayin etti. Bunlara "uç beyi" tabir olunup hepsinin reislerine de "melikü'1-ümerâ" denilirdi.

Ertuğrul Gazi, bu bölgede bir müddet oturduktan sonra, Söğütcük'e geçti, gaza ve cihadla meşgûl oldu. Selçuklular bu sırada zayıfladığından, o'nun kuvvet ve kudreti günden güne arttı. 680 (1281) yılında, doksan yaşını geçmiş olarak öldü. Buna göre, Rum'da takriben elli yıl bulundu. Vefatı Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatının son yıllarına rastlar. Üç oğlu kaldı: Gazi Osman Bey, Gündüz Bey ve Savcı Bey.

Ertuğrul Gazi'nin ünlü kumandanları ise şunlardır: Ağça Koca, Konur Alp, Turgut Alp, Ayğut Alp, Hasan Alp, Saltuk Alp, Samsama Çavuş kardeşi Sülemiş Çavuş, Abdurrahman Gazi, Ak Baş, Mahmud Alp, Karaoğlan, Kara Mürsel, Yahşılu, Kara Bege (?), Şeyh Mahmud, Tal Gal (?), Gal Mihmad (?), Kara Tekin. Bunlar Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi'nin de kumandanları oldular. Bazılarının soyları devam etmiştir.

Tarihçi Ruhî bir garip rivayet nakleder: Gıyaseddin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan 675 (1271/1277)'de, Şereffüddin bin Hatir fitnesi yatışınca, uç beylerinden 'rehineler aldı. Zira fitne esnasında bu beyler Şerefüddin'e tâbi olmuşlardı. Ertuğrul Gazi de o zaman uç

beylerinden olduğundan, oğlu Osman Gazi'nin çocuklarından birini rehin olarak verdi. Gıyaseddin o'nu, Kahta kalesinde hapseyledi. Bir zaman sonra herc ü merc olup hapisten kurtuldu. Kahta nahiyelerinden Pığı'yı ele geçirdi. Bir rivayete göre, Gıyaseddin Pığı'yı kendisine hâs olarak vermiş, fakat o kabul etmemiştir. Soyundan olan kimseler uzun müddet bu bölgede hükûmet ettiler. Hattâ Yıldırım Bayezid Han Malatya'ya geldiğinde, bunun çocuklarından Halil Bey, Bayat Bey ve Ahmed Bey huzuruna gelerek kendilerini tanıttılar, iltifat ve ihsanına mazhar oldular.

Bu rivayetlerin bazılarının birbirine muhalif olduğu dikkat sahibi kimselerin gözünden kaçmaz. Biz, sadece, bizden evvelkilerin naklettiklerini rivayet ettik.

Birinci Fasıl Osman Gazi Devri Beyanındadır

Osman Gazi'nin Beylik devri: Anadolu Selçukluları Devleti Moğol istilâsı neticesinde zayıflayıp, memleketleri de harap olunca, Moğollara tâbi olmak istemeyenler, Osman Gazi'nin etrafına toplandılar. Çünkü o sıralarda Osman Gazi, celâdeti, cömertliği ve yiğitliğiyle ün salmıştı. 696 (1296 1297) tarihinde Gazan Han tarafından memâlik-i Rum saltanatı, Alâeddin Keykubadü's-Sani İbni Feramurz bin Keyhüsrev'e tevcih olundu. Sultan Alâeddin, Osman Gazi'nin, diğer uç beyleri gibi, kendi ülkesine taarruz etmeyip küffâr ile gaza ve cihâdla meşgul olduğunu işitti. Bundan memnun olup, 699 (1299/1300) tarihinde Osman Gazi'yi, bütün uç beyleri üzerine melikü'l-ümerâ tayin etti, tabl, alem ve nakkare gönderdi.

700 (1300/1301) tarihinde, Alâeddin azl ve yerine amcası Sultan Gıyaseddin Mesud bin Keyhüsrev tayin olundu. Alâeddin'i yanına aldıran Gazan Han, Simre, Kastomonu ve Sinop'u Gazi Çelebi bin Gıyaseddin Mesud'a verdi. Gazi Çelebi Kastomonu'da, babası Mesud ise Kayseri'de oturuyordu. Fakat üzerlerinde, nam-ı hükûmetten başka bir şey yoktu. Bütün idare Moğol beylerindeydi.

Bu durum Mesud'un vefatına kadar devam etti (708/1308). Bu tarihten sonra Moğol beyleri, idareyi tamamen ellerine geçirdiler ve Selçuklulardan hiç kimse hükümdar olmadı. Gazi Çelebi de, Moğolların korkusundan, deniz yoluyla Kefe'ye kaçtı ve orada vefat etti. Böylece Selçuklulardan saltanat mevkiine geçecek kimse kalmadı.

Anadolu'nun iç kısımları Moğol beylerinin idaresi altına geçince, uç bölgelerdeki Selçuklu emirleri -Aydın, Saruhan, Menteşe, Germiyan ve Karaman emirleri- ellerinde bulunan topraklara sahip çıkıp istiklâllerini ilân ettiler. Bu, Osman Gazi'nin de istiklâlini ilân etmesine sebep oldu. Osman Gazi, soylu bir aileye mensuptu. Cömertti, yiğitti, cesurdu, salih kimselere ve âlimlere bağlıydı. Onların hayır dualarını almak için bütün himmetini sarf ederdi.

İdris Bidlisî, Osman Gazi'nin kendini korkusuzca tehlikelere atması ve gözüpekliği konusunda -ki şan ve şöhretinin artıp yayılmasına sebep olmuştur- garip bir sebep zikreder: Osman Gazi, Şeyh Edebali'nin hayır duasını almak için arasıra zaviyesine gider, orada birkaç gün müridleriyle beraber olurdu. Bir gün tesadüfen Şeyh'in kızını gördü ve âşık oldu. Aşkı gün geçtikçe arttı. Aralarında dostluk ve yakınlık bulunduğundan, bu sırrını Eskişehir hâkimine açtı. Fakat Eskişehir hâkimi, Osman Gazi ile aralarında olan hukuka riayet etmeyip Şeyh'ten kızını, kendisi için istedi. Şeyh, kızını Eskişehir hâkimine vermedi. Bu yüzden araları açılınca, Şeyh Eskişehir civarından kalkıp Gazi Ertuğrul'un eyâleti olan Söğütçük havalisine göçtü. Eskişehir hâkimi, Osman Gazi'ye düşman oldu.

Bu sırada İnönü hâkimi, Osman Gazi'yi ziyafete davet etti. Osman Gazi, arkadaşlarıyla ziyafete gitti. Eşkişehir hâkimi, bunu duyunca, fırsattan faydalanmak istedi ve askerlerini toplayıp Harmankaya hâkimi Köse Mihal'i de yardıma çağırdı. Köse Mihal hemen geldi ve büyük bir orduyla İnönü kalesini kuşattılar. Eskişehir Hâkimi, İnönü Hâkimine birini göndererek Osman Gazi'nin kendisine teslim edilmesini istedi. İnönü hâkimi hayrete düşüp tereddüt etmekte iken, Osman Gazi durumdan haberdar

oldu ve arkadaşlarıyla kaleden çıkıp, kaleyi muhasara edenleri bozdu. Eskişehir hâkimi kaçtı. Osman Gazi, esir aldığı Köse Mihal'i, kendisinden dostluk ahdi aldıktan sonra serbest bıraktı. Köse Mihal müslümanhğı kabul edinceye kadar ahdini bozmadı.

Osman Gazi, hararet aşkından, az adam ile çok kişiye galebe etmekle, büyük bir şöhret kazandı. Aşkını üç sene kadar gizli tuttu. Bu zaman zarfında, kendini korkusuzca tehlikelere atıp şaşılacak işler yaptı. Bu yüzden, babasına tâbi olanlar, onu, kardeşlerine ve amcasına tercih ettiler. Aşkı ve şevki gittikçe artan Osman Gazi, sonunda yukarıda anlatılan rüyayı gördü ve Şeyh'e nakletti. Şeyh de kızı Malhun Hatun'u, Osman Gazi'ye nikâhladı. Osman Gazi, böylece, vech-i şer'î üzerine muradına erdi. Malhun Hatun'dan, Alâeddin Paşa ve Orhan Gazi adlarında iki oğlu oldu. Edebali uzun bir ömür sürdü. Vefat ettiği zaman yüz yirmi beş yaşındaydı. Oğlu Mahmud Paşa da yüz sene kadar yaşadı. *Şekayık*'da zikredildiğine göre, Şeyh Edebali servet sahibi bir kimseydi.

Kulaca Hisar'ın Fethi

Ertuğrul Gazi, 680 (1281) yılında vefat edince, Kayı boyunun ileri gelenleri, cesur, cömert ve kerem sahip olduğundan Osman Gazi'ye tâbi oldular. Halbuki, Ertuğrul Gazi'nin diğer oğlu Saru Yatu -Savcı Bey diye meşhurdur- yaşça Osman Gazi'den büyüktü. Osman Gazi, İnegöl tekfurunun, kabilesinin yaylak ve kışlağa gidişinde davar ve mallarına zarar vermesine kızdı. İntikam almak için yetmiş kadar yiğitle, İnegöl'ün kazalarından Kulaca Hisar'ı bastı, ahalisini kılıçtan geçirtti, mallarını yağmalattı ve kaleyi de yaktırdı.

İnegöl tekfuru "Eyne Nikola" durumdan haberdar olunca, bugün Karaca Şehir dediğimiz Karaca Hisar tekfuruyla anlaştı. Toplanan çok sayıdaki askerin başına geçti. Bir rivayete göre de kardeşi "Kalatur" ile asker gönderip Tomaliç Dağı'nda, dar bir yerde, Osman Gazi'nin yolunu kesti. Şiddetli bir çarpışma oldu. Osman Gazi, Allah'ın yardımıyla kâfirleri bozguna uğrattı ve

Kalator'u da esir aldı. Askerlerine, bu itin karnını deşin ve yeri eşin, diyerek Kalator'un öldürülmesini emretti. Bu yüzden burası, günümüze kadar, "İt Eşeni" adıyla anıldı.

Bu savaşta, müslümanlardan birçok kimse şehit oldu. Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz Alp da bu savaşta şehid düştü. Bazı rivayetlere göre, Savcı Bey de şehid düşenler arasındadır. Osman Gazi çok üzüldü. Kardeşinin cenazesini Söğüt kasabasına naklettirip babası Ertuğrul Gazi'nin yanına defneyledi. Gündüz Alp'ın şehid olduğu yerde bulunan bir çam ağacına, o bölgenin halkı, mübarek gecelerde nur indiğini gördüklerinden "Kandilli Çam" adını vermişlerdir.

Ali Çelebi der ki: Osman Gazi ilk defa 684 (1285) tarihinde, yetmiş yiğitle İnegöl köylerini basıp yağmaladı. İnegöl tekfurunu da ansızın basmak istedi. Fakat mel'un, haberdar olup tuzak kurdu. Osman Gazi o tuzağa düştü. Şiddetli bir çarpışmadan sonra kâfirleri bozup mallarını yağmaladı. Bu gaza Osman Gazi'nin ilk gazasıdır. Kardeşi Saru Yatu'nun oğlu da bu gazada şehid olmuştur.

Osman Gazi, kâfir kellelerini mızrak uçlarına taktırıp, selâmet ve ganimetle döndü. Bir zaman sonra, yani 685 (1286) tarihinde, üç yüz yiğitle varıp İnegöl'ün kazalarından Kulaca Hisar'ı feth ve ahalisini katlettirdi. Ganimetleri alıp hisarı yaktırdı, mansur ve muzaffer olarak döndü.

Bu hadiseden sonra, İnegöl tekfuru Eyne Nikola, Karaca Hisar tekfuruyla anlaşıp çok sayıda asker topladı. Kardeşini askere kumandan tayin etti. Osman Gazi, bunlarla, Tomaliç derbendinde Eğrice adlı yerde karşılaştı. Bütün gün cenk edip sonunda kâfirleri bozguna uğrattı. Çok kâfir helâk ve müslümanlardan da birçok yiğit ile Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz Alp şehid oldu. Bu savaş 686 (1287) da vuku buldu.

Karaca Hisar'ın Fethi

Osman Gazi, 688 (1289)de, küffârdan Karaca Hisar adlı kaleyi almıştır. Bundan önce yapılan savaşların hepsinde Müslümanlar

galip geldiklerinden kâfirler korkuya düşüp, Müslümanları bu bölgeden söküp atmak için büyük hazırlıklar yaptılar. Bunun üzerine Osman Gazi, kardeşinin oğlu Ak Timur'u, Gündüz Alp ve kabilesinin ileri gelenlerinden Aygud Alp'la, Selçuklu sultanı Gıyaseddin İbni Mesud tarafına gönderdi. Kâfirlerin hazırlıklarını haber verip yardımını istedi Gıyaseddin, Osman Gazi'ye mühimmat ve silâh göndererek yardım etti. O havalide bulunan beylere de "Osman Gazi'ye yardım edesiniz" diye emreyledi.

Osman Gazi, kendi askeri ve yardıma gelenlerle Karaca Hisar üzerine yürüdü. Hisarı feth ve ahalisini katleyledi. Tekfurunu da esir aldı. Kiliseleri yıktırarak yerlerine mescid yaptırdı. Kalenin evlerini ve ganimetlerini gazilere paylaştırdı. Gazilerin bir kısmını da orada iskân etti. Şehre bir hâkim ve kadı tayin eyledi. Tursun Fakih, Osman Gazi adına hutbe okudu. Bu, Osman Gazi adına okunan ilk hutbedir. Osman Gazi, birçok kâfir esirini, öldürülenlerin başlarını ve esir alınan tekfur Sultan Gıyaseddin'e gönderdi.

Sultan Gıyaseddin çok memnun olup fethedilen Karaca Hisar'ı, Eskişehir'i, İnönü ve civarını ve babasındam miras kalan Söğüt'ü Osman Gazi'ye ikta' olarak verdi. Ayrıca, hil'at, topuz, kılıç ve kendi cins tlarından donanmış birkaç at gönderdi. Fethettiği yerler kendine ait olmak üzere gazaya izin verdi. Tabl, nakkare ve alem ihsan eyledi.

Osman Gazi, eskiden beri, her ikindiden sonra bir sofra hazırlar, arkadaşlarını, misafirleri, yolcuları ve fakirleri ağırlardı. Sultan tarafından tabl ve nakkare gönderilince, her ikindiden sonra, herkesin toplanabilmesi için nevbet vurulmasını emretti. Osman Gazi, tabl ve nakkare çalınırken ayağa kalkar ve bitene kadar ayak üzre dururdu. Bu âdet, evlâd-ı kiramı zamanında de devam etti. Sonra Ebul-Feth Sultan Mehmed Han zamanında kaldırıldı.

Fakat, tarihçilerin çoğu şöyle rivayet ederler: Osman Gazi, Karaca Hisar tekfuru üzerine gitmek için Sultan Alâeddin bin Keykubad'dan yardım istemiştir. Sultan Alâeddin, Osman Gazi'nin yardımına gelmiş ve kaleyi birlikte muhasara etmişlerdir. Fakat Alâeddin muhasara sırasına Tatar taifesinin memleketine hücum

ettiğini haber alınca Osman Gazi'yi muhasara üzre bırakıp, kendisi o gaileyi defetmek için gitmiştir.

Osman Gazi, gayret gösterip kaleyi fethetmiştir. Fetih müjdesi Alâeddin'e ulaştığında, o da Tatarları bozguna uğratmıştır. Tararları şöyle kırmıştır ki taşaklarının derilerinden çadır yapıp oturmuşlardır. Bu yüzden, bu yere "Taşak Yazısı" adı verilmiştir. Sultan Alâadin Karaca Hisar'ın fethine çok sevinmiş ve yukarıda zikrolunan hediyeleri Osman Gaziye göndermiştir.

Bu rivayet ne Birinci Alâeddin'e ne de İkinci Alâeddin'e uyar. Çünkü Birinci Alâeddin 663 (1236/1237) de ölmüştür. İkinci Alâeddin ise, 696 (1296/1297)da padişah olmuştur. Bu sıralarda, Selçuklular Tatar ile savaşmak şöyle dursun, Birinci Alâeddin'in ölümünden sonra Tatarlar Rum memleketlerini istila eylediklerinden, Selçuklular onların elinde esir gibiydiler. Bizim önce zikrettiğimiz rivayet hakikate daha yakındır. Bazı rivayetlere göre de, Osman Gazi'ye tabi've nakkare 699 (1299/1300)da, İkinci Alâeddin zamanında gönderilmiştir.

Sorkun, Mudurnu ve Göynük'ün Fethi

Karaca Hisar'm fethinden sonra Osman Gazi burada oturmaya başladı. Bazen Eskişehir ve Söğüt'e giderdi. Bu sırada Harmankaya tekfuru Köse Mihal, Osman Gazi'yi, Sorkun, Mudurnu, Göynük ve Tarakçı Yenicesi'ni fethe teşvik etti.

Osman Gazi, 691 (1291/1292) de, Köse Mihal'in de yardımıyla, Saru Kaya yolundan Sorkun üzerine yürüdü. Ertuğrul Gazi'nin kumandanlarından Samsama Çavuş, Sorkun yakınlarında oturuyordu. Osman Gazi'yi karşıladı ve Sorkun halkıyla, savaş yapmadan anlaşmasını sağladı. Sorkunlular, Osman Gazi'ye itaat edip haraç vermeyi kabul ettiler.

Osman Gazi, buradan Göynük üzerine varıp burasını da kolayca fethetti. Çokça ganimet aldı. Sonra Tarakçı Yenicesine vardı. Bura halkının kadın ve erkeği tarak, kaşık yapıp İstanbul'a götürüp satarlar ve çok para kazanırlardı. Bu yüzden çok zengindiler.

Osman Gazi kaleye iltifat etmeyip civarını vurdu. Hadd ü hesaba gelmez ganimet ve esir aldı. Sonra, Köse Mihal'in memleketi olan Harmankaya yolundan Karaca Hisar'a döndü.

Bu hadiseden sonra, Köse Mihal'le aralarında olan dostluk daha da kuvvetlendi. Hattâ Osman Gazi'nin bazen Köse Mihal'e -mücahidlere yardım ettiğinden, din ve devletin yükselmesi için çalıştığından- kardeşim diye hitap ettiği hikâye edilir.

Bilecik Tekfurunun Tuzağı

Köse Mihal'in yardımıyla, Bilecik tekfurunun da itaat etmesi sağlanmıştı. Osman Gazi, yaylağa giderken eşya ve yüklerinin bir kısmını Bilecik kalesine bırakırdı. Bir müddet sonra Bilecik tekfuru münafıklık etti. Civardaki tekfurlarla anlaşarak, Osman Gazi'yi ortadan kaldırmak için tuzak kurdu.

Bu sırada Yar Hisar tekfurunun kızıyla evlenmek İçin bir ziyafet tertiplemişti. Osman Gazi'yi de, tuzağa düşürmek için, bu ziyafete davet etti. Fakat Köse Mihal, Osman Gazi'ye, kendisi için kurulan tuzağı haber verdi. Osman Gazi, Bilecik tekfuruna birini göndererek, her sene olduğu gibi bu sene de eşyalarının bir kısmını kaleye bırakmak için izin istedi. Ziyafetten sonra da yaylağa gideceğini bildirdi.

Bilecik tekfuru, Osman Gazi'nin teklifini sevinerek kabul etti. Osman Gazi yüklerini, kadın kılığına girmiş kırk yiğitle kaleye gönderdi. Yiğitler, kale halkının çoğu, kale dışındaki Çakır Pınarı denen yere ziyafete gittiğinden, kaleyi bomboş buldular. Hemen zaptettiler.

Osman Gazi, adamlarının bir kısmını yol üstünde pusu kurmaları için bıraktı. Kendisi az kimse ile ziyafete vardı. Bir müddet sonra, kalenin alındığı gizlice bildirilince, ziyafet sofrasından kalkıp beraberindekilerle pusu kurduğu yere doğru kaçmaya başladı. Kâfirler de hemen ardına düştüler. Osman Gazi pusu kurduğu yeri geçince dönüp kâfirlere önden, pusudakiler de arkadan

hücum ettiler. Diledikleri kadar kâfir kırdılar. Kâfirlerden pek azı kurtulabildi.

Osman Gazi hemen Yar Hisar'a vardı. Kaleyi alıp halkının bir kısmını kılıçtan geçirdi. Gelinle birlikte, kale ileri gelenlerinden birçoğunun kızlarını esir etti. Gelini, oğlu Orhan Bey'e nikâhladı. Gelinin ismi Nilüfer Hatun'du. Nilüfer Hatun, Orhan Bey'in oğullarından Sultan Murad ve şehid Süleyman Paşa'nın annesidir. Bursa yakınındaki bir nehrin üzerine köprü yaptırmıştır. Bu nehir, hâlâ Nilüfer diye anılır. Daha birçok hayratı vardır. Ölünce, Bursa'da, Orhan Gazi'nin türbesine defnolunmuştur

Bileciğin ve Yar Hisar'ın fethi çok kolay oldu. Çokça da ganimet alındı. Bu iki kalenin fethi 697 (1297/ 1298), bir rivayete göre de 698 (1298/1299) yılındadır.

İnegöl'ün Fethi

Bu hadisenin ardından, Osman Gazi, Ayğud Alp'i İnegöl'e gönderdi. Kendisi de askeriyle varıp İnegöl civarını yağmaladı, hisarını muhasara etti. Bir müddet sonra da Allah'ın izniyle aldı. İnegöl tekfurunu ve kalenin ileri gelenlerini esir etti. Bu mel'un tekfur, müslümanlara eziyet eden kâfirlerin en zâlimiydi. Osman Gazi, tekfur ve adamlarının öldürülmesini emretti. Kadınları ve kızları da esir etti. Kaleye muhafızlar kovdu ve alınan ganimetleri gazilere paylaştırdı. Gazilerin hepsi servet sahibi oldular.

Osman Gazi, 698 (1298/1299), yahut 699 (1299/1300) yılında Yenişehir ve yakındaki Köprü Hisarını, Yund Hisarını ve İnönü'nü fethetti.

Osman Gazi'nin Saltanat Mevkiine Geçmesi

Osman Gazi'nin yaptığı işler şan ve şöhretini iyice artırdı. Selçuklu Devletine karşı gösterdiği itaatkârlığı, Moğol istilâsı dolayısıyle zayıf düşen Selçuklu topraklarına, diğer uç beyleri gibi fırsattan istifade edip de tarruz etmediğini, sadece kâfirlerle cihada meşgul olduğunu haber alan Sultan Alâeddin Keykubad

Osman Gazi'ye tabl, alem ve nakkare gönderdi. O'nu diğer uç beyleri üzerine ve kâfirlerden aldığı topraklara bey tayin etti. Meşhur olduğu üzre 699 (1299/1300) da, yahut diğer bir rivayete göre, Gazan Han'ın, Sultan Alâeddin'i azlettiği haberinin geldiği 700 (1300/1301) yılında, uç beyleri ve kabile ileri gelenleri, Osman Gazi'yi hükümdarlık tahtına oturttular. Osman Gazi'nin saltanatı yirmi sene kadar sürdü.

Osman Gazi'nin Padişahlık Devri

Osman Gazi, 657 (1258/1259) yılında, Söğüt kasabasında doğdu. 699 (1299/1300) yılında hükümdar oldu. 726 (1326) yılında vefat etti. Altmış dokuz sene yaşadı, yirmi yedi yıl hükümdarlık yaptı. Saltanat merkezi Yenişehir'di. Türbesi, Bursa kalesinde, Manastır adlı yerdedir.

Osman Gazi, orta boylu, kara yağız, çatık kaşlı ve yuvarlak yüzlü bir kimseydi. Omuzları arası açıktı. Ayakta dururken, ellerini dizlerini geçerdi. Vücudunun belden aşağısı, belden yukarısından büyüktü. Şan ve şeref sahibi, heybetli, cesur, cömerd ve tatlı dilliydi. Başına kırmızı çuhadan yapılmış çağatayî tarzda horasanî taç giyerdi. İç ve dış esvapları uzun yenli idi. Fakirleri giydirip yedirmeyi çok severdi. Bir fakir, üstündeki elbiseye biraz dikkatlice baksa hemen çıkarıp bağışlardı. Her gün fakir ve yetimler için sofralar kurdurur kendi de hizmet ederdi. Üç erkek çocuğu vardı: Büyükleri Alâeddin Paşa'ydı. Osman Gazi'nin veziri mesabesindeydi. Türkmen lügatinde büyük kardeşe "paşa" denildiğinden Osman Gazi'nin bu oğlu Paşa diye çağrılırdı. İkincisi Orhan Bey'di. Emirü'1-ümerâ mesabesindeydi. Askerlerle gazaya giderdi. Üçüncü Savcı Bey'di. Bir savaşta şehid oldu.

Selçuklu Devleti yıkıldığında, Türkmen beyleri, Moğollara tâbi olmak istemediler, Osman Gazi'nin etrafında toplandılar. Oğuz Han töresi üzre önünde diz çöktüler. Osman Gazi'de her birine birer kadeh kımız sundu. Aldılar, itaat edeceklerine söz vererek içtiler. 699 (1299/1300), yahut 700 (1300/1301) yılında biat

işi tamamlandı. Osman Gazi'nin adına, birkaç seneden beri hutbe okunuyordu.

Osman Gazi, 701 (1301/1302) yılında, Yenişehir'i merkez yapıp, fethedilen bölgeleri oğulları ve kumandanları arasında paylaştırdı. Orhan Bey'e Sultan Önü'nü, Gündüz Alp'a Eskişehir'i, Ayğud Alp'a İnönü'nü, Hasan Alp'a Yar Hisarı, Turgut Alp'a İnegöl'ü verdi. Büyük oğlu Alâeddin Paşa'yı, validesi ile, Şeyh Edebali'nin hizmetini görmek için Bilecik'de bırakıp o bölgenin mahsulünü, Şeyh'in ve müridlerinin masraflarına tahsis etti.

Osman Gazi, Yeni Şehir'de birçok mescid ve hamam yaptırdı. Bütün gayretini cihada ve yeni memleketler fethetmeye sarfediyordu. 702 (1302/1303) yılında, İznik kalesini almak istedi. O zamanlar İznik, sağlam ve müstahkem bir kale idi. İstanbul gibi geniş ve mamurdu. Osman Gazi hemen varıp kalenin civarını fethetti ve askerine dağıttı. Kaleyi de muhasara etti.

Lâkin kale gayet müstahkem olduğundan az zamanda fethi mümkün değildi. Bu yüzden, Yenişehir tarafında olan dağ üstünde kaleye hâkim bir yerde, bir kale yaptırdı. İçine kırk yiğit ve Tarğan -bir rivayete göre de Tar Ali- adında namlı bir kumandan, kâfirleri tazyik için bırakıp Yenişehir'e döndü.

Civardaki Tekfurlarla Savaş ve Yeni Fetihler

Kısa bir zaman sonra, Kite tekfurunun tahrikiyle, Bursa, Evrenos, Kestel ve Bedros tekfurlarının anlaştıkları ve asker topladıkları haber alındı. Osman Gazi, askerleriyle Yenişehir'den çıkıp kâfirleri Koyun Hisarı yakınında karşıladı. Şiddetli bir savaştan sonra, Allah'ın yardımıyla hepsini kırdı. Kestel tekfuru öldürüldü, geri kalan tekfurlar kaçtı.

Osman Gazi, kâfirlerin anlaşmasına sebep olan Kite tekfurunun ardına düştü. Kite tekfuru, Ulubat tekfuruna iltica etti. Osman Gazi, Ulubat tekfurundan Kite tekfurunu kendsine teslim etmesini istedi. O da Kite tekfurunu, Osman Gazi'nin ve soyunun Ulubat köprüsünden geçmemesi şartıyla teslim etti. Bu şarta zamanımıza

kadar uyuldu. Osmanlı Sultanlarından herhangi biri Ulubat nehrinden geçmek istese gemiyle geçer, köprüden geçmez. Osman Gazi, Kite tekfurunu teslim alınca kalesinin önünde boynunu vurdurdu. Kale halkı teslim oldu. Kalenin civarı da alındı.

Bu savaşta, Osman Gazi'nin kardeşinin oğlu Ay Togdu Bey şehit düştü. Koyun Hisarı yakınında defnolundu. Hâlâ mübarek türbesi ziyaretgâh ve kabrinin toprağı hummalı ve sıtmalılara ilâçtır.

Osman Gazi, 708 (1308)-717 (1317) yılları arasında Marmara Kalesini, Kestel, Lefke, Akça Hisar, Merhas (?), Tekfur Pınarı, Koç Hisar, Oynaş, Atranos, Leblebüci Hisar, Konrapa, Akyazı, Yalak Abad, Mudurnu, Ermeniyye, Şamandıra ve Kara Mürsel'i fethetti. Fethedilen yerler beş sancaktır: Karesi livası, İnönü livası, Hüdavendigâr livası, Kocaili livası ve Kara Hisar livası. Kara Hisar'a Sultan Önü de derler. Hepsi bir beylerbeyine bağlıdır.

Aydos Hisarı'nın Fethi

Aydos Hisarı, Abdurrahman Gazi eliyle fetholundu. Fethine garip bir hadise sebep oldu. Bu kalenin tekfurunun dilber bir kızı vardı. Bir gece rüyasında, pis bir suya düşüp boğulacakken güzel bir yiğidin gelip kendisini kurtardığını gördü. Uyandıkda o yiğidin sureti hatırında kaldı. Ehl-i Islâm kaleyi muhasara eylediklerinde, kız, Abdurrahman Gazi'yi görüp bildi ki bu rüyasında gördüğü yiğittir. Gönlü o'na bağlanıp "filân gece filân yere gelirsen seni kaleye alırım, kaleyi fethedersin" diye gizlice haber yolladı. Abdurrahman Gazi, kıza itimat edip bildirilen saatte, tayin edilen yere vardı. Kız sözünde durup Abdurrahman Gazi'yi kaleye soktu ve kale fetholundu. Osman Gazi, bu kaleyi Abdurrahman Gazi'ye ıkta olarak verdi. Abdurahman Gazi, müslümanlığı kabul eden kızla evlendi.

Müverrih Ruhi ve Hoca Sadeddin'e göre yukarıda zikredilen kalelerden bazıları Bursa'nın fethinden sonra alınmıştır.

Bursa'nın Muhasara Edilmesi

Osman Gazi, 717 (1317) yılında, Bursa'yı muhasara etti. Lâkin burayı zorla almaya çalışırsa çok askerin kırılmasına sebep olacağını anladı. Bu ise o'nun arzu etmediği bir şeydi. Kapluca tarafında bir kale yaptırıp buraya kardeşinin oğlu Ak Timur'u kumandan olarak tayin etti. Bu cihetten, Bursa'ya giriş ve çıkışı kapattı. Dağ tarafına yaptırdığı kaleye de kölesi Balabancık'ı tayin buyurdu. Bu cihetten de Bursa halkının kaleye giriş ve çıkışına mani oldu. Adamlarına, köylerde ve civarda bulunan reayaya zulmetmemelerini, onlara iyilikle muamele etmelerini emretti. Kalelerde bulunan gaziler, Osman Gazi'nin emrinden çıkmadıklarından reaya tarafından sevildiler ve uzun zaman reayanın yardımını gördüler. Osman Gazi, muhasara için lüzumlü olan şeyleri ikmal ettiktan sonra Yenişehir'e döndü.

Köse Mihal'in Müslüman Olması ve Yeni Fetihler

Bir müddet sonra, gaziler ve kumandanlar, Osman Gazi'den Yenice, Geyve, Leblebüci, Çadırlu ve Akhisar bölgelerinin fethedilmesini istediler. Osman Gazi "bu husus benim de hatıramdadır. Fakat o memleketler mechulümüz olduğundan giriş ve çıkış yerlerini gösterecek, bizi düşmanın tuzağına düşmekten koruyacak bir yol göstericiye muhtacız. Köse Mihal'i davet edelim. Müslüman olmasını isteyelim. Eğer müslüman olursa bize yol gösterir, iş kolaylaşır" buyurdu. Köse Mihal'i davet ettiklerinde, çeşit çeşit hediyelerle gelip, teklif edilmeden Müslümanlığı kabul ettiğini bildirdi. Böylece şeref-i İslâm ile müşerref oldu. Osman Gazi ve diğer müslümanlar buna çok sevindiler.

Osman Gazi oğlu Orhan'ı, Saltuk Alp ve bir mikdar askerle Karaca Hisar'ı muhafaza için gönderdiler. Mihal Bey, diğer kumadanlar ve askerler, yukarıda sayılan memleketlerin fethine azimet buyurdular. Leblebüci Hisarı'na vardıklarında buranın tekfuru eman isteyerek kaleyi teslim etti. Osman Gazi, tekfuru yerinde bıraktı ve oğlunu yanına rehin olarak alıp Lefke ve Çadırlu'ya

doğru hareket etti. Bu iki kalenin tekfuru da Osman Gazi'yi karşılayıp eman isteyerek kalelerini teslim ettiler. Osman Gazi'nin babasının kadim dostlarından ve kumandanlarıdan Samsama Çavuş bu iki kalenin kendisine has olarak tayin buyurulmasını rica etti. Fakat Osman Gazi "bu doğru bir şey olmaz. Zira bize itaat edenlerin mülkünü ellerinden alırsak, sonra bize kimse itaat etmez ve daima savaşmaya mecbur oluruz" diyerek ricasını kabul etmeyip tekfurları yerlerinde bıraktı. Kendi haslarından Yenişehir yakınlarındaki bir kaleyi de Samsama Çavuş'a vererek gönlünü hoş eyledi.

Yenice tekfuru da itaat edince yerinde bırakıldı. Sonra Akhisar üzerine varıldı. Akhisar tekfuru teslim olmadı. Yapılan savaşta ordusu bozuldu, kalesi fethedildi. Çok ganimet alındı.

Geyve Hisar'ı boş olarak bulundu. Ahalisi dağlara kaçmıştı. Karargâhları basıp yanlarında bulunan mallar ganimet olarak alındı. Sonra Tekfur Pınar'ı fethedildi. Alınan memleketler tımarlara taksim ve gazilere tevcih buyruldu.

Bu sırada Germiyan havalisinde sakin olan Çavdar Tatarı adlı kavim, Karaca Hisar üzerine hücum etti. Eskişehir'de atlarını nallatmakta olan Orhan Gazi, durumdan haberdar olur olmaz adamlarıyla birlikte atlarına atlayıp Tatarları Oynaş Hisar'ı yakınlarında karşıladı. Çoğunu esir etti, Tatarların bir kısmı da kaçtı. Osman Gazi, Yenişehir'e döndüklerinde, Orhan Gazi gelip esirleri takdim etti. Osman Gazi, Tatarlara acıyıp hepsini serbest bıraktı. Oğluna da cesaret ve yiğitliğinden dolayı iltifatta bulundu. Sonra Orhan Gazi'yi, yanına Gazi Abdurrahman, Akça Koca ve Konur Alp'i katarak Sakarya nehri kenarında bulunan Kocaili, Akyazı ve Kara Çiş'i fethe gönderdi.

Orhan Gazi önce Kara Çiş'i, hüsn-ü tedbirle feth, tekfurunu katl ve muhafazasına Konur Alp'i tayin eyledi. Kendisi de Akyazı üzerine vardı. Akça Koça'yı da Kocaili taraflarına gönderdi. Akça Koca varıp, bugün Kocaili dediğimiz yerleri fethetti. Osman Gazi, Kara Tegin Hisarını feth ve tekfurunu katletti. Kalenin mu-

hafızlığına Samsama Çavuş'u tayin edip ganimetlerle Yenişehir'e, babasının yanına döndü.

Osman Gazi, Kara Tegin muhafızını, bir miktar askerle, İzniği muhasara eden gazilere yardıma gönderdi. İznik halkının İstanbul kayserinden yardım istemeleri üzerine birkaç sefine asker ve mühimmat gelip Yalak Ova iskelesinden karaya çıktı. Gazi Abdurrahman bunları basıp çoğunu kılıçtan geçirdi. Sadece gemilerde kalan askerler kurtulabildiler. Gemilerin bazılarını da batırdı. İznik halkı yeni bir yardım gelmesinden ümidlerini kestiler. Ancak Orhan Gazi zamanına kadar teslim olmadılar.

Bursa'nın Fethi ve Osman Gazi'nin Vefatı

725 (1325) yılının sonlarında, arda ardına gelen hastalıklar, Osman Gazi'de ata binip sefere gidecek hal bırakmadı. Osman Gazi, oğlu Orhan Gazi'yi, sekiz seneden beri muhasara edilen Bursa Hisarı'nı fethe gönderdi. Bursa halkı, uzun zamandan beri devam eden muhasaradan bıktıklarından hisarı teslime hazırdılar.

Orhan Gazi, önce Evrenos kalesini aldı. Kale tekfuru dağlara kaçtı. At ile takip mümkün olmadığından yaya olarak takip edildi. Mel'un kaçarken bir yüksek yerden düşüp helâk oldu. Tekfurun adamları eman istediler. Bunlara eman verilip kale yağmalandı ve tahrip edildi. Sonra Bursa üzerine varıldı. Orhan Gazi, tekfura, Mihal Bey'i gönderip teslim, olması için nasihat etmesini istedi. Bursa tekfuru, Mihal Bey'le aralarında kadim bir dostluk bulunmakla, onun nasihatlarını kabul etti. Orhan Gazi'ye, eman vermesi için kıymetli elbiseleriyle kırk bin altın gönderdi, ailesinin ve adamlarının mallarıyla birlikte kaleden ayrılıp deniz kıyısına kadar gidebilmeleri için izin istedi. Orhan Gazi, babasının tasvibini aldıktan sonra Bursa tekfuruna izin verdi. Bursa tekfurunu, adamları ve ailesiyle Gemlik sahiline gönderdi. Tekfur buradan bir gemiye binip İstanbul'a gitti.

Orhan Gazi, 726 (1326) yılında Bursa Hisarı'nı aldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Fakat bu sırada Osman Gazi'nin hastalığının

çok şiddetlendiği ve vefat etmek üzere olduğu haber alınınca Orhan Gazi çok üzüldü ve geri döndü. İhtizar halinde olan Osman Gazi'nin elini va ayağını öpüp nasihatlarını dinledi. Osman Gazi, saltanatı Orhan Gazi'ye bıraktı ve rahmet-i Hakk'a vasıl oldu. Na'şı Bursa'ya nakledildi ve yukarıda zikri geçen kaleye defnolundu.

Tarihçi Ruhî'ye göre Osman Gazi 730 31329/1330) yılında vefat etmiştir. Saltanat müddetleri yirmi bir senedir. Bu, tarihçilerin bu konudaki meşhur görüşlerine muhaliftir.

Osman Gazi'nin Evlâd-ı Kiramı

En büyük evlâtları Alâeddin Paşa olup Şeyh Edebali'nin kerimeleri Malhun Hatun'dan doğmuştur. Alâeddin Paşa babasının veziri mesabesindeydi. Sonra dünyadan el çekip kendilerini Şeyh Edebali'nin hizmetine verdiler. Osman Gazi'nin vefatından sonra Orhan Gazi, saltanatı Alâeddin Paşa'ya teklif ve kabulü için de ısrar etti. Lâkin kabul etmediler. Orhan Gazi'nin ısrarıyla bir zaman vezirlik yapıp sonra onu da bıraktılar. Bursa'da bir mescid ve Kükürtlü yakınında bir zaviye yaptırmışlardır. Vakitlerinin çoğunu, âlimler, yolcular ve fakirlerle sohbet ederek geçirirlerdi. Orhan Gazi, Alâeddin Paşa'ya Kite'ye bağlı Fudura nahiyesini, masraflarını karşılamak için, has olarak vermişti. Alâeddin Paşa, vefat edene kadar Bursa'da, bu şekilde ömür sürmüştür. Bursa'da, soylarından gelen kimseler vardır. Osmanlı sultanları bunlara ikram ve ihsanda bulunurlar.

İkincisi, Savcı Bey'dir. Babasının sağlığında bir savaşta şehit düşmüştür. Üçüncüsü, Orhan Gazi'dir.

Osman Gazi'nin Ümerası

Gündüz Alp, İnönü valisi; Hasan Alp, Yarhisarı valisi; Turgut Alp, İnegöl valisi idiler. Konur Alp, Gazi Abdurrahman, Akça Koca -ki Kocaili ona nisbet edilir- Kara Mürsel -ki îznikmid yakınında olan Kara Mürsel onun ismiyle anılır- Ak Timur -Osman Gazi'nin kardeşinin oğludur- Saltuk Alp, Samsama Çavuş ve Harmankaya

hâkimi Köse Mihal -ki Müslüman olduktan sonra Abdullah diye adlandırılmıştır- diğer kumandanlarıdır.

Osman Gazi Devrindeki Meşayih ve Ulemâ

Şeyh Edebali-i Karamanî: Arap memleketlerinde ilim tahsil ettikten sonra yine Rum'a gelip tasavvuf yolunu seçtiler. Kızları Malhatun'u Osman Gazi'ye verdiler. Ömürleri, yüz yirmi beş seneye baliğ olup 726 (1326) yılında vefat etmişlerdir. Oğlu Mahmud Paşa Devlet-i Aliyye'de mükerrem olmuştur.

Tursun Fakih: Şeyh Edebali'nin akrabasındandır. Orhan Gazi adına ilk hutbe, Karaca Hisar'da, Tursun Fakih tarafından okunmuştur. Devlet-i Aliyye'nin ilk kadısı ve müftüsüdür.

Molla Hattab bin Ebu'l-Kasım Karahisari: Şeyh Ömer Nesefî'nin manzumesine bir şerh yazmıştır.

Şeyh Muhlis Paşa Karamanî: Keramet sahibi bir kimse idi. Gıyaseddin Mesud, 707 (1307) yılında ölünce Selçuklu Devleti'nin ileri gelenleri toplandılar ve Muhlis Paşa'yı tahta geçirdiler. Altı ay sonra tahttan feragat etti.

Âşık Paşa: Muhlis Paşa'nın oğludur. Babası gibi evliyâullahtan olup Kırşehir'de medfundur.

Elvan Çelebi: Âşık Paşa'nın oğludur. Cezbe sahibi bir zat idi. Kabri Amasya yakınındadır.

Ahi Hasan: Keramet sahibi bir azizdir.

Baba İlyas: Acem diyarından olup Amasya'da otururdu. Müridlerıne "Babaiye" denilir.

Ahi Evren Sultan, Geyikli Baba ve Kumral Abdal da bu devir meşayihindendir.

Orhan Gazi

Orhan Gazi bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının İkincisidir. Valideleri olan Malhan Hatun, Osman Gazi'den üç ay önce, Şeyh Edebali'den bir ay sonra vefat etmiştir. Orhan Gazi, dedesi Ertuğrul

Gazi'nin Vefat ettiği 680 (1281) yılında doğdu. Bir rivayete göre de 678 (1279) de. 726 (1326) yılında tahta çıktılar. Bu sırada kırk altı yaşındaydılar. 761 (1360) yılında vefat ettiler. Seksen bir yıl yaşadılar ve otuz beş sene saltanat sürdüler. Merkad-i şerifleri Bursa'da bina buyurdukları türbededir.

Orhan Gazi, adına sikke bastıran ilk Osmanlı padişahıdır. Daha önceleri sikke, Selçuklu hükümdarlarının adına bastırılıyordu. Bursa da Orhan Gazi devrinde saltanat merkezi oldu.

Orhan Gazi'nin yüzü çok güzeldi. Rengi, beyaza ve kırmızıya çalardı. Çatık kaşlı, uzun boylu, sakalı ne çok uzun ne de çok kısaydı. Göğsü ve omuzları arası geniş, mehib ve vakurdu. Kulaklarının birinde bir siyah ben vardı. Cömertti, cesurdu, adildi. Affetmeyi severdi.

Samandıra'nm Fethi

Tahta cüluslarından hemen sonra oğlu Murad Han'ın doğması ve Samandıra'nın fethi haberi gelmesi bahtlarının açık olduğunu gösterir.

Samandıra'yı fethetmek için, Akça Koca ve Konur Alp nice zamandan beri fırsat kolluyorlardı. Bu sıralarda tekfurun oğlu öldü. Tekfur, oğlunu defnetmek için adamlarıyla kaleden çıkınca, gaziler erişip kâfirlerle kalenin arasını kestiler. Kâfirleri kırıp tekfuru esir ettiler ve kaleyi da aldılar. Sultan'ın izni ile bu tekfuru, pahalı bir fiyata İznikmid tekfuruna sattılar.

728((1328d de, bazı tarihçilere göre, Gazi Abdurrhahman ve Konur Alp, yukarıda zikredildiği şekilde Aydos kalesini fethettiler. Gazi Abdurrahman'ın Aydos tekfurunun kızından cesur ve bahadır bir oğlu oldu. Adını Kara Abdurrahman koydu. İstanbul'daki ve diğer memleketlerdeki kâfirler, çocuklarını onun adını söyleyerek korkuturlardı.

Koyun Hisar ve İznikmid'in Fethi

Bir müddet sonra, Orhan Gazi, İznikmid'i fethetmek için hazırlıklara başladı. İznikmid kadîm bir belde olup eskiden Makdon adıyla maruftu. Bazı rivayetlere göre, İskenender'in doğum yeri ve babası Filibos'un da devletin merkeziydi.

İznikmid'in etrafı, gazilerden korkup da kaçan kâfirlerle dolmuş, kalesi de muhkem bir hale getirilmişti. Kalenin hâkimi Yılakonya adında bir kadındı. Kale, babasından miras kalmıştı. Akça Koca ve Konur Alp kalenin civarını fethetmişler, Orhan Gazi'yi de daima, kaleyi almaya teşvik ediyorlardı. Orhan Gazi, 728 (1328) yılında İznikmid'i fethe karar verdi.

Bu esnada Akça Koca'nın vefatı haberi ve Sultandan, İznikmid'in fethine azimet etmesini isteyen vasiyeti ulaştı. Orhan Gazi, Akça Koca'nın eyaletini oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Bir müddet sonra Konur Alp vilayetinin valisi ve fatihi Konur Alp'in da vefat ettiği haber alındı. Orhan Gazi, Konur Alp'in eyaletini, Sultan Önü'ne kattı ve oğlu Sultan Murad'a ikta olarak verdi. Sonra İznikmid'i almak için hareket etti. Sakarya nehrini bir köprüden geçip köprünün tamirini ferman buyurdu. Köprünün başına da bir köy kurdurup tekâliften muaf olmak üzere, köprünün muhafazasını köy halkına bıraktı.

Gazi Abdurrahman, daha önce Şamandıra tekfurunu satmak için İznikmid hisarına girdiğinden, Sultan, orduya öncü ve kılavuz yaptı. Orhan Gazi, İznikmid civarında konakladığında, kumandanlarından Ayğud Alp ve Kara Ali'yi, bir miktar askerle. Koyun Hisar'ı fethetmek için gönderdi. Yılakonya'nın kardeşi olan Kılayun adlı kâfir, buranın hâkimi olup Müslümanlara zarar verirdi.

Muhasara esnasında, bir gün Kılayun burçların üstünden askerleri seyrederken okla vuruldu ve burçtan yere düşerek öldü. Kale halkı eman isteyerek kaleyi teslim ettiler. Tekfurun kalede bulunan hazineleri ganimet olarak alındı. Kaleye muhafızlar konuldu. Kılayun'un başını da yanlarına alan gaziler Sultan'm huzuruna geldiler.

Orhan Gazi, Kılayun'un başının kale önüne asılmasını emretti. Yılakonya kardeşinin başını görünce çok korktu ve eman isteyerek kaleyi teslim etti. Mallarını ve adamlarını alarak İstanbul'a gitti.

Aydos Hisarı buraya, çok yakın olup, lüzumu olmamakla yıktırdı. Mühimmat İznikmid'e nakledildi. İznikmid'in kiliseleri yıktırıldı. Yerine mescidler ve mabetler yaptırıldı. Köyleri tımarlara taksim edildi. İznikmid ve civarından çok ganimet alındı. Bu fetih 728 (1328) de vuku buldu.

Bu esnada bir kısım kâfirlerin Hereke kalesinde toplandıkları ve yol kesip Müslümanlara zarar verdikleri haber alındı. Orhan Gazi, Timurtaş Paşa'nın babası Ali Bey'i, Hereke kalesine gönderdi. Ali Bey, Hereke'yi kuşattı ve zorla aldı. Cenge kadir olanların hepsini kılıçtan geçirdi, diğerlerini de esir etti. Sultan'ın emri üzerine de kaleyi yıktırdı. Muhasara sırasında Ali Bey'in gözüne bir ok saplandı, Oku, tutup eliyle çıkardı ve savaşmaktan geri kalmadı. Sultan'ın yanına muzaffer olarak döndü.

Sikke Bastırılması ve Düzenli Bir Ordu Teşkili

Orhan Gazi, İznikmid dönüşü Bursa'ya geldi. Bazı rivayetlere göre, Bursa'yı bu yıl merkez yaptı. Sultan'm büyük biraderi Alaaddin Paşa, huzuruna gelip, saltanat için lüzumlu olan üç şeyin yapılmasına işaret ettiler: Birincisi kendi adlarına sikke bastırmak -o zamana kadar sikke Selçuklu sultanları adına basılıyordu-, İkincisi, diğer insanlardan ayırdedilebilmek için kıyafetlerini değiştirmek, üçüncüsü, yaya askerine hazineden ulûfe tayin etmek. Orhan Gazi, üçünü de kabul ve Alâeddin Paşa'dan, kendisine vezir olmasını istedi. Alâeddin Paşa vezareti kabul eyledi. Bu sırada Bilecik kadısı Kara Halil de Orhan Gazi'nin müsteşarlarındandı. 729 (1328) yılının başlarında Orhan Gazi'nin adına sikke bastırıldı.

Bu zamana gelinceye kadar asker taifesi siyah ve kırmızı kalansüve giyerlerdi. Orhan Gazi, artık beyaz kalansüve giymelerini emretti. Yıldırım Bayezid Han zamanına kadar bu şekilde devam

etti. Bayezid Han, beyaz kalansüveyi padişahın hizmetinde olanların, kırmızıyı da diğerlerinin giymesini emir buyurdu.

Orhan Gazi, divanda ve alaylarda, hâlâ Bursa'da, merkad-i mübarekleri üzerinde bulunan destar şeklindeki sarıklarını giyerlerdi. Buna burma tülbend tabir olunurdu. Diğer zamanlarda altın ve gümüşle yaldızlanmış, mevlevî külâhı şeklinde külâh giyerlerdi. Çocukları da bu şekilde giyinirdi. Bir zaman sonra devlet ileri gelenlerinin de bu şekilde giyinmesine izin verildi.

Piyade askeri hususunda da istişare yaptılar. Mevlânâ Halil'in fikri uygun bulunarak, Türk çocukların bahadırlarından seçilenlere, yevmiye bir Osmanlı dirhemi -şer'î dirhemin dörtte biridir- ulufe tayin buyruldu. Ulûfe sefer esnasında veriliyor, sulh zamanlarında, bunlar işlerinin başlarına dönüyorlar, ulûfeleri kesiliyordu. Fakat tekâlif-i divaniyeden muaf tutuluyorlardı. Piyade askerinin başlarına, onbaşı, yüzbaşı, binbaşı tayin edildi.

Bir müddet sonra bunlar sefer ve hazarda, fesad çıkarmaya başladılar. Sultan da bu teşkilâtı kaldırdı, devşirme kaidesini koydu. Buna göre, vazifeli kimseler kâfirlerin çocuklarından savaşabilecekleri, cesur ve yiğit olanları seçiyorlar ve onlara muhtelif vazifeler veriyorlardı. Sultan bunların derecelerine ve kabîliyetlerine göre ulufe verilmesine izin buyurdu. Bunlara "yeniçeri" adı verildi. Savaşlarda şükürle anılacak büyük hizmetler yaptılar. Sultan da bunlara, bol bol ihsanlarda bulundu. Kâfirler kendi rızalarıyla çocuklarını bu ocağa vermeye başladılar. Bu yüzden, birçok kimse, şeref-i İslâmla müşerref oldu. Yeniçerilik kurulunca piyadelere, ulûfelerine karşılık toprak verildi. Bunlar seferden dönünce ziraatle uğraşıyorlardı. Tekâliften de muaf tutulmuşlardı. Yeniçeriliğin yanında, Türk çocuklarından meydana gelen bir sipahi teşkilâtı kuruldu. Bunlar, savaşlarda gazilere yardım ediyorlardı. Sipahilerin de başlarına onbaşı, yüzbaşı ve binbaşılar tayin edildi. Bir sancak beyinin emrine verildiler.

İznik'in Fethi

731 (1331) yılında, İznik üzerine varıldı. İznik kalesindeki kâfirler, Targan ve Kara Tegin Hisarlarında bulunan gazilerin korkusundan bağlara çıkamıyorlardı. Kıtlık ve veba hastalığı da kuvvetlerini iyice kırmıştı. İstanbul kayserinden, defalarca yardım istemişlerdi.

Bu yıl içinde, deniz tarafından birkaç geminin yardıma geldiği ve Yalak Ova sahiline asker çıkardığı haber alındı. Orhan Gazi, bunların üzerine oğlu Süleyman Paşa'yı gönderdi. Süleyman Paşa, karanlık bir gecede erişip kâfirleri bastı. Kumandanlarını esir, askerlerinin çoğunu da kılıçtan geçirdi. Kâfirlerden pek azı kurtulabildi. Süleyman Paşa, esir ettiği kumandanın adamlarını ve kesik başları babasına gönderdi. İznik tekfuru da bu durumu görünce kaleyi terkederek İstanbul'a kaçtı. Sultan Orhan İznik yakınlarına gelince kale halkı tarafından karşılandı. Kale halkı, itaat edeceklerini bildirerek kaleyi teslim ettiler.

Orhan Gazi, kiliselerin yıkılarak yerlerine mescidlerin yapılmasını emretti. Büyük bir medrese yaptırıp buraya Mevlâna Şeyh Davud-ı Kayserî'ye müderris olarak tayin buyurdu. Davud-ı Kayserî zahirî ilimleri *"Metali"* müellifi Kadı Urmevî'den, batini ilimleri Sadreddin-i Konevî'den okumuşlardır. Şöhret ve şanları tariften müstağnidir.

Derler ki, İznik'i ilk defa Sam bin Nuh, tufandan kurtulunca kurmuş ve burada oturmuştur. Rum memleketlerinin en eskisidir.

İznik'te bir müddet kalan Sultan Orhan, buranın kadılığını Halil Çandarlı'ya verdi.

732 (1332) yılında, Süleyman Paşa, İznikmid'den Taraklı Yenicesi ve Mudurnu fethine azimet eyledi. Zira bu bölgedeki birçok kalenin halkı, adaletli ve insaflı hareket ettiğinden, Süleyman Paşa'nın hükmü altına girmek istiyorlardı. Süleyman Paşa, Taraklı Yenicesi yakınlarına gelince, buranın tekfuru, kale halkının arzusuna uyarak kaleyi teslim etti. Göynük ve Mudurnu kaleleri de bu şekilde alındı. Süleyman Paşa bu bölgelerde öyle

adaletli ve insaflı davrandı ki, kâfirler geçirdikleri eski günler için üzülürlerdi. Süleyman Paşa, bu sefer esnasında ganimet almayı ve yağmayı yasak etmişti. Gazilerine, alman topraklardan bir kısmını dağıtarak, gönüllerini hoş eyledi.

Gemliğin Fethi

Orhan Gazi, 734 (1333/1334) yılına kadar İznik'de oturdu. Sonra Gemlik kalesini fethe karar verdi. Önce, yaktinde, bir miktar asker ile Kara Timurtaş Bey'i gönderdi ve mahsulü yağmalamasını, bir kısmını asker için ayırıp, geri kalanım da imha etmesini emretti. Zira yiyeceksiz kalan düşmanı sıkıştırıp teslime mecbur etmek daha kolay olacaktı. Timurtaş Bey, bu havaliyi çok iyi biliyordu. Sultan'm emirlerini yerine getirdi. Sonra Orhan Gazi gelerek kaleyi muhasara etti. Kış mevsimiydi. Kale halkı zor durumda kalmalarına rağmen ilkbahara kadar dayandılar. İlkbaharda kaleyi eman isteyerek teslim ettiler. Orhan Gazi, kalenin muhafazası için lüzumlu olan tedbirleri alıp Bursa'ya döndü.

737(1335/1336) yılında, Orhan Gazi, Bursa'da bir cami, yanında imaret ve han, kale içinde, Manastır adlı yerde büyük bir medrese yapılmasını emir buyurdular. Bunlar için birçok vakıflar yaptılar.

Karesi Eyaletinin Zaptı

737(1336/1337) yılında, Orhan Gazi, Karesi eyaletini Karesi Beyi Aclan Bey'in oğlunun elinden alıp Süleyman Paşa'ya ikta olarak verdi. Aydıncık, Manyas, Balıkesir, Bergama, Edremid, Pınar Hisar, Kızılca Tuzla ve Avazmend bu eyalettendir.

Bu sefer sırasında, Koylanus ve Aylos da kâfirlerin elinden alındı. Kirmastı'da ise İstanbul kayserinin kızlarından Kremastorya adlı bir kadın hâkim olup, Orhan Gazi'nin hareketinden haberdar oldukta, çıkarak karşıladı, haraç vermeyi kabul etti ve yerinde bırakıldı. Kremastorya'nın kardeşi Mihalçe de Mihaliç hâkimi idi. O da kızkardeşi gibi davranıp Sultan'a çok kıymetli hediyeler takdim

ettiğinden yerinde bırakıldı. Ulubat tekfuru da Sultan'ı karşıladı, hizmetinde olduğunu bildirdi. Bu yüzden ona da dokunulmadı.

Orhan Gazi, Karesi eyaletinin merkezi Balıkesri'ye varınca burada bir müddet oturdu. Merhum Aclan Bey'in veziri Hacı İlbeyi, oğlu Tursun Bey ve Karesi Beyliğinin ileri gelenleri -Evrenos Bey, Kadı Fazıl, Ece Bey v.d.- Sultan'ın huzuruna geldiler ve arz-ı hizmet ettiler. Bu sırada Aclan Bey'in oğlu Tursun Bey, büyük kardeşi tarafından öldürüldü. Sultan buna çok kızıp Karesi eyaletini elinden aldı ve oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Hacı İlbeyi de, oğluna vezir tayin edip Karesi eyaletinin işlerini ona havale etti. Süleyman Paşa'nm yanına diğer Karesi ileri gelenlerini de bıraktı. Oğluna, bunların tecrübelerinden faydalanmasını ve memleket işlerinde onlara danışmasını tavsiye etti.

Sultanın Bursa'ya dönüşü esnasında, Ulubat tekfurunun hiyaneti zuhur ettiğinden kati ve mülkü bazı kumandanlara ihsan buyuruldu. 738 (1337- yılında, Anahor, Emrud İl (?) ve sahildeki bazı bölgeler fetholundu. Bu yerler eman ile teslim oldular. Orhan Gazi, buraya bir miktar Müslüman yerleştirdi, mescid ve ma-bedler yapılmasını emir buyurdu ve Bursa'ya avdet etti.

Rum İli'ne Geçiş

Orhan Gazi, Rum İli yakasına geçip buraları kâfirlerin elinden almayı düşünüyordu. Bu esnada, Bursa'ya babasını ziyarete gelen Süleyman Paşa, din ü devlete hizmet ve bu vazifeyi üzerine almak için babasından izin istedi. Himmet ve dua buyurmasını rica eyledi. Orhan Gazi, oğluna izin verip, hayır dua eyledi.

Süleyman Paşa, sancağı olan Karesi'ye döndüğünde, ümerâsı ile bu hususu müşavere eyledi. Sonra Rum İli yakasına geçilebilecek yerleri keşf için, av bahanesiyle, deniz kıyısında bulunan Aydıncığa gitti. Ece Bey ile Kadı Fazıl'ı karşı sahile gönderip, Rum İli kıyıları hakkında bilgi verebilecek birini yakalayıp getirmelerini istedi. Bunlar bir ağaç ile deryayı geçtiler ve Gelibolu sahilinde, Çimeni adlı kalenin bağları içinde bir kâfiri esir edip getirdiler. Şehzade

hazretleri kâfiri serbest bırakıp, ihsan ve ikramla kendilerine bağladılar. Kılavuzluk etmeyi kabul eden bu kâfir sayesinde fetih işi kolaylaştı.

Süleyman Paşa, askerlerine ağaçları kesip ok kirişleriyle de birbirlerine bağlayarak sal yapmalarını emretti. İki sal yaptılar. Kırk yiğit seçti. Kendileri, hizmetlerinde bulunan ümerânın çocuklarından Ak Sungur, Karaoğlan oğlu, Kara Timurtaş, Kara Haşan oğlu Balabancık oğlu, Akça Koca oğlu ve diğer yiğitlerle salın birine Hacı İlbeyi, Ece Bey, Kadı Fazıl, Evrenos Bey ve diğer bahadırlar da bir sala bindiler. Karanlık bir gecede, Allah'ın yardımıyla deryayı geçip Çimeni Kalesi sahiline çıktılar. Kâfirler tam bir gaflet içindeydiler. Çünkü bütün gemileri Rum İli tarafındaydı. Anadolu tarafında hiçbir gemi ve kayık yoktu. Bu yüzden Müslümanların karşı sahile geçemeyeceğinden emindiler. Esir alınan kâfirin kılavuzluğuyla kalenin bir tarafına vardılar. Kale halkının döktüğü süprüntüler birikmiş ve kale duvarıyla bir olmuştu. Gaziler buradan kaleye girerek kalede bulunan kâfirleri esir aldılar. Süleyman Paşa, esir alınan kâfirleri serbest bıraktırıp, kendilerine ve çocuklarına eman verdi. Mallarına dokunmadı. Bütün kâfirler Süleyman Paşa'ya kul köle oldular.

Kale halkının gemileriyle, İslâm askeri, karşı yakadan bu yakaya nakledilmeye başlandı. Süleyman Paşa, Ece Bey'i, Müslüman askerlerinin geçmelerine mani olmasınlar diye Bolayır ve Akça Liman'a, kâfirlerin gemilerini yakmaya gönderdi. Ece Bey, bu kıyıdaki gemileri yakarak döndü.

Çimeni kalesi halkının da yardımıyla Aya Şılonya kalesi feth ve ahalisi, çoluk çocuklarıyla Anadolu'ya naklolundu. Gelibolu tekfuru olup bitenleri öğrenince gelip İslâm askeriyle muharebe etti, fakat yenilerek kalesine kapandı. Süleyman Paşa, Bolayır fethiyle meşgul olup Ece Bey'le Kadı Fazıl'ı Gelibolu fethine tayin etti. Ece Bey, Gelibolu'nun bütün yörelerini fethetti. Aldığı yerler günümüze kadar Ece Ovası adıyla anıldı. Konur Hisarı Gelibolu tekfuru Kaluboli'nin akrabasından Kalakonya adlı bir kâfirin elindeydi. Bu mel'un daima Müslümanlara eza ve cefa

ederdi. Sık sık baskınlar yapar esir alırdı. Birgün Süleyman Paşa bu mel'unu baskın yapmak için kaleden çıktığında yakalayıp öldürdü ve Konur Hisar'ı fethetti. Gelibolu tekfuru bunu haber alınca çaresiz kalıp kaleyi eman isteyerek teslim etti kin yapmak için kaleden çıktığında yakalayıp öldürdü ve çoluk çocuğuyla bir gemiye binerek İstanbul'a gitti. Sülevman Pasa, her iki kaleden de çokça ganimet aldı. Rivayet olunur ki Süleyman Paşa hazretleri Mevlevî şeyhlerinden bir azizin müridi olup, başlarına Mevlevî külâhı giyerlerdi. O gün alınan ganimetler dağlar gibi yığılıp, Gazi hazretleri ganimetleri başlarında olan külâh ile gazilere taksim buyurdular ve emredip külâhlarım yaldızlattılar. Ümeraya da o şekilde külâhlar giymelerini emrettiler. Bu bölgenin fethi 760 (1358/1359) da vuku buldu.

Süleyman Paşa hazretleri, etrafa asker göndermeye başladılar. Hacı îlbeyi, Malkara ve çevresini, İpsala'yı, Tekfurdağı'nı, Hayrabolu'yu, Çorlu ve civarım feshetti. Müslümanlar hadsiz hesapsız ganimet aldılar.

Kâfirlerin İstanbul Kayserini Tahrikleri ve Süleyman Paşa'nın Vefatı

Bu kadar kısa bir zamanda, bu kadar geniş bir bölgenin İslâm askerleri tarafından fethedildiğini duyan Efrenç, Rus, Bulgar, Las ve Engürüs kralları İstanbul kayserine adamlar gönderip "ehl-i İslâmı ortadan kaldırmaya cehd eyle, cümlemiz sana imdad ederiz" diye tahrik ettiler. İstanbul kayseri otuz bin asker ile altmış adet sefine hazırlayıp, müslümanların üzerine gönderdi.

Süleyman Paşa hazretleri durumdan haberdar olunca, ümerâsını, arkadaşlarını ve gazileri toplayıp sabr ü sebat ve Allah'a tevekkül etmelerini vasiyet buyurdu. Sanki onlara artık aralarında bulunmayacağını, bu hadiseden evvel âlem-i kuds'e göçeceğini ve onlara ervâh-ı kudsiye ile yardıma geleceğini anlatmak istedi. 761 (1360) yılında, bir gün Süleyman Paşa ava çıktılar. Ellerindeki

doğanı uçurup bir avı takip ederlerken atlarının ayağı sürçüp yere düştüler.

Murg-ı ruh-ı mukaddesleri cennete uçtu. Arkadaşları ve gazileri çok üzüldüler. Süleyman Paşa'yı Bolayır'da, sarayları yanında yaptırdıkları mescide defnettiler. Süleyman Paşa'nın Bursa'da, Helvayi mahallesinde de bir mescidi vardır.

Bu sırada, kâfirlerin altmış sefine ve otuz bin askerle geldikleri, bunlardan on beş bininin otuz sefine ile Seydi Kavağı'na, on beş bininin de, Müslümanlara gelebilecek yardımlara mani olmak için, otuz sefine ile Gelibolu'ya çıktıkları haber alındı. Gazilerin sayısı binden az ve kâfirler de sayıca kat kat üstün olduğundan cümlesi şehadet şerbetini içmeye hazırlandılar. Düşmanı karşıladılar ve bir müddet savaştıktan sonra, etrafında şehid olmak için Süleyman Paşa'nm kabrine doğru çekildiler. Gaziler, süratle kâfirlerin önünden çekilip kabre doğru koşarlarken bir de baktılar ki kâfirler silâhlarını bırakıp kaçmaktalar. Bir saat kadar, bunun kâfirlerin bir hilesi olup olmadığını anlamak için beklediler. Sonra anladılar ki Allah onlara gayb askerlerini ve ervâh-ı kudsiye'yi yardım için göndermiştir. Kâfirleri kovalamaya başladılar, yakaladıklarını kılıçtan geçirdiler. Gemilerdeki gemicilerden başka kimse kurtulamadı. Kâfirlerin kimi öldürüldü kimi de esir edildi. Gaziler, esir alınan kâfirlere, galip gelmişken niçin kaçtıklarını sordular. Kâfirler "size, başlarında şu şekil ve şemayilde bir genç bulunan alaca atlara binmiş askerler -Süleyman Paşa'nın kabrini işaret ederek- şu taraftan çıkarak yardıma geldiler" diye cevap verdiler. Gaziler kat'iyetle anladılar ki kendilerine Allah'ın emriyle Süleyman Paşa'nın ve diğer şehidlerin ruhları yardıma gelmişti. Allah'a, kendilerine yardım edip muzaffer kıldığından dolayı hamdettiler ve secde-i şükre vardılar. Sonra bir miktar askeri, esirler ve öldürülenlerin başlarıyla Gelibolu'ya gönderdiler. Bunu gören Gelibolu'daki kâfirler hüsran içinde geldikleri yere kaçtılar.

Ümerâ toplandı ve fetih haberiyle Süleyman Paşa'nın vefatı haberini -zehirle karışık tiryak gibi- Sultan Orhan Gazi'ye ulaştırdı.

Orhan Gazi'nin Vefatı

Orhan Gazi, oğlunun vefatına çok üzülüp ağladılar. Üzüntülerinden dolayı ilâcı müşkil bir hastalığa tutuldular. Yaşları da oldukça ilerlemiş ve sekseni geçmişti. Oğlu Murad'ı çağırtıp, ona padişahlar için lüzumlu olan şeyleri nasihat ettiler. Saltanatları Murad Han'a vasiyet eyleyip dar-ı cihan'a rıhlet buyurdular. Vefatları, 761 (1360) de. Şehzade hazretlerinden iki ay sonra vuku bulmuştur. Allah her ikisine de rahmet eylesin.

Orhan Gazi hazretlerinin, Süleyman Paşa ve Murad Han'dan başka Kasım Çelebi adında bir oğulları daha vardı. Kasım Çelebi küçükken vefat etti.[38]

38 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Sahaif-ul-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sâr* (Çev. İsmail Erünsal), İstanbul 1972.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Ertuğrul Gazi'nin Babası Süleyman Şah mı, Gündüz Alp mi?

Kroniklerde Ertuğrul Gazi'nin babası ya Anadolu'nun fatihi Süleymanşah ya da Gündüz Alp gösterilir.

Şükrullah, Âşıkpaşazâde, Mehmed bin Hacı Halîl el-Konevi, Mehmed Neşrî, Oruç Beğ ve Anonim Tevârih Ertuğrul Gazi'nin babasını Süleyman Şah, Ahmedî, Enverî ve Nişancı Mehmed Paşa, Gündüz Alp olarak kaydederler. Ruhi Çelebi ise önce Süleyman Şah, daha aşağıda ise Gündüz Alp olarak belirtir.

Kaynakların verdiği bilgilerden Ertuğrul Gazi'nin babasının Süleyman Şah olmadığı kanaatine varan İsmamail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi'nin birinci cildinde, mevcut ihtimallerin en yakını olarak Gündüz Alp'i görür.[39]

* * *

Cezmi Karasu, Ertuğrul'un babası hakkında değerlendirmede bulunur:

"Elimizdeki soykütüklerinde Osman Bey'in babası olarak Ertuğrul adı geçmektedir. Ertuğrul bazı küçük imlâ farklılıklarıyla (Erdunrıl, Ertuğrıl gibi) en kesin şekilde bildiğimiz tek isimdir.

Oysa Ertuğrul'un babası hakkında kaynaklarımızdaki bilgiler arasında bir birlik yoktur. Ertuğrul Bey'in babası olarak

39 N. Öztürk, a.g.e.

rivayetlerde biri Süleyman Şah diğeri ise Gündüz Alp olarak iki ismin geçtiğini görmekteyiz. Çalışmamızın başında arzettiğimiz soykütük listelerinin hemen hemen tamamında Ertuğrul Bey'in babası olarak Süleyman Şah adı geçmektedir. Ancak bu rivayetin Anadolu'nun fethinde önemli bir şahsiyet olan Kutalmış oğlu Süleyman veya tarih literatüründe yer alan diğer suda boğulma motifleri ile karıştırılmış olması kuvvetle mümkündür.

İlk kroniğimizin yazarı olan Ahmedî, Ertuğrul Bey ile ilgilerini belirtmeden Gündüz Alp ve Gök Alp ile birlikte pek çok Oğuzun Anadolu'ya geldiklerinden söz eder. Karamanî Mehmed Paşa ise Osman Bey'in dedesi olarak Gündüz Alp adını zikreder ve onun Kızılsaray'da öldüğünden bahseder. Öte yandan Fehameddin Başar yeni bir incelemesinde "...Nitekim ele geçen Osman Bey'e ait bir sikkede Osman b. Ertuğrul b. Gündüz Alp ibaresinin bulunması bu fikri daha da güçlendirmiştir." diyorsa da sikkenin üzerinde Gündüz Alp'in adının geçtiği bir ibare mevcut değildir. Sonuç olarak her iki isim konusunda da çok kesin dayanaklara sahip değiliz. Nitekim Mükrimin Halil Yinanç İslâm Ansiklopedisi'ndeki incelemesinde kaynaklardaki bilgileri aktardıktan sonra, bu konuda kesin bir yargıya varmak için eldeki kayıtların yetersiz olduğunu zikretmiş ve iki isim arasında bir tercihte bulunmamıştır."[40]

* * *

Cezmi Karasu, değişik kaynaklarda Osmanlı Devleti'nin kurucularının soy kütüğünü derlemiştir:

"Eldeki en eski Osmanlı kroniği sayılan Ahmedî'nin eserlerinde jenealojik (soykütük-bilimsel) bilgi olarak "Gök Alp (koluna mensup) Oğuzlardan çok kişinin Gündüz Alp ve Ertuğrul ile birlikte Konya'dan Sultan Yüki'ne (kaynaklarda Sultan Öyüğü veya Sultanönü şeklinde de geçen bu isim bugünkü Eskişehir ve yöresini ifade etmektedir) geldikleri" yolunda bir kayıt bulunmaktadır.

40 Cezmi Karasu, "Osmanlı Vekâyinamelerindeki Soykütükleri Hakkında Notlar", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

Şükrullah verdiği kayıtta Kızıl Buğra oğlu Kaya Alp oğlu Süleyman Şah oğlu Ertuğrul'u Oğuz oğullarından birisi olarak tanımlar. Şükrullah'a göre Osmanlı soykütüğünün başında Nuh oğlu Yafes oğlu Kayı Han oğlu Kara Han oğlu Oğuz oğlu Gök Alp vardır ve kırkbeşinci göbekte Ertuğrul'a ulaşmaktadır. Eserinin başında zikrettiğine göre Şükrullah 1449 yılında Sultan II. Murad tarafından Karakoyunlu hükümdarı Mirza Cihanşah'a elçi olarak gönderilmiştir. Orada Mirza "tarih okuyucu" Mevlana İsmail'e Uygurca Oğuzname okutturarak Osmanlıların Oğuz Han'a Gök Alp yoluyla ve Karakoyunluların da Deniz Alp yoluyla bağlandıkları için akraba olduklarını söylemiştir. İşte Şükrullah, Osmanlıları Gök Alp yoluyla Oğuz'a bağlayan kayıtları, Mirza'nın huzurunda okunan bu Oğuzname'nin etkisiyle eserine almış olmalıdır. Gök Alp yoluyla Oğuz Han'a bağlanma motifi ise bundan sonra artık bir gelenek şekline bürünmüştür.

Nişancı Karamanî Mehmed Paşa diğer kroniklerimize göre hayli farklı kayıtlar verir. Ona göre Ertuğrul Gazi'nin dedesinin dedesi Kayık Alp idi ki 21 göbekte Yafes'in oğullarından Oğuz'a ulaşırdı. Osmanlıların soyundan Anadolu'ya gelen ilk kişi Kayık idi. Yerine Sarkuk Alp bey oldu. Bunu ise Gök Alp ve Gündüz Alp izlediler ki Ertuğrul Gündüz Alp'in oğludur.

Eserinden Oğuz silsilesi hakkında oldukça bilgi sahibi olduğu anlaşılan Bayatlı Hasan diğer soykütüklerinden farklı olarak listesine aldığı kişiler hakkında adlarının nasıl konduğu, kaç yıl yaşadıkları ve kaç yıl hükümdarlık yaptıkları hakkında bazı kayıtlar düşmüştür ki bu kayıtlar şüpheli görünmektedir. Câm-ı Cem Ayin Osmanlı soyunu Gök Alp yerine Gün Alp'e bağlayan tek ve Kayı boyuna bağlayan ilk kaynağımız olup verdiği liste şöyledir: Ertoğrul-Süleyman Şah-Kaya Alp-Kızıl Buğa-Bay Temür-Ay Kutlug-Toğrul-Kara Batur-Sakur-Bulgay-Sungur-Tok Temür-Yasak-Çemendür-Ay Kutlug-Toprak Han-Kara Han-Yasu-Yalvaç-Bay Beg-Toğrul-Toğmış Beg-Küçi Beg-Ortuk-Kurtarı Beg-Çek Temür-Turaç-Kızıl Buga-Yumak-Baş Buğa-Çamur Han-Bay Soy-Sevinç-Çar Buğa-Kurtulmış-Korçak Han-Balçık Han-Kumaş

Han-Kara Oğlan-Süleyman Şah-Kokulu-Bozdoğan-Bay Temür-Turmış Han-Kayı Han-Gün Han-Oğuz Han-Kara Han-Dip Tokuy-Bolcas (Türk)-Yafes-Nuh.

Aşıkpaşazade bize diğerlerinden daha farklı bir liste bırakmıştır. Er Dunrıl-Süleyman Şah-Kaya Alp-Kızıl Buğa-Bayıntur-Aykuluk-Toğar-Kaytun-Sunkur-Bakı-Suğar-Tok Temür-Basuk-Gök Alp-Oğuz-Kara Han-Ay Kutluk-Tuzak-Kara Han-Baysub-Karamarı-Kızıl Buğa-Yamak-Baş Buğa-Baybus-Sevünc-Çar Buğa-Kurtulmış-Karaca-Amudı-Karalu Oğlan-Süleyman Şah-Karahul-Karluğa-Yan Temür-Durmış-Çin-Maçin-Yafes-Nuh.

İdris Bitlisî eserinde şöyle bir liste sunmaktadır: Eruğrıl-Süleyman Şah-Kaya Alp-Kızıl Buğa-Bay Temür-Kanlığa-Tuğrul-Kara Yatu-Baysungur-Balgay-Sungur-tok Temür-Yasak-Hamide-Aklık-Dorlak-Kara Han-Tasu-Yalvac-Bay Beg-Tuğra-Toğmış-Güç Beg-Artuk-Kamarin-Çek Temür-Turah-Kızıl Buğa-Mak-Başua-Hormir-Baysu-Tuğra-Sevinc-Çar Buğa-Kurulmuş-Kor Had-Balçık-Kamas-Kara Oğlan-Süleyman Şah-Kara Halu-Burluğan-Bay Temür-Turmış-Gök Alp-Oğuz-Kayı Han.

Mehmed Neşrî'nin listesi -ki bu liste daha sonraki dönemler için gelenek oluşturmuştur- şöyledir: Ertuğrul-Süleyman Şah-Kaya Alp-Kızıl Buğa-Bay Temür-Aykutluğ-Tuğra-Karaytu-Sakur-Bulgay-Sunkur-Toktemür-Yasak-Çemendur-Aykutluğ-Turak-Kaz Han-Yasuv-Yalvac-Bay Beg-Tuğra-Toğmuş-Güç Beg-Artuk-Karatay-Cem Keymür-Turac-Kızıl Buğa-Yamak-Baş Buğa-Cumur Mir-Bay Suy-Tuğra-Sevinc-Çar Buğa-Kurtulmış-Korhav-Balcuk-Komas-Kara Oğlan-Süleyman Şah-Korhulu-Bozluğan-Bay Temür-Tortumuış-Gök Alp-Oğuz-Kara Han-Zib Bakoy-Bulcas-Yafes-Nuh.

Ruhî bize şu listeyi bırakmıştır: Ertuğrul-Seman Şah-Kaya Alp-Kızıl Boga-Bay Temür-Ay Kutlıga-Tuğra-Karayto-Sakur-Bolgay-Soykur-Buftumuz-Yasak-Cemendür-Aykutluk-Kazı Han-Yasu-Yalvaç-Bay Beg-Tugra-Togmış-Koç Beg-Artuk-Komarı-Cem Giymüz-Toraç-Kızıl Buga-Yımak-Baş Buga-Hamur-Baysu-Togra-Sevinç-Çar Buga-Korolmış-Korçad-Balçık-Komaş-Kara

Oğlan-Süleyman Şah-Korhulu-Bozlugan-Bay Temür-Türmiş-Gök Alp-Oğuz-Kazhan-Koyhan-İshak-Sam-Nuh.

Bazı kaynaklanmadaki soykütükleri eksiktir. Örnek olarak bunlardan Anonim Tevârih-i Al-i Osman Âşıkpaşazâde'ye yakın yarım bir soykütüğü vermekte ve bundan sonra otuzaltı batında Yafes'e ulaşıldığını kaydetmektedir. "...Hikayetde getürmişlerdür kim, nesl-i Osman Gazi bin Ertuğrul bin Süleyman Şah Gazi bin Kaya Alp bin Kızıl Boğa bin Bayıntur bin Aykutluk Aga bin Togan bin Kaytun Baysunkur bin Bolgay bin Sogancak Aga bin Toktimur bin Yasık bin Gök Alp bin Oğuz bin Karahan bin Kutlucak Aga bin Tozak Ali. Hazâ otuzaltı nefredür ced be-ced ibn Yafes'e çıkınca, kim Nuh oghdur, ol nesilden ced be-ced Acem vilayetinde padişahlar idi..."

Hadîdî soykütüğü kaydı olarak sadece Osman Bey'in babası olarak Ertuğrul ve dedesi olarak da Süleyman Şah'ın isimlerini vermektedir.

Osman Bey dönemine ait en geniş bilgilere yer veren İbn-i Kemâl'in eserinde de tam bir soykütük listesi yer almaz. Ancak müellif Reşidüddin'in Oğuz geleneğine ilişkin kayıtlarından alıntılar yapmaktadır. Kitabı yayınlayan Şerafettin Turan İbn-i Kemâl'in bu tavrını "...müellifin diğer kaynaklardaki listeleri beğenmediği, kabul etmediği; kendi eserine böyle bir listeyi almamakla da soykütük düzenlemeyi üstü kapalı bir şekilde de olsa eleştirmiş olduğu..." şeklinde yorumlamaktadır.

Lütfi Paşa ise kitabında tam bir liste vermemekte ve Osman Bey'in ceddine ait olarak şu kaydı düşmektedir: "Tevarihlerde getürmüşler ki nesl-i Osman Gazi b. Ertuğrul b. Süleyman Şah Gazi al-i haza cedberced otuz altı nefedir yafes'e çıkınca tevarihlerde meşhurdur..."

Eserini Fatih'in veziriazamı Mahmud Paşa adına kaleme alan Enverî hayli farklılıkları bulunan bir Osmanlı soykütüğünden bahseder: Oğuz Tümen Han-Kızı Turunç Hatun-Oğuz Süleyman Han-Cemşit Han (Kayı Han)-Tuğrul Han-Çalış Han-Ermiş Han-

Gazan Bey-Süleyman Bey-Şah Melik Bey-Gündüz Alp-Ertuğrul Bey-Osman Bey.

XVI. yüzyılın başında artık resmi bir gelenek şeklini alan bu soykütük listeleri daha sonraki eserlerde de yer almaktadır."[41]

41 C. Karasu, a.g.m.

ONUNCU BÖLÜM

Ertuğrul Gazi'nin Hikâyesi

Ertuğul'un aşireti Aras-Pasinler vadisinde yaşarken İran ve Azerbaycan'a Moğol istilâsı (1220) üzerine Ankara güneyinde Karaca-Dağ bölgesine göçer. 1222'de I. Alaeddin Keykubat 1220-1237) İznik Laskaridlerine karşı gaza için Ankara'ya, oradan Uc bölgesi Sultan Öyüğü'ne (Eskişehir yakınında) gelir. Ertuğrul, Karaca-Dağ'dan Alâeddin'in ordusuna akıncı olarak katılır, Eskişehir yakınında Karacahisar'ı kuşatırlar, Mogolların akını (1222) üzerine Alâeddin Konya'ya döner, Ertuğrul'a, Uc'un en ileri bölgesinde Söğüd'ü, gazâ akınlarına devam etmesi için yurd verir. Ertuğrul, oğulları -Savcı ve Gündüz beylerle buraya yerleşir.

Halil İnalcık, Ertuğrul Gazi'yi "Alâeddin Keykubad'ın akıncıbaşısı" olarak adlandırır:

Bugüne kadar tarihlerde Osman'ın babası Ertuğrul'un Sultan Alâeddin'in bir savaşına katıldığı, Sultan'ın ona Söğüd'ü yurd verdiği kabul ediliyordu. Bu Alâeddin, Selçuklu hanedanından olan üç Sultan Alâeddin'den hangisi ve savaş hangi savaştır, kesinlik kazanmamıştı. Öte yandan Selçuklu tarihi üzerinde yazılmış son araştırmalarda I. Alâeddin'nin Laskaridlerle (Bizanslılarla) savaşları hakkında herhangi bir kayıt yoktur.

Ertuğrul'un I. Alâeddin Keykubad ordusunda hizmet ettiği ve Söğüd'ü de ondan yurd aldığı hakkında Osmanlı rivayetleri arasında en güvenilir ayrıntılı bilgileri, Ruhî Tarihi'ndedir:

1. "Türkistan vilâyetinde kefere-i Tatar hücum itmeğe başladı" (Cengiz Han İran'da Harezm Celâleddîn'e karşı 1220'de saldırdı).

2. "Tâife-i Oğuz'dan bazısı ki begleri Kayı Han neslinden idi" (Bu iddia ve bu soykütüğü 1440'a doğru Yazıcızâde Ali'nin yazdığı *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*'tan alınmadır.

3. Ertuğrul aşireti ile gelüp Ahlat şehri nevâhisinde temekkün itdiler.

4."Çün kefere (Moğol) hücumu ziyâde oldı, andan dahi göçüp Rûm diyarına geldiler Mukaddemleri Ertuğrul idi."

5.Ruhî'nin kaynağında Selçuklu sultanı I. Alâeddin'e ait bilgi veriliyor, Ertuğrul'un "ne veçhile müntesib" olduğu üzerinde bir ilâve yapılıyor.

6."Bundan gayrı bazı tevârih şöyle getürmişler" kaydıyla Ertuğrul'un Batıya göçü rivayeti eklenir. Buna göre Ertuğrul, "üç yüz kırk (340) nefer kişisiyle terk-i Türkistan idüp Selçukîler ile bile Rum'a (Anadolu) gelip Rum'da Karaca Tagı ihtiyar idüp." (Haritalarda Ankara'nın güneyinde bir Karacadağ vardır.)

7. "Sultan I. Alâeddin Keykubad bin Keyhusrev (1220?-1237) (...) culûs itdi (...) Tatar ile musâlaha olunup (...) birkaç yıl sulh mukarrer olup"

8. Sultan Alâeddin bu esnada gaza niyetine leşker cem idüp Konya'dan kalkıp günlerden bir gün Sultan-Oyüğü'ne konmış idi, meğer Iys (Oğuz Han soykütüğünde Koy Han) evlâdından Ertuğrul, Sultan Alâeddin'in gazaya gitdüğün işidüp cümle cemaatiyle göçmel kalkup gelüp Sultan-Öyüğü'nde Sultan Alâeddin hizmetine yetişüp mıkdârınca pîşkeş çeküp Sultan bunu hayli hoşça görüp akıncı-başı kıldı". "Ertuğrul, oğlu Saruyatı'yı Sultan Alâeddin'e gönderdi ki, bize dahi yurd gösterün, didiler. Sultan dahi bunların gelmesinden be-gâyet ferah" olup Karaca (hisar) ve Bilecük tekvuru sultana muti olup haraç virürler idi, ol iki hisârun aralığı-kim Sögüd'dür-, anı yurd gösterdiler".

9. "Ertuğrul çün çeribaşı olup çeri çeküp hayli köyler ve kendler urup ve iller gâret idüp baş baş diri kâfirler ve mâl-i ganîmeder getüre başladı, ol sebebden sultan Alâeddin ikdâm-i tâm idüp Sâhibün Karahisarı (doğrusu Neşrî'de Karacahisar) üzerine düşüp Karahisarı

(Karacahisar'ı) muhasara idüp kıble tarafına Ertuğrul'ı kodı. İttifak (o sırada) ol cânibden hayli savaş olup kefere be-gayet âciz ve fürü-mânde olup âmân dilediler ki harâc üzerine musâlaha oluna" (Laskaridlere karşı 1222-1230 savaşları).

10."Amma Sultan Alâeddin rıza göstermeyüp dururken nâgâh haber geldi ki, Tatar 'ahdin sıyup yine yağı olup Rûm vilâyetin tamâm yakup yıkup gâret itdi. Çün bu haber Sultan Alâeddin sem'ine yetişdi" (İlk Moğol saldırısı 1223'te Cebe ve Sübödey alanıdır).

11."Sultan bunı savâb gördi ki bazı çeri ile Ertuğrul, bunda Karahisar (Karacahisar) üzerinde koyup sâyir leşkerıyle Konya'ya yetişe, vüzerâ hem bu re'yi hoş görüp bir mıkdâr yarar âdem ile Ertuğrul'ı çeribaşı diküp Karahisar (Karacahisar) üzerinde koyup kendüler yine Konya canibine gitdiler".

12. "ittifak Sultan Alâeddin devletile Konya'ya yetişdüği demde Tatar Leşkeri dahi o tarafdan yetişüp iki leşker buluşup mukabil ceng itdiler. Ve bu cânibde Ertuğrul dahi cidd ü cehd idüp sa'y-i belig-birle Hudâ fırsat virüp Hisarı (Karacahisar) feth itdi ve az zamanda dahi hayli [yerler] feth itdi".

Burada Selçuklu tarihi üzerinde bazı ayrıntı verilir, arkasından Oğuz boylarının Osman beyi Han seçimine dair Yazıcızâde'nin rivayeti eklenir:

"Bu esnada Uc tarafından haber vardı ki, Kayı'dan Ertuğrul oğlu Osman Beg'i ucdağı Türk begleri derilüp Kuriltay, ya'nî büyük cem'iyyet ve sohbet idüp Oğuz töresi üzere Han dikdiler, (...) Uc'dağı Türk begleri ki Oğuz'un her boyundan anda cem'olmuşlardı, (...) Osman Beg katına geldiler, meşveret kıldılar, ayıtdılar ki Kayı Han hod mecmuı Oğuz boylarının Oğuz'dan sonra ağası ve hanı idi, (...) siz han olun (...) didiler"

14.Burada Ruhî başka bir rivayeti nakleder:

"Amma bazi tarihde bu dahi gelmişdür: Nice ki tayife-i Oğuz Turandan İran'a ubûr itdükden sonra ol taifeden Emir Osman Gazi (Ertuğrul) kabilesi nice zamandan sonra bilâd-i Ermeniyye'den

Ahlat nâm şehir nahiyesinde sakin olmuşlardı, ama ol zamana denli ki Moğol askeri Irak'a ve Azerbaycan'a müstevli oldı, andan sonra Emîr Osman Gazi (Ertuğrul) kabilesi ehl ü iyâl ve mâl ü menâl birle bî-ittifakihim ol diyarı terk idüp göçmeli kalkup gelüp diyâr-i Rûm'da Ankara kurbinda Karaca-Tağ'da tavattun itdiler; ol hînde reislerine Kabak (Kubuk) Alp dirlerdi, ba'de müddetin ol aradan irtihâl idüp Ca'vlık (?) adlı yere geldiler. Ol aradan Kabak Alp müteveffa olup yerine oğlı Merkûk (Sarkuk) Alp (...) Kara-Oyük adlı mevzi'de fevt olup (...) oğlu Gökalp otıurdı. Ol dahi Şarabhâne nâm yirde fevt olup yerine oğlu Gündüz Alp oturdı. Bunlar küffar-i melâîn Ucuna harbe ve gazaya meşgul ol-dılar. Sögüd nâm mevzi kurbında Saray adlu yirde Gündüz Ap fevt olup yirine oğlı Ertuğrul oturdı. Begâyet bahadır ve yüreklü kişiydi".

Bu rivayette Ertuğrul'dan önce Kabak (Kubuk), Sarkuk ve Gökalp'ın boy beyleri olduğu kaydı önemlidir.[42]

Ruhî'in bu rivayetini, Neşrî Tarihi'nde de verilmiştir. Âşıkpaşazâde ise, bu rivayeti Osman zamanına nakledip ve kısaltmıştır.

Başka bir rivayete göre, aşiret Sürmeli-Çukur (Araş vadisi) veya Ahlat'tan Ankara civarında Karaca-Dağ'a göçmüş, orada Ertuğrul'un ataları Kubuk ve Sarkuk idaresinde bir süre kalmışlar, I. Alâeddin Laskaridlere karşı gaza için Ankara'ya geldiğinde (1222), Ertuğrul akıncı olarak Sultanın ordusuna katılmış, Karacahisar kuşatmasında bulunmuş, Moğol Cebe ve Söbüdey'in 1223 alcını üzerine Alâeddin Konya'ya dönmeye karar vermiş, Ertuğrul'a en ileri Uc bölgesinde Söğüd'ü kışlak merkez, Domaniç'i yaylak tayin etmiştir.

* * *

Halil İnalcık, Ertuğrul Gazii'ye dair bilgileri şöyle sıralıyor:

A. Ertuğrul, daha doğrusu onun ataları, aşiretleriyle Sürmeli-Çukur (Araş nehri vadisi) veya "Ermeniyye" ta raflarında dolaşıyor,

42 Halil İnalcık, "Ertuğrul Gazı'nın Gerçek Hikâyesi", *NTV Tarih*, S. 15 (Nisan 2010).

Azerbaycan'a Moğol akınları sonucu Anadolu içerilerine göç etmek zorunda kalıyorlar.

B. Ertuğrul veya ataları 340 kişilik boyları ile Ankara civarında Karaca-Dağ bölgesine gelip yaylayıp kışlamaya başlıyor.

C. Sultan I. Alâeddin Keykubad (1220?-1237), Bizanslılarla (Laskaridler) savaşmak üzere 1222-1230 döneminde çeşitli zamanlarda Ankara'ya ve Sultan-Öyüğü'ne geliyor.

D. Rivayette Ertuğrul, Karaca-Dağ'dan Alâeddin'in ordu suna akıncı olarak katılıyor, Eskişehir-Karacahisar bölge sine geliyor, Sultan ile Karacahisar kuşatmasına katılıyor. Laskarid ordusuyla bu savaş tarihî bir gerçektir.

E. Alâeddin, Celâleddin'e karşı (Yassı-Çemen Savaşı, 1230) ve Moğol akını sonucu (1230) Laskaridlerle barı yapmak ve Doğu Anadolu'ya hareket etmek zorunda kalıyor.

F.Sultan Alâeddin, Ertuğrul'a veya atalarına, Bizans sınırında Uc'da Yukarı-Sögüd'ü (bu Sögüd değildir) kışlak, Domaniç (Domaliç)'i yaylak veriyor, bu Uc'da Ertuğrul gaza akınlarına devam ediyor, Alâeddin Konya'ya dönünce Karacahisar elden çıkıyor, Ertuğrul, Sultan Alâeddin çekilince yerli tekfurlarla uzlaşıya gidiyor.

G. Ertuğrul'un Uc gaziliği döneminde oğulları, Saru-Yatı (Savcı) ve Gündüz Beg'e ait tarihî-topografik veriler haritalarda mevcuttur.

H. Yazıcızâde, Oğuz Han-Kayı Han rivayetini eklemiş, buradan hanedanın Kayı aşiretinden olduğu teorisi çıkmış ve hanedanca benimsenmiştir.

İznik Laskaridleri İznik Rum İmparatorluğu'nda Laskaridler İznik'ten ziyade lzmir-Nif (Nyphaeum) bölgesinde oturmakta idiler. Bu bölgenin zengin tarım ürünleri ve İtalya ile aktif ticareti onları bu tarafa çekmekte idi. j. Langdon'un araştırmalarına göre İznik Rum imparatoru Yuannis III. Ducas Vatatzes hagiograflk edebiyata geçmiş, Türklere karşı ilk başardı savaşı, Poemanenum (Akşehir)'in zaptı olarak anılır. O, yalnız Lydia'da değil, Güney Bithynia'da birçok kaleleri ele geçirmiş, Uc (sınır boyu) Meandre

(Menderes) ve başka bölgelerde Selçuklu Uc gazilerine karşı savaşa girişmiştir. Yunannis III. Vatatzes Basileus (Fasilyus), Selçuk Uçlarına karşı seferleriyle Laskaridler tarihinde özel bir yer tutar.

İznik Rum imparatoru Yuannis III. Ducas Vatatzes (1222-1254), 1225-1231 döneminde Büyük Menderes'ten Eskişehir Selçuklu sınırına kadar Türklere karşı saldırı politikası güttü. Mücadele, Kastamonu'dan Eskişehir-Karacahisar'a ve Menderes vadisine kadar geniş bir cephede cereyan etmiş ve I. Alâeddin Keykubad ordusuyla Ankara-Eskişehir bölgesine gelerek 1222'den 1230'a kadar ona karşı savaşlar yapmıştır. Selçuklu tarihçilerinin habersiz kaldıkları bu savaşlar, Ertuğrul'un Eskişehir ilerisinde Yukarı-Söğüt, Uc (serhad) bölgesinde yerleşmesiyle doğrudan doğruya ilişkilidir.

I. Alâeddin Keykubad, Selçuklu devletinin güney ve batısında Bizans'ın egemen olduğu bölgelerde fetihler yapmaya ve Uc (sınır) bölgelerine Türkmen aşiretlerini yerleştirmeye önem veriyordu. Alâeddin, Kilikya Ermenilerine karşı Afşar Türkmenlerini Toroslar Ucuna yerleştirdi. Kendisi, 1222 veya 1223'te Kalonoros/Alâiyye (Alanya) kalesini fethetti. Bizans tahtına çıkan Yuannis III. Vatatzes bir yandan Batı Anadolu'da Menderes vadisinde, öte yandan Bithynia'da, Türkmen alanlarını durdurmak göreviyle karşı karşıya bulunuyordu. Onun, İstanbul'u geri alma girişimini sonraya bırakarak, 1222 ve 1223'te Türkmenlere karşı harekete geçmiştir.

Kastamonu, Gerede, Bolu ve Devrek 12. yüzyılda Selçuklu egemenliği altına geçmiş görünmektedir. Sinop, 1214'te Sultan I. Izzeddin Keykâvus tarafından fetholunmuştu. Ankara-Kastamonu arasındaki bölgede yüz bin çadır tahmin edilen büyük bir Türkmen grubu yerleşmiş bulunuyordu, yer adlarının gösterdiği gibi bunlar arasında Kayı aşireti kolları vardı.19 Türkmenlerin başındaki Çoban ailesi, bölgenin fethinde öncülük etmiş ve Selçuk sultanları tarafından bu bölge, Kastamonu merkez olarak Emir Çoban'a "Sipehsâlâr-i Diyâr-i Uc" olarak bir menşurla tevcih edilmiştir.

Moğol saldırıları (1220-1230) sonucu, bu dönemde Orta Asya, İran ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya büyük bir Türkmen göçü başlamıştır. Osmanlı rivayetleri, Ertuğrul Türkmenlerinin Aras vadisi-Pasinler ve Ahlat'tan Ankara Karaca-Dağ bölgesine göçünü, Moğol istilâları ile ilişkilendirmektedir.

Osmanlı rivayetinde şu sözler Alâeddin'in Laskaridlere (Bizanslılara) karşı gaza için Ankara-Sultan-Öyüğü bölgesine gelişine atıf yapmaktadır:

"Sultan Alâeddin bu esnada gaza niyetine Leşker cem idüp Konya'dan kalkup günlerden bir gün Sultan-Öyügi'ne konmuş idi. Meğer Iys oğlu evlâdından Ertuğrul, Sultan Alâeddin'in gazaya gitdigün işidüp cümle cemâatiyle göçmel kalkup gelüp Sultan-Öyüği'nde Sultan Alâeddin hizmetine yetişüb mıkdarınca pîşkeş çcküp Sultan bunu hayli hoş görüp akıncı-başı kıldı".

Yazıcızâde Ali'nin (II. Murad devri) İbn Bîbî'den çevirisine yaptığı ilginç bir ilâve, Osmanlı tarihi bakımından incelenmeye değer. Yazıcızâde'ye göre "Sultan Alâeddin Sultan-Öyüğü ne geldi, kâfirler kendisine saldırıda bulunduklarından Uc'a gitti. Derken ona Tatarların geldiğine dair bir haber geldi. Uc'un idaresini Hüsameddin Bey'in oğullarına ve Kayı beylerinden Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gökalp'a havale etti".[43]

* * *

Hakan Yılmaz, Halil İnalcık'ın son tespitlerini de göz önünde tutarak Ertuğrul Gazi'nin Bitinya'daki fetihlerinin tarihî açıdan tespitini öyle yapar:

Batı Karadeniz, Ege ve Bithynia'daki Türkmen akınlarını önlemek ve İstanbul'un Latinler tarafından işgali üzerine, İznik çevresine sıkışan devletini bu coğrafyaya doğru genişletmek isteyen John Doukas Vatatzes, Suriye'li tarihçi İbn-i Nazif'in kayıtlarından ve Bizans kroniklerindeki atıflardan açıkça anlaşıldığına göre;

43 Halil İnalcık, a.g.m.

Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykûbâd'la 1222-1231 yılları arasında, dokuz yıl boyunca aralıksız sürecek sınır savaşlarını başlatmıştı.

Cengiz Han'ın 1220'de Cebe Noyan ve Sebütey Bagatur kumandasındaki ordusunu İran'a gönderip onlara burayı yakıp yıkmalarını emrettiği sırada, Ertuğrul Gazi'nin dedesi "Kayı" ya da "Kayık" (İbn-i Bîbî'de: "Kayır") Han, beraberindeki çeşitli boylara mensup elli bin kişilik konar-göçer Oğuz aşiretiyle birlikte, Isfahan yakınlarındaki Mâhân ovasından göçerek Eyyûbîler'in hâkimiyeti altındaki Ahlat'a yerleşmişti. Bayatî'nin "Oğuz-nâme" kaynaklı rivâyetine göre, burada emirlik kabul etmeyip Melik Eşref'in hizmetinde siyâsî ve askerî başarılar kazanan Kayı Alp'in Eyyûbîlerle yakın ilişkisi, Celâleddîn Harzemşah'ın 1229'da Ahlat'ı işgâline kadar devâm edecekti.

Moğol akınları İran'ı kuşatmadan kısa bir süre önce Selçuklu tahtına oturan Alâeddin Keykubad da, sultan olur olmaz Eyyûbî hükümdarı El-Melikü'l-Âdil'in kızıyla evlenmiş ve bu devletle siyasî ve askerî yönden sıkı bir ilişki içine girmişti. Bu tarihlerde bir Eyyûbî şehri olan Ahlat'a yerleşen Kayı Alp'le, iki oğlu Gündüz Alp, Gök Alp ve torunu Ertuğrul'un, Sultan Alâeddin'le ilgi ve irtibâtı bu tarihlerde başlamış gözük- mektedir. Sultan Alâeddin'in Bithynia'daki fetihlerini kaydedenin, El-Melikü'l-Âdil ve El-Melikü'l-Eşref'in sarayında kâtiplik ve vezirlik yapmış bir Eyyûbî tarihçisi olması da bu noktada anlam ve önem kazanır. Alâeddin Keykubad'ın, çağın diğer kaynaklarında atlanan Bithynia seferini ayrıntılı bir biçimde tâkip eden ve eserine titizlikle kaydeden İbn-i Nazîf'in bu savaşlara duyduğu yakın ilginin de, Kayı Alp efrâdının -kuşkusuz sarayın bilgisi dâhilinde- Selçuklu Sultanı'na yardıma gitmesinden kaynaklandığı ve müellifin eserindeki bilgileri bu sırada, olayların görgü şahitlerinden sıcağı sıcağına aktardığı anlaşılmaktadır.

Genç Sultan Alâeddin, Cengiz'in İran'ı tehdit eden ilk saldırısını işitince büyük bir telâşa kapılmış ve olası bir sınır saldırısı ihtimâlini gözününde bulundurarak Konya surlarını ve Sivas kalesini hemen onartmıştı (1220-21). Bu onun, Tatar akınlarına karşı aldığı ilk ve en önemli tedbir olmuştur. Onun

Vatatzes'le savaş için Bithynia ucuna yerleşmesi ve Ertuğrul Gazi'nin Gündüz Alp ve Gök Alp'le birlikte ona yardıma gelmesi de bu tarihten bir yıl sonra, 1222 yılı başlarında gerçekleşecektir. Bu seferlerin bir parçası olarak, aynı yıl içinde Emîr Hüsameddin Çoban'ı gemilerle, Kefe yakınlarındaki Suğdak'ı fethe gönderen Sultan Alâeddin, bu sırada Cebe ve Sebütey'in de Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan üzerinden buraya doğru yöneldiklerini haber almış (1222-1223) ve paniğe kapılarak tekrar Konya'ya dönmek zorunda kalmıştı. İbnü'l-Esîr bu ikinci akın sırasında Tatarlar'ın, Karadeniz sâhilini yağmalayarak Bulgaristan kıyılarına kadar ilerlediklerini kaydeder; Osmanlı rivâyetleri de tam bu sırada bâzı Tatar gemilerinin Ereğli (Herakleia) sâhiline doğru sokularak denizden taarruza yeltendiklerine işâret eder. "'Osmân Tarihi" ve Enverî'nin kaynağı olan Semerkandî rivâyetine göre, taarruz sırasında Gündüz, Ertuğrul ve Gök Alp Bartın-Ereğli kıyı havzasındadır; Ereğli sâhiline çıkmaya çalışan Tatar birlikleri burada Ertuğrul'un ve yakınlarının şiddetli müdahalesiyle karşılaşır. Tatarlar'ı denize dökerek büyük bir başarı kazanan Kayı (Kayır) Han efrâdı, bundan sonra kuzeydoğu sâhili yönünde kıyı boyunca ilerlemiş ve Bartın'a (Parthenia) 17 km. uzaklıkta eski bir Ceneviz kalesi olan Güzelcehisar'ı fethetmişlerdir.

Bayburt'lu Osman'ın kullandığı çok eski bir rivâyete göre, Bithynia'da Vatatzes'le çarpışırken bir taraftan da Tatar akınlarını sürekli kontrol altında tutan Sultan Alâeddin, 1225'te Kayı Alp oğullarına fethettikleri bölgeyi iktâ olarak vermiş ve Ertuğrul'u ordusunun başına kumandan olarak tâyin etmişti. İbn-i Nazîf'in açıkça işâret ettiği üzre; bu tayini, Ertuğrul'un Söğüt ve Karacahisar gibi büyük Rum kalelerini fethi ve Ermeni Derbendi'ni aşarak İnegöl'ü sıkı bir yağmadan geçirişi tâkip edecektir. Özgün kaynağın Şükrullah ve Karamanî versiyonunda belirtildiğine göre, Ertuğrul Gazi burada "iki yıl, üç ay, dört gün" gazâ faaliyetlerine devam ettikten sonra, Emir Çoban'ın Suğdak'tan dönüşünü müteakip bölgeden ayrılacak ve yeni gazâ girişimleri için Amasya-Sivas-Kayseri havzasına doğru yol alacaktır. Bu tarih, İbn-i Nazîf'in

ifâdesiyle: "sekiz gün kuşatmadan sonra Laskaris'in (El'Aşkarî) büyük bir kalesinin ele geçirildiği, ancak daha sonra yine elden çıktığı" 1228 yılına rastlar.

İbn-i Nazîf'in bundan sonraki kayıtlarından, bir yıl sonra (1229) Ankara-Eskişehir bölgesinde çatışmaların kızıştığı, bu sırada muhtemelen Karacahisar'ın da elden çıktığı ve Sultan Alâeddin'in bu yüzden Ankara emîri Seyfeddîn Kızıl Bey'i cezâlandırıp zindana attırdığı anlaşılmaktadır.[44]

* * *

Hakan Yılmaz, yeni bilgiler ışığında Ertuğrul Gazi'nin Boğa-öyüğü Savaşı'nı ele alır:

Ertuğrul Gazi 1227'de fütûhât bölgesinden ayrıldığı sırada, Bithynia sınırında uç yönetimi Sultan Alâeddin tarafından, Söğüt'e yerleşen Ertuğrul'un amcası Gök Alp'e tevcih edilmişti. Bu tarihten sonra Ertuğrul Gazi, Sivas'ı çevreleyen Erzincan-Kayseri- Amasya havzasında askerî faaliyetlerini sürdürmeye devâm ederken, Çarmagon Noyan'a bağlı küçük bir Tatar ordusunun sınırdaki Selçuklu uc kuvvetlerini basıp İbn-i Râhat kervansarayına kadar geldiklerine, hatta öncü birliklerinin tarihî İpek Yolu ve Yabanlu Pazarı'nın kuruluş güzergâhına çok yakın bir noktada bulunan bu stratejik bölge üzerindeki "Hevük kalesi"ne kadar ilerlediklerine şâhid olacaktır.

1231'de meydana gelen bu Tatar saldırısı, Selçuklu tarihçisi İbn-i Bibî'nin ve çağdaş Sûriye'li tarihçi İbn-i Nazîf'in kayıtlarına açıkça yansımıştır.

İbn-i Nazîf 1231 yılı vak'alarını aktardığı kısımda, Sultan Alâeddin'in dokuz yıllık Bizans seferini kaldırmasına ve imparatorla barış yapmasına sebep olan bu Tatar akınını şu ifâdelerle kayıt altına almıştır: "Onda [629/1231'de] sâhibü'r-Rûm ['Alâüddin] El'aşkarî [Laskaris] ile sulh yaptı ve Tatar'ın hurûcu sebebiyle onun

44 Hakan Yılmaz, "Ertuğrul Gâzî'nin Bithynia'daki Seferleri ve Sivas'ta Moğollar'a Karşı Kazandığı "Boğa-öyüğü Zaferi" -1-" , *Hakikat -Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 17, S. 201 (Haziran 2010).

beldelerinden çok mal topladı." İbn-i Nazîf'in bu kaydından, Sultan Alâeddin'in Vatatzes'e kalelerini yüklü bir haraç karşılığında iâde ettiği anlaşılır ki, Bilecik ve Karacahisar tekfurlarının daha sonraki yıllarda Selçuklu sultanına "mutî olub harâc verdiklerini" gösteren Osmanlı rivâyetleri bunu doğrulamaktadır. Bithynia'daki Türkmen akınlarına son veren bu antlaşmanın Doukas'a yüklediği ağır yükümlülükler yalnız bununla sınırlı değildi. Bir görgü tanığı olan Dominik'li rahip Simon de Quentin'in izlenimlerinden, Vatatzes'in bu antlaşmadan sonra bir Selçuklu vasalı durumuna düştüğü ve 1243 Kösedağ Savaşı sırasında Zara yakınlarında konuşlanan Gıyâseddin'in ordusuna katılmak üzre bir miktar asker gönderdiği anlaşılmaktadır.

Çağdaş Selçuklu tarihçisi İbn-i Bibî'nin kayıtları, Gürcü kraliçesi Rosudan'ın tahrikiyle 1231'de Çarmagon Noyan komutasındaki Moğol ordusu tarafından düzenlenen bu Tatar akını hakkında, Osmanlı rivâyetlerindeki dağınık bilgileri toparlayacak ve belirsizlikleri aydınlatacak çok önemli ayrıntılar içerir.

Onun bu rivâyetinin Yazıcızâde'deki tercümesi şöyledir:

"Tis'a ve 'ışrîn ve sitte-mî'e (629/1231) yılında bir bölük Moğol çerisi ki, başları Çarmagon Noyan'dı; Sîvâs nevâhîsine, Ahmed-i Râhat kârvân-sarâyına degin ılgâr idüp urdılar ve çokluk halâyık-u tavâr esîr-ü katîl ve bürde-vü gâret kıldılar. Çün bu haber Sultan sem'ine irişdi, munfa'il-ü muztarib oldı; fi'l-hâl Kemâlü'd-dîn Kâmyâr'a buyurdı ki: 'Kapudağı hâzır çeriden ve haseki kullardan ve mülâzımlardan yarâğ-u 'iddet tamâm alup 'azîmet ide ve şöyle ki muktezâsıdur, Âyet ve kifâyetdür, bu nâyirenüñ teskîn ve bu vâkı'anuñ def'ini takdîm kıla!..' Emîr Kemâlü'd-dîn revâne oldı; çün Sîvâs'a irişdi, Moğol'uñ karavulı mu'âvedet itmişlerdi. Çeri anlaruñ ardınca ihtiyât ve tefahhus ve istikşâf-ı muhâven-ü mükâmen kılup Erzenü'r-rûm'a degin vardılar."

Bayatî'de "Oğuz-nâme" kaynaklı bir bilgi bu Tatar saldırısı hakkındaki en orijinal ve ayrıntılı Osmanlı rivâyetini teşkil eder. Diğer kaynaklarda rastlanmayan ilginç bilgiler içeren bu rivâyette, tıpkı Selçuklu kaynaklarındaki gibi hâdisenin Sivas'ta gerçekleştiği

açıkça belirtilmiş ve çok önemli bir bilgi olarak, Ertuğrul'un birliği ile Çarmagon Noyan kuvvetleri arasındaki çatışmanın Hevük kalesi etrâfında meydana geldiğine işâret edilmiştir:

"Ertuğrıl Beg karındaşı ve 'aşâyir-ü kabâyilleriyle Sîvâs kurbına irişdükde, Hêvük kal'ası etrâfında Moğôl tâyifesi Rûm leşkerin basub Rûm çerisini münhezim itmek üzre iken, gavgâ-yı 'azîme rast geldükde Er-tuğrıl: 'Hemân uğurımuz cenge uğrayub çekilmek câyiz degüldür, 'ale'l-husûs leşker-i İslâm mağlûb olmağla i'ânet lâzımdur!' diyu Moğôl leşkerine hücûm idüb ve bir-kaç baş kesilüb ve dil alınub Tatar'ı kaçurdılar. Ve bi-izni'llâhi Te'âlâ kâfirleri şol deñlü kırdılar ki, katl olınan Moğôl Tatar'ınuñ hâşâ husseteynlerinüñ (hayalarının) dirisinden nâm içün bir sâyebân yapdılar ve geçüb altında oturdılar. Hâlâ Türkler ol yurda 'Taşaklu sahrâ' dirler."

Âşıkpaşazâde ve Neşrî'de Ertuğrul Gazi'nin bir Tatar birliğine müdâhalede bulunduğunu ve iki ordunun karşılaştığı ilk noktanın "Boğa-öyüğü" olduğunu gösteren belirsiz kayıtlar da bu tarihî bilgiler ışığında büyük bir değer kazanmaktadır. Hevük kalesine kısa bir mesâfede, Harmancık köyü yakınlarında gerçekten de "Boğa yokuşu" adında bir mevkii vardır. Rivâyetteki "Boğa-öyüğü"nün burası olduğu son derece açıktır.[45]

* * *

23 yıldır Bizans ucunda subaşı olan Gök Alp'in 1250'de kardeşi Gündüz Alp'le arasının açılması ve bir aylık bir savaşın ardından Gök Alp'in, muhtemelen zehirlenerek öldürülmesinden sonra, Ertuğrul sür'atle yürüyüp uçlarda âsâyişi temin etmiş ve yönetimi ister istemez, Kayır Hanlılar'ın en yaşlı vârisi olan babasına terk ederek iktâ alanı olan Erzurum'a geri gelmişti. 3 yıl sonra babasının da ölümü üzerine, Erzurum/Pasinler'e doğru ilerlediğini işittiği Sultan II. Alâeddin'den, oğlu Saruyatı/Savcı aracılığıyla Sivas'ta,

45 Hakan Yılmaz, "Ertuğrul Gazi'nin Bithynia'daki Seferleri ve Sivas'ta Moğollar'a Karşı Kazandığı "Boğa-öyüğü Zaferi" -2-" , *Hakikat -Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 17, S. 202 (Temmuz 2010).

babasından boşta kalan uç idaresinin bir beratla kedisine tevcih edilmesini temin etti (1253). İşte bundan sonra, vaktiyle Bithynia sınırında Domaniç, Söğüt ve Karacahisar gibi kaleleri kılıcıyla fethetmiş olan Ertuğrul Gazi, amcasından ve babasından miras kalan bu topraklarda; kardeşi Dündar'la oğulları Saruyatı ve Gündüz beraberinde olduğu hâlde, bir subaşı olarak Selçuklu merkezî yönetimine karşı itaatkâr, Bizans mahallî yönetimlerine karşı ise müsâmahakâr bir tutum içinde hareket etmiştir.

Orhan Gâzî'nin imamı İshak Fakih'in müşahedesine göre; Ertuğrul Gâzî bu zaman aralığında âdeta kendi kabuğuna çekilmiş ve devrin siyâsî kavga ve çekişmelerinden tamamen uzak kalmayı tercih etmişti. 1277'de zuhur eden Cimri isyânı sırasında, etrafındaki diğer mahallî yöneticiler merkezî yönetime baş kaldırırken, o 1279'da Sultanönü'ne kadar gelen II. Gıyaseddin Keyhusrev'e hediyeler sunup itaatini arz etmiş; hattâ bununla yetinmeyip, Selçuklu hânedânına bağlılığını göstermek için oğullarından birini onun hizmetine vermişti.

Bununla birlikte Bizans'ın doğu sınırını baştan başa tutmuş olan göçebe Türkmenler, uçlarda yoğun şekilde faaliyet gösteriyor ve sürekli fırsat gözetip uygun bir ortam bulduklarında kendilerine sınır olan Bizans yerleşkelerini ele geçirmekten de geri kalmıyorlardı.

Ertuğrul Gazi Söğüt'e subaşı olarak yerleştikten kısa bir süre sonra üçüncü oğlu Osman dünyaya gelmiş ve şecaatli ve enerjik yapısıyla kısa zamanda kardeşleri arasında sivrilmişti. O, babası Ertuğrul'un ölümü üzerine, Kayı ileri gelenleri tarafından Oğuz an'aneleri gereği subaşı olarak seçildikten sonra Bizans mahalî yönetimlerine karşı, ilk planda babasının hayatta iken uyguladığı "müdârâ" ya da "istimâlet" politikasını tâkip etmekte karar kılmış; aynı tarihlerde Selçuklu Sultanı'na başkaldıran Germiyanoğulları, Eşrefoğulları ve Karamanoğulları beyliklerinden kendi sınırlarına hudut olan Germiyan beyliğinin saldırgan tutumunu da sert bir müdâhale ile önlemek zorunda kalmıştı.[46]

46 Hakan Yılmaz, "Osman Gâzî'nin Bizans Sınırındaki İlk Fetihleri ve Germiyanlılar'la Savaşının Tarihî Delilleri (1)", *Tarihten Sayfalar - Hakikat Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 22, S. 253 (Ekim 2014).

Bizans tarihçisi Gregoras, başşehrin 1254'te yeniden İstanbul'a taşınması ve sınırların savunmasız kalması sonucu, Türklerin savunma mekanizması çöken Bizans'ın doğu sınırını kolaylıkla aşarak, Paphlagonia'dan Pamhylia bölgesine kadar uzanan Bizans arazilerine peşpeşe akınlar düzenlediklerini açıkça ifâde eder.

Âşıkpaşazâde ve Neşrî'nin, Orhan Gâzî'nin imamı İshak Fakih'e dayanan gelenekte, Osman Gâzî'nin 1287-1289 aralığında Bizans tekfurları ile çarpıştığı sırada Germiyanoğulları ile de savaştığı, hatta bu savaşlarda Selçuklu Sultanı ile işbirliği yaptığından açıkça söz edilmektedir. Osmanlı kroniklerinde tarihî açıdan hâlâ belirsiz birer vak'a olarak kalan bu bilgiler, Âşıkpaşazâde ve onu izleyen Neşrî tarafından ele alınmış; Âşıkpaşazâde Osman Gâzî'nin Karacahisar fethini Ertuğrul zamanındaki ilk fetihle karıştırdığı için 1223 ve 1231 Tatar akınlarıyla sentezleyerek, Neşrî ise iki fethi kesin bir çizgiyle birbirinden ayırt ederek yeniden kurgulamışlardır.

İshak Fakih, Karacahisar tekfurunun Selçuklu itaatinden çıkışını anlatırken, o sıralarda uçlarda otoritenin gevşemesinin asıl sorumlusunun Germiyanoğlu olduğunu, Selçuklu Sultanı'nın dilinden hikâye ederek: "Germiyânoğlı o garîbleri sevmez… Ekser ol kâfirlerüñ hareketi anuñ ihmâlindendür, ben hôd bilürin!" dediğine işâret eder.

İshâk Fakîh gibi, onunla aynı çağda yaşayan Bizans tarihçisi Georgios Pachymeres de Osman Gazi'nin ortaya çıkışını 1285-1292 yılları arasındaki olaylara odaklandırmıştır. Ünlü tarihçi bu tarihlerde Selçuklu Devleti'nde ortaya çıkan taht kavgaları, buna bağlı olarak meydana gelen Germiyan isyânı ve Emîr Yavlak Arslan'ın katli gibi uçtaki gelişmeleri, Osmân Gâzî'nin tarih sanhesine çıkışı ve uç beyleri arasında yükselişinde önemli bir aşama olarak görmüştü.[47]

47 Hakan Yılmaz, "Osman Gâzî'nin Bizans Sınırındaki İlk Fetihleri ve Germiyanlılar'la Savaşının Tarihî Delilleri (2)", *Tarihten Sayfalar - Hakikat Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 22, S. 254 (Kasım 2014).

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Kurucuların Yoldaşları

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ertuğrul Gazi, Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin yol arkadaşlarının da büyük rolü vardır:

Turgud Alp: Osman Gazi'nin en yakın silah arkadaşlarından biri idi. Osman Gazi Bilecik'in fethi ile meşgul olurken onu İnegöl'ü zaptetmek üzere görevlendirmişti. Turgud Alp süratle gelerek şehri kuşattı. Az sonra Bilecik ve Yarhisar'ı zapteden Osman Gazi de gelerek kuşatmaya katıldı ve gazilere yağma iznini verdi. Osman Gazi'nin de katılmasıyla daha da gayrete gelen gaziler kısa sürede İnegöl'ü zaptettiler (1299-1300). Kalenin tekfuru öldürüldü. Zira o, yıllardır Müslümanlara büyük eziyetler vermiş olup pek çok kimseyi de şehit etmişti.

Osman Gazi 1301-1302'de İnegöl'ün idaresini Turgud Alp'e verdi. Bundan dolayı İnegöl yöresi Turgud ili şeklinde anıldı. Uzun bir süre İnegöl'ün idaresinde bulunan Turgud Alp'in zaman zaman gaza hareketlerine de katıldığı anlaşılmaktadır.

Nitekim 1325'te Orhan Gazi ile birlikte Atranos'un fethine katıldı. Buranın fethini özellikle Osman Gazi çok arzu etmekteydi. Zira tekfurun babası Koyunhisar harbinde yeğeni Bayhoca'nın şehadetine sebep olmuştu. Orhan Gazi kale önünde göründüğünde tekfuru dağa kaçarak beklemeye başladı. Maksadı gazilerin çekilmesinden sonra tekrar dönerek kaleye sahip olmaktı. Ancak Orhan Gazi kendisini takip ederek tekfuru ve karşı koyanları ortadan kaldırdı. Kale halkına aman vererek yerlerinde kalmalarını sağladı. Burası o tarihten itibaren Orhaneli adıyla anılmıştır.

Turgud Alp bu zaferden sonra gazileriyle birlikte Bursa muhasarasına katıldı ve fetihte bulundu. Uzun bir ömür süren Turgud Alp İnegöl yöresindeki hal ehli velilerden Geyikli Baba'ya samimiyetle bağlı idi.

Saltuk Alp: Osman Gazi'nin sadık silah arkadaşları arasındadır. Tarihlerde ismine fazla rastlanmaz. Muhtemelen devamlı Osman Gazi'nin yanında bulunmuş olmalıdır.

Osman Gazi Sakarya vadisine sefere çıktığında ülkenin güvenliğini sağlamak üzere oğlu Orhan Gazi ile birlikte Köse Mihal ve Saltuk Alp'i görevlendirmişti. Gerçekten de fırsattan istifade etmek isteyen Çavdarlu Tatarları gelerek Karacahisar pazarını yağmaladılar. Bu sırada Eskişehir'de olan Orhan Gazi süratle gelerek yağmacıları Oynaşhisarı denilen mevkide yakaladı. Mihal Gazi ve Saltuk Alp'le birlikte eşkıya grubunu kısa sürede dağıttılar. Reisleri başta olmak üzere pek çoğunu da esir ederek Karacahisar'a döndüler.

Bursa'nın fethinde bulunan ve Osman Gazi'nin son nefeslerinde yanında olan Saltuk Alp'in adına, bu tarihten sonra kaynaklarda raslanmamıştır.

Aygud Alp: İlk fetihlerden itibaren Osman Gazi'nin yanında yer alan namlı yiğitlerden biridir. Nitekim Osman Bey 1301-1302'de hükmü altında bulunan beldeleri silah arkadaşlarına dirlik olarak verirken Aygud Alp'e de İnönü kalesini vermiştir.

Aygud Alp, muhtemelen uzun bir süre İnönü'nün idaresi ve imarı ile meşgul olmuştur. Onu son olarak İzmit'in fethinde görmekteyiz. Orhan Gazi 1327-1328'de uzun süredir gazilerin hedefi ve Akçakoca'nın da vasiyeti olan İzmit'i (İznikmid) almak üzere harekete geçmişti. O, kuşatmanın uzun sürebileceğini hesaplayarak denizden ve karadan gelebilecek bütün yardım yollarını kesmeyi amaçladı. İzmit o sırada Kayserlerin soyundan Belakonya adında bir prensesin yönetimindeydi. Yakınında bulunan ve Koyunhisar denilen kalede ise prensesin kardeşi Kalayun hüküm sürüyordu. Emrinde bulunan güçlü bir ordu ile sık sık Müslüman köylerine saldırıda bulunduğu gibi fırsat bulduğu zaman çevrede dolaşan

Türk sipahilerine de saldırmaktan da geri durmuyordu. Onun zararını ortadan kaldırmak ve muhasara sırasında yardımını engellemek isteyen Orhan Gazi, Aygud Alp ile oğlu Kara Ali'yi Koyunhisar'ın fethiyle görevlendirdi.

Kalayun kendisine sonsuz bir güven duyduğundan ve yıllardır Türklere karşı çarpıştığından teslim tekliflerini reddetti. Bir taraftan kalesini tahkim ederken diğer taraftan da bizzat muhariplerinin başında olarak kaleden Türklere ok yağdırmaya başlamıştı. Ancak daha savaşın başında göğsüne isabet eden bir okla vurularak, kale burcundan aşağıya yuvarlandı. Şaşkınlık içerisinde kalan müdafiler ne yapacaklarını bilemeyip kale kapısını gazilere açtılar. Böylece Koyunhisar neredeyse hiç savaşılmadan fethedilmiş oldu. Aygud Alp Kalayun'un kesik başını Orhan Gazi'ye getirdi.

Orhan Gazi bunu bir mızrak ucuna takarak İznik önüne dikti. Prenses Belakonya bu hali görünce derin bir üzüntü içerisinde hayatına dokunulmaması kaydıyla şehrin kapısını Türklere açtı.

Oğlu Kara Ali, kendi döneminde de pek çok fetihlere katılan namlı kumandanlardandır. Aygud Alp'in soyundan gelenler, devletin çeşitli kademelerinde önemli görevler üstlenmişlerdir.

Kara Ali: Aygud Alp'in oğludur. Osman Gazi'nin ilk fetihlerinden itibaren başarıları ile adından sıkça bahsedilen komutanlardan biridir.

1308'de Osman Bey'in emriyle Ulubat civarında Kite tekfuruna bağlı memleketlerden Galios/Alyos adasını zaptetmekle görevlendirildi. Kaleyi sulhen fetheden Kara Ali büyük kilisenin rahibini ailesi ile beraber Osman Gazi'nin huzuruna getirdi. Osman Gazi rahibin güzel kızını bu genç bahadırla evlendirdi.

Kara Ali aynı yıl Osman Gazi'nin Leblebici hisarı, Lefke, Çadırlı, Mekece, Akhisar ve Geyve'nin fethi ile neticelenen seferine iştirak etti. Geyve'den sonra Tekfur pınarı muhasara olunduğunda İlhanlı hükümdarı Olcayto Han'ın Çoban Bey idaresinde büyük bir orduyu Anadolu'ya sevk ettiği haberi alındı. Bunun üzerine Tekfur pınarının zaptını Kara Ali'ye bırakan Osman Gazi geri

döndü. Kısa bir müddet içinde Tekfur pınarını zapteden Kara Ali elde ettiği ganimetleri Osman Gazi'ye gönderdi. Hizmetlerine mükâfat olarak Tekfur pınarı ve çevresi bu genç bahadıra timar suretiyle verildi. Kara Ali bundan sonra idare ettiği bölgenin etrafını fethetmekle uğraştı. Geyve'ye tabl kalelerden Yenikale, Önde ve Yanıkçahisar'ı Osman Gazi'nin memleketleri arasına kattı

Orhan Gazi dönemindeki fetih hareketlerine de Kara Ali Bey'in aktif olarak katıldığı görülmektedir. Nitekim Koyunhisarı kalesini babasıyla birlikte fetheden Kara Ali, bu muzafferiyetle İzmit'in fethini de kolaylaştırmış oluyordu. Zira kardeşi Kalayun'un kesik başını gören İzmit kalesi kumandanı Prenses Belakonya, şehri Türklere teslim etti.

İzmit ve çevresinin fethi ile buralardaki muharip Rumların Hereke kalesine yerleştikleri ve burayı iyice tahkim ederek üs edindikleri haberi Orhan Gazi'ye ulaşınca burayı zaptetmek üzere Kara Ali Bey görevlendirildi. Süratle gelerek kaleyi kuşatan Kara Ali Bey hücum üzerine hücum tazeleyerek kaleyi bir an önce fethetmek istedi. Ancak bu sırada gözüne ok isabetiyle yaralandı. Tarihlerin ifadesiyle arslanları tava getiren yiğiti bu acı da durduramadı ve harekata devamla kaleyi kısa sürede düşürürken aman dileyenlere dokunulmamış karşı koyanlar ise kılıçtan geçirilmiştir. Kaledeki savaşçılar İstanbul yönüne doğru çekilip giderlerken halk ise kalede kalarak Türklerin idaresinde yaşamayı kabul etmiştir.

Kara Ali'nin ismi son olarak Orhan Gazi'nin Bizans ile yaptığı Pelekanon meydan muharebesinde geçer. Kara Ali'nin oğlu Kara Timurtaş Rumeli fatihlerindendir. Fevkalade başarılarıyla Osmanlı devletinde vezirlik ve beylerbeyiliği uhdesine alan ilk kişidir.

Samsa Çavuş: Ertuğrul ve Osman Gazi'nin sadık dost ve silah arkadaşlarındandır. Osmanlı devletinde Çavuş ünvanını kullanan ilk kişidir.

Samsa Çavuş'un Ertuğrul Gazi ile birlikte kendisine bağlı aşiret ve obalarla Söğüt'e geldiği rivayet olunmaktadır. Ancak Samsa Çavuş'un ailesi çok kalabalık olduğundan İnegöl Rumlarının

tazyikinden bunalarak Söğüt'ten ayrılmış ve Mudurnu yöresine göç etmiştir. O, buradaki Rumlara müdara (dini ve huzuru için dünyalık verme ve güler yüz gösterme) ile varlığını ve geçimini sürdürmeye başlamıştır.

Osman Gazi Sarıkaya ve Sorgun üzerine sefere çıktığında Samsa Çavuş'la karşılaştı. Samsa Çavuş baba dostu bu genç muharibe her bakımdan yardımcı oldu. Onları Bolu yolu üzerinde yer alan Taraklı, Göynük ve Mudurnu taraflarına götürdü. Osman Gazi buraları idaresi altına aldıktan sonra Samsa Çavuş'a itaat etmelerini buyurup geri döndü.

Osman Gazi sene sonra Sakarya yönünde ikinci seferine çıktığında yine Samsa Çavuş yardımcısıydı. Lefke ve Çadırlı'ya vardıklarında her iki kalenin tekfurları da aman dileyerek kalelerini teslim ettiler. Samsa Çavuş bu iki kalenin has olarak kendisine bırakılmasını rica edince Osman Gazi: "Bu doğru bir hareket olmaz. Zira bize itaat edenlerin mülklerini ellerinden alırsak, sonra bize kimse itaat etmez ve daima savaşmaya mecbur oluruz" diyerek ricasını kabul etmeyip tekfurları yerlerinde bıraktı. Samsa Çavuş'a ise kendi haslarından Yenişehir yakınlarındaki bir kaleyi vererek gönlünü hoş eyledi. Burası halen Çavuş köyü adıyla anılmaktadır. Ardından Mekece, Akhisar ve Karaçepiş hisarları feth olundu.

Samsa Çavuş bundan sonra fetihlerde daha aktif bir rol almaya başlamıştır. 1317'de Orhan Gazi ile sefere çıkarak İznik yolu üzerindeki Karatekin hisarının fethinde bulundu. Orhan Gazi fethi müteakip Samsa Çavuş'u kalenin komutanlığına atadı. Samsa Çavuş bundan sonra gazileriyle devamlı surette İznik üzerine akın hareketlerinde bulundu. Kalenin fethini kolaylaştıracak faaliyetler içerisinde oldu.

1330 yılında Bizans ile yapılan Pelekanon meydan muharebesine de katılan Samsa Çavuş'un bu tarihten az sonra vefat ettiği sanılmaktadır. Kabri Mudurnu yakınlarında Hacı Musalar köyündedir.

Konur Alp: Osman Gazi'nin en meşhur silah arkadaşlarındandır. Muhtemelen başlangıçtan itibaren bütün savaşlarında bulunmuş

olmalıdır. Ancak ismi ilk kez Orhan Gazi ile birlikte katıldığı Akyazı ve Kocaeli üzerine düzenlenen seferde geçer. Osman Gazi artık gaza hareketinin başına oğlu Orhan Bey'i getirirken en ünlü ve güvendiği kumandanlarını da ona yoldaş etmiştir. Nitekim kaynaklarda yirmi senelik sadakat ve cenk ile tecrübe edilmiş en cesaretli silah arkadaşlarından dördünü Köse Mihal, Abdurrahman, Konur Alp ve Akçakoca'yı ona kattı, denilmektedir.

Bu seferde Kara Çepiş ve Alp/Ebe suyu hisarları alındı. Kendisine Kara Çepiş hisarı verilen Konur Alp, Akyazı cihetine akınlarla görevlendirildi. Akyazı'da Tuzpazarı'nı zaptettikten sonra Uzuncabel'de düşmanlarla iki gün kanlı çarpışmalar yaptı. Bursa'nın alındığı sırada Konur Alp de Akyazı, Konurapa/Konrapa (Düzce), Bolu ve Mudurnu'yu Türklerin idaresine katıyordu.

Bursa fethedildikten sonra Orhan Gazi Konur Alp, Akçakoca ve Gazi Abdurrahman gibi tecrübeli beylerini İstanbul yolu üzerindeki kalelerin fethiyle görevlendirdi. Bu komutanlar kısa sürede ve kolaylıkla Kandıra, Şamandıra ve Aydos gibi müstahkem mevkileri zaptettiler.

Konur Alp, İznik fethinin hazırlıkları sırasında muhtemelen 1328 yılında vefat etti. Naşı Konurapa'ya defnedildi. Hammer'in ifadesiyle harp sevkiyatlarında defalarca çiğnedikleri topraklar şimdi onun na'şını örtüyordu.

Gazi Mihal: Osman Gazi'nin silah arkadaşı ve vefakar dostu. Bizans İmparatorluğu'nun hudut kalelerinden Bilecik vilayetinin doğusunda yer olan Harmankaya ve havalisinin beyi idi.

Osman Gazi'nin Eskişehir beyi ile yaptığı bir muharebede karşı tarafta bulunan Köse Mihal esir edilmişti. Osman Bey, Köse Mihal'in tavırlarındaki asalet, cesaret ve yiğitliğine bakarak kendisini affetti ve çok geçmeden de bu ikili iyi bir dost oldular. Kaynaklarda Köse Mihal'in devamlı Osman Gazi ile beraber olduğu ve gazilerin her hizmetini Harmankaya halkının gördüğü vurgulanmaktadır. Osman Gazi'nin ise kendisine itimat ve güveni tamdı. Zor bir mesele ile karşılaşsa onunla meşveret ederdi.

Osman Gazi Bolu yolu üzerinde gerçekleştirilen Taraklı, Göynük ve Mudurnu'nun fethi ile neticelenen seferinde yolu ve yöreyi iyi bilen Köse Mihal'in bulunmasını arzu etmişti. Kendisine Tarakçı Yenicesine hücum edelim deriz. Sen ne dersin? deyince o, Hânım; Sorgun üzerine Sarıkaya'dan Beştaş'tan geçelim ki Sakarya suyunu rahat aşalım. Hem gaziler bize o taraftan gelirler. Mudurnu ilini dahi vurmaya kolaydır. Hem o il mamurdur. Samsa Çavuş'da o ile yakın yerdedir. Ona da haber verelim ki bir fırsat olduğu demde bize bildirsin. Sözleriyle seferin güzergâhını ve projesini de tespit etmiş oldu. Osman Gazi bu seferden tam bir başarı ve büyük ganimetlerle döndü.

Köse Mihal'in Osman Gazi'ye saygı ve bağlılığı gerçekten çok fazla idi. Kızını Kalanus'un oğluna nikâhladığında yöredeki Bizans tekfurlarının yanı sıra Osman Gazi'yi de düğüne davet etmişti. Osman Gazi düğüne diğerlerinden daha fazla hediyelerle geldi. Köse Mihal aslında Rum tekfurlarını Osman Gazi ile aşina kılmaya, onu sevmeye ve dostluk kurdurmaya çalışıyordu. Ancak diğerleri Köse Mihal'in barışsever tekliflerini dinleyecek yerde, onu kendileriyle ittifak edip Osman'ı ortadan kaldırmaya davet ettiler. Zira onun gittikçe artan güç ve kudreti onları endişelendirmeye başlamıştı.

Nitekim çok geçmeden aradıkları fırsatı buldular. Bilecik tekfurunun Yarhisar beyinin kızı ile yapılacak düğününe Osman Gazi'yi de davet edecekler ve orada elbirliği ile ortadan kaldıracaklardı. Mihal Gazi ise tekfurların hazırladıkları plandan, dostunu zamanında haberdar ederek tehlikeden kurtardığı gibi Yarhisar ile Bilecik'in zaptına da sebep oldu.

Köse Mihal'in Türklüğe ve Osman Gazi'ye muhabbeti gün geçtikçe arttı ve 1313 yılında ecdadının dinini terk ile Müslüman oldu ve Abdullah adını aldı. Köse Mihal'in 1305, 1308 veya 1313 tarihlerinde Müslüman olduğuna dair farklı kayıtlar mevcuttur. Onun genel olarak 1313'te Osman Bey'in daveti üzerine Müslüman olduğu kabul edilir. Osman Gazi uzunca bir aradan sonra bu senede Sakarya hattına sefere çıkacağı zaman Köse Mihal'i yine orduya

davet etti. Geldiğinde kendisine izzet ve ikramlarda bulundu. Sohbet sırasında: "Bunca zamandır ki bizimle muhabbet edersin. Kendi ırkdaşlarınla düşmanlık edip bize sadakat gösterirsin. Cümle âlem bize ağyar iken sen yar-ı vefadar oldun. Bizimle gül gibi açılıp düşmanlarımızın gözüne hâr (diken) oldun Can u gönülden bu kadar dostluğun ve tamam sadakatin var iken layık mıdır ki dinimize münkir olasın" sözleriyle onu İslam'a davet etti. Köse Mihal bu sözler üzerine muhakkak ki uzun bir süredir belki de düşünmekte olduğu İslamiyeti severek kabul etti. Bu duruma çok sevinen Osman Gazi ona hil'at giydirdi.

Bazı kaynaklarda ise onun daha erken bir tarihte rüyasında Peygamber Efendimizi görerek Müslüman olduğu ve Osman Gazi'ye gelerek müjdelediği bildirilmektedir.

Osman Gazi Akhisar ve Lefke seferine çıkarken Gazi Mihal'i Orhan Bey ve Saltuk Alp'le birlikte güvenliği sağlamak üzere Karacahisar'da bıraktı. Bunlar Karacahisar pazarına baskın yapan Çavdarlu tatarlarını perişan ettiler. Yine Osman Gazi 1317'den itibaren gaza hareketinin başına oğlu Orhan'ı getirdiğinde onun baş yardımcılarından ve müşavirlerinden biri olarak Gazi Mihal'i tayin etti. Bundan sonra devamlı Orhan Bey ile birlikte hareket eden Mihal Gazi önce Kara Çepiş Alp suyu ve Kara Tekin hisarlarının fethinde bulundu. Atranos'un zaptında mühim rol oynadı. Bursa'nın fethine katıldı. Orhan Gazi onu kaleyi sulh yoluyla teslim etmeye ikna için tekfura gönderdi. Mihal Gazi savaş halinde başına gelecekleri tekfura hatırlatarak ona nasihat ve tavsiyelerde bulundu. Kurtuluş için tek yolun kaleyi teslim etmek olduğunu bildirip, canına ve malına dokunulmayacağı garantisini verdi ve tekfuru ikna etti. Tekfur kaleden ayrılması sırasında koruma isteyince Mihal Gazi ondan otuz bin altın talep etti ve aldı. Böylece fethin kolaylıkla gerçekleşmesini sağladı.

Bursa'nın fethinden sonraki gazalarda adı görülmeyen Mihal Gazi'nin vefat tarihi bilinmemektedir. Türbesi Mihalgazi nahiyesinin Ermeni köyü yanındadır.

Osmanlı tarihlerinde XVI. asır sonlarına kadar faaliyetleri görülen Mihallı akıncıları Gazi Mihal Bey'in oğulları ve torunlarıdır. Gazi Mihal'in Ali ve Aziz adlarında iki oğlu bilinmektedir.

Abdurrahman Gazi: Osmanlı Devletinin kuruluşunda büyük hizmetleri geçen mücahit kumandanlardandır. Osman Gazi'nin sadık silah arkadaşlarından olup fetihlerde yardımcılarından biriydi. Osman Gazi 1317 yılından itibaren kenara çekildikten sonra Abdurrahman Gazi'yi akıncı kollarından birinin başına getirdi. Orhan Gazi ile birlikte önce Kara Çepiş ve Alb/Ebe suyu hisarlarını ardından Köprühisar'ını zaptettiler. Daha sonra İznik fethini kolaylaştırmak üzere müstahkem Kara Tekin hisarı üzerine varıp aldılar.

Orhan Gazi bu fetihlerden sonra Samsa Çavuş'u İznik'in kuşatmasıyla, Abdurrahman Gazi'yi ise Bizans'tan gelebilecek yardımları ve tehlikeleri önlemekle vazifelendirdi. Nitekim Abdurrahman Gazi İstanbul'dan gemilerle Yalova'ya çıkarılan kuvvetleri bir baskınla dağıttı. Böylece Bursa'nın fethine kadar uç beyi olarak hizmet gördü. Bursa'nın fethinde bulundu.

1327-1328 yılında Konur Alp ile birlikte Aydos'un fethi için görevlendirildi. Kalenin güçlü ve yüksek duvarları hücumları neticesiz kılıyordu. Ancak kale kumandanının kızı surlardan Türkleri seyrederken daha önce rüyasında kendisini sıkıntıdan kurtardığını gördüğü bir yiğidin-ki o Abdurrahman Gazi idi-karşı saflarda çarpıştığına şahit oldu. Derin bir aşkla bağlandığı gence bir mektup yazarak taşa sarıp fırlattı. Kızın planı gereğince geceleyin Abdurrahman Gazi, seksen kadar adamıyla gizlice açılan kapıdan içeriye girdiler. Böylece kale kolaylıkla gazilerin eline geçmiş oldu.

Abdurrahman Gazi birkaç gün sonra Aydos'un fethi haberini Orhan Gaziye bizzat ulaştırdı. Orhan Bey fethe vesile olan kızı Abdurrahman Gazi ile evlendirdi. Bilahare şecaat ve yiğitlikte büyük bir şöhret kazanan Kara Rahman bu izdivaçtan doğmuştur.

Akça Koca: Ertuğrul ve Osman Gazi'nin en sadık ve namdar silah arkadaşlarındandır. Nitekim Osman Gazi'nin İnegöl beyi ile

ilk çarpışmasından önce, danıştığı beyler arasında ve ardından vuku bulan muharebede o da vardır. Bu tarihten Orhan Gazi'nin babasına vekalet etmeye başladığı 1317 yılına kadar, seferlerde ismi geçmez. Ancak bu husus onun savaşlara katılmadığı manasına gelmez. Zira Osman Gazi oğlunu seferlere komutan tayin ederken yirmi senelik sadakat ve cenk ile tecrübe edilmiş en cesaretli silah arkadaşlarından dördünü ki bunlardan birisi de Akçakoca'dır, ona yardımcı tayin eder.

Akçakoca 1317'de Kara Çepiş, Alp suyu hisarlarının fethine katıldı. Orhan Gazi Alp/Ebe suyu hisarını Akçakoca'ya verdi. 1320 senesinde yanındaki dilaverlerle birlikte İzmit ve havalisini fetihle görevlendirildi. Ayan suyu Sapanca gölü tarafındaki Beşköprü'deki bir mevkiyi ordu konağı edinen Akçakoca artık günlerini çevredeki düşmanlarının üstüne at kaldırmak, onları tutsaklık zincirine vurmakla geçirmeye başladı. Akınlarını Akova'ya kadar ilerletti. Buradaki mevkileri bir bir Osman Gazi'ye boyun eğdirmeye başladı.

Akçakoca bundan sonra Orhan Gazi'nin emriyle fetih hareketinin yönünü Karadeniz ve İstanbul boğazına doğru çevirdi. Kandıra ve Ermenipazarı (Akmeşe) kalelerini aldı (1326). Ardından Konur Alp'le birlikte Şamandıra üzerine yürüdüler. Tekfurun ölen oğlunun cenaze töreni için askerleriyle birlikte kaleden çıkması gaziler için büyük fırsat oldu. Derhal kale ile cenazeyi izleyen düşman askerlerinin arasına girerek dönüş yollarını kestiler. Şaşkına dönen düşmanlar güçsüzlük ve yılgınlık içerisinde etrafa dağıldılar. Tekfurunun gaziler tarafından yakalanmasıyla Şamandıra kalesi de kolaylıkla elde edilmiş oldu. Şamandıra hisarı kendisine mülk olarak verildi. Bundan sonra Konur Alp ve Abdurrahman Gazi ile Aydos'un fethini geçekleştirdiler.

Kandıra, Şamandıra ve Aydos'un fetihlerinden büyük memnuniyet duyan Orhan Bey, Akçakoca'yı İznik üzerine akın yapmakla görevlendirdi. Ömrü Rum tekfurları ile gazalarla geçen bu büyük Türk kumandanı İzmit-Üsküdar arasındaki yerlere

akınlarda bulunurken 1328 yılında vefat etti. Kabri Kandıra yakınlarındaki bir tepe üzerindedir.

Akçakoca'nın gayretleriyle Türk hâkimiyeti altına alınan İzmit ve çevresine, sonradan onun ismine izafeten Kocaeli denmiştir. Ayrıca günümüzde Bolu iline bağlı Akçakoca ilçesi de onun adını taşır. Hacı İlyas adında bir oğlunun olduğu bilinmektedir. Torunu Fazlullah ise önce kadı sonra da vezir olarak Osmanlı siyasetinde önemli roller üstlenmiştir.

Kara Mürsel: Kaynaklarda Orhan Bey zamanında sahnede görülür. Muhtemelen İzmit'in fethinde bulunmuştur. Orhan Bey İzmit'i büyük oğlu Süleyman Paşa'nın idaresine verdiğinde çevre illere de tayinler yapmıştı. Bu husus Aşıkpaşazade de; Kara Mürsel denilen bir bahadır er var idi ol kenarı ona timar verdiler. Ermeni pazarını Yahşılu'ya verdiler. Kandıra vilayetini Akbaş'a verdiler. İmdi bunların neslinden şimdi dahi vardur, denilerek anlatılmaktadır.

Hasan Alp: Osman Gazi'nin dirlik tevcihi sırasında (1301) Yarhisar'ın idaresine getirdiği Hasan Alp için; bir yarar yoldaş idi. Kendileriyle beraber Söğüt'e gelmişti ifadeleri kullanılmaktadır.

Taz Ali (Targan): Osman Gazi 1302'de Iznik'i kuşatmış ancak surlarının sağlamlığı sebebiyle düşürememişti. Bunun üzerine kaleyi devamlı surette tazyik edebilmek ve teslime zorlamak için yakınına bir hisar yaptırdı. İçine levazım ve mühimmatı konulan hisarın serdarlığına Taz Ali getirildi. Bir kısım kaynaklarda Targan adı ile zikredilen bu komutan; savaşta yüz kişiden yüz döndürmez bir yiğit olarak anlatılmaktadır. O, kalede dizdar bulunduğu sırada İzniklileri taciz için bütün gayretini sarfetti. Onlar ile birkaç defa muharebe yaptı. Böylece İznik'i fethe hazır hale getirebilmek için gece gündüz çalıştı.

Balabancık ve Aktimur: Osman Gazi'nin İznik gibi abluka altına aldırdığı bir diğer önemli Bizans Kalesi de Bursa idi. Buranın da güçlü surlarını aşamayacağını anlamış ve devamlı tazyik için biri Kaplıcalar, diğeri dağ tarafında olmak üzere iki hisar yaptırmıştı (1314-1315). Bunlardan dağ yakasındaki hisara

kendisine hudutsuz bağlılığı ile tanınan kullarından Balabancık'ı başbuğ atamıştı. Balabancık diğer hisarın komutanı Aktimur'la birlikte on yıl Bursa'yı abluka altında tuttular. Öyle ki şehirde kıtlık had safhaya ulaşmış, hiçbir yerden yardım alamayan halkında dayanma gücü tükenmişti. Serbestçe çekip gitmelerine müsaade olunmak şartıyla kaleyi sulh yoluyla teslim edecekleri anlaşılınca bu iki ünlü komutan Osman Bey'e haber saldılar. Böylece onların gerçekten sadıkane hizmetleri sonucunda Bursa harpsiz ve kayıpsız kolaylıkla ele geçirilmiş oldu.

Sülemiş: Samsa Çavuş'un kardeşi Sülemiş de bahadır bir kimse idi, yoldaşlığa yarar erdi denilerek anlatılmaktadır.[48]

48 Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler", *Türkler*,C. 9, Ankara 2002.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Rüya Motifi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, "400 çadır" ve "rüya motifi" ile bezenilmiştir. Halil Çetin, "Ağaç Motifli Osmanlı Saltanat Rüyasının Tabir İlmi Açısından Değerlendirilmesi" başlığıyla ele aldığı çalışmasında "Günümüz Osmanlı tarihçileri saltanat rüyalarını, kuruluş döneminde devletin siyasî, içtimaî ve dinî manifestosu olarak görme eğilimindedir." der:

"Türk-İslam devlet geleneğinde ilk örneklerine tesadüf edilen bu tür rüyaların içeriklerine, Osmanlı kronik yazarları tarafından birtakım ilaveler yapılmış ve yeni motifler eklenmiştir. Bu şekilde Osmanlı Tipi derleme rüya rivayetleri ortaya çıkmıştır. Osmanlılar tarafından eklenen yeni unsurların, dönemin siyasî söylemlerinin izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Saltanat rüyalarına eklenen Selçuklu motifleri ile Anadolu Selçuklu Devleti'ne vâris olma iddiası dile getirilirken, Şeyh Edebali kimliği ile de kuruluşta gazi dervişlerin oynadığı rol vurgulanmıştır. Neticede bu ilave motiflerden yola çıkarak rüyaların tarihî bağlamı belirlenmiştir. Çoğu modern Osmanlı tarihçisine göre, bu rüyaların asıl anlatmak istediği, Osmanlı iktidarına ilahî onayın bahşedildiğini göstermektedir."[49]

Caroline Finkel "Onlara göre imparatorluk gerçekten de bir rüya ile başlamıştı" diye yazar.[50]

---

49 Halil Çetin, "Ağaç Motifli Osmanlı Saltanat Rüyasının Tabir İlmi Açısından Değerlendirilmesi", *Akademik Bakış*, C. 5, S. 10 (Yaz 2012).

50 Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı* (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul 2010.

Lindner'e göre rüya, "yerleşik tarım için huzur ve bolluğu" temsil ediyor. Ayrıca bu rüya, "çiftçiler ve tüccarlar içindi; göçebeler için değil." der.[51]

Bu tür amaçlar taşımakla birlikte Osmanlı saltanat rüyaları ile ilgili rivayetlerinin hikâye ve efsane olduğu da ileri sürülür.[52]

Rüya edebiyatı içerisinde rüya-yı sadıka veya rüya-yı şahika şeklinde tanımlanan rüyaların mahiyetini ise bir hadis-i şerif şöyle açıklar: "Peygamberliğin belirtilerinden yalnız güzel rüya kaldı…" ve "Nübüvvetten sonra bâki kalan ancak mübeşşirâttır (iyi rüya)…" Gelenek, bu tür rüyanın peygamberliğin 46'da birini oluşturduğunu kabul eder.[53] Bu oran, Kur'ân-ı Kerîm'in, 23 yıllık peygamberlik döneminin ilk altı ayında rüya yoluyla vahyedilmesinden hareketle yapılan hesap sonucunda elde edilmiştir. İslam dünyasında ayet ve hadis ile desteklenen bu "sahih/doğru/iyi/güzel/sadık rüya, peygamberlik sonrasında "gayb âleminden bilgi almanın tek yolu" olarak kabul edilmiştir. Buna göre, rüyalar arasında gerçeğe en yakını ve en açık içeriğe sahip olan rüya-yı sâdıka veya rüya-yı sâliha'dır.[54]

Osmanlı saltanat rüyalarının dönemin siyasî söylemlerinin yansıdığı bir "manifesto" niteliği taşıdıkları görülür. Zira bu rivayetlerin çeşitli dönemlerde derlendiği bilinmektedir. Örneğin, Osmanlı hanedanı, Ankara Savaşı öncesi ve sonrasında hem Timurlu Devleti gibi dış düşmanlardan hem de Karamanoğlu Beyliği gibi iç rakiplerden gelen tehdit karşısında meşruiyeti sorgulanır duruma düştüğünde, hanedanın saygınlığını ve meşruiyetini takviye edecek siyasî/dinî araç olarak birkaç çeşit saltanat rüyasının derlendiği veya mevcutların yaygınlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

---

51 Rudi Paul Lindner, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar* (Çev. Müfit Günay), Ankara 2000.

52 Colin Imber, "Osmanlı Hanedan Efsanesi", *Söğüt'ten İstanbul'a* (Derl. O. Özel, M. Öz), Ankara 2005.

53 Annemarie Schimmel, *Halifenin Rüyaları, İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri* (Çev. Tuba Erkmen), İstanbul 2005.

54 H. Çetin, a.g.m.

Bu derleme rivayetlerin toplumun beklentilerine uygun olması, halk tarafından benimsenmesi açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla rüyaların içerik ve unsurları ile tabir geleneğine uygun olması beklenirdi. Diğer taraftan Osmanlı saltanat iddialarının bir rüya-yı sâdıka vasıtasıyla dillendirilmesi, elbette mesajın gücünü artırmaya yöneliktir.[55]

* * *

Osmanlı ailesine saltanatı müjdeleyen rüyalar Kur'ân'a tazim, göğüsten ağaç çıkma, Osman Gazi'nin doğumu ve Mihail'nin Müslüman olmasıdır.

Hasan Basri Karadeniz, rüyaları şöyle tasnif eder:

Kur'ân'a tazim Rüyası: Bu rüya Osmanlılar'dan önce Selçuklular'ın kuruluşunda da mevcuttur. Anonim Selçuknameye göre, Selçuklular'ın ceddi Lokman (Dukak olmalı) evleneceği zaman zifaf odasında Kur'ân-ı Kerîm görmüş, bunun üzerine Lokman bu evi terk ederek başka bir evde zifafa girmiş ve o gece rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş, Hz. Peygamber Kur'ân'a gösterdiği hürmetten dolayı kendisinin ve çocuklarının Dünya ve Ahirette izzet ve devlete nail olmaları için dua etmiştir. Sadruddin el- Hüseynî'ye göre ise bu rüyayı gören Selçuk Bey'in babası Dukak olup, Hz. Peygamber'in ve ashabının dualarını almıştır.

Bu rüyaların benzer bir motifi Osmanlı kroniklerinde de yer alır. Kur'ân'a tazim rüyasını Osmanlı tarihlerinden Kemalpaşazâde, Müneccimbaşı Gelibolulu Ali, Ruhî ve Karamanî Mehmet Paşa Ertuğrul Gazi'ye atfederken, sadece Neşrî'de Osman Gazi zikredilir. Bu tarihlerden Kemalpaşazâde de Ertuğrul Gazi sefer esnasında bir köyde imamın misafiri olur. İmam onu ihtimamla ağırladıktan sonra oturma esnasında arkasında Kur'ân-ı Kerîm bulunduğu için onun yana çekilmesin ister. Bu talebi yerine getiren, Ertuğrul Gazi hane halkı çekildikten sonra abdest alır ve Kur'ân'ı hatmeder. Sabaha yakın uyur. Uykuda gaibden ona hitap edilir. Bu hitapta

55 H. Çetin, a.g.m.

"Sen ki benim kelamıma ikram ve ihtimam gösterdin. Ben dahi seni ve evladını mükerrem eyledim. İnsanlık içinde ilini muazzam eyledim. Ertuğrul Bey uykudan uyandı. Bildi ki hanedanında saltanat ışığı yandı." diye yer alır.

Osmanlı tarihlerinden Karamanî Mehmed Paşa'nın "namuslu, ihsanı bol, doğrudan şaşmaz, Allah yolunda cihattan kaçmaz", Neşrî'nin "gayet dindar ve nâmdar ve şecâ'atiyle ma'ruf kişiydi. Zühd ü takvâda ve salahda ol zamanın meşâhîrindendi" diye tavsif ettiği Ertuğrul Gazi yahut yine Neşri'nin "Ve Osman Gazi gayet salih müslüman ve dindar kişiydi diye vasıfladığı Osman Gazi'nin böyle bir rüya görmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu rüyadan sarih bir biçimde Ertuğrul Gazi veya Osman Gazi ve evlâdları yani Osmanlı hanedanı gaibden yani Allah katından saltanat ile müjdelenmiş; eski Türk geleneğine göre ise "kut" sanmıştır.

Bu rüyayı doğru kabul eder isek, XIII. asrın sonlarında bir taraftan, Anadolu'da Moğol baskısından bunalan ve Bizans ucuna yani Söğüt ve civarına akın akın gelen asker, ahi, alp, gazi, derviş ve klasik Anadolu halkının Ertuğrul Gazi, özellikle Osman Gazi'yi Allah'ın övgüsüne mazhar bir lider olarak kabul etmesi doğal bir durumdur.

Mihail'in Müslüman Olması Rüyası: Bu rüya Osmanlı kroniklerinden Oruç Bey, Âşıkpaşazâde ve Hadidî'de mevcuttur. Mihail Gazi'nin Müslüman olmasını kaydeden diğer Osmanlı Tarihleri ise rüyadan bahsetmeyerek, onun vilayeti Harmankaya'nın civarını fetheden Osman Gazi'nin daveti sonucu İslâmiyeti kabul ettiğini beyan ederler.

Mihail Gazi'nin Müslüman olduğu rüyada Oruç Bey ve Hadidî'de Resulullah (S.A.V) ve Osman Gazi motifleri müşterek yer alırken, Âşıkpaşazâde'de sadece Resulullah (S.A.V) ile ilgili kayıt mevcuttur. Oruç Bey ile Hadidî'de ki ifadeler ise hemen hemen aynıdır. Oruç Bey'de bu rüya; Kâfir (Bizans) beylerinden namlı biri Osman Gazi ile karşılaşır. Onun Osman olduğunu anlayınca ayağına kapanır ve kelime-i şahadet getirir. Daha sonra o, rüyasında Hz. Peygamber'i gördüğünü, onun kendisine İslâm

dinini telkin edip, kelime-i şahadeti, fatihayı ve ihlâs süresini öğrettiğini, akabinde sabahleyin kalk falan yerde bir yiğit vardır. Adı Osman'dır. Hak yoluna gazaya niyet etmiştir. Benim ak sancağım onun yanındadır. Ona git ve tabi ol dediğini belirtir. Devamla, Hz. Peygamberin onun adını Abdullah koyduğunu, Osman ile gazaya gitmesini söylediğini, İslâm sanacağının Tan Üngürüs (Macaristan)'a kadar ulaşacağını müjdelediğini ifade eder, diye kayıtlıdır.

Rüya ile esas vurgunun İslam peygamberi ve Osman Gazi üzerinde yoğunlaştığını ve esas hedef kitlenin de Müslüman Türk halkı, hatta İslam aleminin tamamı olduğunu belirtmeliyiz. İslâmi anlayışa göre Resulullah (S.A.V.)'in rüyada görülmesi çok mühimdir. Çünkü her rüya sahih değildir, şeytani olabilir, fakat Resulullah (S.A.V.)'nin var olduğu rüyaya şeytan müdahale edemez. Dolayısıyla onun mevcut olduğu rüya doğrudur. Nitekim, Hz. Peygamber "beni rüyada gören kimse, uyanık iken de görecektir veya görmüş gibidir. Zira şeytan benim suretime giremez" der. Buna göre, adı geçen rüyada iki yönlü propaganda mevcuttur. Birincisi, , İslâm alemine yöneliktir. Buradan Resulullah (S.A.V.)'ın emri ve Mihail Gazi vasıtasıyla ak sancağın yani gaza bayrağının Osman Gazi'nin elinde bulunduğuna işaret edilmekte, dolayısıyla başta Anadolu Türk halkının ve İslâm âleminin ona itaat etmesi ve onun emrine girmesi istenmektedir. Aksi durum Resulullah (S.A.V.)'a isyandan başka bir şey değildir. İkincisi ise, Rumeli'deki büyük akıncı ailelerinden Mihailoğulları evlatları dahil Resulullah (S.A.V.) vasıtasıyla övülmekte ve onların eliyle Macaristan'ın fethi müjdelenmektedir. Aynen bir hadis-i şerifte İstanbul fethinde bunu gerçekleştirecek komutanın ve askerlerinin "Konstantiniyye (İstanbul) elbet bir gün fetih olunacaktır. Ne mutlu o askere ve onun kumandanına" hadisi ile müjdelendiği gibi.

Göğüsten Ağaç Çıkma Rüyası: Öncelikle mitolojik dönem Türk düşüncesinde ağaç kutsal kabul edilir ve tanrıya ulaşmanın yolu olarak görülür. Çünkü kutsal ağaçların başları insan gözüyle görünmeyecek şekilde göğe doğru uzanmakta ve gökte olduğu

farz edilen ve bir ışık âleminden ibaret olan cennete ulaşmaktadır. İleriki dönemlerde ise kutsal ağaç Tanrıyı sembolize etmiştir. Eski Türk Mitolojisinde Tanrıya ulaşmada vasıta kılınan Ağaç kültü, İslâmi dönemde "saltanat"ın karşıtı görülmüş ve rüyada görülen ağaçlar bu minval üzere yorumlanmıştır.

Bu tür rüyanın benzeri Osmanlılardan önce Selçuklular ve Gaznelilerin kuruluşunda da mevcuttur. Selçuklular ile ilgili rüyanın iki versiyonu vardır. Birincisinde Selçuk'un babası Dukak rüyasında göbeğinden üç ağacın çıktığını, her tarafı saran dallarının göklere yükseldiğini görmüş ve bunun üzerine Korkutata'da kendisine evlatlarının cihan padişahı olacağını müjdelemiştir. İkincisine göre, Oğuzların menkıbevî hükümdarları arasında Tuğrul isminde biri ile iki kardeşinden bahsedilir; bu çocukların babası, daha oğulları devlet kurmadan evvel bir rüya görür; Kendi göbeğinden çıkan üç büyük ağaç gövdesi büyür büyür, ve her tarafa gölge salar ve tepeleri göklere erer; bunu kabilenin kâhinine söyleyerek tabir ettirir; bu kabile içinden büyük bir hükümdar çıkacağını zaten evvelden haber vermiş olan kâhin, bu adama – çocuklarının hükümdar olacağını, fakat bu sırrı kimseye açmamasını, tembih eder.

Osmanlılara ait göğüsten ağaç çıkma rüyası ilk dönem Osmanlı kroniklerinin bir çoğunda mevcuttur. Bu kaynaklardan Oruç Bey, Gelibolulu Ali ve Anonim Tarihi bu rüyayı Ertuğrul Gazi'ye atfetmekte ve Osman Gazi'nin doğum rüyası ile birleştirmektedir. Ayrıca, bu kronikler rüyayı yorumlayan kişiyi de farklı şekilde kaydederler. Anonim tarihte iki rivayet zikredilir; Önce rüyayı yorumlayanın Abdülaziz olduğu kaydedilir, daha sonra ise bu kişinin diğer bir rivayet ile Edebali adlı bir şeyh olabileceği ifade edilir. Gelibolulu Ali'de Edebali'den bahsedilmez, sadece Abdülaziz'in ismi yer alır, Oruç Bey'de ise Abdülaziz Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin'in veziridir. Osman Gazi'ye tuğ, sancak, davul vs. getiren Abdülaziz Ertuğrul Gazi'nin rüyasını Edebali'nin (Oruç Bey'e göre, Şeyh Edebali bu esnada Konya'dadır) yorumladığını belirterek, rüyayı Osman Gazi'ye anlatır. Burada Abdülaziz isimli bir şahsın yer

alması dikkat çekicidir. Abdülaziz, Gelibolulu Ali'de âlim, Oruç Bey'de vezir, ve Anonim Tarih'te ise rüyayı yorumlayan kemal sahibi bir kişi olarak kayıtlıdır. Bir diğer hususta her üç kaynağın rüya vasıtasıyla Anadolu Selçukluları ile rabıta kurmaları olup, bu kaynaklara göre Ertuğrul Gazi Konya'ya gelerek rüyasını yorumlatmıştır. Özellikle, Oruç Bey'in rüyayı Selçuklu veziri olarak kaydettiği Abdülaziz'e anlattırması, Selçuklu saray çevresinin Osmanlı sultanlığını manen tasdik ettiği anlamı taşır.

Diğer kronikler bu rüyayı Osman Gazi'nin gördüğünü belirtirler. Neşrî, Âşıkpaşazâde ve Ruhî mezkûr rüyanın hemen akabine Kumral Abdal'ın keşfi olarak aşağıda zikredeceğimiz hadiseyi ekler iken , Lütfi, Kemalpaşazâde, Hadidî, ve Müneccimbaşı rüyayı sade şekliyle kaydeder.

Bu rüya Neşrî'ye göre: Osman Gazi'nin halkı arasında kerâmeti zahir Edebali adlı bir şeyh vardır. Her tarafta meşhurdur. İlmi rüyayı bilir. Yaptırdığı zaviyesinde halka hizmet eder. Zaman zaman Osman Gazi'de onun zaviyesine gelir ve misafir olur. Osman Gazi bir gece rüyasında bu şeyhin koynından bir ayın çıkıp kendi koynına girdiğini, göbeğinden bir ağacın bitip Dünya'yı sardığını ve onun gölgesinde dağların olduğunu, o dağların dibinden pınarların çıktığını çeşmelerin aktığını görür. Ertesi günü bu rüyasını şeyhe anlatır. Şeyh Osman'ı müjdeler. Ona ve evladına Allah'ın saltanat verdiğini ve evladlarının onun gölgesinde olacağını belirtir ve kızı Mal Hatun'u onunla evlendirir.

Bu rüyada da Osmanlı hanedanı saltanat ile müjdelenmektedir. Fakat, önceki rüyalarda müjde ya Allah katından ya da Hz. Peygamber tarafından verilmişti. Burada ise klasik bir rüya söz konusudur. O zaman mezkûr rüyanın Osmanlı kroniklerinin neredeyse tamamında itibar görmesinin rüyayı yorumlayan Şeyh Edebali'nin kişiliğinde aramak gerekir.

Osmanlı kronikleri Edebali'nin kişiliğini ehl-i keşif, kerâmet sahibi, veli, kutb-ı zaman, rüya ilmini çok iyi bilen bir şeyh olarak tavsif ederler.

Osman Gazi'nin Doğum Rüyası: Bu rüya Osmanlı tarihlerinden Müneccimbaşı'da kayıtlıdır ve Oruç Bey ise Ertuğrul Gazi'ye ait olarak yazdıkları göğüsten ağaç çıkma rüyasının sonunu Osman Gazi'nin doğumu ile tamamlar Müneccimbaşı'da kayıtlı rüyaya göre; Ertuğrul Gazi oğlu Osman doğmadan önce bir gece rüyasında ocağından bir suyun kaynayıp çıktığını deniz haline gelerek yeryüzünü kapladığını görür. Uyanınca gördüğü rüyayı arif bir kimseye anlatır ve tabir etmesini ister. O da Ertuğrul Gazi'nin bir çocuğunun doğacağını onun ve soyunun yeryüzünün büyük bir kısmına hükmedeceğini belirtir. Müneccimbaşı'na göre bu rüyadan birkaç gün sonra Osman Gazi dünyaya gelir.[56]

İslam tasavvuf düşüncesine göre gaibden haber alma usullerinden biri de şeyh ve dervişlerin olağanüstü olaylar (keramet) ile insanların ibret almalarına vesile olmalarıdır.

Tarihi kaynaklarda, Osmanlılara saltanatı müjdeleyen birçok keşif ve keramet kayıtlıdır. Bunlardan en eskisi Dede Korkut'un keşfi olup, Osmanlı kroniklerinden Müneccimbaşı ve Ruhî tarihlerinde de yer alır. Bundan başka, bu keşif 16. asrın ikinci yarısında yazıya geçirilmiş olan Dede Korkut kitabında da mevcuttur. Bu kitaba göre:

"Resul aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyından Korkut Ata dirler bir er koptı. Oğuz'un ol kişi tamam biliçisiyidi. Ne dirse olur idi. Gayıbdan dürlü haber söyler idi. Hak Ta'ala onun könline ilham ider idi. Korkut Ata ayıtdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayı'ya dege kimsene ellerinden almaya ahır zaman olup kıyamat kopınça. Bu didügi "Osman neslidür, işde sürilüp gide yorır. Ve dahi niçe buna benzer söz söyledi. Korkut Ata Oğuz Kavmının müşkilini hal iderdi. Her neki buyursa kabul iderler idi. Sözin tutup tamam iderler idi"[57]

56 Hasan Basri Karadeniz, "Türklerde 'Kut' Kavramı ve Osmanlıların Kutsiyet Elde Etme Çabaları", *Akademik Bakış*, S. VII (Eylül 2005).

57 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*,Ankara 2009.

Hasan Basri Karadeniz, "XV. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirilmeden çok önce Türkler'in Anadolu'ya geldikleri Bayburt-Erzurum bölgesinde o zamandan itibaren muhtemelen konar-göçer Türkmen halkın ağzında dolaşan Dede Korkut hikayelerinde, Osmanlılar'a saltanat müjdesi verilmesi dikkat çekicidir." dedikten sonra şu yorumu yapar:

"Bu müjdeyi veren kişinin, henüz İslamiyet'i tam olarak hazmedememiş; eski dinleri Gök Tanrı inancından bazı motifleri yeni dinleri ile birlikte yaşatmaya devam eden konar-göçer Türkmenler'in Orta Asya'daki dini önder Şaman'ın yerini alan, gaibden ilham alıp çeşitli haberler veren Korkut Ata'nın olması oldukça önemlidir. Bu hikâyenin diğer bir önemi de, Osmanlı hâkimiyet sahasının dışında mevcut olmasıdır. Çünkü, XVI. asrın ilk çeyreğine kadar Doğu Anadolu bölgesi hiçbir zaman Osmanlı hâkimiyetine girmemiştir.[58]

Kumrul Abdal'ın Rüya Yorumu

Osmanlılara hükümdarlığı müjdeleyen ve onlara kutsiyet kazandıran önemli bir keramet Kumrul Abdal'a aittir.

Müneccimbaşı ise İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Behişt*'nden naklederken Kemalpaşazâde gibi kerameti Kumral Abdal'a atfeder.

Neşrî, Âşıkpaşazâde ve Ruhî bu kerameti başka bir versiyon olarak kaydederler. Ancak, hâdiseyi karıştırarak göğüsten ağaç çıkma rüyasının sonuna eklerler. Ayrıca, bu kronikler Kumral Abdal'ın yerine Şeyh Edebali'nin müridi "Turud-Turgud" adlı bir şahsı koyarlar. Kumral Abdal'ın kerameti Müneccimbaşı'na göre; Kumral Abdal uçta Yenişehir civarında oturan, zaman zaman müritleri ile gaza yapan salih bir kimsedir. Bir gün Hz. Hızır veya Allah dostlarından birisi Kumrul Abdal'a rastlar. O kişi Kumrul Abdal'a Osman Gazi'nin yanına gitmesini ve Allah'ın ona kıyamet gününe kadar devam edecek büyük bir devlet ihsan ettiğini

58 H. B. Karadeniz, a.g.m.

müjdelemesini emreder. Kumrul Abdal Osman Gazi'yi tanımazdı. O kişi Osman Gazi'yi tanıyabileceği bazı işaretler verir. Bu tarifler üzerine o Osman Gazi'yi bulur ve müjdeyi verir. Osman Gazi'de ona Yenişehir civarında bir zaviye yaptırır.[59]

"Burada iki obje öne çıkar. Birincisi, Osmanlı Devleti'nin kıyamete kadar varlığını devam ettirmesi, yani "Devlet-i ebed müddet" anlayışı; ikincisi ise bu keramet ile karşılaşan ve anlatan Kumral Abdal'ın kimliği ve topluma verilen mesajdır. Gerçi, Kemalpaşazâde'de kıyamet gününe kadar devam etmeden bahsedilmez, sadece devleti ele geçirme ve gaza zamanının geldiği müjdelenir (Osman nâm ber sahib-i hurucun medâric gazve ve 'urucı hengâmı geldi deyu beşâret iyledi ise de devamında gaibden gelen zat Kumrul abdal'a nasihat eder, Osman Gazi'yi över ve onun; "ol şah saâdet-penâh müeyyed min indallah'dır". Allah indinde bahtiyarlığı kabul edilmiş biri olduğu ve o ne tarafa giderse peşinden ayrılmaması gerektiğini söyler.[60]

Burada kerâmeti değerlendirmeden önce Kemalpaşazâde'nin "devleti ele geçirme ve gaza zamanının geldiği" ifadesini tahlil ettiğimizde, Osmanlı Devleti ideolojisinin oluşmasında çok önemli bir yere sahip bu devlet adamının yukarıdaki sözler ile Moğollar tarafından ortadan kaldırılan Anadolu Selçukluları'nın yerine ilâhi işaret ile Osmanlıların getirildiğini, dolayısıyla onların Allah katında kutsanarak Selçuklular'ın meşru varisi olduğunu kastettiği anlaşılır.[61]

Kumral Abdal, söğüt ucunda zaviyesinde müritleri ile yaşayan cezbeli, serdengeçti, gazi dervişitir. Kumral Abdal, Şeyh Edebali, Abdal Musa, Abdal Murad, Geyikli Baba vs. kolonizatör Türk dervişleri olarak, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda uç bölgelerinin Türkleşme ve İslâmlaşmasında önemli rol oynamışlar ve Türk iskânının öncüleri olmuşlardır.[62]

---

59 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Sahaif-ul-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sâr* (Çev. İsmail Erünsal), İstanbul 1972.

60 İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter* (Yay. Şerafettin Turan), Ankara 1970.

61 H. B. Karadeniz, a.g.m.

62 Ömer Lütfü Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, C. II (1942).

Bu keramet ile, Osmanlı Devleti'nin sonsuza kadar yaşayacağı mesajı; bu devletin kuruluşunda efsanevi kimliği olan salih, gazi bir derviş eliyle, onları gaza için daha fazla şevklendirmek amacıyla özellikle Rumeli gazilerine verilir.

Müneccimbaşı'da geçen bir kayıt, Hıristiyan Dünyası'na ait olup, rahip ve keşişlerin ilm-i nücum yani astrolojiye dayanarak Osmanlıların geleceği ile ilgili verdiği haberdir. Buna göre; Siroz yakınlarında yüksek bir dağ üzerinde muteber sayılan bir kilise vardır. Orada birçok rahip ve keşiş oturur, astronomi ve felsefe gibi eski ilimler ile meşgul olurlardı. Bu keşişler ve rahipler, Osmanlı Devleti'nin ortaya çıkışını ve kendi ülkeleri dahil bir çok memleketi ele geçireceğini ilm-i nücum yoluyla sezmişlerdi. Osman Gazi'nin şöhretini duyan bu rahipler değerli hediyeler ile bir elçi gönderip, kendilerinin, evlâtlarının, manastırlarının, kiliselerinin ve vakıf köylerinin korunması için ondan bir emannâme istediler. Bu sırada Söğüt'te bulunan Osman Gazi onların isteklerini yerine getirdi.[63]

Halil Çetin, daha önce verdiğimiz Osmanlı Devleti'nun kuruluşuna dair kaynak metinlerde, rüyada geçen temel semboller ay, ağaç ve pınar'ı şöyle açıklar:

"Tabir geleneğinde güneş, toplumun önderini ya da bir âlimi; ay ise, hükümdarın yanındaki önemli, ama ikinci derecedeki bir kişiyi temsil eder. Bu semboller, Hz. Yusuf'un rüyasında yer alır: "Hani Yusuf, babasına: 'Babacığım, gerçekten ben (rüyamda) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı' demişti." Yusuf süresinde geçen rüya ve tabiri ile ayetlerde Hz. Yusuf'un anne-babasını tahta çıkardığı, onların da eğilip Hz. Yusuf'a saygı gösterdikleri anlatılır. Hz. Yusuf da daha önce gördüğü rüyanın yorumunun bu olduğunu ve Allah'ın bunu gerçekleştirdiğini anlatır. Açıkça görüldüğü üzere, burada geçen yıldız, kardeşleri; ay ve güneş ise, "anne-baba"yı temsil eder. Bu bağlamda rüya geleneğinde ay, "genç ve güzel bir kadın" olarak

63 H. B. Karadeniz, a.g.m.

tabir edilmiştir. Özellikle İran ve Türk şiirde kadın ile ay neredeyse eş anlamlı olarak kullanılır.

Literatürde ağaç sembolü içeren rüyalara dair pek çok örnek yer almaktadır. Bunlardan birinde Hz. Muhammed'in bir atası rüyasında "dalları bulutlara ulaşan ve 'ışık içinde bir ışık' olan yüksek yeşil bir ağaç" görmüş, bu da Kureyş Kabilesi'nden gelecek olan peygamber olarak tabir edilmişti. Bir diğer örnek ise, Emevî Halifesi Harun Reşid'in eşi Zübeyde'ye aittir ve rüyasında taht adayı oğlu El-Emin'i (809-813) "yeşil bir ağaç, hoş kokulu ve tazecik kesilmiş bir bitki, serpilen bir bahçe"; "bol bir pınar, fakat kısa süreli ve çabucak kuruyan ve kaybolup giden bir pınar" olarak görmüştür. Son örnek, Ahd-i Atik'te geçen ve Babil kralı II. Nebukadnezar'ın (M.Ö 634-562) gördüğü rüyada "boyu göklere kadar uzanan ve gölgesinden, yapraklarından ve meyvesinden insanların ve hayvanların faydalandığı dünyanın ortasındaki bir ağaç" motifi göze çarpar. Bu ise, Danyal Peygamber tarafından hükümdarlık olarak yorumlanmıştır.

Görüldüğü üzere, rüyalarda geçen "ağaç" motifi, genel olarak peygamberlik ve hükümdarlık olarak tabir edilmiştir. Bu durumda sembolün, "dinî ve dünyevî otorite" anlamı taşıdığı şeklinde bir sonuç çıkar. Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı hanedanlarının ortak saltanat rüyasınında geçen "ulu ağaç" motifinin adı geçen hanedanların otoritesini temsil ettiği açıktır. Diğer taraftan rüyanın ikinci motifi olan "pınar" ise, bolluk ve bereketi ifade eder. Zira rüyada geçen yağmur, ilahî rahmet ve bolluk olarak tabir edilirdi. Böylece rüyada canlı bir tasviri verilen ağacın gölgesindeki pınarları, iktidarın gölgesinde gelişen refah ve bereketi anlatan semboller olarak ele almak uygun olacaktır."[64]

64 H. Çetin, a.g.m.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gök Oğuz Anlayışı

Gök Oğuz anlayışının esas ekseni, Osmanlıların Oğuz Kağan nesline ve Oğuz dünya hâkimiyet görüşüne dayanan, Selçukluların devamı, ancak Moğol istilasıyla Mâverâünnehir'den batıya doğru cereyan eden yeni Türk göçü dalgasıyla beslenmeleriyle güç kazanan Kayılara isnat edilmesidir.

Mehmed Fuad Köprülü, Türklerin Müslüman olduktan sonra eski dinî ananelerini de muhafaza ettiğini düşünür. Bütün göçebe topluluklar gibi, onlar İslam'ın Ortodoks karakterine sempati duymuyorlardı. Türkler, kendi ananelerinin İslam içinde devam ettirilmesine imkân verecek anlayışlara yöneldiler. Mistisizm, bunun için uygun bir araç idi. Türkler, bu suretle şeyhler ve dervişlerin peşine düştüler. Orta Asya'nın manastırları, tekke ve zaviyeleri gittikçe artan kalabalıkları kendine çektiler. Bu mekânlar öylesine güçlendiler ki, zamanlarının siyasi liderlerini gölgede bıraktılar. Türk mistisizminin ilk ve en kuvvetli siması Ahmet Yesevî idi. XI. yüzyılda ilk tekke nizamını kuran, Sufizm'i Türk kültürü içine sokan o idi.

Yesevî'nin gücü inanılmaz oranda büyüktü. Selçuklular bu gücü Anadolu'ya transfer ederek orada istifade ettiler. Türk beyleri kendileri katı Sünni idiler. Bu yönetim çevrelerine yakın olan tekke ve tarikatlar da Sünnilik yönü ağır basan kuruluşlar idi. Celaleddin-i Rumî de yerleşik, Ortodoks İslâmî çevrelere hitap ediyordu. Ancak, Anadolu, İran ve çevresindeki yerel kültürlerin kısa süre içinde yok olmaları mümkün değildi. Bunlara bağlı geniş

tabanlı nüfus da mevcuttu. Bu nüfus, kendi dinî yönelişlerini Bâtıni nitelikteki tarikatlarda bulmuş ve oraları şenlendirmiştir. Bu nedenle tarikatlar daima canlı halk mekânları olmuşlardır. Halk dervişleri, Hristiyan, İslam, Zerdüşt ve bunun gibi her dinden insana hitap eden heteredoks inanç sistemleri geliştirme çabası içine girdiler. İslam Sufizmi'nde bunun canlı tesirleri bulunmaktadır. Sufizm, âdeta bir dinler konglomerası idi ve bu bilhassa şuurlu bir çabanın eseri idi. Anadolu, Mezopotamya, İran ve Mâverâünnehr gibi dünyanın bütün kadim kültürlerini barındıran coğrafyalarda Sufi dervişleri tesir sahalarını genişletme çabası içinde idiler. Onlar, bilinçli olarak böyle birçok kültürlü mistik sistemleri ortaya çıkardılar.

Gaza ideolojisi, aslında bu dervişlerin ruhanî sistemlerini egemen kılmalarına yönelik araç olmuştu. Osmanlıyı kuran ilk liderler, bu sufî çevrelerin desteğini almaya hususî bir gayret sarf ettiler.[65]

Wittek, Osmanlı müverrihlerinin XV. asırda inşa ettikleri 52 ataya dayalı bir şecerenin uydurma olduğu ve bunun Gökalp–Oğuz Han efsanesi ile bağlanması halinde bir mana kazanabileceğini ileri sürer ve Oğuzları, Selçuklularla beraber Türklerin en eski atası, en önemli kolu sayar.

Kaşgarlı Mahmut, Oğuz Kağan Destanı esasına göre tarihî olarak mevcut olmayıp kendisinin üretmiş olduğu bazı boy isimleriyle birlikte Oğuz'un 6 evladına 4'er boy düşmek üzere 24 oğuz boyu nazariyesini ortaya atmıştır. Wittek, bunun tarihî değil, nazarî, Kaşgarlı Mahmut'a ait bir inşa olduğu kanaatindedir. Oğuz Kağan Efsanesi'ne göre Oğuz Han'ın Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han isminde 6 oğlu vardı. Kaşgarlı Mahmud, bu 6 evlada 4'er boyu taksim ederek 24 Oğuz boyu olduğunu iddia etmiştir.[66]

65 Y. Öztürk, a.g.m.
66 P. Wittek, a.g.e.

Wittek, 52 isimlik Oğuz şeceresinin ancak 21'inin gerçek olduğunu, 31'inin ise sonradan uydurulduğunu belirtir. 21 isimlik şecere, Şükrullah'ta yer alır. Şükrullah'ın listesinde 31 ismin sonradan ilave edilmiştir. Bu ilaveler çıkartıldığında orijinal şecereye ulaşılmış olur. Bu şecerenin dikkat edilmesi gereken en önemli tarafı, Oğuz'un oğlu Gök Han'ın Osman'ın atası olarak zikredilmesidir. Wittek, bu ilk şecerede Gök Han'dan sonra Oğuz'un torunu olarak zikredilen Çamundur ismine dikkat çekerek bunun Çaudar'la aynı olabileceğini, bunun da Çavuldur'a delalet ettiğini düşünür. Oğuz Kağan'a dayanan başka bir Oğuz şeceresine göre, Osman'ın atası, Oğuz'un oğlu Gün Han'ın oğlu Kayı'ya dayandırılır. Kayı, Oğuz oğlu Gün Han'ın dört oğlundan birisi ve en büyüğü olarak verilir. Bu şecere Gök Han'a dayanan şecere ile çelişki teşkil eder.

1481'de yeni bir şecere yapan Bayatî, bu problemi şöyle halletmiştir: Son şecerenin içindeki isimleri aynen muhafaza ederek, Gök Han'ın ismini Gün Han'a çevirmiş, Kayı'yı da onun oğlu olarak zikretmiştir. Wittek, Kaşgarlı Mahmud, Reşidüddin'in *Camiü't-Tevârih*, İbn–i Bibî'nin Yazıcıoğlu tarafından Türkçe'ye çevrilen *Selçuknamesi*'nde yer alan bu Kayı ananesinin, aslında edebî geleneğin iyice teşekkül ettiği XV. asır ortalarında Osmanlı tarih yazıcıları tarafından Osmanlılara eklendiğini iddia etmektedir.

Mevcut olmayan, ancak Âşıkpaşazâde ve diğer kaynaklar vasıtasıyla bildiğimiz Yahşi Fakih, dışında ilk diyebilebileceğimiz Ahmedî'nin 1400 yıllarında *İskendername*'sine eklediği manzum eser, -yukarıda verdik- Osmanlıların kuruluşuyla ilgili ilk yazılı eserdir. Bu eserde, Ahmedî Osmanlıların şeceresinin Gökalp vasıtasıyla Oğuzlara bağlamıştır. Sonraki bağlar da Ahmedî ile ilgili görülmektedir.

Gök-Oğuz anlayışını basit bir aşiret ananesi olarak düşünmek ve bunu belli bir zaman-mekân aralığıyla sınırlı somut bir ırkî silsile olarak anlamak yanlıştır. Gök-Oğuz anlayışı, Türklerin bütün dünya görüşlerinin bir hülasası durumundadır. Gök ve

yeri tek siyasi iradeye tabi kılacak olan ilâhi bir lider tasavvuru, Oğuz Kağan Destanı'nın merkezî fenomenidir.

Osmanlıların Kayılar vasıtasıyla Oğuz soyuna bağlanmalarıyla ilgili şecere dolayısıyla zamanımıza ulaşan bilgiler, bu kozmik Türk anlayışının bütün izlerini yansıtmaktadır.

Gaza Anlayışı

"Gaza" ilk Osmanlı kroniği Ahmedî'de veciz bir şekilde ifade edilmiştir Gaza ananesine göre, Osmanlılar gazi toplumuna bağlı gruplardan biri idiler. "Hudut beyliklerinin muharipleri olan, komşuları kâfirlere karşı mücadele eden ve kendilerini o mücadeleye hasreden, bu İslam ve gazi cemaati, kendini İslam Dini'nin mürşidi addediyordu."[67]

Ahmedî, gazi toplumunu şu ifadelerle tarif etmiştir:

"Nasıl ki müspet olan peygamber Hz. Muhammed diğer peygamberlerden sonra gelmişse ve nasıl ki Kur'ân, Tevrat ve İncil'den sonra gökten inmişse, gaziler de dünya yüzüne aynı tarzda en son gelmişlerdir. (…) Bir Gazi nedir ve kimdir? (…) Bir gazi Allah'ın dininin âletidir, o dünyayı putperestliğin çirkefinden temizleyen Allah'ın hizmetkârıdır. (…) Gazi Allah'ın kılıcıdır ve iman edenlerin hamisi ve sığınağıdır. Eğer bir gazi Allah yolunda ve uğrunda ölür kurban giderse, onun öldüğünü zannetmeyiniz, o Allah'ın saadet ve rahmetine kavuşmuştur; ebedî hayatı vardır."[68]

Gaza ideolojisi aslında Türklüğün İslâm öncesi kozmik sistemi ile de yakından alakalı idi.

Ortak bir amaç etrafında birleşme duygusu için "gaza" fikrinin gerekli aidiyet duygusunu yaratan önemli faktördür.

67 P. Wittek, a.g.e.
68 P. Wittek, a.g.e.

Aşiretlerin Rölü

Osmanlı Devleti ile ilgili teorileri tartışılan Paul Wittek, "gazi" kavramı çerçevesinde Türk aşiretlerini şöyle tahlil eder:

Osmanlı müverrihlerinde göçebeler hakkında rastlanan bilgi ve mütalâalar onların İmparatorlukta oynadıkları gerçek rolü anlamağa epeyce mani olmaktadır. Bunlara göre, Osmanlı devleti, aslında Horasan'dan çıkmış, sonunda uzun ve maceralı bir göçden sonra Kuzey-batı Anadolu'ya varmış olan bir aşiretin reisinin meydana getirdiği eserdir. Fakat daha sonra, devlet kurulunca, göçebe unsur ancak zaman zaman ve her defasında da devlete yabancı ve hattâ hasım bir eleman gibi zikrolunur. Bu, aşiretlere birbirine oldukça zıt olan iki tol atfetmek demektir: hemen söyleyelim ki, birincisi bir hayal mahsulüdür, ikincisi de gerçeğin ancak bir parçasına tekabül eder.

Gerçekten, istilâcı göçebelerin karakteristik eserleri olan "step imparatorlukları"ndan bir diğerini kurmak üzere Orta Asya'dan çıkmış bir "Osmanlı kavmi" fikri pek yanlıştır. Bu cins imparatorluklar stepte birdenbire doğar, çabucak yayılır ve kısa bir ömürden sonra aynı hızla dağılır. Halbuki Osmanlı devleti bir eski medeniyet toprağı üzerinde zahmetle kurulmuştur ve fetihleri üç yüzyıl boyunca sıralanır; her beşerî eser gibi çökmeğe başlayınca da, yavaş ve tedricî olarak ve hiç bir zaman öze dokunmayarak gerilemiştir.

Bununla beraber, muhakkak ki Osmanlı devleti varlığını, her şeyden önce, Orta Asyalı bir Türk kavminin göçünün yarattığı duruma borçludur. Bu, X. yüzyılda başlayarak XIII. yüzyıla ve belki de daha sonraya kadar devam eden Oğuz göçüdür. Bahis konusu göç, ikisi de batıya götüren iki yolları boyunca cerayan etti: Oğuzları, Güney Rusya üzerinden Aşağı Tuna ve hattâ Bizans İmparatorluna (XI . y.y.). diğeri, Müslüman İran üzerinden Bizans Anadolusuna (XI. y.y.) yöneldi. Kuzey yolunu tâkıb eden Oğuzlar hâlâ puta tapanlardı; yolları boyunca bölgesinden çıkmadır; bundan dolay aslî vasıflarını ve aşiret teşkilâtlarını muhafaza etmiş

olmalıdırlar. Buralarda hiç bir iz bırakmadılar ve onlardan Bizans toprağına kabûl olunan bir kaç cüz çabucak temessül olunup eridi.

İslâm ülkeleri üzerinden güney yolunu tutan Oğuzların kaderi bambaşka oldu. Bu Türkler, az vakitten beri bile olsa, İslâm âleminin âleminin bir parçasını teşkil eden bölgelerden geliyorlar, girdikleri İslâm ülkelerinde kendilerini tamamen yabancı hissetmiyorlardı. Diğer taraftan, bu ülkeler yüzyıllardan beri Türk unsuru ile ünsiyet peyda etmişti: Münferiden veya küçük topluluklar hâlinde köle-asker olarak getirilen Türkler, sonunda Doğu İslâm âleminde asker sınıfının çoğunluğunu teşkil etmişlerdi. Askerlik mesleği onlardan bir kaçını eyalet vâliliğine kadar yükseltmişti. X. yüzyıl sonuna doğru, Hilâfetin Doğu ülkelerinde, Türk ırkına mensub bu generallerden biri istiklâlini bile ilân etti. Bu Gazne sultanlığı burada bizi, hanedân Türk aslından olması dolayısiyle değil, fakat siyâseti, Oğuzların Küçük Asya ve Balkanlara kadar uzanacak olan Güney göçünü harekete getirdiği için ilgilendirir.

Tasavvuru mümkün en geniş askerî teşebbüse, Putatapıcı Hindistan'ın fethine girişmiş olan Gazne sultanı, Selçuk âilesine mensub kardeşlerin Oğuzlardan topladıkları kuvvetleri hizmetine aldı. Selçuklular başlangıçta, her hâlde, bir condottieri âilesi gibi bir şeydiler. Kaynaklarda açıkça "su-başı" olarak gösterildiler. Hiçbir zaman adları aşiret reisi olarak geçmez. Çeşitli aşiretlerin yiğitlerini, askerî birliklerini "Cihâd-ı mukaddes"e girişmiş emîrlerin hizmetine bağlayan condottieri'lerin bayrağı altına toplayan şey, muhtemelen "Kâfirlere karşı savaş" çağrısı ve bol ganimet ümidiydi. Gazneli Mahmud'un Hindistan'a karşı yönelttiği savaş da, mütemadiyen yeni gönüllülere ihtiyaç gösteren âilelerini (âile en geniş anlamda) Horasan'a çağırmak pek tablî idi. Sefer aralarında birlikler orada, hemcinsleri yanında dinlenir ve saflarını yeni gönüllülerle pekiştirilebilirlerdi. Göçebelerin Doğu İran'a bu girişi geniş ve uzun zaman devam eden bir göç hareketinin başlangıcı olacaktı.

Ezici askerî kuvvetlere hâkim Selçuklu kardeşler, onları hizmetine almış olan Sultan ile bozuşmakta ve İran'ın iç mücâdelelerine

sürüklenmekte gecikmediler. Ülkedeki çeşitli partiler bu pek kudretli kumandanların desteğini kazanmağa çalışarak onları kendilerini müstakil emîr ilân etmeğe teşvik eylediler. Selçuklular, bir İlâm bölgesinde emîr olduktan sonra bu sıfatla, Türk orduları sayesinde, bir kaç yıl içinde hemen bütün Doğu İslâm âlemini bir imparatorluk hâlinde birleştirmeği başarabildiler. Müştereken saltanat süren hanedanın reisine Halife tarafından "Sultan" unvanı tevcih olundu. Horasan'a yerleşmiş göçebelerin bu olaylarla ilişiği yoktu; topluluklarının her biri kendi reisine tâbi olarak, gevşek ve kopmağa hazır bağlarla Selçuklulara bağlıydılar. Orduların ilerlemesiyle onlarda bütün imparatorluğa yayıldılar; yerlerini ise Türkistan'dan başka göçebeler aldı. Bu sonuncular muhtemelen tam aşiretler hâlinde geldiler. İmparatorluk toprakları üzerinde dolaşan, fakat yerli cemiyet teşkilâtı dışında kalan bu göçebe unsur, hükümet için ciddî bir mesele arzediyordu: hiç olmazsa onun göçlerine bir yön vermek, onu kalabalık ve ekili bölgeler dışındaki "arazi-i metruke"ye, yâni ıssız topraklara münhasır kılmak, yahut da, en iyisi, kendisine bir mahreç aramağa zorlamak gerekiyordu.

İdeal mahreç Bizans Anadolusu idi. Burası bir çok defa denenmiş, fakat daima, Bizans ile Müslümanlar arasındaki mücâdele yüzyıllarında sınırlarda teşekkül etmiş olan savunma sistemi tarafından kapatılmış bulunmuştu. Bu sınırları bekleyen Akritler (*Akritai*), yani uc-erleri, ayrı bir askerî cemiyet teşkil ediyorlardı; bunlar, Türkler dahil, pek çeşitli milletlerin bir halitasıydı; fakat korudukları eyâletlerin toprağına iyice kök salmışlardı. Payitaht medeniyetinden çok uzak olarak, bir çok hususta karşıtları "Gazi"lere, yâni Müslüman uc-erlerine yaklaşıyorlardı. Diğer taraftan, bu Gaziler de, yüzyıllardan beri aynı toprağın ve bu kadar uzun sürüp değişik başarı gösteren bir mücâdelede karşı karşıya duran iki düşman ordusu arasında tabiatıyla hasıl olan kültür alışverişinin tesirine mâruz kalmışlardı. Akritai ve Gaziler ayrıca müşterek olarak canlı bir hürriyet duygusuna sahiptiler ve hükümetleriyle aralarında anlaşmazlık çıktığı zaman, isvan etmekten ve hattâ karşı tarafa

geçmekten çekinmezlerdi Hususiyle, XI. yüzyıl ikinci yarısında Akritlerin Bizans hükümetiyle münasebetleri çok bozuktu. 1071 Malazgirt bozgunundan sonra bu hükümet fi'len ortadan kalkınca, müdafaa sistemi tam bir anarşi içinde yıkıldı ve Anadolu'ya giriş kapısı Türk göçebelerine genişçe açıldı.

Oğuzları, yarımadanın bütününü aşarak Kostantaniyye karşı yakasına kadar götüren bir ilerleme Selçuk sultanınca ne tahmin, ne de arzu olunmuştu. Sultan, Malazgirt seferine, Bizans toprağı üzerinde her hangi bir emel beslemeden girişmiş ve zaferden sonra derhal barış yapmakla yetinmişti. Başlangıçta, kendiliğinden meydana gelen duruma da hiç önem vermedi. Bununla beraber Anadolu tamamiyle göçebelere terkedilmemişti. Şurada burada mahallî direnme merkezleri teşekkül etti; bunlar, Bizans idaresinin geri gelmesini bekleyerek, topraklarını korumağa çalıştılar. Doğuda, eski sınır eyaletlerinde ise *Akritai* ve Gazi reisleri kendilerine beylikler düzüyorlardı. Sonunda Gaziler başarı sağladılar. Müslüman ve (hiç olmazsa çoğunlukla) Türk olduklarından, göçebeler üzerinde nüfuz icra edebiliyorlar, onların desteğinden faydalanıyorlar ve kendi topraklarındaki şehir ve köylere saldırmamalarını sağlıyorlardı. Hıristiyan ahali, eski *Akritai* efendilerinden pek az farklı olan bu yeni hâkimlerle kolayca uyuştu. Fakat, hâkimiyetlerini batıya doğru epeyce ileri götüren bu Gazi emirliklerinin başarısı, Selçuk hanedanından olan bir emîrin haiz bulunduğu itibarın, idare ettiği askerî ve kültürel vasıtaların bütün gücü ile Anadolu'nun merkezinde ayrı bir devlet kurmasından itibaren, azalmağa mahkûm olacaktır. Selçuk emîri, sonunda, onları kendi "Rum Sultanlığı"na katacaktır.

Selçuklular İslâmiyete yeni kazandırılmış olan bu "bilâd-ı Rum", yâni "Rum-İli"nde, eski müslüman ülkeleri örneğinde bir devlet ve bir medeniyet kurmak için lâzım gelen bütün unsurları birlikte getirdiler veya sonradan celbettiler. Sarayda, idarede, iş hayatında, edebiyatta farsça, dinle ilgili her şeyde (bu arada hukuk İşlerinde) ve öğretimde ise arapça hâkimdi. Fakat, kapıkulu olsun, sipahi kuvvetleri olsun, ordu ve ondan çıkan kumandan

ve memurlar çoğunlukla, hiç olmazsa dil bakımından, Türk'tü. Gazi unsuru yeni sınırlarda, yâni Bizans'ın kıyı eyâletlerini kurtarabildiği Batı ile Kuzey'de ve bir Hıristiyan kırallığın, Küçük Ermenistan'ın kurulduğu Güneyde tekrar teşekkül etmişti. Gaziler yeniden Akritlerle karşı karşıya durmaktaydılar; yeniden hasma ve yerli medeniyete temessül hareketi başladı. Ülkedeki hıristiyan kadınları veya düşmandan kaçırdıkları kızları karı olarak aldılar; kendi taraflarına geçen Akritleri saflarına bile kabul ettiler. Bu Gaziler en çok dil bakımından Türktür. Buna karşılık, göçebeler Türk karakterini hiç bozulmadan muhafaza ederler. Onların müslümanlığı bile ayrı bir tarzdadır; bunda aşaman a hâlâ pek benzeyen "Şeyh" hâkimdir. Sultanın hükümeti onları burada da ekili bölgelerden uzak tutmağa ve sınırların dağlık kısımlarına yöneltmeğe gayret eder. Göçebeler, Gazileri pek yabancı bir unsur saymazlar; nitekim, göçebe çocukları onların saflarına kabul edilirler. Bâzan göçebe topluluklardan biri hıristiyan toprağına yapılan bir akına tekmiliyle katılır; hatla bunlar boş arazideki terkedilmiş köylere yerleşerek yarı "göçebe" olurlar.

XIII- yüzyılda, Moğol baskısı neticesinde yeni Türk aşiretleri geldi; bunlar da Anadolu göçebelerini Batı sınırlarına sürdüler. Rum sultanlığı, aynı zamanda, Moğollor tarafından istilâ olunmuş İslâm ülkelerinden gelen ve en çeşitli unsurlardan mürekkeb olan bir mülteci kitlesini kabul etti. Fakat, az sonra, bizzat Selçuk sultanı Moğolların bir tabii ve âleti oldu. O zaman, sınırlardan başka bir sığınak kalmadı. Kaçaklar - göçebe toplulukları, Sultanın ordusundan dağılmış birlikler, asilzade ve memurlar, ulema ve dervişler, şehirli tacirler ve sanatkârlar-Gazi reisleri etrafında toplandılar. Bu reisler artık kendilerini kukla Sultanlara bağlı hissetmiyorlar, müstakil kumandanlar olarak davranıyorlardı. Gazi reisleri, bîr taraftan bu tehacüm neticesinde artan kuvvetlerinden, diğer taraftan lam bu esnada Bizans İmparatorluğunun müdafaa vasıtaları zayıflamış ve Akritleri ihmale uğramış olması keyfiyetinden faydalanarak, Sultanın ve onun Moğol efendilerinin nüfuz sahası dışında kendilerine beylikler zabtetmek maksadiyle

Bizans eyâletlerine saldırdılar- Kostantaniyye'nin yakın civarını koruyan bir savunma bölgesi müstesna, Bizanslıların o zamana kadar Küçük Asya'da sahib oldukları her yer, 1300'e doğru, çeşitli Türk beylerinin eline geçti. Kostantaniyye'ye karşı savaşan Osmanlı gazileri, burasını ele geçirinceye kadar, daha bir çeyrek yüzyıl mücâdeleye devam edeceklerdir. Fakat, müstesna vazifeleri onlara müstesna bir kader sağlar. Komşu beyliklerin ve hattâ daha uzak ülkelerin savaşçı unsurlarını tam işte bu uzun mücâdele onların bayrağı altına toplar; öyle bir kuvvetler topluluğu ki, o yüzyılın ikinci yarısında onlara Balkanları fethetmek ve diğer Anadolu beyliklerini ülkelerine katmak, yâni bir imparatorluk kurmak imkânını verecektir."[69]

Paul Wittek "Gerçekten, bu kadar uzun bir mücâdeleyi yürütmeğe ve aynı zamanda, fethedilmiş ülkede bu mütemadi savaşı lâyıkıyle destekleyip idare edecek bir devleti vakit geçirmeden teşkilâtlandırmağa muktedir tek unsur gazilerdi." dedikten sonra şunları söyler:

"Onlar bu savaşta kendilerine yardım edecek olan 'Müslüman' unsurları cezbederek kullanmağı biliyorlardı. Bizanslılardan bir şehir alınır alınmaz, adı geçen unsurlar, yâni şehirli müslümanlar da oraya yerleşirlerdi; öyle ki, fâtih öncüleri hemen anavatan medeniyetinin tâkib ettiği bir çeşit kolonizasyon hareketini akla getirmek mümkündür. Bu müslüman unsurlar Osmanlı beyliğini, siyasî ve kültürel bakımlardan, Klâsik İslâm geleneklerinin ihyasını hedef tutarı bir devlet olmağa doğru geliştirdiler. Osman Gazi'nin halefleri tedricen Sultanlar hâline geldiler; onların etrafında, karakterini dil ve ırktan ziyâde din ve medeniyetin tâyin ettiği bir Osmanlı cemiyeti teşekkül etti. Türkçe devlet dili olarak tutunduysa da, bu arapça ve farsçadan alınma terim ve kurallarla dolu 'Osmanlıca' şekline inkılâbı bahâsına mümkün oldu."[70]

69 Paul Wittek, "Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü" (Çev. Ercüment Kuran), *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 13, S. 17-18 (1963).

70 P. Wittek, a.g.m.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kuruluş Fetvası

Halil İnalcık'ın şeyh-gazi lider kültürünün ortamını izah eder:

"Savaş, şeyhlerin desteklediği gazi liderler etrafında, çoğu zaman bu liderlerin adını taşıyan grupların teşekkülünü sağlar. Gaziler, başarı gösteren ünlü liderler, beyler, etraflarına toplanırlar, onun bayrağı altına koşarlar.. Uç hayatı büyük tehlikelerle dolu olup şahsi teşebbüsü ister. Zira serhaddın öte tarafında aynı ruhla hareket eden Hristiyan serhad teşkilatı, batı ucunda Bizanslı akritai vardır. Etnik bakımdan uç cemiyeti çok karışıktır. Buraya hareket kabiliyeti büyük göçebelerle merkezden kaçan siyasi muhalifler, rafızîler, maceracılar kaçıp sığınmışlardır. Hinterlandda hâkim muhafazakâr yüksek medeniyet şekilleri (teoloji, saray edebiyatı, şer'î hukuk) karşısında uçta mistik ve eklektik henüz kalıplaşmamış bir halk kültürü (rafızi tarikatlar, mistik ve epik bir edebiyat, örfi ve milli hukuk) hakimdir."[71]

Anadolu 13. yüzyıl kültür ikliminde yetişen Türkistan'dan gelen bilgi ve fikir ışığıyla donanmıştır. Larende'de (Karaman) bulunan tekkesini Söğüt'e taşıyan ve kendini orada hizmete adayan Şeyh Edebali, Konya'da Mevlâna Celâleddin Rumî'nin, Suluca Kara Höyük'te Hacı Bektaş Velî'nin üstlendiği hizmeti üstlenecektir. Bir yandan mensubu bulunduğu vefailiğin gereklerini yerine getirip Türk sufiliğinin yaşamasını sağlarken, bir yandan uçtaki ahi zaviyelerinin kuruluşunu temin edecektir. Şeyh Edebali'nin

71 Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

dergâhında sadece Vefaî dervişleri yoktur. Orada ahiler ve fakihler de bulunmaktadır.

Tursun Fakih, Türkistan'dan akıp gelen, İslamî umdeler üzerine bina edilmiş Arabî bilgiler, Fars ikliminden alınan bilgi ve tecrübelerin içinde bulunduğu eğitim kurumları ve yaşadığı çevre vasıtasıyla alarak yetişen bir şahsiyet olarak Türk kültür tarihi içindeki yerini alır. Hem kayın babası, hem şeyhi olan Şeyh Edebali'nin terbiyesinden geçmiştir.

Dönemin aydınları, Türkiye'nin muhtelif yerlerinde yurt tutuyor, buna bağlı olarak batı bölgelerine de yerleşiyorlardı. Bu yeni gelen derviş muhacirlerin bir kısmı gazilerle birlikte, yurt edinmek ve fütuhat yapmakla, bir kısmı tenha yerlere yerleşip ziraatla ve hayvan yetiştirmekle meşgul oluyorlardı. Hem fetih, hem yurt edinme, hem de o bölgede yaşamanın örnek ve önderliğini yapıyorlardı. Dolayısıyla "Bir kent grubu olan, yani şehirlerde, kasabalarda/ köylerde yaşayan, "çarşı-pazar töresini temsilinin önde gelenlerinden Şeyh Edebali'nin neden bu uç bölgeye, Söğüt'e yerleştiği daha iyi anlaşılmaktadır.[72]

Halil İnalcık da Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde fakihlerin önemine ve devlet yönetimindeki fonksiyonlarına dikkat çekmiştir:

"Osman bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu ülkeyi nasıl örgütleyeceğini, dini kuralları fakılardan sormaktadır… İleri gelen fakılar, Sünnî İslâm hukukunu bilen insanlar olarak idarede önemli rol oynamışlardır… Osman Gazi zamanında İslâm hukukunu bilen kişilerle devlet kuran bey arasında sıkı ilişkiler, vakfiyeleri yazan bir çeşit bürokrat vardı. Beyliği teşkilâtlandırma, sosyal hayatı düzenleme bakımından bu fakılar ve ahiler son derece önemli bir rol oynamışlardır. Din adamlarının ilk dönemlerde devletin örgütlenmesi ve beylere danışmanlık yapmış olmaları, ilk vezirlerin de onlar arasından seçilmiş olması olayını açıklar Osman'ın son

72 Bayram Sakallı, Osmanlı Devletinin Kuruluş Yıllarında Şeyh Edebalı, *Türk Yurdu*, S. 148-149 (Aralık 1999-Ocak 2000).

zamanlarında Alâeddin Paşa vezîr durumunda idi (Aspurca Hâtûn Vakfiyesi). Orhan ve Murad dönemlerinde Çandarlı Kara Halil (Hayreddin Paşa), ulema menşeinden vezirlerin en ünlüsüdür."[73]

Beylikler döneminden itibaren var olan fakih grubu, hem Osmanlı'nın kuruluş döneminde, hem de daha önceki dönemlerden itibaren toprağın siyasallaşması, yani Anadolu'nun vatanlaşması sürecinde fonksiyoneldirler. Toplum içinde örnek davranışları, bilgi birikim ve tecrübeleri hayat tarzıyla baştan aşağıya, yeni bir insan tipolojisini temsil etmektedirler.

Bundan dolayı başta İbn-i Batuta olmak üzere birçok kaynakta beylikler döneminden Osmanlı'nın ilk dönemlerine kadar çok sayıda fakih adı sayılmaktadır. Bunlar; Fakih Muslihiddin, Süle Fakı, Mevlânâ Selahaddin Fakih, Hâce Fakih Ahmed, Mevlânâ İhtiyareddin Fakih, Fakih Alaeddin-i Kastamunî, Fakih Harezmî, Fakih Muhuyiddin, Fakih Musâ, Fakih Şemseddin Dımişkî, Seydi Fakih Candaroğlu, Yusuf Fakih, İshak Fakı, Mevlana Ali Fakih, Hâce Fakih Karamanî gibi dönemin önemli şahsiyetleri arasında adları geçenlerdir.[74]

Osman Gazi adına ilk fetvayı okuyan Tursun Fakih, kadılık ve imamlık yapmıştır.

Âşıkpaşazâde'nin; "Halk razı oldu Kadılığı ve hatipliği Dursun Fakı'ya verdi. Cuma hutbesi ilk önce Karaca Hisar'da okundu. Bayram namazını da orada kıldılar. Bunu tarihi hicretin 699'nda (Miladî: 28 Eylül 1299-15 Eylül 1300) vâki oldu." İfadelerinden de O'nun imam, hatip, kadılık görevini yaptığı, Osman Bey adına da hutbe okuduğu anlaşılmaktadır.[75]

Yukarıdaki ifadelerden Tursun Fakih'in henüz Osmanlı Devleti kurulmadan önceki bir dönemde Eskişehir-Söğüt-Karacahisar

73 Halil İnalcık, *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak-Kuruluş*, İstanbul 2010.

74 Mehmet Gel, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Fakihler ve Tursun Fakih*, Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

75 İsmet Çetin "Osmanlı'nın Kuruluş Dönemi Aydını ve Düşünce Dünyası: Tursun Fakih", *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*, Eskişehir 2014.

civarında mukim olduğu anlaşılmaktadır. Şeyh Edebalı'nın kızı ile evli olması, Onun şeyhiyle birlikte hareket ettiğini, Osman Bey'in Şeyh Edebalı'nın kızı ile evlenmesi üzerine Eskişehir Beyi ile arasının açılması üzerine oradan ayrılıp Söğüt civarına yerleşmesiyle de Osman Bey'le birlikte hareket ettiğine de işaret etmektedir.

Çeşitli kaynaklarda Karamanlı olduğu ifade edilen Tursun Fakih, muhtemeldir ki, Şeyh Edebalı ile birlikte Eskişehir-Söğüt civarına gelmiş, burada Osman Bey'in çevresinde bulunmuş, onunla akraba olmuş bir şahsiyettir. Osman Bey ile Tursun Fakih arasında kurulan bu akrabalık, dönemin şartları gereği aynı zamanda birlikte hareket etme mecburiyetini de getirmiştir.

Tursun Fakih'in yaşadığı 13.-14. Yüzyılda, Dede Karkın ve Geyikli Baba gibi Rum abdallarının Vefaîyye Tarikatına mensup olmaları, özellikle Şeyh Edebalı'nın Vefaîyye tarikatına mensubiyeti ve Osman Gazi'nin yanında olması, bu tarikatın Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda gösterdiği fonksiyon açısından önemlidir. Zira kaynaklar, Şeyh Edebali başta olmak üzere Osman Gazi'nin çevresinde bulunan ilim adamı ve mutasavvıflardan bahsetmektedirler. "O zaman Gazi zamanında ulemâdan Tursun Fakih vardı ve fukaradan Baba Muhlis ve Osman Gazi'nin kayın atası Edebali vardı, bunlar duaları makbul azizlerdi."[76] İsmail Hakkı Uzun Çarşılı, Şeyh Edebalı'nı müridi Şeyh Edebali'nin oğlu Şeyh Mahmud, Tursun Fakih ve Ahi Şemsiddün ile oğlu Hasan gibi ahiler, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli hizmetler gördüklerini ifade etmektedir.[77]

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkisi bakımından Tursun Fakih ile ilgili Âşıkpaşazâde'de şu ifadeler geçer:

"Karaca Hisar'ı alınca evler boş kaldı. Germiyan İli'nden ve başka yerden hayli adamlar geldi. Osman Gazi'den ev istediler. Osman Gazi de verdi. Az zamanda mamur oldu. Birçok kiliseleri

76 Ö. L. Barkan, a.g.m.

77 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 1988.

mescit yaptılar. Pazar da kurdular. Halk toplanıp: 'Cuma namazı kılalım ve bir kadı isteyelim' dediler. Dursun Fakı derler bir aziz kişi vardı. O halka imamlık ederdi. Hallerini ona söylediler. O da gelip Osman Gazi'ni kayınatası Edebali'ye söyledi. Daha söz bitmeden Osman Gazi geldi. Sorup isteklerini bildi. 'Size ne lazımsa onu yapın' dedi, Dursun Fakı: 'Hanım! Sultan'dan izin gerektir.' dedi. Osman Gazi dedi ki: 'Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda sultanın ne dahli var ki ondan izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gaza ile hanlık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp kâfirlerle uğraştım. Eğer o, ben Selçuk hanedanındanım derse ben de Gök Alp oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse dedem Süleyman Şah dedem de ondan evvel geldi.' Halk razı oldu Kadılığı ve hatipliği Dursun Fakı'ya verdi. Cuma hutbesi ilk önce Karaca Hisar'da okundu. Bayram namazını da orada kıldılar. Bunu tarihi hicretin 699'nda (Miladî: 28 Eylül 1299-15 Eylül 1300) vâki oldu."

Bir müddet Karacahisar'da kadılık yapan Tursun Fakih, aynı yıl Eskişehir'de Osman Gazi adına bayram hutbesi okur. Osman Gazi Bilecik'i kayın babası Edebalı'nın idaresine bıraktı. Tursun Fakih de şeyhi ve kayın babası ile burada kaldı. Tursun Fakih, şeyhi ve kayın babası olan Şeyh Edebali'nin ölümünden sonra onun makamına geçerek Osmanlı Devleti'nin ikinci müftüsü ve kadısı olmuştur. Şeyhinden kısa bir zaman sonra ölen Tursun Fakih, (1326 yılından sonraki bir tarih olmalı) yaşadığı dönemin ihtiyaçları gereği, iyi bir tahsil görmüş, döneminin bilgilerini vâkıf, devlet ve siyaset adamı. Sadece imam, kadı, asker, müşavir veya devletin kuruluşundan itibaren sıradan bir bürokrat olmayıp, edebî eser verebilecek kadar aydın bir şahsiyettir.

Kuruluş döneminde yazılan dinî-kahramanlık konulu edebî ürünlerin gayesi, yüzyıllar boyunca halkın ruhunda din ve kahramanlık yolunda etkiler yaratmak, insanın kendine ve başkalarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmek, güzel huylar edindirmek, maddî güç ile manevî gücün birleşmesini

sağlamak, tarih bilgisi ve şuuru kazandırmak olarak belirlenebilir. Tursun Fakih eserlerini bu gaye ile vücuda getirmiştir.

Tursun Fakih adına kayıtlı üç mesnevi *Gazavât-ı Hazret-i Ali Kıssa-ı Mukaffa'*, *Gazavât-ı Hazret-i Ali Kıssa-ı Ummân*, *Gazavât-ı Muhammed Hanefî* adlı mesnevî bulunmaktadır.[78]

* * *

Kısa bir süre sonra kalabalıklaşan müslüman cemaat Karacaşehir'de cuma namazı kılmak için isteklerini dile getirdiler. Cuma namazında Hükümdar adına hutbenin okunması bağımsızlık simgesi olmasına rağmen Karacaşehir'den gelen istek muhtemelen kalabalıklaşan Müslüman nüfusun bulunduğu yerde cuma namazı kılmak ve Eskişehir'e gitmekten kurtulmak gibi sade bir amaç taşıyordu. O tarihe kadar yörenin tek cuma camisi Caca-oğlu Nureddin tarafından yaptırılmış olan Eskişehir Camisi idi. Karacaşahır halkı konuyu Eskişehir Camiinde imamlık yapan Dursun Fakih'e açtılar ve kendilerine yardımcı olmasını istediler. Dursun Fakih, yörenin bilge kişisi olan Şeyh Edebali'nin bu konuda yetkili olduğunu, soruya ancak onun cevap verebileceğini belirtti.

Şeyh Edebali, Osman Bey'in hükümdarlığını kutsayan bir bilge kişi olmasına rağmen yaşadığı yer, ve toplumsal hayattaki yeri hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bunların en önemlileri İtburun köyünde veya Eskişehir'de oturduğu, Ahi şeyhi olduğu ve Osman Bey'in kayınpederi olduğu hakkındadır.

XIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Moğol baskısı sırasında doğudan gelen kentli göçmenlerin yerleşmesi ile Eskişehir kent kültürüne ulaşmış, ayni zamanda kentte entel-lektüel bir zümre kümelenmişti. 58 Genellikle müderris ve fakihlerden oluşan bu kimseler Şeyh Edebali'nin etrafında toplanmıştı. Bunların bazıları İznik alındıktan sonra Eskişehir'den ayrılmış, ve genç Osmanlı toplumuna eğitim hizmeti verebilmek için İznik'te kurulan medreseye gitmişlerdir. Örneğin İbn-i Batuta 1326 yılında İznik'i ziyaret ettiği

78 İ. Çetin, a.g.m.

sırada İznik'te imam olan Fakih Alaeddin-i Sultanyüki'ye misafir olmuş, onunla birlikte Nilüfer Hatunu ziyarete gitmiştir. Yine Kastamonu'da müderris Taceddin-i Sultanyüki ile görüştüğünü, müderris Taceddin-i Sultanyüki'nin Tebriz ve Şam'da eğitim gördüğünü ve zamanının ünlü bilim adamlarından biri olduğunu yazmıştır.

Uç'ta toplumun çok büyük bölümü Şeyh Edebali'ye saygı duyuyordu. Bir süre öncesine kadar Şeyh Edebali'nin İtburun köyünde oturan bir Ahi şeyhi olduğu kabul ediliyordu.60 Buna rağmen arşiv belgelerinde İtburun köyünde şeyhe ait zaviye kaydına rastlanmamaktadır. Şeyh Edebali ile İtburun köyü arasında kurulabilecek tek ilişkinin şeyhin oğluna burada tahsis edilmiş olan bir miktar toprağın mevcut olmasıdır. 61 Burası daha sonra timara dahil edilmiştir. Vakıf kayıtlarında Şeyh Edebali'ye ait olan zaviyelerin ve onlara ait vakıfların Eskişehir ile Bilecik'te olduğuna işaret edilmektedir. Bu konuda kroniklerde verilen bilgi ile vakıf kayıtları arasında bir çelişki görülmektedir.

Menakıbname'ye göre Şeyh Edebali Baba İlyas'ın öğrencilerinden ve ayni zamanda halifesidir. Böyle olmasına rağmen Babai ayaklanmasına katılmamıştır. Babai ayaklanmasından sonra takibe uğrayan ve göç ederek uca sığınan çok sayıda babai dervişi gibi o da batıya gelenlerdendir. Genellikle göç sırasında Sultanönü ucuna gelenlerden medrese eğitimi almış olanlar Mahruse-i Sultanyüki / Eskişehir'de kalmış, dede ve babalar kendilerine mensup Türkmenlerle Eskişehir - Kütahya arasında yer alan Türkmen Dağı'nın kuytu köşelerindeki köylere yerleşmişlerdir. Şeyh Edebali'nin Babai çevresine dahil olması ve Hacı Bektaş'la yakın ilişki içinde bulunması Osmanlı toplumunda ve yeniçeriler arasında Hacı Bektaş'ın taşıdığı önemi açıklamayı kolaylaştırmaktadır. Son zamanlarda yapılan araştırmalarda Şeyh Edebali'nin Ahi toplumuna dahil olmadığı, Babai çevrelerinde gelişmiş ve yetişmiş bir Vefai Şeyhi olduğu kesinleşmiştir.

Kronikler, Karacaşehir'lilerin hutbe konusunda Osman Beyle doğrudan temas etmediğini, Osman Bey'in konuyu rastlantı sonucu

öğrendiği hakkında fikir birliği içindedirler. Belirtildiğine göre; görüşme sırasında Dursun Fakih'in hutbenin sultan adına okunması gerektiğini söylemesi üzerine Osman Bey'in "Ben kimsenin taht-ı hükümetinde değilim, kendi başıma hükümdarım" şeklinde cevap vermiştir. Bu sözler uçta dengelerin bozulduğunu ve Osman Bey'in kendini hükümdar gibi hissetmeğe başladığını açıklamaktadır. Âşık Paşazade ve İbn-i Kemal ayni kaynağı kullanarak, Osman Bey'in, tartışmaya gerek görmediğini, buraları gazileri ile birlikte ve kılıcı ile fethettiğini, kutsal Gökalp soyuna mensup olduğunu, dolayısıyla hutbenin kendi adına okunabileceğini ifade ettiğini yazarlar. Neşrî, bu davranışın bir başkaldırı olduğunu düşünmüş olsa gerek ki tabiyet ilişkisi geleneğine uygun olarak Osman Bey'in önceleri Sultan III. Alâeddin (1298-1302) adına hutbe okuttuğunu ve sikke kestirdiğini, Selçuklu sultanının öldüğünü duyduktan sonra "Hüküm yüce ve ulu tanrınındır" deyip kendi adına hutbe okutmağa karar verdiğini yazar.

Hutbe okunması konusunda yapılan görüşmelerin sonucuna göre Karacaşehir cemaatinin isteğine uygun olarak olumlu cevap verilmiş ve Dursun Fakih Karacaşehir'e hatip tayin edilmiştir. Böylece Osman Bey, "Şehirde cemaatle cuma kılınmağa icazet vermiştir". Karacaşehir'de Osman Bey adına okunan hutbenin okunduğu tarih ve yer halen netlik kazanmamıştır. Verilen tarihler incelendiği zaman çelişkilerin olduğu görülmektedir. Âşıkpaşazâde hutbenin 699 /1299 tarihinde, İbn-i Kemal ise 688/1289 tarihinde okunduğunu yazmışlardır. Kronikler tarih konusunda birleşememişlerdir.

Neşri hutbenin okunması konusunda iki rivayet vermiştir. Birinci rivayet Karacahisar kalesinin ve sur dışındaki şehrin iskanından sonra doğan gereksinimle ilgilidir. İkinci rivayet belirtildiği gibi III. Alâeddin'in ölümünün duyulmasından sonraya aittir. Bunların hiç biri henüz belgelenememiştir. Yaygın olan; ilk cuma hutbesinin Karacahisar'da, bayram hutbesinin Eskişehir'de okunduğu şeklindedir. Başka bir rivayet de Anonim Tevârih-i Âl-i Osman geleneğinde yer almıştır. Buna göre önce Cuma namazı,

ve daha sonra Bayram namazı İnönü'de kılınmıştır. Anonimler ve Aşık Paşazade bu bilgiye açıklama getirmek gerektiğini düşünmüş olsa gerek, "Karacahisar sancağı, kim ona İnönü dirler" şeklinde bir bilgi ilave etmişlerdir.

Bayram hutbesinin Eskişehir'de okunması konusuna gelince, bunu doğal kabul etmek gerekmektedir. Daha önce belirtildiği gibi burası bir Türk şehri idi ve şehirde 1261 tarihinden beri yörenin tek Cuma camisi bulunuyordu. Bir uç kenti olarak Osman Bey Eskişehir'e yerleşinceye kadar Selçuklu naibi de burada oturuyordu. Selçuklu hükümdarının hâkimiyet alanı içinde olan Eskişehir'de hutbe uzun zamandan beri Selçuklu hükümdarları adına okunuyordu.[79]

Ertuğrul Gazi'ye Saygı

Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin, 1956'da, Ertuğrul Gazi günü için Söğüt'te törende bir konferans olarak okuduğu metinde Osmanlı Devleti'nin teşekkülünü veciz bir şekilde ortaya koyar:

15 asırlık Türk yurdu Anadolu'nun bu kudsî köşesine ecdad hatırasını tes'id için gelmiş bulunuyoruz. Burçlarından şanlı tarihine, şehamet dolu mazisine karşı aşk ve muhabbet kaynayan bu muazzam vatandaş kütlesi Ertuğrul Gazi'nin, bu büyük Türk evlâdının Söğüt ovasına kurduğu ve mübarek na'şı ile tezyin ettiği muhteşem taht'ın yeni bir yıldönümünü tebcil etmekte, ölüm yıl dönümünü hürmet ve huşu'ile anmaktadır, İstanbul Üniversitesi İlim ve Kültür Teşekkülleri de bu ihtifale iştirak etmekle mübahidir ve bundan haz ve gurur duymaktadır.

Bu ezelî gaza ve cihad ülkesine, Anadoluda Türklük ve islâmlığı tesis ve tezyin eden, dünya tarihine yeni istikametler, verip, mükemmel medeniyet eserleri vücuda getiren, beşeriyete büyük insanlık örnekleri veren asîl Türk ulusu ve onun muhtelif boy ve oymakları mâverâ-yi şarkın nihayetsiz ufuklarından kopup,

79 Halime Doğru, "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devletinin Kuruluşundaki Önemi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2001).

Altayların, Karakurumların keskin yamaçlarından aşarak, taşarak çarpışa çarpışa bu günkü Türk yurdunu vücuda getirmiştir. Bu asîl kan uzun asırlar boyunca harikalar ve mucizeler yaratmış, bütün engellere karşı koymuş, varlığını korumuş, saflığını muhafaza etmiş ve bazen bütün bir husumet dünyası karşısında kudretini, şevketini ve dehasını ispat etmiş, dostlarına hürmet ve güven telkîn etmiş, düşmanlarına da her zaman dehşet saçmıştır. İşte Ertuğrul Gazi, damarlarında böyle kudretli bir kan cevelan eden bir milletin sembolü, bu yurdun ilk fâtihi ve büyük Türk evlâdıdır.

Ertuğrul'un adı da hayatı da ölümü de menkabeler ve destanlara mevzu olmuş, şahsiyeti efsaneleşmiştir.

Muhtelif tarih kitapları, türlü devirlerin tarihçileri Ertuğrul Gazi, reisi bulunduğu kabilesi, onların etnik (kavmî) menşe'i, bu bölgeye gelip yerleşmeleri hakkında türlü rivyetler nakl ederler muasır tarihçiler de bu kayıtlara istinaden muhtelif mütalaalarda bulunurlar.

Filhakika, daha yakın zamanlara kadar, Osmanlıların etnik menşe'i mevzuu üzerinde en selâhiyetli Türk ve Garb tarihçileri muhtelif noktai nazarları müdafaa etmişlerdir ve bu konu bundan sonra da, muhakkak ki, yeni vesikaların ışığı altında yeniden incelenecek, bu hususta ya teyid edici veya aykırı fikirler ileriye sürülecekdir.

Fakat bu mes'elenin hali ve istikbali ne olursa olsun Ertuğrul Gazi şahsiyeti ve tarihî rolü ile daima Anadolu Türklüğü'nün bir sembolü, vatan kurucularının başı, büyük bir gazi ve mücahit Türk olarak kalacak, her devirde her Türk nesli tarafından ihtiram ve ta'zim hisleri ile anılacaktır. Bilhassa aziz merkadini sinesinde taşıyan Söğüt kırk sene evvelki Ertuğrul sancağı için, maddî hatıralariyle, manevî ve ruhanî mevcudiyeti ile mukaddes bir varlık olarak kalacakdır. Ertuğrul Gazı'nin tarihî şahsiyeti, hayat ve icraatı hakkında şimdiye kadar bilinenleri ve söylenenleri hulâsa etmeden önce, ilk defa açıldığı, Türk ve İslâm hüviyet ve karakteri aldığı esnadaki Anadolu'nun ve umumiyetle Yakın

Şark'ın bu günkü tabirle Orta Doğu'nun etnik, politik ve sosyolojik çehresine bir göz gezdirelim:

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşundan evvel Emevî, Abbasî ordularında ve bu ordularla birlikte kısmen olduğu gibi, bilhassa Selçukîler İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra Oğuz Türklerinin ve bunlara mensub zümrelerin, büyük ve oldukça kuvvetli kitleler halinde, Ön Asya'ya, Suriye'ye ve baştan başa Anadolu'ya, gelmeleri, bu kıt'anın Türkleşmesi ile alâkalı bir çok askerî ve siyasî hareketlere iştirak etmeleri, küçük parçalar halinde Anadolu'nun muhtelif sahalarına yerleştikleri hadisesi kat'î olarak bilinen hadise-i tarihiyedendir.

Osmanlı Devleti'nin ilk etnik nüvesini, çekirdeğini teşkil ettiği hemen umumiyetle kabul olunan Kayıların, Oğuz boyuna mensub Kayı kabilesi, XI. asr-ı milâdîden itiraben Seyhun civarlarından Maverâünnehr'de, Horasan'da İslâm medeniyeti ile çok sıkı temas halinde yaşayan büyük Oğuz camiasına mensub olduğu da malumdur.

Seyhun nehri kıyılarında ve Aral gölü şimalindeki bozkırlarda yaşayan kudretli Oğuz kabilesinin XI. asırda Meverâünnehr ve Horasan'a inerek Saman oğulları ve Karahanlılar ve Gaznelilerle münasebetlerde bulunmaları ve nihayet birdenbire Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kurulması üzerine bütün yakın şark İslâm dünyasının Türk hegemonyası altında geçmesi yalnız siyasî bakımdan değil etnik bakımdan da çok büyük ve devamlı neticeler doğurmuştur.

İşte, Anadolu'nun türkleşmesinde büyük rolü olan Oğuz şubelerinden biri de Ertuğrul'un reisi bulunduğu Kayı kabilesidir. Ve Rum Selçukî Devleti'nin inhitat devirlerini yaşadığı ve Yakın Doğu'nun yalnız siyasî ve askerî bakımdan değil etnik ve kavmî bakımdan da bir herc ü merc içinde bulunduğu XIII. milâd asrında bu Türk zümresi Analolu'nun bir bölgesinde yeni kudsî bir vazife alıyor, Bizans Devleti'ne karşı buranın bir Türk-İslâm ülkesi olması misyonunu yükleniyordu.

Osmanlı hanedanının kurucusu olan Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi hakkında, elimizde, sarih ve vazıh malûmat şimdilik kâfi derecede bol değildir. XIV. asra âit vekayinâmelerin bulunmayışı veya ele geçmeyişi, XV. asır kronikçilerininde bazen birbirine mütebayin ve zıt malûmat vermeleri, Ertuğrul Gazi'nin tarihî şahsiyeti üzerinde olduğu kadar Osmanlı Devletinin kuruluş devirleri, etnik vaziyetleri sosyal politik durumları hakkında da uzun münakaşaların doğmasına sebep oldu. Muasır Bizans, Arap ve Acem tarihî kaynaklarında Ertuğrul'dan ya hiç veya yalnış malûmat verilmektedir. Yalnız Bursa'ya gelerek Yıldırım Bayezid'in gazalarına iştirak eden bir Arap âlimi olan Şemseddin Muhammed el-Cezerî'nin Ertuğrul Gaziden bahsetmesi ve onun yaşadığı devirden, bir asır sonra olmakla beraber ve tamamen tatminkâr bulunamamakla beraber Ertuğrul'un şahsiyeti ve ismi hakkında çok ehemmiyetli bir membadır. Zaten, diğer bazı Arap, Acem, Bizans ve Gürcü, kaynaklarını istisna edersek -ki bunlar hem zaman itibariyle hem de coğrafî saha bakımından uzak düşmektedirler-. Türk membaları, gerek Osmanlıların ecdadını birer birer gösteren klâsik nesep olsun, gerekse Tevkiî Mehmet Paşa, Enverî ve diğer bazı XV. asır vekayinameleri gibi an'anevî rivayetten gayri şekilde malûmat veren tarihçiler Osman Gazi'nin babasının adını Ertuğrul olarak bildirmekde müttefiktirler. Ancak bunlar arasında ihtilâf, Ertuğrul Gazi'nin babası üzerinde mevcuttur ki, bunlar klâsik şecerenin kabul ettiği Süleyman Şah yerine Gündüz Alp, Hürmüz Ebu Bekir v.s. gibi bazı isimler vermektedirler.

Bundan başka, Hazret-i Nuh'a kadar uzatılan ensab cetvelinin uzunluğu veya kısalığı, Ertuğrul'un dedesi isimlerinin şu veya bu oluşunda da muhtelif kayıtlar vardır. Bunlar, Osmanlı Hükümdarlarına önem vermek isteyen muahhar tarihçilerin gayret ve temayülleri neticesi olduğu için birer tarihî hakikat olarak mütalaa edilgelen Ertuğrul Gazi için bu türlü malûmatın mevcudiyeti tabiî gömekten uzakdırlar. Esasen hayatı ve şahsiyeti efsaneleşmiş bir hale gelen Ertuğrul Gazi için bu türlü malûmatın mevcudiyeti tabiî görülmek icâb eder.

Ertuğrul Gazi'nin, nereden ne zaman ve ne suretle buraya geldiği mes'elesinde de tarihî kaynaklar türlü rivayetler nakl ederler ve bu kayıtlara dayanan tarihçiler de muhtelif mütalaalar ileri sürerek bu konuda münakaşalarda bulunurlar. (…)

Bütün bu zikr edilen tarihçilerin, Ertuğrul ve kabilesinin Söğüt-Eskişehir-Bilecik bölgesine gelişini XIII. asrın birinci yarısında ve Moğol istilâsiyla Horasan'da Mahan şehrinden hicret etmek suretiyle, alâkadar olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Buna mukabil ikinci rivayet, -ki Vezir-i Azam Karamanî Mehmed Paşa olmak üzere Neşrî, İdris-i Bitlisî tarafından nakl edilmektedir— tarihî hakikatlere daha uygun düşmekte ve umumiyetle bu günkü tarih telâkkileri bunu kabule temayül etmektedirler: buna göre. Oğuzlardan bir kısmı Anadolunun Türkler tarafından fethi sırasında Ahlat civarına yerleşmiştir. Sonra Moğol istilâsı zamanında bunlar yurtlarından hicret, ederek evvelâ cenubî sonra Orta Anadolu'ya gelmişler, Ankara civarında Karacadağda mesken tutmuşlar ve nihayet Rum serhaddinde Söğüt'de Ertuğrul'un reisliğinde yer-eşTiişlerdi. İlk defa Karamanî Mehmed Paşa'nın koyduğu bu tez ve rivayet Neşrî ve İdris-i Bitlisî tarafından daha etraflı ve mufassal bir tarzda nakl olunmuşdur.

3u kabîle Kayı kabîlesidir. Anadolunun fethi sıralarından başlıyarak XI. asrın ikinci yarısından itibaren, Oğuz boyları ile Ahlat bölgesine gelmişler ve burada 170 sene kadar kalarak evvelâ Sukman Kutlu hanedanının daha sonra da Eyyubîlerin idaresinde kalmışlar, bilahare kendileri gibi Oğuzlara mensûb olan Artukoğulları devletinin kuruluşunda mühim bir rol oynamışlardır.

Âşıkpaşazâde'nin ve diğer tarihçilerin Ertuğrul'un babası olarak kabul ettiği Süleyman Şah'ın kabîlesiyle cenuba doğru giderken Fırat'da boğulması Câber kalesinde gömülmesi hususunda verdikleri malûmat her hâlde Anadolu Selçuklu Sultanlığının kurucusu Süleyman Şah ve Kutulmuş'un oğlu olan ve tıpkı babası gibi asıl adı Süleyman bulunan I. Sultan Kılıç Aslan'ın Hâbûr'da boğulması vak'asının Türkmenler arasında takatbaran tekrarlanmasından neş'et etmiş olsa gerektir. Mamafih XIII.

asır başlarında, Ahlat bölgesinin istilâsı üzerine Ertuğrul Bey'in babası'nın ister Süleyman Şah ister Gündüz Alp veya başkası olsun maiyetindeki boy ile cenuba indiği ve kendileri gibi Kayı soyundan olup Artukoğullarının yâni Mardin hükümdarının maiyetine girdiği esnada ve herhangi bir sebeple, belki kışlamak üzere Câber'e giderken Fırat'da boğulmuş olması da mümkündür.

Hülâgû ordularının Mardin havalisini garetleri, şehri muhasaraları ve Mayyafarikın'i tahribleri yüzünden, Diyarbekir ve Urfa bölgelerinde pek kesîf bir mikdarda bulunan Türkmenler öteye beriye dağılmışlardır. Malatyanın şarkında Fırat kenarında bulunan Germiyanlılar bu esnada Anadolunun garbına hicret ederek, Kütahya bölgesine yerleşip burada Bizans hududunu tuttukları gibi, Ertuğrul Bey de maiyetindeki boy ve oymağı ile Orta Anadolu'ya hicret etmişti. (…) Ertuğrul Gazi Karaca Dağ'a giderken, evvelâ Neşrî'nin zikr ettiği meşhur bir hâdise cereyan etmiştir. Neşrî bu hikâyeyi Mevlânâ Iyas'dan, o da ihtiyarlığında yetiştiği Orhan Gazi'nin rikâbdârından ve o da Orhan Gazi'den rivayet etmiştir. Sonradan İdris-i Bitlisî tarafından süslü bir şekilde anlatılan bu rivayete göre, Ertuğrul kabilesiyle yolda harb etmekte olan iki orduya rast gelmiş, maiyeti ile müşavere neticesinde galip görünen Moğol tarafına iltihak reyi verilmesine rağmen kendisi sâika-i hamiyyet ve merdlik ile mağlup görünen Selçukîler cihetine imdad edip galebeyi o tarafa temin etmiş ve bu hareketi ve ibraz ettiği ulüvv-i cenâb ile Selçukî Sultanlığının takdir ve mükâfatına nail olmuştur. İbn-i Kemal uzun uzadıya bunu nakl eder. Bu meşhur hâdise hakkında rivayetler muhteliftir: Bir rivayete göre:

I— Sultan Alâeddin Keykubad evvelâ Ertuğrul'a bu hizmetine mükâfat olarak Söğüt mevkiini kışlak, Domaniç ve Ermeni dağlarını yaylak tahsis etmiştir.

II— İkinci rivayete göre, bu harbden sonra Ertuğrul ileri giderek oğlunu Konya'ya göndermiş ve bunun üzerine Karaca Dağ yaylak ve kışlak verilmiştir.

III — Üçüncü bir rivayete göre de Sarı-Batı'nın izamı üzerine Selçukî Sultanı, Moğollarla vukubulacak harbde muavenet şartiyle Söğüt ve

sâireyi Ertuğrul Gazi'ye temlik etmiş ve bu da oraya giderken bu harbe iştirak ve muavenet etmiştir. Harb edilen yerin adını yalnız Câm-ı Cem Ayin müellifi Hasan bin Mahmud Beyati Hafik kalesi etrafı olarak zikr ediyor. Osmanlı hanedanı arasında bir anane hâline gelen bu harb hikâyesi, daha evvel Bayezid tarafından Timurleng'e yazılan mektupların birisinde iftihar için zikr edilmiştir. (…)

Selçuk Devleti'nin garb hududlarında bulunan Oğuz aşiretleri hemen daimî bir surette Rumlarla mücadelede bulunuyor ve adım adım o müstahkem mevkilere doğru sokuluyordu, istanbul'un Latinler tarafından zabtı üzerine İznik İmparatorluğunu kurmuş olan Laskaris hanedanı Şark imparatorluğunun Anadolu'da yeniden ihyasına gayret göstermişti. İşte bu münasebetle İznik ve Selçuk devletlerinin hududlarında başlayan müsademeler ve muhasemat uzun müddet devam etti. Hattâ Selçukî Devleti arazisine bile tecavüz edildi. Bu tecavüzlerin en mühimi ise Karacahisar tekfuru tarafından icra olunmakta idi.

I. Sultan Alâeddin Keykubad günden güne ehemmiyetini artırmakta olan bu tecavüzlere bir netice vermek üzere ordusunun başında (1231) de Konya'dan hareketle Sultan öyüğü civarına (Eskişehir) geldi. Ertuğrul Gazi de sultanın maiyyetine iltihak için oraya gitti ve Kayı kabilesinin cengâver yiğitleriyle orduya girdi. Bu münasebetle Sultan kendisini huzuruna kabul ile iltifat etti.

Alâeddin Keykubad, Ertuğrul'u akıncı askerinin serdalığına ve ordunun pişdarlığına tayin ve maiyyetine kâfi kuvvet tertib etti. Böylece taarruz tertibatı alındıktan sonra ordu İznik İmparatorluğu arazisine doğru harekete başladı.

Ertuğrul öncü kuvvetleriyle ilerliyerek düşman arazisine dahil ve Ermeni derbendine vâsıl oldu. Düşmana burada tesadüf etti. Sultan Alâeddin'in hazırlığını haber alan İznik İmparatoru Rumeli'nde bulunan Aktav tatarlarını da ittifaka alarak onları da davet etmiş ve Yenişehir ovasında birleşmek istemişti. Heşt Behişt verdiği malûmata göre muharebe Ermeni derbendinde Ertuğrul'un hücuma geçmesi ile başlar ve üç gün üç gece devam eder. Bu kanlı savaş Ertuğrul Gazi'nin gösterdiği şecaat sayesinde kazanılmaya

yüz tutmuş iken Çanakkale Boğazı'ndan geçerek muharebe sahasına acele gelen Aktav tatarlarının Rumlara muaveneti ile harb ateşi tekrar alevlenir. Düşman ordusunun kısm-ı azamı evvelce münhezimen dağılmış olduğundan ortada İmparator ve maiyyeti ile yeni gelen Aktav tatarları kalmıştı. Bu suretle tazelenen harb bir gün bir gece daha devam ederek yine hasmın mağlubiyeti ile neticelendi. İmparator ve tatarlar birbirinden ayrılarak birer tarafa kaçtılar. Tatarlar Rumeli'ye geçmek için geldikleri yolu tuttular. Ertuğrul bunları İnegöl'e kadar kovaladı. Ertuğrul'un maiyyeti ve sultanın askeri gerek bu harbden, gerekse geçtikleri yerden pek çok ganimet ve esir aldılar. Galib olarak avdetlerinde Selçuk? hükümdarına (Boz Öyük) de mülâki olarak ordusuna iltihak eylediler. Sultan Alâeddin bu parlak muzafferiyetten fevkalâde mahzuz olmuş ve Ertuğrul Gazi'yi taltif etmişti. Zafer haberini aldığı mahalli de teyemmünen (Sultan Önü) tesmiye eylemişti. (Yine *Heşt Behişt*'e göre) I. Sultan Alâeddin Keykubad düşmanı iyice yıpratmak maksadiyle Karaca-Hisar'ı muhasaraya gider. Bu sırada Ertuğrul Gazi kaleyi cenub cihetinden tazyika memur edilmiştir. Ertuğrul Gazi'nin savletinden zebun kalan Karacahisarlılar aman dilemeye meecbur kalırlarsa da. Sultan, kalenin cebren zabtını emrederek arzularını is'af eder.

İşte bu sırada Moğolların Selçuk memleketlerine girdikleri haberi ordugâha dahil olmuştur ve ona karşı gitmek lâzımdır. Sultan Alâeddin bu durum karşısında Ertuğrul Gazi'yi huzuruna celb ile kendisine hilat giydimiş ve muhasaranın devamını ona havele ederek şark diyarına doğru yola çıkmıştır.

Ertuğrul Gazi, uzun müddet bu kaleyi muhasara ederek nihayet zabtına muvaffak olur, kale etrafındaki Rumlara âit yerleri de yağma ve garet ettirdiği gibi Söğüt üzerine yürür ve burayı da Rumlardan alarak muvaffakiyetini itmam eder. Bu hâdisenin diğer bir varyantını, diğer bir rivayet şeklini, manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâme'sinde görüyoruz. II. Bayezid saltanatının ilk zamanlarında yazılan bu hikâye şöyledir: Selçuk sultanı Rumlara karşı gaza etmek için. Sultan Önü'ne gelmiş fakat tatarların

ahidlerini bozmaları üzerine geri dönmeğe mecbur olmuştur. Bu sırada Rum hududunu tutmak üzere, vezirlerinin tavsiyesi ile Aydoğmuş Alp, Ertuğrul Alp (Ertuğrul Gazi) ve Gündüz Alp adlı üç kardeşi vezifelendirmiştir. Aydoğmuş'un ölümünden sonra, kardeşi Ertuğrul sancak beyliğine talib olarak Konya'ya gitmiş, fakat yolda Karayük'de bulunan Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyaret ederek ondan himmet istemiştir. Hacı Bektaş kendisine, Al-i Selçuk'tan saltanat nez' edilmiştir. "Ben saltanatı senin evlâdına verdim, şimdi sultanının yanına git, kardeşin vazifesini sana verecektir" dedikten sonra beline kılıç kuşatıp dua etmiştir. Bunun üzerine Ertuğrul Konya'ya varıp padişah ile görüşmüş ve sancak beyliğine tayin edilerek Sultan Önü'ne gelip gazaya devam eylemiştir.

Görülüyor ki, *Velâyetnâme* nâzımı bu Osmanlı hükümdarının hoşuna gitmek için bu hâdiseyi bir takım menkabevî motiflerle süslemek istemiştir. Fakat daha ciddî ve güvenilir menbaların bildirdiğine göre, Ertuğrul, ganimet mallarının humsunu ve esir ettiği Karaca Hisar tekfuru ile diğer tutsakları kardeşi Dündar Bey'e terfikan sultanın nezdine, Konya'ya göndermiştir.

Bu zaferler Selçuk Devleti'nin hududunu Bilecik'e kadar genişletmiş ve Bilecik tekfuru da Selçuk sultanının haracgüzarlığını kabule mecbur olmuştu. Bu hizmetlerine mükâfat olarak Sultan Alâeddin Keykubad, Ertuğrul Gazi'yi bendegânının mümtaz şahsiyetleri arasına almış, feth edilen bu yerlerden Söğüd'ü kışlak, Domaniç ve Ermeni dağlarını yaylak olarak işte bu sırada vermiştir. Oğullarına da oralarda ayrıca yaylak ve kışlaklar verilmiştir.

Bazı tarihî kaynaklar, Ertuğrul Bey'e ve aşiretine Söğüt mıntıkası verilinceye kadar, bir müddet Sivri-Hisar ve Eskişehir taraflarındaki Emir Caca-oğlu'nun maiyyetinde bulunduğunu kayd ederler.

Söğüt ve havalisi, İznik İmparatorluğu'nun elinde bulunan Kütahya bölgesinin cüzî bir kısmı olup asıl mühim kısımların feth ve istilâsı vazifesi kısmen Ertuğrul Gazi ve oğullarına verilmiş ve burada bir uç ihdas edilmiştir. Kütahya havalisine karşı teşkil edilen uç da diğer tarafdan Germiyanlılar bulunuyordu ki, Ertuğrul

Gazi'nin aşireti ile Ger-miyanlı aşireti arasında bu sıralarda mevcud münaferet, belki de Rum şehir ve kasabalarına karşı akınlarda ve gazalarda bulunmak mes'elesinden ileri geliyordu.

Selçuknâme bu zamana kadar, müstakil bir vali ile idare edilen Sivri-Hisar'dan ötesini uç olarak tavsif etmekte iken bu harbden sonra Sultan-Önü, İnönü de Selçukî memâliki meyanına ithal edilmiş ve uç daha ilerilere gitmişti. Ertuğrul Gazi Uç beyi olduktan sonra gerek kendisi gerek oğulları etraf ve civarda bulunan Rum köy ve kasabalarına devamlı akınlarda bulundular, esir ve ganimet aldılar. Bu hâl Alâeddin Keykubad'ın vefatına kadar (1236) devam etmiştir. Şan ve şeref elde etmek isteyen bir çok yiğitler her taraftan gelerek Ertuğrul Gazi'nin başbuğluğu altında toplandıklarından günden güne maiyyeti artmakta, kuvvet ve kudreti çoğalmakta idi. Sultan Alaeddin Keykubad'a halef olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Selçuk Devleti'nde inhitat eserleri görünmeğe başladı. Bunu önceden hissetmiş olacak ki, Ertuğrul Gazi, bu devirde işe karışmayıp ihtiyatkârlık gösterdi. Zaten II. Gıyaseddin Keyhüsrev'den sonra Selçuk Devleti fiilen ve sonra hukuken moğolların eline geçmiş ve ortada selçukîlerin kuru bir adı kalmıştı. Moğollar yani İlhanlılar Devleti, bidayette otorite ve nüfuzlarını garbdaki uç memleketlerine kadar götüremediklerinden Oğuz beyleri olan uç beyleri kendi başlarına serbest kalmışlardı. Bunların bir kısmı hem-hudûd bulundukları rumları dâima huzursuz bırakdıkları halde bir kısmı ile de iyi komşuluk münâsebetinde bulunuyorlardı. Neşrî'ye göre, Ertuğrul bu ikinci siyâseti kabul edenlerden idi. Böyle bir zamanda komuşulariyle iyi geçinen Müslüman ve Hristiyan ahâli nezdinde muhterem ve muazzez bir mevki sahibi olmuştu.

Bizans imparatoru ile akdettiği bir muahede mucibince uç beylerinin tecavüzlerini men' etmek maksadiyle garb hudûdlarını teftişe çıkan Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev-i sâlis Sultanönü ve Söğüt civarına geldiği vakit (1277), Ertugrul Gazi onu karşılamış, hediyeler ile beraber oğullarından birisini de sultanın hizmetine takdim etmişti. Yazıcızâde bir nevi rehine mahiyetinde verilen bu kimsenin, Osman Bey'in bir oğlu, yani Ertugrul Gazi'nin torunu

olduğunu söylese de tarihlerde Osman o tarihlerde Osman Bey'in bir oğlu olamayacağı âşikardır.

Bu meseleden bahseden Ruhî ise Ertuğrul'un oğlu olduğunu tasruh etmiş, Yazıcızâde'nin Kahta civarında Pağnik Eli denilen nahiyenin ıkta' edildiğini bildirmesini teyid ile, bu zatın neslinden Bayat, Halil, Ahmed beylerin bilâhire Yıldırım Bayezid zamanında Malatya'da Dergâh-ı Hümâyûn'a geldiklerini ilâve eylemiştir. İşte, Selçukî sultanlarına çarşı olduğu gibi, komşulariyle de iyi münasebete geçen Ertugrul Gazi, Dundan sonra yaşı ilerlediğinden dolayı uç beyliğine ve kabile reisliğine âit işleri oğullarına ve bir rivayete göre en büyük ve en liyakatli oğlu Osman Bey'e bıraktı. 680 (Milâdî 1281) senesinde 92 veya 93 yaşınca olduğu halde vefat etti ve Buraya defn olundu. Onun 52 yaşında öldüğünü bildirir tarihler de vardır. Ertugrul Gazi hakkında müverrihlerin müttefikan şehadeti "gayet dindar ve şecaat ile ma'ruf kimse, zühd ü takva ve selâhda ol zamanın meşahirinden..." bulunduğu merkezindedir.

Bir gece misafir kaldığı bir evde Kur'an'a hürmet ve ta'zim göstermek maksadiyle sabaha kadar el pençe ayakta durduğu hakkındaki rivayet birçok tarihlerde yer almış ve bu hâdise bazılarında Osman Gazi'ye nisbet olunmuştur.

Keza, rüya mes'elesi de (Ocağından bir pınar çıkıyor git gide bir derya oluyor yahut da gövdesinden bir ağaç çıkıyor ve dallanıp budaklanıyor ve saire) bir kısım müverrihlerce Ertuğrul Gaziye atf ve izafe olunmaktadır.

Diğer taraftan, XV. asır Bizans müverrihlerinden birisinin (Halkokondil) Ertuğrul Bey'in mühim mikdarda gemiler yaptırarak Rumeli'ye ve Ege adalarına ve hattâ Yunanistan'a akınlar yaptığını söylememesini de, o devrin şart ve imkânları düşünülecek olursa, aslı olmayan rivayetler cümlesinden saymak icab etmektedir.

İşte bu günkü vatanperverâne tezahürata ve törene mevzu teşkil eden, taziz ve takdislerimize hedef olan Ertuğrul Gazi'nin hayatı ve icraatı, dastanî ve efsanevî şahsiyeti kısaca böyle hülâsa olunabilir. Başlıca tarihî vak'aları ve mefahirlerimizi bu günkü gibi tebcil etmek vatanperverliğin en esaslı bir vecibesi, en metin bir numunesidir.

Yedi asırlık millî mefahir ise her türlü şekil ve tezahürlerini, mana ve mahiyetini Ertuğrul Gazi'nin bu mütevazı türbesinden almakta, bütün Türk milletine, Türklüğe bir sembol olmaktadır.

Onun kurduğu ve bütün Anadolu türklüğüne hediye ettiği saltanat, yalnız kahramanlık temelleri üzerine istinad etmiyor, bununla birlikte şefkat, adalet ve ümran esasları üzerine kurulmuş bulunuyordu. Onun ahlâfı ve ahfadı her zaman, açtığı ve feth ettiği toprakların sağlam bir bekçisi, âdil bir kurucu ve koruyucusu olmuş, akıncı ruhunun Türklüğe has yüksek vasıfların, medenî eserlerinin nigehbânı kalmış, yar ve ağyara hürmet, muhabbet, emniyet ve itimad telkin etmişti.

Hrof. Dr. Tayyip Gökbilgin, sözlerini şöyle bitirmiştir:

"Bu gün, ölümünün yeni bir yıl dönümünde, Ertuğrul Gazi'nin mukaddes huzurunda milletçe onun torunları olarak, bunları düşünüyor, bize bir vatan hediye eden Türk büyüklerinden birisi olması hasebiyle, ona ve eserlerinin ruhuna bağlılığımızı hatırlıyoruz. Yine hatırlıyoruz ki, O her Türk nesline bu vatanı i'lâ etmek, bu milleti daha yüksek şan ve şereflere ulaştırmak vazife ve mesuliyetini terk ve tevdi etmiş kimsedir. Türk nesilleri onun mütevazı türleri başında, nasıl ki, her devirde Türk vatanına Türk birliğine, Türk mukaddesatına karşı kem gözle bakanlara lâyık oldukları cevabı şiddetle fakat asil bir vekarla vermesini bilmiş, ve ebediyete kadar bunu bir şuur ve imân halinde muhafaza mecburiyetinde ise, bundan sonra da onun eserini 'müreffeh bir vatan zinde ve kemalli ve lâyemut bir millet' parolasiyle en yüksek mertebe ve derecesine ulaştırmayı gaye bilecektir.

Biz, Ertuğrul Gazi'yi, ölüm yıldönümünde böyle bir ruh ve zihniyetin hararet ve heyecanı içinde anıyor, hatırlarını, eserlerini takdis ve tebcil ediyor, ona lâyık evlâdlar olacağımıza milletçe and içiyoruz.

Ertuğrul Gazi'nin, bu büyük Türk evlâdının ruhu şâd olsun."[80]

80 Tayyib Gökbilgin, "Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi" *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 5 (1974),

KAYNAKLAR

AHMEDÎ, *İskendernâme'den Seçmeler* (Haz. Yaşar Akdoğan), Ankara 1988.

AZAMAT, Nihat (Yay.), *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (Giese Neşri)*, İstanbul 1992.

BARKAN, Ömer Lütfü, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, C. II (1942).

BULDUK, Üçler, "Osmanlı Beyliği'nin Oluşumunda Oğuz/ Türkmen Geleneğinin Yeri", *Osmanlı*, C. I, Ankara 1999.

ÇETİN, Halil, "Ağaç Motifli Osmanlı Saltanat Rüyasının Tabir İlmi Açısından Değerlendirilmesi", *Akademik Bakış*, C. 5, S. 10 (Yaz 2012).

ÇETİN, İsmet. "Osmanlı'nın Kuruluş Dönemi Aydını ve Düşünce Dünyası: Tursun Fakih", *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*, Eskişehir 2014.

DEMİR, Galip, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*, 2. Bs., İstanbul (2000).

DOĞRU, Halime, "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devletinin Kuruluşundaki Önemi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2001).

EMECEN, Feridun M., "Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, İstanbul 1997.

ENNİGS, Ronald C., "Gazi Tezi Üzerine Bazı Düşünceler", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Derl. Oktay Özel- Mehmet Öz), Ankara 2005.

ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 2009.

FİNKEL, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı* (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul 2010.

GEL, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Fakihler ve Tursun Fakih*, Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

GİBBONS, Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* (Çev. Ragıp Hulusi Özdem), Ankara 1998.

GİESE, Friedrich, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi" (Çev. Zehra Aksu Yılmazer), *Söğütten İstanbul'a* (Derl. Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2005.

IMBER, Colin, "Osmanlı Hanedan Efsanesi", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar* (Derl. Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2005.

IMBER, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 İktidarın Yapısı*,(Çev. Şiar Yalçın), İstanbul 2006.

İBN-İ KEMÂL, *Tevârih-i âl-i Osman, I. Defter* (Yay. Şerafettin Turan), Ankara 1970.

İNALCIK Halil, "Osmanlı Sultanlarının Unvanları (Titülatür) ve Egemenlik Kavramı", *Doğu-Batı, Makaleler II*, Ankara 2008.

İNALCIK, Halil, "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar* (Derl. Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2005.

İNALCIK, Halil, "Ertuğrul Gazi'nın Gerçek Hikayesi", *NTV Tarih*, S. 15 (Nisan 2010).

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak-Kuruluş*, İstanbul 2010.

İNBAŞI, Mehmet, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", Türkler, C. 9, Ankara 2002.

KAFADAR, Cemal, *İki cihan Âresinde* (Çev. Ceren Çıkın), Ankara 2010.

KARADENİZ, Hasan Basri, "Türklerde 'Kut' Kavramı ve Osmanlıların Kutsiyet Elde Etme Çabaları", *Akademik Bakış*, S. VII (Eylül 2005).

KARASU, Cezmi, "Osmanlı Vekâyinamelerindeki Soykütükleri Hakkında Notlar", Türkler, C. 9, Ankara 2002.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 2004.

KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Gelişmesinde İtici Güçler", *Osmanlı*, C. I, Ankara 1999.

KURTARAN, Uğur, "Bir İmparatorluğun Doğuşu Osmanlı Kuruluş Dönemi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S. 5 (Ocak 2012).

LANGER, William L.- Robert P. BLAKE, "Osmanlı Türklerinin Doğuşu ve Tarihsel Arkaplânı", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Derl. Oktay Özel- Mehmet Öz), Ankara 2005.

LINDNER, Rudi Paul, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar* (Çev. Müfit Günay), Ankara 2000.

MEHMET NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, C. I (Yayl. Faik Reşat Unat-Mehmet A. Köymen), Ankara 1995.

MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE, *Sahaif-ul-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sâr* (Çev. İsmail Erünsal), İstanbul 1972.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı*, İstanbul 2009.

OCAK, Ahmet Yaşar, "Osmanlı Beyliği Topraklarındaki Sufî Çevreler ve Abdalân-ı Rûm Sorunu (1300-1389) ", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, İstanbul 1997.

el-ÖMERÎ, Şihabeddin B. Fazlullah, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım (Mesaliku'l-Ebsar)* (Çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2014.

ÖZ, Mehmet, "Tarihî ve Sosyolojik Açıdan Osmanlı Beyliği", *Beylikten Cihan Devleti'ne Tebliğler ve Tartışmalar,3-4 Aralık, 1999*, Eskişehir 1999.

ÖZCAN, Abdülkadir; (1996),"Türkler'de Gazâ Ruhu ve Bunun Osmanlılardaki Tezahürü", *Söğüt X. Osmanlı Sempozyumu, Eylül 1996*, Ankara 1997.

ÖZTÜRK, Yücel, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Hakkında Bazı Görüşler" *Kuruluş Ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri (5-6 Kasım 2007)*, Sakarya 2008.

PİTCHER, Donalt Edger, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul 2007.

SAKALLI, Bayram, "Osmanlı Devletinin Kuruluş Yıllarında Şeyh Edebalı", *Türk Yurdu*, S. 148-149 (Aralık 1999-Ocak 2000).

SCHIMMEL, Annemarie, *Halifenin Rüyaları, İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri* (Çev. Tuba Erkmen), İstanbul 2005.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002.

GÖKBİLGİN, Tayyib, "Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi" *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 5 (1974),

UZUNÇARŞILI, *İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 1988.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1998.

WİTTEK, Paul, "Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü" (Çev. Ercüment Kuran), *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 13, S. 17-18 (1963).

WİTTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* (Çev. Fatmagül Berktay), İstanbul 2013.

YAZICIZÂDE ALİ, *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)* (Haz. Abdullah Bakır), İstanbul 2009.

YILMAZ, Hakan, "Osman Gâzî'nin Bizans Sınırındaki İlk Fetihleri ve Germiyanlılar'la Savaşının Tarihî Delilleri (1)", *Tarihten Sayfalar - Hakikat Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 22, S. 253 (Ekim 2014).

YILMAZ, Hakan, "Osman Gâzî'nin Bizans Sınırındaki İlk Fetihleri ve Germiyanlılar'la Savaşının Tarihî Delilleri (2)", *Tarihten Sayfalar - Hakikat Aylık İslâm Dergisi*, Yıl: 22, S. 254 (Kasım 2014).

Dizin

A

Abdal Murad 242

Abdal Musa 242

Abdullah 154, 158, 188, 227, 237

Abdurrahman 85, 172, 185, 186, 187, 189, 190, 226

Abdülaziz 142, 153, 154, 155, 238

Aclan 109, 194, 195

Ahi Evren 158, 188

Ahi Hasan 26, 89, 90, 99, 158

Ahi Haşan 188, 258

Ahmed 273

Ahmed Bey 173

Ahmedî 9, 37, 38, 52, 54, 139, 201, 202, 247, 248

Ahmet Yesevî 245

Ak Baş 172

Ak Sungur 196

Akça Koca 85, 86, 88, 93, 94, 96, 101, 102, 159, 160, 172, 185, 187, 189, 190, 196, 222, 226, 229, 230, 231

Akdoğan, Yaşar 52

Aklık 204

Aktimur 65, 81, 131, 147, 157, 177, 231, 232

Alâeddin (I) 12, 13, 14, 140, 178, 207, 208, 210, 211, 212, 214

Alâeddin (II) 178

Alâeddin 55, 56, 62, 63, 64, 65, 124, 141, 142, 151, 152, 153, 155, 156, 177, 209, 213, 215, 216, 218, 238, 262

Alâeddin Kevkubâd bin Keyhüsrev 172

Alâeddin Keykubad (I) 269

Alâeddin Keykubad 12, 180, 207, 208, 211, 212, 214, 268, 269, 270, 271, 272

Alâeddin Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus 125

Alâeddin Keykubad bin Keyhusrev (I) 208

Alâeddin Keykubadü's-Sânî İbni Feramurz bin Keyhüsrev 173

Alâeddin Paşa 79, 99, 167, 175, 181, 182, 187, 191, 257

Alâeddin Paşa 99, 103, 187, 191

Alâeddin-i evvel 122, 125, 126

Alâeddin-i sânî 125, 126, 131

Alâüddin Saîd 40

Ali Bey 191

Ali Çelebi 171, 176

Ali Paşa 143, 157, 159, 160

Ali Şir oğlu Hüsameddin 14

Alişar 36

Ali-şîr 123

Amudı 204

Argad-Şiar 36
Artuk 204, 205
Artuk Kotak 171
Artun 57
Âşık Paşa 30, 101, 109, 158, 159, 164, 188
Âşıkpaşazâde 9, 20, 53, 54, 58, 59, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 73, 75, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 88, 92, 93, 99, 109, 118, 149, 201, 204 205, 210, 218, 220, 236, 239, 241, 247, 257, 258, 262, 263, 267, 276
Atranoz 89
Atsız 157
Ay Han 246
Ay Kutlıga 204
Ay Kutlug 203, 204
Ay Togdu 183
Aya Nikola 57, 72, 129, 136
Aydın Bey 163
Aydın oğlu Mehmed 35
Aydogdı 147
Aydoğmuş 271
Aygud Alp 177, 172, 180, 182, 190, 222, 223
Aykutluk 53, 140, 171, 204, 205
Ays bin İshak bin İbrahim 170, 171
Azamat, Nihat 37, 139

B

Baba İlyas 30, 112, 155, 156, 188, 261
Baba İshak 14, 30
Bâçu Han 141
Bahâeddin 151
Bahşılu 160
Bakı 204
Bakı Ağa 150
Bakıyı 53
Balabancık 81, 147, 157, 184, 196, 231
Balçuk 170, 203, 204, 205
Balgay 204
Bansup 53
Barkan, Ömer Lütfü 242, 258
Basuk 53, 204
Baş Buğa 171, 203, 204, 205
Başua 204
Başuğa 170
Bay Beg 203, 204
Bay Hâce 129
Bay Soy 203, 207
Bay Temür 203, 204, 205
Bayat 273
Bayat Bey 173
Bayatî 217, 247
Bayatlı Hasan 203
Baybus 53, 204
Baycu 30, 125
Bayezid (II) 149, 270
Bayıntur 140, 204, 205
Baylık Tus 171
Baysu 170, 204, 205
Baysub 204
Baysuk 171
Baysunkur 170, 171, 204
Baytemür 170, 171
Bersak 148
Bolcas (Türk), 204
Bolcay 171
Bolgay 140, 170, 204, 205
Borluğar 171
Bozdoğan 204
Bozlugan 205

Buftumuz 205
Bulcas 205
Bulgay 203, 204
Burluğan 204

C
Caca-oğlu 271
Caca-oğlu Nureddin 260
Cebe 11, 209, 210, 214, 215
Cem Giymüz 205
Cem Keymür 204
Cemendür 205
Cemşit Han 205
Cengiz 33, 34, 140, 151, 155, 166, 170, 207, 214
Cenovalı Balaban 34, 35
Cezerî, Şemseddin Muhammed 266
Cimri 14, 219
Cumur Mir 204
Curmagun Noyan 14

Ç
Çalış Han 205
Çamur Han 203
Çandarlı Kara Halil 103, 257
Çarbuğa 53, 170, 171, 204, 205
Çarmagon Noyan 217
Çavdar 84, 85, 123, 185
Çek Temür 171, 203, 204
Çemendur 171, 203, 204
Çetin, Halil 233, 234, 235, 243, 244
Çetin, İsmet 257, 260
Çin 53, 151, 204
Çobanoğlu Timurtaş 35
Çörmez 170

D
Dağ Han 246
Demirhan 35
Deniz Han 246
Derviş Tururoğlu 61
Derviş Turvud 130
Dip Tokuy 204
Dorlak 204
Doukas 217
Durmış 204
Dursun Fakih, bk. Tursun Fakih
Dündar 35, 121, 170, 219, 271

E
Ebu'l-Müslim 140
Ebûbekir 151
Ece Bey 114, 161, 162, 195, 196
Edebali 24, 26, 30, 58, 59, 61, 75, 79, 89, 98, 104, 108,129, 130, 142, 153, 154, 155, 156, 158, 167, 174, 175, 182, 187, 188, 233, 238, 239, 241, 242, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 277
El-Melikü'l-Âdil 214
El-Melikü'l-Eşref 214
El-Ömerî 32, 34
Elvan Çelebi 158, 164, 188
Enverî 263
Ergin, Muharrem 240
Erkmen, Tuba 234
Ermiş Han 205
Ertuğrul 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 22, 30, 32, 37, 41, 42, 53, 54, 55, 56, 57, 68, 76, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 139, 141, 142, 149, 150, 152, 153, 154, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 188, 189, 201, 202,

203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 224, 229, 235, 236, 238, 240, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 278

Erünsal, İsmail 166, 199, 242

Esenbuga 35

Evrenos 163, 195, 196

Eyne Nikola 171, 175

F

Fakih Alaeddin-i Kastamunî 257

Fakih Harezmî 257

Fakih Muhuyiddin 257

Fakih Musâ 257

Fakih Muslihiddin 257

Fakih Şemseddin Dımişkî 257

Fatih Sultan Mehmed 19, 149

Fazıl 114, 115, 117, 118, 161, 162, 195, 196

Fazlullah Kadı 102, 160, 231

Finkel, Caroline 233

G

Gal Mihmad 172

Gazan Bey 206

Gazan Han 125, 173, 181

Gazi Çelebi bin Gıyaseddin Mesud 36, 173, 174

Gel, Mehmet 257

Gelibolulu Ali 235, 238, 239

Germiyan b. Gadşar 36

Gıyaseddin (II)14, 219, 272

Gıyaseddin İbni Mesud 177

Gıyaseddin Keyhusrev (II) 14, 172, 173, 219, 272

Gıyaseddin Keyhüsrev (III) 14

Gıyaseddin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan 172

Gıyaseddin Mesud 188

Gıyaseddin Mesud bin Keyhüsrev 173

Gıyasüddin 125, 217

Gıyasüddin Mes'ud bin Keykâvus 125

Gibbons, Herbert Adams 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25

Giese, Friedrich 17, 19, 20, 25, 37, 139, 275

Gök Alp 41, 53, 76, 84, 101, 140, 150, 170, 171, 202, 203, 204, 205, 210, 213, 214, 215, 216, 218, 246, 247, 259, 262

Gök Han 246, 247

Gökbilgin, Tayyip 263, 274

Güç Beg 204

Gün Alp 203

Gün Han 204, 246, 247

Gün Toğdı 121

Gündoğdu 12, 55, 152

Gündüz 12, 51, 54, 55, 66, 79, 80, 109, 125, 127, 131, 141, 142, 147, 152, 156, 157, 161, 171, 172, 176, 177, 182, 187, 201, 202, 203, 206, 207, 210, 211, 213, 214, 215, 218, 266, 268, 271

Güney, Müfit 234

H

Hâce Fakih Ahmed 257

Hâce Fakih Karamanî 257

Hacı Bektaş-ı Veli 255, 261, 270, 271

Hacı Hasan 108

Hacı İbeyi 109, 117, 118, 163, 195, 196

Hadidî 203, 205, 239

Halil 273

Halil Bey 173

Halil Çandarlı 193, 257
Halkokondil 273
Hamide 170, 204
Hammer 19, 226
Hamur 205
Harezmşah Celâleddin 14
Hasan Alp 143, 172, 231
Hasan bin Mahmud Beyati 269
Hayreddin Paşa 130, 257
Hıdır b. Dündar 34
Hızır 122, 168, 241
Hoca Sadeddin 170
Hormir 204
Horzum-şah 151
Hülegü Han 151, 268
Hürmüz Ebu Bekir 266
Hüsameddin Çoban 12, 212, 213, 215

I
Imber, Colin 234

İ
İbn Arabî 167
İbn Battuta 32, 257, 260
İbni Bibî 213, 214, 216, 217, 247
İbn-i Kemal bk. Kemalpaşazâde
İbn-i Nazîf 213, 214, 215, 216, 217
İbrahim 171
İdris Bidlisî 168, 170, 174, 204, 241, 267, 268
İnalcık, Halil 29, 30, 31, 58, 59, 207, 210, 213, 255, 256, 257
İnbaşı, Mehmet 24, 28
İshak 205
İshak Fakih 219, 220, 257
İsrail İbni Selçuk bin Yukak 169
İzzeddin Kevkâvus (II) 14, 31
İzzeddin Keykavus (II) 14

K
Kabak (Kubuk) Alp 171, 210
Kalakonya 117, 196
Kalanus 227
Kalatur 175
Kalemestorya 110
Kalonoz 62, 130, 133, 134
Kaluboli 196
Kamarı 53, 170
Kamarin 204
Kamas 204
Kanlığa 204
Kara Ali 190, 223, 224
Kara Batur 203
Kara Bege 172
Kara Halil 191, 203, 205
Kara Hasan 196
Kara Hoca 108
Kara Mürsel 159, l72, 183, 187, 231
Kara Tegin, 172, 185, 186, 193
Kara Yatu 204
Karaca 53, 204
Karaca Ahmed 158, 164
Karaca Hâce 164
Karaca Rahman 97
Karacahan 171
Karadeniz, Hasan Basri 235, 240, 241
Karahan 53, 140, 170, 171, 205
Karahul 53, 171, 204
Karalu Oğlan 53, 204

Karamanî Mehmed Paşa 202, 215, 235, 236, 267
Karamanî Mehmed Paşa 267
Karamanoğlu Mehmed Bey 14
Karamarı 204
Karamas 171
Karaoğlan 170, 171, 172, 196, 204, 205
Karasioğlu Iclan Beğ 109
Karasu, Cezmi 201, 202, 206
Karatay 204
Karaynu 170
Karaytu 204, 205
Karhan 171
Karluğa 204
Kasım Çelebi 199
Kaya Alp 54, 139, 140, 150, 170, 171, 203, 204, 205
Kayı 247
Kayı Alp 214
Kayı Han 169, 170, 171, 203, 204, 205, 208, 209, 211
Kayık 203
Kaynıtur 53
Kaytun 171, 204
Kaytun Baysunkur 140, 205
Kaz Han 204, 205
Kazı Han 205
Kemalpaşazâde 205, 235, 239, 241, 242, 262, 268
Kemâlü'd-dîn Kâmyâr 217
Kevkubad bin Keyhüsrev 125, 172
Keyhüsrev (III) 14
Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus 125
Kılayun 190, 191
Kılıç Aslan (I) 267
Kızıl Bey 12
Kızıl Bığa 170
Kızıl Boğa 53, 139, 140, 170, 171, 203, 204, 205
Kızıl Buğra 203
Kokulu 204
Kolğay 171
Komarı 205
Komas 170, 204, 205
Konur Alp 85, 86, 87, 88, 93, 96, 101, 159, 172, 185, 187, 189, 190, 225, 226, 229, 230
Kor Had 204
Korçad 205
Korçak Han 203
Korhav 204
Korhulu 170, 205
Korkut Ata 169, 171, 240, 241
Korluga 53
Korlü 171
Korolmış 205
Koruhan 170
Koy Han 170, 205, 208
Köprülü, Mehmed Fuad 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25 245
Kremastorya 194
Kumaş Han 203
Kumral Abdal 168, 188, 239, 241, 242
Kuran, Ercüment 254
Kurtaran, Uğur 22, 23
Kurtarı Beg 203
Kurtılmış 53, 170, 171, 203, 204
Kuruca Balçık 171
Kurulmuş 204
Kutlucak Aga 140, 205
Kutlucak Aga 205

Kutluğ 170, 171
Kutulmuş 267
Küçi Beg 203

L

Lindner, Rudi Paul 234
Lülüfer 73, 137
Lütfi Paşa 205, 236, 239

M

Maçi 53
Maçin 204
Mahmud Alp 172
Mahmud Paşa 59, 61, 175, 188, 205
Mak 204
Malhatun bk. Malhun
Malhun 58, 60, 98, 127, 130, 167, 175, 187, 188, 239
Mehmed (I) 59, 61, 104
Mehmed bin Hacı Halîl el-Konevi 201
Mehmed Paşa 130, 201, 202, 236, 267
Merkûk (Sarkuk) Alp 210
Mesud bin Keykâvus 125
Mevlana Ali Fakih 257
Mevlâna Ayas 121, 268
Mevlâna Celâleddin 151, 155, 167, 168, 255, 275
Mevlâna Davud-ı Kayserî 108
Mevlânâ Halil 192
Mevlânâ Hüseyin 151
Mevlânâ İhtiyareddin Fakih 257
Mevlâna İsmail 203
Mevlânâ Selahaddin Fakih 257
Mihal 66, 67, 68, 70, 71, 72, 82, 85, 89, 127, 132, 133, 134, 135, 148, 158, 174, 178, 179, 184, 186, 188, 222, 226, 227, 228, 229
Mihalçe 194
Mihalıc 110
Mîr Süleyman 37
Mirza Cihanşah 203
Molla Hattab bin Ebu'l-Kasım Karahisari 188
Muhlis Paşa 30, 156, 158, 188
Muntasır Billâh 151
Murad (I) 25, 37, 73. 101, 104, 109, 137, 159, 161, 168, 180, 189, 190, 199, 257
Murad (II) 59, 61, 190, 213
Murat Bey 36
Müneccimbaşı 9, 165, 166, 169,199, 235, 239, 240, 241, 242, 243

N

Nesefî, Şeyh Ömer 188
Neşrî 9, 121, 170, 201, 204, 208, 210, 218, 220, 235, 236, 239, 241, 262, 267, 268, 272
Nilüfer 73, 137, 180, 261
Nişancı Karamanî Mehmed Paşa 203
Nişanî 170
Nuh 53, 140, 150, 171, 193, 203, 204, 205, 266

O

Oğuz 53, 140, 150, 169, 170, 171, 181, 203, 204, 205, 208, 209, 211, 240, 245, 246, 247, 248
Okıtlık 170
Oktay Han 140
Orhan Gazi 25, 27, 34, 35, 44, 47, 48, 51, 73, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,

109, 110, 111, 112, 113, 116, 118, 122, 137, 139, 142, 143, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 175, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 198, 199, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 257, 268, 276

Ortuk 203

Oruç Beğ 9, 149, 157, 164, 201, 236, 238, 239, 240

Osman Gazi 9, 22, 24, 30, 38, 43, 44, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 92, 98, 99, 104, 122, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 137, 139, 140, 141, 142, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 205, 209, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 254, 256, 257, 258, 259, 266, 273, 278

Ö

Öztürk, Necdet 19, 20, 21, 24, 25, 26, 164, 201, 246

Öztürk, Yücel 18, 19, 246, 20, 21, 24, 25, 26

Q

Quentin, Simon de 217

R

Rahman 93, 95, 96, 97, 101, 159

Reşidüddin 205

Rosudan 217

Ruhî 9, 169, 170, 171, 172, 187, 204, 207, 208, 209, 210, 235, 239, 240, 241, 273

S

Sahip Ata 14

Sakallı, Bayram 256

Sakur 171, 203, 204, 205

Saltuk Alp 83, 172, 184, 187, 222, 228

Sam 171, 205

Samsa Çavuş 67, 68, 83, 87, 132, 133, 224, 225, 227, 229, 232

Samsama Çavuş 172, 178, 185, 186, 187

Sarkuk Alp 171, 203

Saru Bati 172

Saru Yatı 55, 56, 57, 62, 63, 125, 129, 131, 141, 175, 176, 208, 218, 219

Savcı 55, 141, 152, 172, 175, 176, 181, 187, 207, 211, 218

Sayıntur 54

Schimmel, Annemarie 234

Seman Şah 205

Senbuga 35

Seraceddin-i Urmevî 108

Sevinç 53, 170, 171, 203, 204, 205

Seydi Fakih Candaroğlu 257

Seyfeddîn Kızıl Bey 216

Seyid Ebu'l-Vefa 112

Sirâcüddin-i Urmevî 108

Siyavuş 14

Sogancak Aga 140, 205

Soykur 205

Söbütey 11, 209, 210, 214, 215

Sugar 53, 204

Sukman Kutlu 267

Sultan Bahâeddin 151

Sungur 12, 53, 55, 121, 152, 170, 203, 204

Süle Fakı 257
Sülemiş 68, 132, 172, 232
Süleyman Paşa 36, 47, 73, 101, 102, 109, 114, 115, 116, 117, 118, 137, 159, 161, 162, 163, 164, 180, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 231
Süleyman Şah 53, 54, 55, 76, 121, 140, 143, 158, 170, 171, 201, 202, 203, 204, 205, 259, 266, 267

Ş
Şah Melik Bey 206
Şahin Bey 36
Şereffüddin bin Hatir 172
Şeyh Mahmud 172
Şimşirgil, Ahmet 232
Şükrullah 201, 203, 215, 247

T
Tâceddin-i Kürd 108, 130, 164
Taceddin-i Sultanyüki 261
Tal Gal 172
Tarğan 182, 193, 231
Tasu 204
Taz Ali 143, 231
Tevkiî Mehmet Paşa 263
Timur 37, 166, 169, 269
Timurtaş 191, 194, 196, 224
Togan 140, 205
Togar 53
Togmış 203, 204, 205
Togra 205
Toğar 171, 204
Toğmış Küçük Beg 171
Toğrul 203
Tok Temür 53, 140, 170, 171, 203, 204, 205
Toprak Han 203
Toraç 205
Tortumuış 205
Toturka 171
Tozak 53, 150
Tozak Ali 140, 205
Tuğra 170, 204, 205
Tuğrul 204, 205
Tundar 121, 128, 133
Turaç 203, 204
Turah 170, 171, 204
Turak 204
Turan, Şerafettin 205
Turgud 72, 79, 89, 112, 130, 136, 143, 156, 158, 172, 182, 187, 221, 222, 241
Turmış 53, 204
Tursun Bey 109, 195
Tursun Fakih 75, 142, 156, 177, 188, 256, 257, 258, 259, 260, 262
Turunç Hatun 205
Tuzak 204
Tümen Han 205
Türemiş 170
Türemiş 171
Türmiş 205

U
Ulu oğlu Süleyman Paşa 111
Umur Bey 36, 163, 164
Uyal Hoca 57
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı 201, 258

V
Vatatzes 13, 14, 211, 212, 213, 215, 217

W

Wittek, Paul 17, 19, 20, 24, 25, 246, 247, 248, 249, 254

Y

Yafes 53, 140, 171, 203, 204, 205
Yahmur 171
Yahşılu 172
Yahşi Fakih 9, 53, 54, 247
Yakup Ece 115, 117, 118
Yalvaç 171, 203, 204, 205
Yamak 170, 171, 204
Yantemür 53, 204
Yasak 170, 203, 204, 205
Yasık 140, 205
Yasu 203, 205
Yasuk 171
Yasuv 204
Yavlak Arslan 220
Yazıcızâde Ali 9, 208, 209, 211, 213, 217, 272, 273
Yılakonya 190, 191
Yıldırım Bayezid 37, 53, 85, 97, 98, 139, 161, 162, 173, 191, 192, 266, 269, 273
Yıldız Han 246
Yılmaz, Hakan 216, 218, 219, 220, 223
Yımak 205
Yinanç, Mükrimin Halil 202
Yorluğan 170
Yumak 203
Yusuf Fakih 257

Z

Zib Bakoy 205